En gammel Christiania-Slægt.

Optegnelser om

Familien Collett og Christianias Fortid

af

Alf Collett.

Med 26 Træsnit og 2 Staalstik.

Christiania.
Frolagt af Alb. Cammermeyer.
1883.

Digitized by Google

929.2
C68a

Forord.

I 1872 udgav jeg en Bog om Familien Collett og de deri indgiftede Personer. Den var fornemmelig af genealogisk-personalhistorisk Natur og nærmest beregnet paa Familiens Læsekreds, hvorfor den kun blev trykt »som Manuskript« i 100 Exemplarer.

Det Verk, som her forelægges en større Almenhed, har det samme personalhistoriske Grundlag som Familiebogen, men Planen er meget forandret, idet mange Detaljer, som kun have Interesse for Slægten, ere udeladte, medens der paa den anden Side er medtaget mere af alment historisk Stof, mere om de Forhold og Omgivelser, hvori Personerne have bevæget sig. Udførligst har jeg dvælet ved Tilstandene i det gamle Christiania, i hvis Handels- og Kulturhistorie den Familie, som er skildret i de følgende Blade, gjennem flere Menneskealdere har grebet væsentligt ind, og for at give en mere sammenhængende og fyldig Fremstilling af Byens Handel og Skibsfart, Husliv og sociale Forhold i enkelte interessante Tidsrum af dens ældre Historie har jeg ikke holdt mig ganske inden den biografiske Ramme, men har hist og her medtaget mere end strengt nødvendigt til Belysning af de beskrevne Personligheder.

Fremdeles er i denne Bog, i lidt forandret Form, indflettet en i 1881 i »Ny illustreret Tidende« udgiven Skizze af Jagtlivet og Julelivet paa Fladeby i gamle Dage.

Bogens større Biografier standse med Familiens tjerde Generation, hvis længstlevende Mand, Statsraad Collett, døde i Midten af dette Aarhundrede. Den tilføiede Stamtavle omfatter derimod hele

U of M Bindery
MAR 2 4 '54
Westerman
JUN 28 '39
821779
Digitized by Google

Slægten. Flere af de indgiftede Mænds Levnetsløb ere kun optrukne i sine Omrids; længst har jeg opholdt mig ved Bernt Ankers mærkelige Personlighed.

Jeg takker dem, som velvilligt have skaffet mig Oplysninger til Bogen, og skal specielt nævne Professor Dr. L. Daae. Ligeledes er jeg Professor Dr. L. Dietrichson meget forbunden, fordi han har tilladt mig at benytte den i Tillægget indtagne Fremstilling af min Moders literære Virksomhed.

Christiania d. 31te October 1883.

Alf Collett.

Digitized by Google

Indhold.

Første Kapitel. Side.

Indvandring fra Storbritannien til Norge og fra Norge til Storbritannien . . . 1

Anden Kapitel.

Collett-Familiens Oprindelse og Udbredelse i England 5

Tredie Kapitel.

Kommerceraad James Collett og Karen Leuck 16

Handel og Skibsfart i Christiania omkring Aaret 1700 19

En uddød Christiania-Slægt: Familien Leuch (Leuck) 34

Husliv i Christiania omkring Aaret 1700 41

Fjerde Kapitel. *Andet Slægtled.*

Kommerceraad Colletts og Karen Leucks Børn.

1. Stadskaptein James Collett og Karen Berg 59
2. Anna Collett og Stadsmajor Anthoni Müller 61
3. Kjøbmand Peter Collett og Cathrine Rosenberg.
   Christianias Handelsforhold efter Krigen med Carl d. XII 64
   En rig Christiania-Borgers Hjem ved Aaret 1740 72
4. Maria Collett, Zahlkasserer Weybye og Magistratspræsident Resen . . . 82
5. Kjøbmand i London John Collett og Ambrosia Michelsen.
   Den dansk-norske Koloni i London i 1ste Halvdel af det 18de Aarhundrede 88
6. Sara Collett og Etatsraad Lorentz Angell 94

Femte Kapitel. *Tredie Slægtled.*

Stadskaptein Colletts og Karen Bergs Børn.

1. Amtmand Matthias Collett og Beata Løve 98
2. Karen Collett og By- og Raadstuskriver Tyrholm 103
3. James Collett 105

Kjøbmand Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs Børn.

1. Karen Collett og Konferentsraad Poul Heltzen 107
2. Christine Sophie Collett og Geheimeraad H. J. Schultze 109
3. Ditlevine Collett og Magistratspræsident Konferentsraad Feddersen.
   En norsk Forfatterinde fra Tullins Dage 111
4. Kjøbmand James Collett og Karen Leuch.
   Kjøbmandsliv og borgerlig Virksomhed 119
   Træk af Familielivet i Christiania omkring Aaret 1760. Stiftelsen af et musikalsk og et dramatisk Selskab 128

Digitized by Google

5. Kancelliraad P. Collett paa Rønnebæksholm 135
6. Anna Collett og Justitsraad Elieson paa Hafslund 137
7. Kammerraad Johan Collett paa Rønnebæksholm og Elisabeth Jensen . . 140
8. Mathia Collett og Morten Leuch. Livet paa Bogstad 145
Bernt Anker 153
9. Peter Collett paa Buskerud, Maren Kirstine Holmboe og Johanne Henriche Ancher. Livet paa Buskerud i gamle Dage 169

Sjette Kapitel. *Fjerde Slægtled.*

Kjøbmand James Colletts og Karen Leuchs Børn.

1. Kjøbmand Peter Collett og Karen Elieson 178
2. John Collett paa Ullevold og Martine Elieson 185
Handelshuset Collett & Søn 1792—1810 190
John Colletts Landbrug paa Ullevold 194
Forskjellige Træk af John Colletts Fædrelandssind 199
Selskabsliv i Christiania og paa Ullevold omkring Aaret 1800 203
Jagtliv og Juleliv paa Fladeby 214
John Colletts Død. Handelshusets Fortsættelse og Slutning 241

Syvende Kapitel. *Fjerde Slægtled.*

Kammerraad Johan Colletts Børn.

1. Hof- og Stadsretsassessor Peter Collett, Caroline Holm og Constance v. Wickede 245
2. Statsraad Jonas Collett og Tina Collett 257
Colletts Deltagelse i Begivenhederne 1814 262
Collett som Statsraad 1814—1836 268
3. Amtmand Johan Collett og Christiane Stockfleth 290

Ottende Kapitel. *Fjerde Slægtled.*

Eier af Buskerud Peter Colletts Børn.

1. Høiesteretsassessor Peter Collett og Eilertine Severine Bendeke 299
2. Anne Cathrine Collett og Peter Nicolai Arbo paa Lundbygaard 306
3. Bergraad Christian Collett og Anna Karine Bie 308
4. Premierløitnant Christopher Collett og Anne Cathr. Elisabeth Arbo . . . 313
5. Justitsraad John Collett og Marie Christiane Rosen 314
6. Kaja Collett og Overfører Kaptein Boeck 316
7. Tina Collett, gift med Statsraad Collett 319
8. Mathia Bernhardine Collett og Sølvverksdirektør Steenstrup 319
9. Student James Henrik Collett 324
10. Kjøbmand, Overkrigskommissær Otto Collett og Martine Collett . . . 324

Tillæg.

I. Nekrolog over Professor P. J. Collett af Jørgen Moe 332
II. Camilla Collett. Brudstykker af en literær Karakteristik, af Professor L. Dietrichson 335
III. Stamtavle 339

Digitized by Google

Træsnit.

	Side.
Den norske Collett-Families Vaaben	14
Kommerceraad James Colletts Faksimile	42
»Collettgaarden« i Christiania	46
Kommerceraad Colletts Portræt	48
Kommerceraadinde Colletts Portræt	49
Kommerceraadinde Colletts Faksimile	58
Stadskaptein James Colletts Faksimile	60
Kjøbmand Peter Colletts Portræt og Faksimile	78
Kjøbmand i London John Colletts Portræt	89
Amtmand Matthias Colletts Faksimile	102
Ditlevine Feddersens Faksimile	115
Kjøbmand James Colletts Faksimile	135
Mathia Colletts Portræt og Faksimile	146
Bogstads Udseende omkring Aaret 1790	149
Bernt Ankers Portræt og Faksimile	157
Kjøbmand John Colletts Portræt og Faksimile	186
Martine Colletts Portræt	187
Ullevolds Udseende i Slutningen af det 18de Aarhundrede	207
En Fladeby-Jæger omkring Aaret 1756 (Kancelliraad P. Collett)	217
Hof- og Stadsretsassessor Peter Colletts Portræt og Faksimile	247
Statsraad Jonas Colletts Portræt og Faksimile	288
Amtmand Johan Colletts Portræt og Faksimile	296
Høiesteretsassessor Peter Colletts Faksimile	300
Bergraad Christian Ancher Colletts Faksimile	310
Justitsraad John Colletts Faksimile	315
Kjøbmand, titulær Overkrigskommissær Otto Colletts Faksimile	327

Portrætter i **Staalstik** af Professor Peter Jonas Collett og Camilla Collett, født Wergeland . . . . . ved Side 336

Digitized by Google

Navneregister.

Aabel, Andreas, Læge, 355. — Margr. E. M., f. Leigh, 355. — Peder, Provst, 355. — Wilhelmine, f. Collett 355.
Aall, Jacob, Jernverkseier, 213—14, 262—65, 272, 274, 284—87, 292, 293, 311, 321—23. — Niels, Statsraad, 265—69.
Aamodt, U. A. N. B., Kaptein, 231, 233—37.
Aars, Jens, Sognepræst, 200, 218, 219, 223—28, 233, 298. — Jonathan, Enkekassekasserer, 219, 223—28, 233. — Niels, Assessor, 217, 219, 233, 325, 327. — Thrine, f. Kofoed, 233—34.
Acland, Thomas Dyke, Baronet, 260.
Adelaer, Henrik, Etatsraad, 27.
Alunverket, ved Christiania, 70—71, 123—215, 93—94, 199, 303, 310.
Ancher el. *Anker*, Familien, 34, 67, 154, 156, 230, 232. — A. E., f. Cold, 171. Bernt, Kammerherre, 117, 120, 122, 123, 127, 130—34, 140, 143, 152—69, 172, 181—82, 189—91, 194—95, 203—4, 210, 219, 232—39, 340. — Carsten, Statsraad, 123, 143, 263, 320. — Christian, Justitsraad, 40, 120—21, 154, 171. — Christopher, Provst, 170. — Didrik, Stadskapt., 22, 30. — Erich, Kbmd., 154. — Erik, Generalmajor, 320. — Iver, 127. — Jess, Kbmd., 162, 218. — Karen, f. Elieson, 113, 154, 171, 180. — Karen, f. Elieson, 222. — Magdalene, f. Bentsen, 170. — Maren, 27, 32. — Mathia, f. Collett, 73, 113, 114, 131, 145—46, 152—54, 161, 162, 165—68, 171, 189, 206, 209—10, 230, 340. — Peder, Statsminister, 135, 148, 154, 171, 194. 199, 204, 218, 269—70. — Peder Bernh., Oberst, 226. — Peter, Kbmd., 32. — Ankerske Fideikommis, 163, 329. — Ankerske Vaisenhus, 41, 162, 166—67.
Andersen, Gjord, Generaltoldforvalter, 21, 26, 27. — Sev. Chr., Generalkonsul, 121.
Angell, Albert, Kbmd. 94. — Lorentz, Etatsraad, 94—96, 339. — Sara, f. Hammond, 94. — Sara, f. Collett, 51, 94—96, 339. — Thomas, Kbmd., Legatstifter, 94—96.
Arbien, Erik, Sekretær, 131, 132. — M. G., Medaljør, 291. — Peter, Vandinspektør, 31. — Peter, Raadstuskriver, 132, 171, 218.
Arbo, Anne Cathr., f. Collett, 170, 306—8, 314, 341, — Anne Cathr., f. Frisenberg, 306. — Anne Cathr., f Schiørbeck, 314. — Carl, Korpslæge, 315. — Chr. Fredr., Overlærer, 315—16, 341. — Eliza, f. Thomas, 315. — Herman, Kbmd., 314. — Jenny, 315. — Jenny, f. Kaurin, 315. — Johannes, Kbmd., 306. — Lovise, f. Irgens, 315. — Peter Nicolai, Kbmd., Godseier, 306—7, 341. — Nicolai, Historiemaler, 315. — Peter W., Godsforvalter, 315.
Arveschoug, Barbara, f. Kirkgaard, 348. — Ulrik Fredr., Proprietær, 348.
Aubert, Generalmajor, 312—13.
Baker, Thomas, engelsk Kbmd., 218.
Bang, Elise, f. Collett, 356. — M. C., f. Neumann, 356. — Skjalm O., Sagfører, 356. — Thomas, Mægler, 356.
Barch, Adam, Byfoged, 21, 26.
Barchmann, Etatsraad, 1 1.
Barrington, Charles, Kbmd., 106.
Barth, Abraham, Skibskapt., 318. — Anne Marie, f. Møller, 318.
Bartholin, Joh. Fr., Assessor, 131, 230.
Baumann, Sølvverksdirektør, 194, 310—11, 313, 322.
Bech, Biskop, 195, 199, 242.
Behn, Henrik, Amtsforvalter, 87. — Anne Cathr., f. Müller, 87.
Beisner, »Contrafeier«, 50.
Bendeke, Claus, Kbmd, 32, 72. — Peter, Provst, 301—2. — Wilhelmine E. S., f. von Lowzow, 301.
Bentsen, Anna Hermina, 171.
Berg (Bergh), Dorothea, f. Müller, 59 — Fredr., Kbmd., 191 — J. C., Justitiarius, 101, 325. — Mads Olufsen, Kbmd., 59, 98. — M. F. Irgens-, Diplomat, 60.
Berg, Løkke ved Chria., 279, 287.
Bergen, Indvandring af Udlændinger, 1—2.
Beringskiold, Magnus, Kammerherre, 143.
Berkentin, Envoyé, 85.

Digitized by Google

Beust, J. von, General-Saltdirektør, 70.
Bie, M. M., f. Flüg, 309. — Tharald, Overførster, 309.
Bielefeldt, C. F., Generaladj., 219, 233.
Birckner, Mich. Gottlieb, Præst, 250—51.
Bjørn, Henrik, Kbmd., 317.
Bjørnsee (Bjørnsen), Jonas, Generalmajor, 53, 88. — Anna Maria, f. Griis, 53, 88.
Blehr, Bengt, Kbmd., 317. — M. D. H., f. Hichmann, 317.
Blich, C. L., f. Collett, 356. — Jens Chr., Oberst, 356. — Paul, Læge, 356. — S. E. N., f. Hedahl, 356.
Blindern, Halvor, Proprietær, 218.
Blix, Justitsraad, 27.
Bloch, Niels H. S., Konrektor, 209.
Boeck, A. C. M., f. Peckel, 317. — Andreas, Sognepr., 317. — Christian, Professor, 316, 343. — Cæsar, Kapt., Overførster, 316—19, 341. — Cæsar, Skibsreder, 317. — D. S., f. Bianco, 316, — Elisabeth, f. Collett, 343. — Ellen Petronelle, f. Holter, 317. — Frantz Aug., Kasserer, 317. — G. A., f. Børresen, 317. Ingeborg C., f. Blehr, 317. — Julie C., f. Bryn, 317. — Karen (Kaja), f. Collett, 172, 175, 304, 316, 342. — Louise, f. Barth, 318 — Mathias, Major, 316. — Thorvald, kgl. Fuldm., 268, 276, 282, 287. — Wilhelm, Professor, 317—18.
Bogstad, Gaard, 16, 35—37, 40, 147—52.
Borch, Jacob, Præst, 233—35.
Borgard (Borgaard), Albert, eng. Generalløitnant, 92.
Bork, Hans A., resid. Kap., 57, 79—81, 86.
Bornemann, E. C., f. Bartholin, 91. — Johan Ad., Stiftsprovst, 91. — Philip Julius, Præst, 90—91.
Boultons & Pelly, eng. Firma, 239, 244, 326, 330.
Brede, Ole, Kbmd., Stadskapt., 191.
Bretteville, Amelia, f. Ritter, 347. — Charles de, 347.
Brinch, Anders Søfrensen, Kbmd., 104. — Christian, Kbmd., 104. — E. B., f. Bircherod, 04. — Karen, f. Tyrholm, 104.
Broch, O. J., Professor, 286.
Brock, Gerh. Christ., 352. — Louise, f. Buck, 352. — Ludv. Fredr., Major, 223—28.
Brorson, Høiesteretsadvokat, 245.
Brougham, Lord, 230, 232, 235—36, 241.
Brun, Johan N., Biskop, 189, 304
Bryn, Ths., Sorenskriver, 317. — Susanna, f. Lind, 317.
Brøgger, Johan Jørgensen, Kbmd., 32, 53. — Jørgen Poulsen, Kbmd., 21.
Buch, Leopold v., Geognost, 198.
Buchholm, Magd. Sophie, f. Bentsen, 171.
Buck, Hans P., Raadmand, 35.
Bukier, Familien, 230.
Bull, Andreas, Politimester, 219. — Johan Randulf, Justitiarius, 301. — Vinc., Sognepræst, 183.
Bush, Hans, Handelsfuldm., 92.
Buskerud, Gaard, 169—76, 302—6, 353.
Butts, Daniel, eng. Konsul, 20.
Büchler, Johan Georg, Kbmd., 99.
Bülow, Geheimeraad, 164.
Bygbal, Søfren, Kancelliraad, 94.
Bøgh, S., Kjøbmand, 191.
Børresen, Lars, Skibsreder, 317. — Karen, f. Robsahm, 317.
Børs, Anna, f. Collett, 355. — Christian, Kbmd., 355. — Christian, Konsul, 355. — H. F., f. Synnestvedt, 355.
Bøvius, Ditlevine, f. Bjørnsee, 88.
Calmeyer, Henr., Stadsmajor, 24.
Carl, Prinds af Hessen, 130.
Carl Johan, Konge, 270—73, 275—84, 322.
Carlsen, Carl, Overkrigskom., 218, 223—28, 232, 234. — Franziska, 142. — Henrik, Kbmd., 27. — Maren f. Ancher, 31.
Carstensen, Margr., Kbmds. Enke, 31.
Christian August, Prinds, 208, 213—14.
Christian Frederik, Konge, 218, 223—28, 262—68, 287, 294, 305
Christiania, Begravelseskapeller, 53—54; Borgervæbning, 59, 62—63, 181—82; Brandvæsen, 47, 59, 86, 127; Fabrikker, 70—71, 115, 123—26, 193—94; Handel og Skibsfart 20—34, 64—69, 120—23, 126—27, 154—56, 191—93, 325—27; Husenes Indredning, 42—50, 74—79; Indvandring af Udlændinger, 2—3; Klubber, dramatiske og musikalske Selskaber, 113, 132—33, 161, 181, 184, 204—5, 234—35; Kommuneanliggender, de tolv eligerede Mænd, 61—62, 66, 72, 86, 127—28; Toldvæsen, 24—25, 126—27; Topografi, 24, 30—31, 33, 47, 53—54, 68—69, 74—75, 83, 103, 115—16, 127—28, 131—32, 150—52, 162—63; Vandledning, 30—32; Veivæsen, 127—28.
Christensen, Ole, Borgermester, 29.
Christie, V. F. K., Eidsvoldsmand, 284, 293, 321.
Clarke, E. D, Overbibliothekar, 164—65. 194, 210—12.
Clausen, Joh. Fredr., Organist, 130. — Poul, Kbmd., 120, 191.
Clauson, Conrad, Jernverkseier, 213. — Eleonore, f. Leuch, 148. — Fredr., Jernverkseier, 127, 148. — Clauson-Kaas, Familien, 230, 232.
Cold, I. A., Justitiarius, 82.
Colet, John, Dean of St. Pauls, 7—11. —

Digitized by Google

Henry, Lord Mayor, 7—8. — Richard, Robert m. fl., 6.
Collett, Albert, Brugseier, 353. — Alf, Bureauchef, 350. — Alfred, Cand. philos., Kbmd., 352. — Ambrosia, f. Michelsen, 91, 339. — Alice Maria Sophia, 353. — Andrea, f. Conradi, 351. — Anna, se Børs, Elieson og Müller. — Anna Børs, 356. — Anna Cathr., f. Rosenberg, 37, 72—82, 339. — Anna Karine, f. Bie, 309, 313, 341. — Anna Marie, f. Due, 352. — Anne Cathr., se Arbo og Henschien. — Anne Cathr. Elisab., f. Arbo, 314, 341. — Anne Margrethe, 348. — Antonette J., f. Smith, 347. — Arthur, 354. — Axel, 354. — Beata, f. Løve, 99—103, 339. — Beda, f. Kihlbom, 354. — Bernt A., Godseier, 308, 346. — Camilla, f. Wergeland, 335—38, 345. — Camilla, 351. — Carl, Universitetssekretær, 346. — Carl Albert, 353. — Caroline, f. Holm, 253, 256, 341. — Caroline Petrea, 343. — Cathr. Karen Mathia (Caja), 344. — Cathrinus, Jernbanetrafikchef, 353. — Charles, Mægler, 355. — Charles, 355. — Christen, Cand. philos., Telegrafist, 352. — Christian, Kbmd., 348. — Christian A., Bergraad, 171, 175, 308—13, 322, 341. — Christiane, f. de Stockfleth, 291, 293—94, 298, 341. — Christiane, f. Rosen, 315—16, 341. — Christiane, se Blich og Lorange. — Christine, f. Stillesen, 346. — Christine, 352. — Christine, se Schultze. — Christopher, Løitnant, 171, 313—14, 341. — Christopher, Student, 356. — Constance, f. v. Wickede, 256—57, 341. — Ditlevine, se Feddersen. — Eilertine Severine, f. Bendeke, 301, 304, 306, 341. — Elisabeth, se Boeck. — Elisabeth (Lisa), 346. — Elisabeth, 356. — Elisabeth Helene, f. Holter, 348. — Elise, se Bang. — Elna, se Lund. — Else Elisabeth, f. Jensen, 141—44, 340. — Emil, Ingeniør, 351. — Emil, 353. — Emilie H. C., f. Rørbye, 347. — Emma, se Platou. — Emmy, 353. — Erneste, 356. — Ervine, 350. — Eugène, Cand. philos., Mægler, 354 — Eugénie, 344. — Frederikke, f. Thomasson, 343. — Fredrik, Landskabsmaler, 349. — Frida, f. Wahlberg, 355. — Hanna Elise, 344. — Haralda, f. Toft, 352. — Henriette, se Riis. — Herman Christian, 356. — Holger G., Kammerherre, 344. — Holger P. H., Student, 353. — Isak, 350. — James, Kommerceraad, 3, 5, 16—58, 242, 339. — James, Stadskaptein, 32, 51, 59—60, 339. — James, Kbmd., 58, 119—35, 171, 172, 215—23, 228—31, 242—43, 340. — James, 60, 105—7, 216, 340. — James, 183, 216, 342. — James Henrik, Student, 172, 324, 342. — Johan, Kammerraad, 73, 74, 135, 140—45, 216—18, 340. — Johan, Amtmand, 144, 145, 290—98, 341. — Johan, Justitssekretær, 287, 289, 343. — Johan, 353. — Johan Chr., Amtmand, 345. — Johanne, se Kjerschow og Vogt. — Johanne Christine (Hanne), f. Collett, 346, 349. — Johanne Haberdorph, f. Brock, 352. — Johanne Henriche, f. Ancher, 170—77. 340. — John, Kbmd. i London, 3, 51, 88—94, 190, 339. — John, Kbmd., 130, 132—34, 171, 178—80, 185—244, 341. — John, Justitsraad, 171, 314—15, 341. — John, Proprietær, 347. — John, Director of Navy Contracts, Admiralty, 6. — Jonas, Statsraad, 144, 145, 257—89, 302, 341. — Jonas Georg Johan, 351. — Jonas Martin, 350. — Jonas Pet. Sev., Telegrafintendant, 352. — Jonas Tinus, Protokolsekretær, 344. Josefine, f. Holmsen, 353. — Kaja M. C., 348. — Karen (Kaja), se Boeck, Heltzen, Krag, Steen og Tyrholm. — Karen, f. Berg, 59—60, 339. — Karen, f. Elieson, 132, 139, 171, 180—85, 222, 232, 234, 340. — Karen, f. Leuck, 16, 41, 49, 53—58, 85, 339. — Karen, f. Leuch, 129—30, 340. — Kirsten, f. Pay, 356. — Louis, Bankassistent, 356. — Louise, f. Arveschoug, 348. — Maren, f. Tandberg, 348. — Maren Christine (Tina), f. Collett, 136, 172, 189, 258, 266, 289, 304, 319, 341, 342. — Maren Kirstine, f. Holmboe, 170, 340. — Margrethe, f. Diriks, 343. — Margrethe, 351. — Margrethe, 356. — Margrethe, se Munkholm. — Maria, se Resen. — Mariane, 304, 347. — Marie, 353. — Marie, se Lund. — Martine, f. Elieson, 114, 139, 168, 187—244, 299—306, 340. — Marthine Chr. Sophie, f. Collett, 343, 344. — Martine Jeannette (Tina), 345. — Martine Johnnette (Tina), 180, 223—28, 243, 324, 331, 342. — Mathia, se Anker og Steenstrup. — Mathilde, f. Kallevig, 350. — Matthias, Amtmand, 60, 98—102, 339. — Nanna, f. Høegh, 353, Nicoline Cathr., 348, 355. — Nicoline, f. Nagel, 347. — Oscar, Kammerherre, Arkivar, 350. — Oscar, 354. — Otto, Kbmd., tit. Overkrigskommissær, 172, 200, 217—18, 223—28, 243—44, 324—31, 342. — Otto, Toldbetjent, 347. — Peder, Kancelliraad, Godseier, 73, 74, 135—37, 216—17, 340. — Peter, Kbmd.,

Digitized by Google

30, 51, 64—82, 105—6, 242—43, 339. — Peter, Godseier, 73, 169—75, 340. — Peter, Kbmd., 129, 171, 178—82, 340. — Peter, Hof- og Stadsretsassessor, 144, 145, 245—57, 341. — Peter, Høiesteretsassessor, 114, 170, 176, 219, 255, 299—306, 341. — Peter, Minister, 308, 315—16, 348. — Peter, 344. — Peter, Toldbetjent, 346. — Peter Ferd., Hofjægermester, Godseier, 137, 352. — Peter Johan James, 353. — Peter Jonas, Professor, 332—34, 345. — Peter Nicolai Arbo, Cand. philos., 347. — Robert, Konservator, 350. — Sara, se Angell. Sine, f. Kobro, 349. — Sofie, f. Haslund, 352. — Sophie, se Steenstrup. — Tharald, Løitnant, 348. — Theodora (Dora), se Drejer. — Thomas, Læge, 349. — Tom John, Justitssekretær, 344. — Tom John, 350. — Ulrikke (Rikke), 346. — Valborg, f. Mordt, 355. — Vedastine, f. de Bretteville, 347, — Wilhelmine (Mina), se Aabel. — William, kgl. Fuldmægtig, 354.

Collett, Familiens Vaaben, 5, 14, 54, 138. — Den engelske C.-Familie, 6—15. — Collettgaarden, 30, 33, 46—50, 86, 130—32, 145, 205—6, 331. — Collettbagen ved Bogstad, 16. — Collett & Gram, Handelshus, 185—86. — Collett & Leuch, Handelshus, 30, 32, 34, 56, 64—72, 119—23, 147. — Collett & Søn, Handelshus, 120, 133, 180—82, 190—94, 324—31.

Colling, Anders, Kbmd., 120.

Colstrup, Johs., Sognepræst, 47.

Conradi, Margr., f. Brodtkorb, 351. — Poul, Kapt., Fæstningskommandant, 351.

Cudrio, Madame, Handlende, 120.

Daae, Ludvig, Professor, Dr., Fortalen, 3, 60, 74, 158, 164, 175, 240, 308, 350.

Dahl, Foged, Krigsraad, 219.

Dampe, Mette, 131.

Darjes, Johan Henr., Kbmd., 66, 72. — Jørgen, Prokurator, 219. — Karen, f. Müller, 63, 88. — Otto L., Sorenskriver, 63, 88. — Peter Resen, Proprietær, 87.

Deichmann, Biskop, 83.

Dietrichson, Lorentz, Professor, Fortalen og 335—38.

Diriks, Chr. Ad., Statsraad, 293, 343. — M. K., f. Tax, 343.

Drejer, Carl P. Fr., Proprietær, 347. — Nils, Sognepræst, 347. — Theodora, f. Collett, 347. — T. N., f. Reutze, 347.

Dræbye, Frantz, Etatsraad, 171, 178—79.

Due, Carsten S., Overtoldbetjent, 352. — Fredr., Statsminister, 283—84. — M. M., f. Buck, 352.

Dunker, Conradine, f. Hansteen, 165—66, 183—84, 208, 210, 219, 231, 238, 241.

Dybwad, Rasmus, Kbmd., 150, 127.

Eidsvolds-Forsamlinger i 1814, 262—66, 287, 292, 321.

Elieson, Familien, 34, 67, 107, 230. — Anders, Stadskapt., 32. — Anna, f. Collett, 73, 136—40, 340. — Dorothea, f. Mogensen, 113, 131. — Iver, Ritmester, 155, 181, 218, 233. — Iver, Kbmd., 32, 68, 72, 137. — Karen, f. Leuck, 137. — Kirsten f. Kiønig, 139. — Morten Leuch, Assessor, 137. — Peder, tit. Justitsraad, Godseier, 137—40, 152, 340. — Peter, Krigsassessor, 139, 327.

Emits, Veier og Maaler, 83.

Engestrøm, Johan v., Statsminister, 269.

Essen, von, Greve, Statholder, 214, 218.

Fabricius, Jens S., Admiral, 277, 284.

Fabritius (de Tengnagel), Just G., Bankkommissær, 111. — Mariane, f. Bruguier, 111.

Falbe, Statsraad, 242. — Christiane G. L., 168.

Falsen, Alette, f. Fleischer, 223—28. — Chr. Magnus, Eidsvoldsmand, 192, 204, 231—33, 292. — Enevold, Etatsraad, 130, 132, 192, 204, 219, 233—39, 248. Hagb., Stiftamtmand, 219, 223—28.

Fasting, Statsraad, 269, 277.

Fearnley, H. E., Sognepræst, 286.

Feddersen, Ditlev, Kongens Foged, 118. — Ditlevine, f. Collett, 73, 109, 111—19, 130, 144, 340. — Dor. Cathr., f. Staal, 118. — James, Kommercesekr., 118. — Lucia, f. Suling, 111. — Nicolai, Magistratspræsident, 111—18, 130, 340. — Peter, Raadmand, 111. — Peter, Justitiarius, 87, 118, 256.

Fibiger, Adolph, Kontorchef, 253. — Ad. Chr., Fabrikeier, 253. — A. L., f. Hillebrandt, 253. — H. C., f. Klingberg, 253. — H. M., f. Baronesse de Bretton, 253. — Peter H., Løitnant, 253.

Finmarkens Handel m. m., 99—101.

Fjeldsted, Amtmand, 100.

Fladeby, Gaard, 73, 123, 128, 133—34, 200, 214—41, 328, 330—31.

Flintenberg, I. A., Kantor, 219.

Flor, Lektor, 198. — Pierre P., Krigsraad, 295—97.

Foldals Kobberverk, 70, 125—26.

Framnæs, Løkke i Christiania, 54, 343.

Frederik d. IV, Konge, 17—18, 54—55, 61.

Frederik, d. VI, Konge, 130, 256.

Frederik, Prinds af Hessen, 130, 199, 213—14.

Fredrikshalds Sukkerraffinaderi, 125—26.

Frimann, Claus, Digter, 155—56.

Frisak, Kaptein, 218.

Digitized by Google

Frogner, Gaard, 155, 160.
Frolands Jernverk, 125—26.
Frydenberg, Løkke ved Christiania, 116.
Gabel, Fr. von, Vicestatholder, 17.
Gaiman, Oberst, 32.
Gjerdrum, Peder, Handelsmand, 24.
Glad, Fredr., Justitsraad, 81.
Goethe, Wolffgang, Digter, 179.
Graae, Rasmus, Raadmand, 85. — Anna Dorothea, f. Treschow, 84.
Gram, Andreas, Kbmd., 185—86. — Hans, Professor, 74. — Jens, Sorenskriver, 218—19, 230, 232, 295.
Grave, Sognepr., Professor, 169.
Griis, Christen Eskildsen, Raadmand, 36, 37, 53, 215. — Eskild Christensen, Borger i Oslo, 215. — Kirsten, f. Leuck, 36, 37, 215.
Grosch, Kobberstikker, 313.
Grøn, Peder, Kbmd., 32, 66, 72. — Tøger, Kbmd , 32.
Guldberg, Ove Høegh-, Statsminister, 246. — Fr. Høegh-, Professor, 248, 255—56.
Gulskoven, Gaard, 306, 316.
Gyldensø, Arild Olufsen, Lagmand, 215
Haffner, J. Fr. W., Oberstløitn , 219, 223—28, 230, 233—34, 287.
Hafslund, Gaard, 136—40, 152.
Hagerup, Hans, Kammerraad, 126.
Hakedals Jernverk, 24, 55—56, 58, 70, 155.
Hammeløv, Erik og Rasmus, Officierer, 85.
Haslund, Anne Marie C. S., f. Juel, 352. — Fredr. Ad., Skoleinspektør, 352.
Hassel Verk, 303, 306.
Hauch, Carsten, Digter, 41. — Fredr., Stiftamtmand, 41. — Karen, f. Tank, 41.
Hausmann, Generalmajor, 21, 27, 30, 31.
Haxthausen, Kaptein, 223—28.
Heger, Konferentsraad, 248.
Hegermann, Didr., Statsraad, 293.
Heiberg, P. A., Literat, 248, 254.
Heide (Hejde), Bendix, Sorenskriver, 93. Claus, Kbmd., 92—93. — Jacob Mortensen, Sognepræst, 35. — Michael, Handelsfuldm., 17, 18.
Heiliger, G. J., Oberstløitn., 87. — Sara Marie, f. Müller, 87.
Hellesen, Jens, Kbmd., 25.
Heltzen, Familien, 31, 34, 108. — Anne Cathr., f. Haxthausen, 108. — P. F. M., Sorenskriver, 330. — C. E., Berghauptm., 108. — Karen, f. Collett, 73, 107—9, 137, 340 — Michael, Oberberghauptm., 107 — Poul, Konferentsraad, 107—9, 340.
Henckel, Oberbergamtsassessor, 310
Henriques, J., Kbmd., 245.
Henschien, A. C. H., f. Collett, 346. — Gjertrud, 346 — H. J., Stiger, 346. — Lorentz, Prokurator, 346.
Hjorth, Regimentskvartermester, 219.
Holck, Hans, Agent, 131—32.
Holleby, Gaard, 41, 184—85.
Holm, Christen, Handelsfuldm., 93. — Christence, f. Morsleth, 253 — Ener, Kbmd., 191, 192. — Peter, Skibskapt., 253.
Holmboe, Jens, Sognepr , 171. — Maren, f. Ancher, 170. — Otto, Stiftsprovst, 35, 170, 171.
Holmsen, Holm, Kbmd., 353. — Josephine, f. Nielsen, 353.
Holst, Jac. Nic., Skibskapt., 107. — Poul Chr., Statsraad, 275, 276, 281—82. — Poul, Expeditionssekretær, 330.
Holter, Iver, Overtoldbetj., 317, 348. — Peder, Zahlkasserer, 63, 120, 122, 123, 140, 148. — Wilhelmine, f. Rode, 317, 348.
Hommel (Hummel), Kaptein, 218, 219.
Horster, Anne Cathr., f. Elieson, 139. — Søren, Kbmd., 139.
Huitfeldt, Henr. J., Arkivfuldm , 113—14, 161, 229, 240. — Karen, Generalinde, 137.
Huseby, Gaard i Lier, 291, 297, 298.
Høegh, Ingeb. Anna, f. Dons, 353. — Ove Guldberg, Overlæge, 353.
Ingier, Generalveimester, 63, 217—19, 223—28, 230. — Løitnant. 228.
Jensen, Mathias, Sognepræst, 142. — Magd. Cathr., f. Ramus, 142.
Josten (Justesen), Christopher, Kbmd., 84. — Niels, Jernverkseier, 83—85.
Juel (Juell), Carl, Stiftamtm., 136. — Caroline, f. Boeck, 318. — C. C , f. Bremer, 318. — Daniel, Biskop, 318. — Helle, Kammerraad, 277. — Jacob, Zahlkasserer, 132. — Ole, Sorenskr., 318.
Jørgensen, Frantz, Tolder, 25.
Kaae, Jac., Skibskapt., 22. — Peter, 171.
Kaas, Conrad Fr. Clauson-, Staldmester, 223—28. — Fr. J., Kancellipræsident, 134, 209, 213—14, 219, 232.
Kall, N., Professor, 245.
Kallevig, Hanne, f. Juell, 350. — Waldemar, Dispachør, 350.
Kierulf, Peder, Expeditionssekretær, 231.
Kihlbom, Beata, f. Holmin, 354. — Nils Elias, Kbmd., 354.
Kinck, Peder, Kbmd., 35.
Kiønig, Cathrine, f. Madsen, 185 — Johan Christopher, Sognepr., 185.
Kjerschow, B. M., f. Hersleb, 347. — Johanne B., f. Collett, 347. — Peter Chr. H., Biskop, 347. — Rasmus S., Sognepræst, 347.
Klingberg, Advokat, 248.
Knudsen, (Overlærer?), 286.
Knudtzon, Hans, Vicekonsul, 63.

Digitized by Google

Kobro, Ervine A. H., f. Essendeop, 349. — Isak, Sognepræst, 349.
Kongsbergs Bergseminarium, Skovvæsen, Sølvverk m. m., 259, 272, 308—13, 317, 320—23.
Konow, Konsul, 293.
Krag, Hans P. S., Sognepr., 304, 354. — Hermana T., f. Rogneby, 354. — Kaja, f. Collett, 354. — Ole, Artillerikaptein, Direktør, 354.
Krefting, Anna, f. Vogt, 148. — C. S., f. Karre, 131. — Herman, Jernverkseier, 148. — Jacob, Kbmd., 21. — Johan, Jernverkseier, 35. — P. V., Assessor, 131.
Krog, Karen, f. Holmboe, 171. — Nic. J. L., Statsraad, 217—19.
Krogh, G. A., Generalveimester, 128.
Küttner, tysk Reisende, 160.
Lamotte, A., fransk Forfatter, 212—13, 260.
Langberg, C. H., Myntmester, 323. — K. C. K., f. Steenstrup, 323.
Larsen, Mogens, Kbmd., 21, 27, 31.
Lauritzen, (Ugla), Morten, Sorenskriver, 35, 36.
Latocknaye, fransk Emigrant, 231, 235.
Lautrup, Jørgen, Biskop, 307.
Lengnick, Generalauditør, 120, 196, 206.
Leopoldus, Herman, Sekretær, 26.
Leuch (Leuck), Familien, 34—41, 67, 151. — Stamtavle, 38—39. — Alhed, f. Krefting, 35. — Anne Cathr., f. Hellesen, 81. — Anne, f. Heide, 35. — Conrad, Lektiehører, 35. — Jacob, Raadstuskrivêr, 40, 74. — James, Justitsraad, 40. — Karen, f. Müller, 32, 37, 40, 86, 147. — Mathia, f. Collett, se Anker. — Morten, Stadskaptein, 16, 21, 26, 27, 37, 59. — Morten, Godseier, 40, 64, 92, 119—20, 145—54, 340. — Niels, Kbmd., 40, 81. — Niels, Toldkontrollør, 41. — Peder Mortensen, Kbmd., 30, 40, 55, 62, 64, 68, 71, 80—81. — Peder Nielsen, Raadmand, 16, 34—36, 42—46. — Poul, 41. — Sophie Cathr., 41.
Levetzau, Philip Albr., Stiftamtm., 122.
Lilleaker, Gaard, 147, 183.
Lillienskiold, Charlotte, f. Heltzen, 108. — Elisabeth, 109, 233. — Hans Gustav, Kammerherre, 108. — Juliane, 109, 233.
Lindemann, Annette, f. Kiønig, 185. — Carl Cath., 185. — James, Proprietær, 184, 185. — Karen, f. Elieson, se Collett. — Poul Christ., 185. — Poul Peter, Major, 184—85, 232.
Linstow, Brigadeauditør, 312—13.
Ljan, Gaard i Aker, 61—63.
London, en nordisk Koloni, 2—4, 19—20, 90—92, 188—89.
Lonicer, J. J., Kbmd., 31.
Lorange, Christiane, f. Collett, 351. — G. F., f. Lund, 351. — Hans Andr., Kbmd., 351. — Karsten, Kaptein, 351.
Louis Philippe, fransk Konge, 210.
Lumholtz, Stiftsprovst, 240.
Lund, Ander, Kbmd., 352. — Anders Jacob, 355. — A. C., f. Brandt, 352. Elna, f. Collett, 352. — Jacob, Skuespiller, 355. — Marie, f. Collett, 355. — Thorvald, Kommandørkaptein, 352.
Lundbygaard, Herregaard, 307—8.
Løvendal, Waldemar, Statholder, Baron, 22.
Løvenskiold, Herman, se Leopoldus. — Severin, Statholder, 279, 280, 284, 309.
Mandahl, Sognepræst, 194.
Mangelsen, Johan, Generalløitn., 94. — Cathr., f. Bygbal, 94.
Maschmann, Professor, 194, 195.
Mathiesen, Familien, 31, 103. — Haaken, tit. Assessor, Kbmd., 103, 191, 219. — M. B., f. Mogensen, 103, 131.
Meincke, Hilmar, Kammerraad, 63. — Sara M., f. Müller, 63.
Mercker, Fr., Justitsraad. 20, 27.
Meyer, Jacob, Kbmd., 325. — N. L., Kbmd., 245.
Michelsen, Albert, Præst, 92. — Borgard, eng. Oberstløitn., 93. — George, eng. Kbmd., 91. — George, eng. Major, 93. — Helle, Kbmd., 25, 27, 31, 107. — Niels, 25, 27, 31. — Sophie Cathr., f. Vogt, 107.
Moe, Jørgen, Biskop, 332—34.
Mogensen (Monsen), Familien, 67, 103, 170. — Erik, 103. — Helene C., f. Büchler, 99, 102—3, 131. — Johan, Student, 131. — Mogens L., Kancelliraad, 103, 120, 127, 131.
Moltke, Gerh., Stiftamtm., Greve, 233.
Mordt, Ole Peter, Kbmd., 355. — Caroline Fredr., f. Petersen, 355.
Moss, Jernverk, 155, 161, 180. — Konventionen, 267—68, 275.
Moss, Peder Søfrensen, Kbmd., 36, 52.
Mostue, Raadmand, 191.
Munch, Emerentze, f. Barckley, 231. — Hans, Biskop, Dr., 26, 27, 32. — Jacob, Kaptein, 312—13.
Munkholm, Margrethe, f. Collett, 355. — Søren Christensen, 355.
Müller, Familien, 92. — Anna, f. Collett, 51, 61—64, 339. — Anthoni, Stadsmajor, 32, 61—64, 339. — Bolette, f. Darjes, 63, 113, 131. — E. C., f. Tobiesen, 63. — Fr. Chr. Anton, Major, 63, 131. — I. M., f. Krogh, 63. — Jahn Collett, Oberst, 63. — Jahn Collett, Præst, 63. — Jak. Worm, Professor, 63. — James Collett, Sømand, 63 — Johs., Dr., 160.

Digitized by Google

— Karen, f. Gjerdrum, 61. — Karen, f. Pusternickel, 63. — Morten, Sorenskriver, 63. — Morten, Landskabsmaler, 63. — Otto Fr., Naturforsker, 131. — Peder Pedersen, Raadmand, 21, 26, 27, 37, 60, 61. — Peder, Kbmd., 63, 87. — Peter Johan, Sognepræst, 63, 87.
Møllenhof, Gaard, 125, 193, 328.
Møllmann, Professor, 135.
Nagel, Louise Marie, f. Bech, 347. — Nicolaus Chr. Fr., Bataljonslæge, 347.
Nannestad, Fredr. S., Sognepræst, 233.
Neumann, Frantz, Bergverkseier, 303. — I. M., f. Hersleb, 131. — Iver, Bergraad, 131. — Jacob, Biskop, 195--98, 290.
Nielsen, Jacob, Agent, 191, 218, 223—28. — Jacob, Kbmd., 327, 330. — Yngvar, Dr., 158, 268, 270, 292, 295, 297, 321.
Nilson, Haaken, 218. — Peter Vogt, Generalmajor, 218, 230.
Nisson, Andr. Chr., Stud. med., 286.
Nobel, Hans, Etatsraad, 83.
Nyerup, Rasmus, Prof., 248, 254.
Odals Verk, 24, 83.
Omsted, Jørgen v. Cappelen, Godseier, 305.
Oremandsgaard, Herregaard, 307—8.
Palæet, Gaard i Christiania, 47, 154—55, 161, 162—63, 188, 231.
Pavels, Biskop, 195, 199—200, 205—6, 214.
Pay, Antonette, 88. — E. M., f. Holter, 356. — Gabriel, Kbmd., 356.
Peckel, Frantz, Apotheker, 317. — Christiane S., f. Rogstad, 317.
Pedersen, Jens M., eng. Kbmd., 93.
Petersen, Hans Chr., Statsraad, 274. — Peter, Bergraad, 175.
Pihl, Abraham, Sognepræst, 299.
Plade, Gregers, Kbmd., 27.
Platen, von, Statholder, Greve, 277.
Platou, C. Henr., f. Reiersen, 351. — Emma, f. Collett, 351. — Fredr. Chr., Justitiarius, 351. — Ludvig, Statssekretær, 199, 242. — Oscar, Assessor, Dr., 351.
Pløen, Jørgen, Kbmd., 120, 191. — Marcus, Kbmd., 233, 325.
Pram, Joh. Ad., Amtsfuldmægtig, 102. — — Christen, Justitsraad, 161, 235.
Rahbek, Camma, 248, 254. — K. L., Professor, 248—57, 290.
Ramus, Anna Colbjørnsdatter, 142. — Jonas, Sognepr., Historiker, 142. — Jonas, Justitiarius, 257.
Rantzau-Ascheberg, C. S , Greve, 116.
Rasmussen, Else, f. Munk, 142. — Jens, Kbmd., 142. — Peder, Etatsraad, 85. — Søren, Professor, 199.
Reichwein, von, Stiftamtmand, 62.
Rein, A. C., f. Arbo, 300. — Jonas, Præst, Eidsvoldsmand, 171, 299—300, 304.
Resen, Maria, f. Collett, 51, 82—88, 113, 339. — Peder, Magistratspræsident, 85—87, 339.
Reventlow, Geheimeraad, 141.
Riis, A. C., f. Smith, 342. — B. E., f. Smith, 342. — Claus P., Literat, 287. Fredrik, Stiftamtmand, 342. — Henriette, f. Collett, 342. — Johan, Kbmd., 342. — M. B., f. Gravengaard, 342.
Ring, Niels, Kbmd., 233.
Robsahm, Carl, Forvalter, 70. — Cecilie, 55. — Lars, Jernverkseier, 24.
Rosen, Christian, Toldinspektør, 315. — E. K., f. Sletting, 315.
Rosenberg, Familien, 67, 216. — Ifuer, Mattsen, Borgermester, 72. — Kirsten, f. Leuck, 37, 73, 215. — Mathias, Kbmd., 30, 73, 81, 89, 123, 130, 215. — Sophie, f. Sand, 72.
Rosenkrantz, Statsraad, 63, 199, 233, 266—68.
Rosted, Jacob, Rektor, 71, 199.
Roterodamus, Erasmus, 9.
Rye, Joh. Henr., Byskriver, 279.
Rødder, Joh. W., Sognepr., 74, 216—17
Rønnebæksholm, Herregaard, 136—37, 141—43.
Rørbye, Ferd , Magasinforvalter, 347. — F. E. C., f. de Stockfleth, 347.
Sandelin, Carl Henr., Læge, 354. — Ellen, svensk Student, 354.
Sander, Chr. L., Professor, 255.
Sax, Christen, Kbmd., 87. — Anna, f. Müller, 87.
Schandorff, Jac. C., Bureauchef, 235.
Schielderup, Peder, Sognepræst, 102.
Schiøtt, Niels, Oberst, 219, 223—28, 231—34.
Schiøtz, Anna, f. Collett, se Børs. — C. P., f. Rosenkilde, 355 — Daniel, Læge, 355. — Søren Dan., Foged, 355.
Schmidt, Fredr., Provst, Eidsvoldsmand, 177, 292—93, 304—5, 321 — Knud, Kbmd., 219. — Otto, Stud. theol., 286. — Peder, Kbmd., 219.
Schouboe, A. M., f. Müller, 63, 131, 171. — Chr., Stiftamtm., 63, 127, 131, 171.
Schrødersee, Major, 110.
Schultze, A. S , f. Fabritius, 111. — Christine, f. Collett, 73, 109—10, 340. — Hieronymus Johann, Geheimeraad, 109—11, 340.
Schwarz, Fredr., Adjutant, 218, 223—28.
Schøning, Gerh., Professor, 140.
Sebbelow, W. L., Krigskommissær, 295.
Sejersted, Johs., Generalløitn., 223—24.
Sem, Niels A., Stiftamtmand, 217.
Siegwardt, Matthias, Biskop, 284.
Sivertson, Sylvester, Literat, 286.
Skiøldebrand, General, 266—67.

Digitized by Google

Smith, Elias, Kbmd., 347. — Karen, f. v. Cappelen, 347. — Lars, Kbmd., 342. — Lauritz, Rektor, 164. — Magdalene, f. Gude, 342. — Sir Sidney, eng. Admiral, 230.
Smølens Kobberverk, 84.
Solberg, Bankkommissær, 106. — Louise, f. Arbo, 315. — Adolph, Kandidat, Kbmd., 315.
Sommerhielm, Statsminister, 266—69.
Stabel (Stabell), A., Stud. theol., 286. — Fr. W. B., Generalløitn., 277, 279. — Tobias, Skibskapt., 22.
Stampe, Henrik, Statsminister, 99, 101.
Steen, Adam, Kbmd., 120, 191. — Even, Kbmd., 182, 342. — Golette, f. Aares, 342. — Iver, Veimester, 218, 223—28, 324—25, 342. — Karen, f. Collett, 180, 223—28, 342. — L. C., Assessor, 131—32, 171, 216—18.
Steenstrup, Charlotte S., f. Resen, 319. — Charlotte, 323. — Christian C., Overtoldbetjent, 323. — Constance, f. Conradi, 323. — Hans Sev., Landvæsenskommissær, 319. — Henriette, 323. — Herman, Toldinspektør, 323. — J. V., Foged, 258. — Leonhard, Guardein, 323. — Margrethe, f. Conradi, 323. — Margrethe, f. Hasberg, 323. — Mathia, f. Collett, 172, 319, 323, 342. — Nicoline, f. Koht, 323. — Peter, Kapteinløitn., 323, 344. — Poul, Sølvverksdirektør, 176, 310, 319—23, 342. — Sophie Augusta, f. Collett, 344.
Stillesen, Familien, 69. — A. E., f. Been, 346. — Christen, Mægler, 346.
Stockfleth, de, Christopher, Major, 291. — Henrik, Kaptein, 219. — J. M., f. Arbien, 291. — Thomas, Sorenskriver, 172—75, 291. — William, Viceadmiral, 291.
Stoud, Ludvig, Borgermester, 104.
Stranger, Lars og Peder, Kjøbmænd, 52. Sophie, f. Rosenberg, 52.
Strøm, Hans, Præst, Professor, 126.
Strømbo, Gustavus, Kammerraad, 148.
Stødt, Annichen, f. Ancher, 113. — Chr. H., Justitssekretær, 131.
Suhm, Karen, f. Angell, 92, 95—97. — P. Fr., Historiker, 95—97. — Familien, 96—97.
Sverdrup, Bernt, Slotspræst, 41, 162, 166. — Hans, Kammerraad, 58. — Georg, Professor, 262—63, 292.
Sørenssen, Chr., Biskop, 293. — S. A. W., Statsraad, 274.
Taasen, Gaarde i Aker, 196, 310, 328.
Talma, Miss Euphrosyne, 232, 234.
Tandberg, Peder, Kbmd. 348.
Tank, Carsten, Statsraad, 41, 266. — Niels Carstensen, Kbmd., 41. — Sophie, f. Leuch, 41.
Thaarup, Fr., Professor, 246, 257.
Thomasson, James, Agent, 343. — Septima, f. Carisius, 343.
Thoresen, Hans T., Kbmd., 182, 191. — Jens, Kbmd., 120.
Thorstensen, Peder, Dr., 175.
Thrane, Poul, Kbmd., 191.
Thulstrup, Eleonore, f. Clauson-Kaas, 232, 234. — Magnus, Professor, 232, 234.
Tobiesen, Christen, Toldinspektør, 27.
Toft, A. M. E., f. Carlsen, 353. — Harald, Godseier, 352.
Tonsberg, A. C., f. Mechlenburg, 56. — Mathias, Stiftamtmand, 56, 76. — Wilh., Stiftamtmand, 55.
Torgersen, H., Proprietær, 218, 223—28.
Treschow, Gerh., Admiralitetsraad, 21, 26, 27. — Niels, Statsraad, 160.
Tritschler, Generalløitnant, 27.
Tronhoff, Mads Andersen, eng. Kbmd., 93.
Trosvig, Gaard, 33, 57.
Tullin, C. B., Digter, 88, 112, 115, 126, 129, 130, 145—46, 150, 229. — Claus, Brugseier, 218, 223—28, 230, 232, 234—35. — Henriette. f. Wilster, 223—28, 232, 234—35. — Mette, f. Kruckow, 88, 112.
Tyrholm, Anne, f. Leuck. 36. — Iver, Raadstuskriver, 37, 60, 103—4, 340. — Karen, f. Collett, 60, 102, 103—4, 340, — Niels Iversen, Kbmd., 36, 37.
Ullevold, Gaard, 134, 167, 195—98, 201, 206—14, 244, 328, 331.
Ulveland, Gaard, 56, 58, 69.
Valentinsen, Anna, f. Tyrholm, 104. — A. W., f. Bredahl, 104. — Peder, Kammerraad, 104. — Valentin Chr., Justitsraad, 104.
Vibe, Ditlev, Statholder, 76, 84, 111. — Johan, Vicestatholder, 26—27.
Vogelius, J. C., Sognepræst, 194.
Vogt, Familien, 32, 67, 107. — Familielegat, 203. — Cathr., f. Braumann, 27, 31. — David, Byfoged, 330. — Dominicus, Justitsraad, 32. — Jens, Ingeniør. 349. — Johanne, f. Collett, 349. — J. H., Statsraad, 270, 279—82, 305, 325. — Karen, f. Holter, se Wilster. — Nils N., Provst, 349. — Peter, Konferentsraad, 32, 108, 147, 203. — Petra, f. Petersen, 349. — Poul Pedersen, Kommerceraad, 21, 26.
Vækkerø, Ladeplads, 36, 148.
Waach, Peder, Sognepræst, 82.
Wahlberg, Christian, 355. — Johanne Wilhelmine, f. Wahlqvist, 355.

Digitized by Google

Wang, Johan Storm, Literat, 286.
Wedel-Jarlsberg, Herm., Statholder, Greve, 199, 261, 268, 270, 281—82, 293.
Weidemann, Politimester, senere Sorenskriver, 218.
Welhaven, J. S. C., Digter, 287—89.
Wergeland, Alette, f. Thaulow, 345. — Henrik, Digter, 215, 262, 274, 280, 285—86. — Nicolai, Provst, 293, 321, 345.
Wessel, O. C., Generalauditør, 63, 219, 302.
Weybye (Weibye), C. U., f. Johnstrup, 82. — K. J. M., f. Sehested, 82. — M. M., f. Waach, 82. — Maria, f Collett, se Resen. — Peder Sev., Major, 82. — Poul, Zahlkasserer, 32, 54—55, 82—85, 339. — Poul, Oberst, 82. — Thomas Fredr., Oberst, 82, 87.
Wickede, von, Auguste, f. von Selau, 256 -- Fr. B., Institutbestyrer, 256.
Willumsen, Peder, Assessor, 81.
Wilse, J. N., Professor, 112, 138, 150—53, 160, 183, 196, 206—8, 229.
Wilster, Karen, f. Holter, 63, 113, 120, 122, 123.
Winther, Magister, 74.
Wirsén, Statssekretær, 269.
Worm, Chr , Biskop, 90.
Wulfsberg, Jac., Kbmd., 72. — Jac., Sorenskriver, 260, 297. — Niels, Præst, 241—42.
Ørsted, Anders Sandøe, Statsminister, 252.

Digitized by Google

Første Kapitel.

Indvandring fra Storbritannien til Norge og fra Norge til Storbritannien.

Den mellem Normændene og deres Gjenboer paa de britiske Øer fra gammel Tid bestaaende Handelsforbindelse, som i det 17de Aarhundrede ved den opblomstrende Trælastudførsel fik et raskt Opsving og en mere regelmæssig, stadig Karakter, har i Aarhundredernes Løb ledet til adskillige Indflytninger fra det ene Land til det andet. Af disse gjensidige Indvandringer har den fra Norge til Storbritannien været den langt overveiende. Indflytningen af Englændere her til Landet har aldrig været meget stærk og ikke paa langt nær saa stor som Indflytningen af andre Udlændinger, Danske, Tyskere og i nyere Tider Svenske[1]).

Der er dog én norsk By, som i et vist Tidsrum har et noksaa anseligt Antal Indvandringer fra de britiske Øer at opvise, nemlig Bergen, hvor det udenlandske Element i Befolkningen som bekjendt i det hele taget har været stærkt fremtrædende. »Bergens Borgerbog 1550—1751«[2]), hvori er indskreven 9279 Borgere, viser, at af de 6526 Personer, hvis Fødested er angivet, ikke mindre end 2974 eller henved Halvparten ere Udlændinger, og af disse vare

---

[1]) I de senere Aar har Indvandringen fra Storbritannien og Irland til Norge været i stigende. I 1865 boede her i Landet 348 Personer, som vare fødte paa de britiske Øer, men i 1875 var Antallet voxet med 87. Ved Udgangen af det sidstnævnte Aar vare i det hele 36,260 Udlændinger hjemmehørende i Norge, og deraf vare 28,826 fødte i Sverige, 2058 i Danmark, 1451 i Tyskland og Østerrige, 435 i Storbritannien og Irland o. s. v. (Bidrag til en norsk Befolkningsstatistik, udg. af det statist. Centralbureau, Christiania 1882 S. 155). [2]) Udgiven af N. Nicolaysen, Christiania 1878.

Digitized by Google

igjen 1607 fødte i Tyskland, 758 i Danmark, 353 i Storbritannien, især i Skotland o. s. v. Størstedelen af den britiske Indvandring falder paa de 30 Aar fra 1612—1641, da 98 Skotter, 73 Mænd fra Orknøerne, 9 fra Shetlandsøerne og 4 Englændere, tilsammen 184 Briter toge Borgerskab i Bergen. Man vil heraf se, at de færreste kom fra selve England, og dette vedblev ogsaa senere at være Tilfældet. I de 140 Aar fra 1612—1751 udgjorde det samlede Antal Borgere, som var indflyttet fra Storbritannien til Bergen, 264, men heraf vare kun 21 fødte i England, medens Skotterne dannede Hovedstyrken. Holberg siger ogsaa i sin »Bergens Beskrivelse«[1]), at »en stor Mængde Skotter have Tid efter anden sat sig ned udi Bergen, saa at mange fornemme Borgerfolk ere af Skotsk Extraction«.

For de østlandske Byers Vedkommende bevirkede Trælasthandelens hurtige Opblomstring i anden Halvdel af det 17de Aarhundrede, navnlig efter Londons Brand i 1666, et livligt Samkvem mellem begge Nationer, som havde gjensidige Indflytninger tilfølge. Bosættelsen af Englændere paa Østlandet var og forblev dog baade i det 17de og 18de Aarhundrede temmelig spredt og sparsom. I en i Rigsarkivet opbevaret Borgerbog for Christiania[2]), som synes at være regelmæssig ført fra 1745 til Udgangen af forrige Aarhundrede, men hvori ogsaa er optagen de i 1745 levende Borgere, helt fra 1697, finder man saaledes blandt 2389 Personer kun 11, som efter Navnet at dømme vare indfødte Englændere eller Skotter, medens Antallet af indflyttede Tyskere (eller Slesvigere med tyske Navne) var over 250, af Svenske omtrent 50 og af Udlændinger i det hele omkring 330[3]).

Langt hyppigere forekom Bosættelser af Normænd i England. I London fandtes henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede en hel Koloni af norske Kjøbmænd, stærk nok til i Forening med endel

---

[1]) Kjøbenhavn 1750, Side 131—132. [2]) »Mandtall over Christianiæ Byes Borgerskab«, Protokol i Folio. [3]) Beregningen er kun tilnærmelsesvis rigtig, da man alene har Navnene og i Forbindelse dermed Vedkommendes Haandtering at gaa efter.

Digitized by Google

Danske at danne en egen Menighed med egen Kirke[1]), og til denne Koloni af Norboere, som i det følgende Aarhundrede vedblev at faa Tilgang fra Norge og navnlig Byerne paa Østlandet, sluttede sig de unge Normænd, som efter den Tids Skik og Brug i de velstaaende norske Trælasthuse sendtes over til London for at lære Sproget og uddanne sig i sit Fag. Det er bekjendt nok, hvorledes denne Samfærsel mellem Norge og England kom til at øve en varig Indflydelse paa Kulturretningen hos den høiere norske Borgerklasse og Embedsstanden, specielt i Christiania, hvor en Forkjærlighed for alt, hvad der var engelsk, ved Midten af forrige Aarhundrede gjorde sig stærkt bemærket, og hvor engelsk Smag og Levemaade efterhaanden blev raadende i den Grad, at Enevold Falsen i 1793 betegnede Byen som »londoniseret« [2]).

Af de fra England indflyttede Slægter har én i Særdeleshed bidraget til, at hin engelske Tone i saa lang Tid var fremherskende i Hovedstadens øvre Samfundslag, og det er Familien Collett. Denne Slægt, hvis Stamfader James Collett for netop 200 Aar siden indvandrede til Christiania fra London, og hvis Oprindelse her i Landet skyldes Trælasthandelen med England, hørte her i forrige Aarhundrede til den temmelig afsluttede Kreds af rige, toneangivende Familier, som af Byens Historieskriver træffende er kaldt dens »Kjøbmandspatriciat« [3]). Paa samme Tid vedblev den imidlertid at staa i nøie Forbindelse med sit oprindelige Hjemland, i hvis Hovedstad dens Sønner gjerne fik sin Opdragelse, og hvor 2 af disse toge fast Bopæl og erhvervede sig en indflydelsesrig Stilling i den norske Londoner-Koloni. Den ene af dem, en Søn af Slægtens Stamfader ved Navn John Collett, som i 1720 flyttede over til London, virkede i en Række af Aar, til sin Død i 1759, som øverste Forstander i den norske Menighed og gjorde sig meget fortjent af sine Landsmænds Kirke, hvis økonomiske Støtte han var. Hans

[1]) E. T. Wolff: »Samlinger til Historien af den danske og norske evang.-lutherske Kirke i London«; Kb.havn 1802. [2]) Jvfr. L. Daae: »Det gamle Christiania«, Chria. 1871, S. 151 o. flg. med det der citerede. [3]) L. Daae, l. c., S. 153 og flere Steder.

Digitized by Google

Brodersøns Søn af samme Navn fulgte i 1782 hans Exempel ved at bosætte sig som Kjøbmand i London, hvor hans Hjem blev et selskabeligt Midtpunkt for Norske, som besøgte denne By, hvorfor han ogsaa af Bernt Anker er nævnt som »Nordboernes Glæde og Tilflugt ved Themsens Strande«[1]. Under sit Ophold der stiftede han »det nordiske Selskab i London«, hvis Formaal var under en selskabelig Omgang og ved Udgivelsen af fædrelandssindede Skrifter at vedligeholde Kjærligheden til Fødelandet, og da han og hans Hustru efter 10 Aars Forløb vendte tilbage til Christiania, bidroge de gjennem det rige Selskabsliv, de der udfoldede, meget til at befordre den engelske Smagsretning, som gav Omgangstonen i denne By sit eiendommelige Præg.

[1]) B. Ankers Gravskrift over John Colletts Broder Peter C.; jvfr. F. Sneedorffs »Samlede Skrifter« I. S. 436.

Digitized by Google

Andet Kapitel.

Collett-Familiens Oprindelse og Udbredelse i England.

James Collett, fra hvem de norske Collett'er og et Par i Sverige og Danmark bosatte mindre Grene af samme Familie nedstamme, var født i London d. 18de August 1655 og indvandrede til Norge i 1683. Hans Forældres Navne kjendes ikke, ligesaalidt som det har lykkedes at udfinde hans Forbindelse med den engelske Collett-Slægt, hvoraf der allerede paa hans Tid var flere spredte Linier, og som nu er vidt forgrenet og udbredt ikke alene i Storbritannien, men ogsaa i Frankrig, Amerika og andre Verdensdele. Man ved kun, at han benyttede i alt væsentligt samme Vaaben som en anselig Gren af Slægten i England nemlig: paa sort Skjold en med 3 sorte Ringe belagt Sparre i Sølv mellem 3 trippende Hinder i Sølv, 2 over og 1 under Sparren; Hjelmprydelsen en trippende Hind i Sølv paa en Hjelm og Fletning (wreath) i samme Farver som Skjoldet; Hjelmdækket rødt med de ombøiede Dele i Sølv. Ringene staa maaske i Forbindelse med Familiens Navn, da Collet paa Fransk betyder flere ringformede Ting, saasom en Krave, den nederste Del af Halsen, en Slynge, en Done, den Del af Planten, hvor Roden ender og Stilken begynder (Rodhalsen), Halsringen paa en Flaske, en liden Krands m. m., og paa Engelsk: et lidet Halsbaand og den Del af Ringen, hvori den kostbare Sten er sat. En Ring i Skjoldet var forøvrigt i Heraldiken tidligere Mærke paa Adelskab og Jurisdiktion; den var ogsaa et Adskillelsestegn, som den 5te Broder i en Familie førte i sit Vaaben (Webster complete english Dictionary). Istedetfor trippende Hinder have enkelte

Digitized by Google

Grene af den i England bosatte Collett-Familie staaende Hinder i sit Vaaben. Den norske Gren fører Devisen »Cole deum«, men denne er formodentlig af nyere Oprindelse; de engelske Grene have forskjellige Deviser.

Den engelske Familie, som i ældre Tider skreves Colet, Collet og Colett, men senere Collett, er meget gammel og siges at være af normannisk Herkomst som indkommen til England med William Erobreren, blandt hvis Følge der ogsaa nævnes en Colet[1]). I Dokumenter fra det 13de Aarhundrede forekomme enkeltvis Personer af dette Navn som bosatte i Shropshire[2]), og senere findes Collett'er spredte i forskjellige engelske Grevskaber, men ingen fuldstændigere Stamtavle gaar længer tilbage end til Slutningen af det 14de Aarhundrede, og de, man har, omfatte derhos kun enkelte Grene af Slægten. Den ældste, mere bekjendt Gren stammer fra Wendover i Buckinghamshire, hvor den eiede Godset »Wendover Burrow« eller »the Hale«, og hørte til »the Gentry«, en Klasse af fornem Herkomst, men forskjellig fra det egentlige Nobility. Stamfaderen var en Richard Colet, som var født omtrent 1396 og boede paa »the Hale« ved Wendover, faa Mil fra London. En af hans Efterkommere paa Spindesiden skal fremdeles være Eier af en Del af dette Gods, ved Navn »Wyvelsgate«. Af Godseierlinien i Wendover taber man imidlertid Sporet i første Halvdel af det 16de Aarhundrede, da den udgik af Stamtavlen. Den sidste, der nævnes, er en John Colet til »the Hale«, som var en Søn af Robert Colet sammesteds og døde i 1540. Linien existerede endnu i 1724, men den skal være uddød paa Sværdsiden i 1813, hvorefter Wyvelsgate gik

---

[1]) »Histoire de la Conquête de l'Angleterre par les Normands,« par Aug. Thierry, Paris 1826 II S. 406; Duchesne's »List of the Conquerors of England as derived from a charter of Battle Abbey«. [2]) Den ældste er Robert Collet, som eiede Jordegods i Shropshire i første Halvdel af det 13de Aarh., og en Menneskealder senere forekommer Laurence Colet de Ludelaw (i samme Grevskab), John Colet de Salop (= Shrop), Walter Colet sammesteds m. fl. (Eytons Shropshire II S. 223, Rotuli Hundredorum I S. 417, 423, II S. 107, 866). Disse og flere Meddelelser om den engelske Familie skylder Udg. Director af Navy Contracts i det britiske Admiralitet John Collett, som har samlet et betydeligt Materiale til Slægtens Historie.

Digitized by Google

over til den sidste Colletts Nevø Richard Stratford, som antog Navnet Stratford-Collett. Flere Oplysninger har man om nogle andre fra Robert Colet i Wendover nedstammende Linier, som hovedsagelig have boet i London. I en af disse var der 2 udmærkede Mænd, Sir Henry Colet, som to Gange var Lord Mayor i London, til hvis Historie under Henrik d. VII hans Navn er hæderlig knyttet, og Sønnen, Dean ved St. Pauls-Kirken Dr. John Colet, en bekjendt kirkelig Reformator under Henrik d. VII og Henrik d. VIII. Disse Mænds Liv fortjener en nærmere Omtale[1]).

Henry Colet, en Sønnesøn af den nævnte Richard Colet til »the Hale«, var født der i første Halvdel af det 15de Aarhundrede og nævnes i Edvard d. IV's 12te Regjeringsaar (1472) som Silkehandler (mercer) og Medlem af Silkehandlerlauget[2]) i London, hvor han nød megen Anseelse og blev Medlem af Magistraten (alderman). I 1477 var han den ældste af Byens 2 Sheriffer og udførte i den valgte Lord Mayors Sygdomsforfald ogsaa dennes Forretninger. Senere, under Richard d. III's blodige Regjering, svævede hans Hoved i Fare, da han var en Tilhænger af Henrik af Richmond, men efterat denne havde besteget Tronen, blev han valgt til Lord Mayor i London for 1486 og kort efter slaaet til Ridder (knighted)[3]). Ni Aar efter blev han for anden Gang valgt til at beklæde Borgermesterembedet i London, en Stilling, som i hine urolige Tider stillede store Fordringer til Indehaverens Klogskab og Kraft. Han fik snart Anledning til at lægge begge Egenskaber for Dagen, idet en Hær af Oprørere fra Cornwall rykkede mod London. Ved en

[1]) Den efterfølgende korte Oversigt er uddraget af: »The Life of Dr. John Colet, Dean of St. Paul's« etc. by Samuel Knight, D. D., London 1724, XIV og 494 Sider 8vo., oversat paa Tysk af Theod. Arnold under Titelen: »Das Leben des fürtrefflichen Engeländers D. Johann Colets, Decani bey der Kirche zu S. Pauli« etc., Leipzig 1735, 456 Sider 8vo. [2]) »The Mercers Company« var det første i Rang af de 12 Hovedlaug i London, hvoraf Lord Mayor'en aarlig skulde vælges. [3]) Der er flere engelske Collett'er, som ere blevne »knighted«. En Sir James Collett, Knt., var i 1696 Sheriff i London (hans Datter Deborah * Sir Leonard Robinson, Knt., Chamberlain of the city of London). En Sir John Collett, Knt., var i 1700 Oberstløitnant i Londons 6te eller blaa Militia-Regiment. (En Lady Collet døde i Ponders Gud d. 12 Decbr. 1758).

Digitized by Google

bestemt og klog Optræden lykkedes det ham da at opretholde Roligheden i Byen og bevare dens Troskab mod Kongen.

I Begyndelsen af 1496 sluttedes mellem England og Flandern en Freds- og Handelstraktat, som skulde besegles, foruden af Fyrsterne tillige af de vigtigste Handelsstæder, deriblandt London, men dennes Repræsentantskab gjorde trods Regjeringens indstændige Opfordring Vanskeligheder ved at yde den forlangte Garanti og vilde have Betænkningstid. Sagen taalte imidlertid ingen Forhaling, og da Colet, som var en meget rig Mand, erklærede sig villig til at tegne sig som Borgen for Traktatens Opretholdelse, bleve de høie Parter enige om at tage hans personlige Sikkerhedsstillelse for god paa det hele Borgerskabs Vegne. Han udstedte da en Forskrivelse, hvorved han pantsatte alt, hvad han eiede og maatte komme til at eie, som Sikkerhed for, at den engelske Konge og hans Undersaatter skulde opfylde sine Forpligtelser efter Traktaten. Dette, at Colets Sikkerhedsstillelse blev regnet for jevngod med hele Londons Kommunes, forøgede i høi Grad hans Anseelse, og hans loyale Handlemaade satte ham derhos for bestandig fast i Henrik d. VII's Gunst, saa han undgik den bedrøvelige Skjæbne, som paa de Tider fra Kongemagtens Side rammede flere af Hovedstadens Borgermestere og Sheriff'er, nemlig at blive henrettet. Colet gjorde sig ogsaa fortjent ved store Gaver til Kirker og milde Stiftelser.

Han var gift med en Dame af fornem Byrd, Christian Knevet, Datter af Sir John Knevet til Ashwelltorp i Norfolk og Elizabeth Clifton. De havde 22 Børn, 11 Sønner og ligesaamange Døtre, men 21 af dem døde som smaa og kun den ældste Søn John voxede op. Efterat have indsat denne til Hovedarving af sine betydelige Eiendomme døde Sir Henry Colet i høi Alder i Stepney ved London 1510 og bisattes i den derværende St. Dunstans Kirke, hvor hans Gravmæle, som i 1605 og 1697 istandsattes paa Silkehandler-Laugets Bekostning, endnu skal findes. Christian Colet overlevede baade sin Mand og alle sine 22 Børn og døde i 1525, omtrent 90 Aar gammel.

Sønnen, John Colet, var født i London 1466 og kom i 17

Digitized by Google

Aars Alderen til Universitetet i Oxford, hvor han især lagde sig efter Studiet af Latin og Theologi. Da han havde gjennemgaaet Graderne, reiste han udenlands i flere Aar og studerede ved franske og italienske Universiteter den hellige Skrift, Historie, Civilret og den kanoniske Ret.

Efter Hjemkomsten holdt han stærkt besøgte Forelæsninger ved Oxfords Universitet over Pauli Breve, og disse Foredrag vakte stor Opmærksomhed baade ved sin Lærdom, og fordi det var noget ganske nyt, at nogen dengang læste over Dele af Bibelen, hvad den herskende skolastiske Theologi ikke pleiede at befatte sig med. Ved dette Universitet studerede i 1497 den berømte Erasmus Roterodamus. Med ham slutteđe Colet et Venskab, som varede hele Livet igjennem, og disse to førte i en lang Aarrække en videnskabelig Brevvexling, hvis Indhold senere bearbeidedes af Erasmus, og som har havt stor Indflydelse paa begges Opfatning af theologiske Spørgsmaal. Ved Forfattelsen af sin berømte Udgave af det nye Testament i Originalsproget fik Erasmus mange værdifulde Bidrag af sin engelske Ven, hvis Anskuelse om enkelte Hovedpunkter han fuldstændig tilegnede sig.

I 1497 blev Colet ordineret til Præst, men vedblev foreløbig sin Universitetsvirksomhed med Forelæsninger over det nye Testament uden at overtage noget præsteligt Embede. I 1504 blev han Dr. i Theologi ved Oxforder-Universitetet og modtog i det følgende Aar uden at have søgt derom det ærefulde Kald som Dean (Domprovst) ved St. Paul's, Londons Hovedkirke. Allerede i Oxford havde han begyndt at ivre for Reformer i den katholske Kirke og bekjæmpet Skolastiken, som han ansaa for den stærke Mur om Kirkens Uvidenhed og Fordærvelse. Denne reformatoriske Virksomhed fortsatte han nu, og med større Magt, fra Kathedralens Prædikestol. Mod den skolastiske Theologi med dens spidsfindige og for Kristenlivet golde Formalisme satte han Evangeliets rene Lære gjennem Studiet af selve Bibelen. Han var ogsaa den første, som i England lærte Folket Trosartiklerne, de 10 Bud og Fadervor paa Modersmaalet. Af Coelibatet og Romerkirkens Lære om Skjærsilden var han en erklæret

Digitized by Google

Modstander, ligesom han uforfærdet ivrede mod Papismens Overtro og Billeddyrkelse. Men først og sidst talte han for gjennemgribende Forandringer hos Geistligheden, som saa ofte ved Verdslighed, Havesyge og et overdaadigt Liv gav et daarligt Exempel for Menigheden. Naar blot Geistlighedens Reformation var gjennemført, vilde, mente han, hele Kirkesamfundets Reformation følge efter. I 1511 holdt han for en stor Forsamling af Geistlige i St. Pauls-Kirken en Tale, hvori han angav Hovedtrækkene af en Reform af den engelske Kirke. De kirkelige Love, sagde han, maatte strengere overholdes; ingen burde ansættes som Præst uden særlig Prøve; det skammelige Misbrug med Kjøb og Salg af geistlige Embeder skulde afskaffes og Biskoper og Præster være forpligtede til at bo i det Distrikt, hvortil de vare kaldede. Biskoperne skulde strengt adlydes og holdes høit i Agt og Ære, men de skulde ogsaa paa sin Side være strengere i Opfyldelsen af sine Pligter som Geilighedens Hoveder. Specielt burde de sørge for Afholdelse af Præstemøder. Endelig skulde Kirken have fuld Frihed og ikke kunne trækkes for verdslige Domstole. Denne kraftige Appel til Biskoperne og Præsternes Repræsentanter kunde naturligvis ikke blive uden Virkning, hvilket allerede viste sig, da den senere Kardinal Wolsey, som antoges at have været tilstede ved Colets Tale og i Privatlivet staaet ham personlig nær, faa Aar efter lagde Grundvolden for den engelske Kirkes Reform.

Colets rene Liv stemte fuldkommen overens med hans Lære. Det var dog selvsagt, at hans dristige Optræden mod den herskende Kirke og Forsøget paa at reformere Geistligheden maatte reise ham mange Fiender. Han blev da ogsaa gjentagne Gange anklaget for Kjætteri og var ikke langt fra Kjætterbaalet, men frikjendtes tilsidst af Erkebiskopen af Canterbury og Kongen. Henrik d. VIII hørte gjerne hans Prædikener og viste ham flere Tegn paa sin Agtelse og Velvilje, blandt andet ved at udnævne ham til sin Kapellan og specielle Prædikant. Efter hvad Erasmus beretter, blev han ogsaa Medlem af Kongens »privy Council«.

Den store Arv, som tilfaldt Dean Colet efter hans rige Fader,

Digitized by Google

gav han for Størstedelen bort til milde Stiftelser. Hans Minde er især knyttet til den af ham oprettede St. Pauls School i London, en Latinskole, hvor 153 Børn af hvilkensomhelst Nation skulde faa fri Undervisning. Han byggede i 1510 en rigt udstyret Skolebygning med Lærerboliger, antog selv Lærerne, for hvis bestandige Aflønning han rigelig sørgede, og sikrede Skolens Fremtid ved at berige den med betydeligt Jordegods og stille den under det londonske Silkehandlerlaugs Beskyttelse. Denne storartede Stiftelse bestaar den Dag idag.

Dean Colet døde (ugift) i London d. 16de September 1519, 53 Aar gammel. Han blev 3 Gange angreben af den saakaldte »engelske Sved«, en Sygdom, som i 1518 epidemisk herjede England, og som hos ham efterfulgtes af Tæring, hvoraf han døde. Han begravedes i sin egen Kirke, St. Paul's, og istedetfor den beskedne Gravsten, han selv havde ladet sig hugge, reiste Silkehandlerlauget et prægtigt Mindesmærke med hans Brystbillede over Graven. Man har flere Portræt'er af ham, hvoriblandt et, som er malet af Holbein, findes i den kongelige Portrætsamling[1]). Erasmus Roterodamus skrev hans Levnetsbeskrivelse og sendte den i et Brev til den bekjendte lutherske Reformator Justus Jonas i Wittenberg. Det er denne Biografi, som ligger til Grund for de mange senere engelske Skildringer af Colets Liv. En af disse, udgiven af Mr. Henry Holland i Herologia Anglica (Side 155) er prydet med et smukt Portræt af Dean'en, hvorunder der staar følgende Distichon:

Cum colis Aonias, exculte Colete, Sorores,
Te doctos inter posthuma Fama refert.

Som Familiemærke benyttede Dean Colet et Vaabenskjold, der paa det nærmeste stemmer med det foran beskrevne, som brugtes af den norske Families Stamfader, og da derhos Dean'ens og hans Families Stamtavle er den ældste og udførligste, som for Tiden kan skaffes for nogen Gren af den engelske Familie, meddeles den her med den Mulighed for Øie, at et Tilknytningspunkt mellem denne Gren og den norske senere kan tilveiebringes.

[1]) Portræt'erne vise mærkeligt nok den samme Ansigtstype, som findes hos saa mange Medlemmer af den norske Collett-Familie.

Digitized by Google

Stamtavle I.

Richard Colet

til Wendover Burrow, ogsaa kaldet »the Hale,« et Gods ved Wendover i Buckinghamshire, født omtr. 1396.

Robert Colet
til Wendover Burrow, fra Henrik d. VI.s 5te til 24de Regjeringsaar (ɔ. 1426—1445); død før Edvard d. IV.s 2det Regjeringsaar (ɔ: 1462); var gift med *Margaret*; af 4 Børn nævnes de 3:

Thomas Colet, i Wendover, Gentleman, fra Edvard d. IV.s 9de—12te Regjeringsaar (ɔ: 1469—1472).

William Collet, Gentleman, iWendover, Henrik d. VIII.s 20de Regjeringsaar (ɔ: 1528), gift med *Kateryne*.

John Collett, Borger og Silkehandler i London, »Søn og Arving« (levede i 1537, da han nævnes som en Mand af »particular celebrity«); * *Katherin*, Datter og Arving af Thomas *Walle* i London og Grundisburgh, Suffolk, samt Alice hans Hustru.

Thomas Collet, Søn og Arving.

Alice Collett, *Thomas Johnson i London.

William Collett, Søn og Arving til Grundisburgh, * *Anne*, Datter af . . . . i Grundisburgh 20de Januar 1553; 4 Døtre:

William Collett, i Grundisburgh, 2den Søn, *Anne*, Datter af . . . . *Symple* i Hackney, Middlesex.

William Collett, 2den Søn, *Joane*, Datter af William *Beere*, Gentleman, og Elizabeth Felton.

John Colet,
Borger og Silkehandler i London, døde før Edvard d. IV.s 2det Regjeringsaar (ɔ: 1462); hans Testament approb. 27de Octbr. 1461, var gift med *Alice*.

Robert Colet, i London; i Edvard d. IV.s 14de Regjeringsaar (ɔ: 1474).

John Colet. *Jeffery Colet.* *Alice Colet.* *Ann Colet.*

Michael Collett, 2die Søn.

Katherin Collett, *John Gambull.

Dorythy Collett, * . . . Payne til Bixley i Rushmere, Suffolk.

Alice Collett.

Sir Henry Colet, Knight. Borger, Silkehandler, Alderman, Sheriff, senere Lord Mayor i London, † 1510; * *Christian*, Datter af Sir John *Knevet*, og Elizabeth Clifton, † omtr. 1525. 11 Sønner og 11 Døtre.

John Colet, Dean til St. Pauls, London, Stifter af St. Pauls Skole, født 1466, † 16de September 1519.

Richard, *Thomas*, osv. alle døde unge.

Elizabeth Collett, *Hugh Throgmorton i Warwickshire.

William Collett, *) levede i 1560. Han er maaske identisk med den forannævnte William C., efterlod:

Richard Collett, i Badham Wick, Wiltshire, senere i St. Giles in the Fields (et Sogn i London); hans Søn:

Digitized by Google

Alice Collett, døbt i Grundisburgh, 27de Noybr. i »4 P. & M.« altsaa 1556 (Philip og Mary's 4de Regjeringsaar).

Mary Collett, døbt i Grundisburgh 15de Februar 1576.

Cicely Collett, døbt i Grundisburgh 20de August 1578.

Elizabeth Collett, døbt i Grundisburgh 7de Septbr. 1583.

William Collett, i St. Giles in the Fields: hans Søn:

William Collett, i St. Giles, født 1651, † 18/10 1718, * *Mary* f. 1653, † 6/1 1713, begravet i Paddington.

Richard Collett, * 1717 *Elizabeth Cobb*, død i Mai 1737, begravet i Paddington; efterlod sig 3 Sønner og 1 Datter:

Richard Cobb Collett, i Acton og Bedford, † i Acton 1789, * 1747 *Mary Harrison*, som † 1748, 16 Aar gl. 1 Søn:

Richard Cobb Collett, i Chancery Lane, London, »Attorney at Law«, f. 1748, † 19/2 1827, * 1773 *Ann*, (Datter af Rich. *Parker*, Boghandler i London), f. 1739, brændte ihjel 1/2 1831; Afkom:

Kenrick Collett, f. 1/1 1775, † 25/2 1841, begr. i Paddington, * i St. Andrews, Holborn 1802 *Mary Ann Webb;* efterlod Afkom:

Kenrick William Collett, f. 1804 † Sierra Leone 1857, Queens Advocate; Afkom.

Henry Parker Collett, f. 1805, † i Brighton 1855, efterlod Afkom.

Mary Ann Collett, f. 1807, † 1865, *Edmund Lloyd, Esq., i Barham; Afkom.

John Edward Collett, f. 1809, † i London 1859; ingen Afkom.

George Frederick Collett, f. 1810, † 1820.

Charles Minories Collett, f. 1812.

Rowland William Davies Collett, f. 1814, † i London 1853; Afkom.

Eliza Helen Collett, f. 1815, *John Lawrie, Esq. Afkom.

Richard Fowler Collett, f. 1819.

Clayton Collett, f. 1776, død i ung Alder.

Richard Collett, f. i Nov. 1777, † 1858, 80 Aar gammel, * 1805 *Jane* Newson (?) of Black Rock Castle, Co. Cork.

Mary Ann Collett, død i ung Alder.

Robert Collett, død i ung Alder ved et Fald fra Hesten.

John Collett, forliste ved Doddington; Afkom:

Thomas Collett, † i Boulogne.

Richard Collett, Assistent-Læge, død i Indien.

Sarah Collett, † i Bromley.

Sarah Collett, * James Lowe, Juveler, Holborn, London.

Peter Collett, Præst, bosat i Rye.

*) Det var dengang ikke usædvanligt, at 2 Brødre havde samme Navn.

Digitized by Google

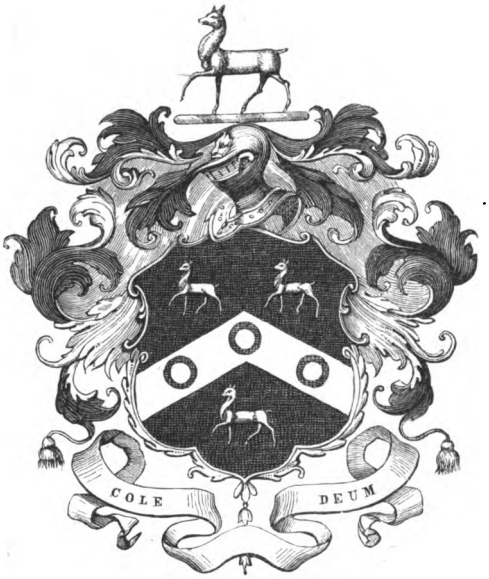

Den norske Collett-Families Vaaben.

Foranstaaende Stamtavle er ikke fuldstændig; ialfald mangler den Fortsættelsen af Linien i Wendover. I Dr. Knight's Bog om Dean John Colet er der ogsaa Tale om andre Slægtninger af Dean'en end de, som nævnes paa Stamtavlen, deriblandt om en John Colet, som i 1661 var Student i Temple (der har 2 juridiske Fakulteter, the Inner og the Middle Temple), samt en Nicholas Ferrar fra Little Gidding i Huntingdonshire. Begge disse siges at være »nær beslægtede« med Dean Colet. Nu forekommer der i en mindre Stamtavle over en Collett-Familie, som i det 16de og 17de Aarhundrede boede i London, og hvis Medlemmer havde samme Vaaben som Dean'en, baade en John Collett i Middle Temple, Esq., født 1633, og en Nicholas Farrar. Stamtavlen aftrykkes derfor her:

Digitized by Google

Stamtavle II.

(gjengiven efter »the Heralds visitation of 1664«).

N. N. Collett,

- *Humphrey Collett*, i London, Parliamentsmedlem for Southwark 1553, for Blechingley 1554 og for Southwark 1555, * *Joan*, Søster af Margaret, John Shawcrosse's Hustru.
  - *Thomas Collett*, i London Kjøbmand, ældste Søn.
    - *John Collett*. i London, Kjøbmand, * *Susan*, Datter af Nicholas *Farrar* i London, Kjøbmand.
      - *Mary Collett*, 1ste Datter, ugift i 1664.
      - *Susan Collett*, 2den Datter, * Joshua Mapletoste i Lincolnshire.
      - *Hester Collett*, 3die Datter, * Francis Keshaw i Leicester.
      - *Margaret Collett*, 4de Datter, *Thomas Leggatt af . . . . i Essex, Esq.
      - *Elizabeth Collett*, 5te Datter, * Benjamin Woodnoth of Sharenton i Cheshire, Esq.
      - *Joyce Collett*, 6te Datter, *Edward Wallis af Sabrin i Huntingtonshire.
      - *Thomas Collett*, i Highgate, Middlesex, Esq., * *Martha*, Datter af Jo. Sherington, Kjøbmand i London.
        - *John Collett*, i Middle Temple, Esq., født 4/6 1633; Testament aabnet 26/11 1713.
          - *Thomas Collett*, ældste Søn.
          - *William Collett*, 2den Søn.
          - *John Collett*, 3die Søn.

            alle døde før Faderen.
        - *Martha Collett*, eneste Datter, var i 1664 omtrent 16 Aar gammel.
      - *Nicholas Collett*, i London, Guldsmed, 2den Søn, * *Jane*, Datter af . . . Smith i Chester.
      - *Edward Collett*. *Richard Collett*. *Farrar Collett*. *John Collett*.
      - *Judith Collett*, 7de Datter, * Soloman Mapletoste i Lincolnshire.
  - *Robert Collett*, 2den Søn.
  - *Nicolas Collett*, yngste Søn.
  - Døtre, ugifte i 1558.
- *Thomas Collett*,
- *Roger Collett*,
- En Datter.
- En Datter.

Digitized by Google

Tredie Kapitel.

Kommerceraad James Collett og Karen Leuck.

Om James Colletts Bosættelse i Norge fortæller Familiesagnet følgende:

I 1683 kom han herover i Handelsanliggender og havde Forretninger blandt andre med Trælasthandler og senere Raadmand i Christiania Peder Nielsen Leuck, med hvis Familie han kom i nøiere Forbindelse, da han blev en Ven af Husets ældste Søn Morten Leuck. Under et Ophold paa Leucks Eiendom Bogstad, en Mils Vei fra Christiania, hvor Familien havde sin Sommerbolig, søgte Morten Leuck at overtale ham til at slaa sig ned i Norge, og Collett skal da for Spøg have sagt, at han vilde blive, hvis de kunde bygge ham en Bolig i 24 Timer. Leuck tog ham paa Ordet, og inden næste Dag havde han paa et Sted ved Bogstadvandet — maaske det, som endnu kaldes »Colletthagen« — tømret op et Hus for ham. Da han saa efter en Reise til England atter kom til Norge, var det for at opfylde sit Løfte og bosætte sig her for bestandig.

Saaledes lyder Familietraditionen. Rimeligvis har det dog været stærkere Baand, som har knyttet Collett til det fremmede Land. Først de Handelsinteresser, der oprindelig havde ført ham herover, og som meget hurtig bandt ham til Christianiafjordens Trælastbyer, idet han f. Ex. allerede i de første Aar efter sin Bosættelse optræder som Fordringshaver i alle større Dødsboer paa Bragernæs. Dernæst et Baand af en finere Art, men kanske vel saa stærkt, en Forelskelse i Morten Leuck's 17-aarige smukke Søster Karen, som besvarede hans Kjærlighed og senere blev hans Ægtefælle.

Digitized by Google

I mange Aar vedblev han dog at betragte sit Ophold her i Landet som midlertidigt. Han tog ikke Borgerskab i Christiania, aflagde heller ikke den sædvanlige Troskabsed til Landets Konge før 18 Aar efter sin Bosættelse; indtil den Tid regnede han sig for engelsk Undersaat og ansaa sig ikke forpligtet til at betale Kopskat, men lod, da han i 1699 blev krævet for Skatten, sin Fuldmægtig Michael Hejde afgive følgende Erklæring [1]).

»Jeg underskrevne, en Tiener af de Engelske Kiøbmænds Factor i London, Mons. James Collett, som her i Byen boende er, een Underdan af Hs. Kongl. May.t af Engelland, angiver efter Hs. Kongl. May.ts allernaad. Forordning om Kop-, Ildsted- og Heste-Skatten i Kjøbstæderne efterskrevne Tienistefolk, som i bemeldte min Principals Huusholdning forefindes, nemlig mig selv, een Skriverdreng og een Gaardsdreng, tvende Tienistepiger, 2 Heste. Det Huus, min Principal iboer, giver han aarlig Leje af 50 Rdl.. Min Principals Kiereste, som han haver befried her i Byen, formoder han at være af samme Frihed som han, og deres Børn ere alle under 15 Aar.«

Christiania d. 20 Decbr. 1699.

M. Hejde.

Collett blev dog ikke fritagen for at betale Kopskatten, men endelig Bestemmelse faldt først, efterat han havde taget Borgerskab i Christiania.

I Aaret 1700 gjorde han Anstalter til at drage tilbage til sit Fødeland. Vicestatholder Fredr. v. Gabel indberettede dette til Kongen og foreslog, at man skulde søge at faa Collett som en rig og dygtig Kjøbmand til at blive i Christiania ved at gjøre ham til Rangsperson som Kommerceraad, en Titel, som dengang var af større Anseelse end senere, men herpaa fik han af Fredrik d. IV følgende karakteristiske Svar, dateret 27de Novbr. 1700:

»Hvad Middel du allerunderdanigst formener at være tienlige til at obligere den Engelske Kiøbmand James Collet, som du endnu ej skal have seet, og du formener at skulle ville flytte til Engelland igien, da som han i Norge efter din Beretning mange Aar skal

[1]) »Mandtall 1699« for Kop-, Heste- og Ildstedskatten; Rigsarkivet.

Digitized by Google

have negotiered, vundet store Middeler og sig der endelig gift og nedsat, med videre, saa skulle Vi allernaadigst gierne see, at hand og andre saadanne dygtige Kiøbmænd saaledes blifve tracterede, at ikke allene de som nu er der, og sig virkelig hafve nedsat kunde faa Lyst til at blifve der for at befordre Commercien, men endog andre fleere derved animeres at komme i Landet; som Vi dig i beste Maader allernaadigst ville hafve anbefalet. — Dend foreslagne Commerce-Raads titul for bemeldte Collet siunes os allernaadigst meere at skulle vere hannem til Hinder i hans Commerce og Kiøbmandskab end at befordre dend, kan og ej vere at concedere, efterdi, som du beretter, hand icke hafver vundet sit Borgerskab og aflagt os nogen Troskabs Eed, men i fald hand skulle flytte af Riiget, maa mand tage i Agt, at hand efter oprettede pacta og Vores Nordske Lov tilforne retter for sig« [1]).

Atter i 1702 var der Tale om Colletts Tilbagereise til England. Han skrev i den Anledning til Kongen:

»Stormegtigste Konge,

Allernaadigste Arve Herre!

For Eders Kongelige Mayestæt andrages dette allerunderdanigst, at ieg som en fremmed Factor for den Engelske Nation her paa Stedet, ligesom Eders Kgl. May.ts Undersaatter er og boer udi London, og idelig kjøbt Tømmer og Deehler af Borgerskabet til Skibenes Afladning, er nu sindet at reise til London igien med Hustrue og Børn, endeel for at komme til Rigtighed med de Folk, som ieg udi nogle Aar haver staaen udi Regning med, derimod at efterlade min Tiener Michel Hejde og opdrage hannem min hidtil brugte negotie, til hvilken Ende ieg og ved min Hjembkomst til London med idelig Skibe hannem til Afladning skal oversende og beordre min Factor udi Kiøbenhafn, Sr. Hans Stuve, bemeldte min Tiener herefter som forhen ved mig med Penge til Skibenes Ladningers Indkiøb at forsiune, som ieg igien udi London betaler; ansøger derfore udi allerdybeste Underdanighed Eders Kgl. May.ts frj Gelejde og Reisepass til mit Fædrene Land ubehindret at passere, som ieg efter allerunderdanigste Skyldighed skal vide, ikke allene at berømme, mens end og con-

[1]) Rentekammerets Exped.-prot., F. IV. 2, 89 med tilhørende Dokum.; jvfr. »Journal for Politik, Natur og Menneskekundskab« for Mai 1816 S. 192 (af Dr. Odin Wolff).

Digitized by Google

tribuere det samme for Eders Kgl. Mayestæts derboende Undersaatter, naar de Tid efter anden maatte forlange at besøge deris Fædrene Land; udi allerdybeste Underdanighed vil afbede Eders Kgl. May.ts allernaadigste Bønhørelse og Lifstid forbunden

Christiania d. 19 Aug. 1702.

Eders Kgl. Mayestæts
allerunderdanigste Tiener
James Collett.«

Af Christiania Magistrats Paategning paa Ansøgningen lader det til, at det gjordes til Betingelse for Colletts »ubehindrede« Bortreise, at han skulde erlægge Sjette- og Tiendepenge af alt, hvad han maatte føre med sig her fra Landet[1]). Om det er denne Betingelse, som har ombestemt Collett, eller om der er kommen noget andet iveien, vides ikke, men Reisen blev atter opgiven, og denne Gang for bestandig. Kort efter bandt han sig fastere til sit nye Hjemland: han tog norsk Borgerskab, aflagde Troskabsed til Kongen, blev Reder i flere norske Skibe og kjøbte sig en Gaard i Christiania, hvor han slog sig ned for Livstid. Nu havde man ikke noget imod at gjøre ham til Kommerceraad. Han udnævntes dertil d. 1ste Decbr. 1703 og stilledes derved, som Rangsperson, et Trin over Christianias menige Borgerskab.

Handel og Skibsfart i Christiania omkring Aar 1700.

Collett vedblev efter Indvandringen altid at staa i nøie Forbindelse med sit Fødeland. Han var Repræsentant eller saakaldet Faktor i Christiania for de engelske Kjøbmænd, som handlede paa Byerne paa Østlandet, gjorde for deres Regning Indkjøb af norsk Trælast, besørgede denne afskibet til England og optraadte i det hele paa deres Vegne til Ordning af Mellemværender mellem dem og de norske Handelsmænd. Ligeledes var han i 1714 og følgende Aar den tidligere omtalte dansk-norske Londonerkoloni's Kommis-

[1]) Christiania Magistrats Sessionsprotokol I, 1702—8 S. 38.

Digitized by Google

sionær for Modtagelsen og Oversendelsen af de Bidrag til Kirken i London, som var paabudt at skulle ydes aarlig af Norges Kirker.

Paa Grund af sin Stilling som »Factor for den trafiqverende engelske Nation« optraadte han ved enkelt Leilighed som en Slags Konsul til Beskyttelse af sine Landsmænds Interesser i Norge. I 1693 ankom der nemlig til Christiania 2 »Kommisfarere«, som under den irske Kyst havde kapret en engelsk med 8 Kanoner bevæbnet »ketch« (Galiot), kaldet »the Eagle,« der førte Post til Ny-England. Fartøiet var som Prise bragt til Drammen, og dets Kaptein, John Greenhill, holdtes i streng Arrest paa en af Kaperne. Collett satte sig paa Greenhills Vegne strax i Bevægelse og indgav en Forestilling til Kongen om, at Fartøiet ifølge kgl. Forordning af 25de Febr. 1693 skulde tilbagegives til sin Kaptein og denne sættes paa fri Fod. Begge Dele indvilgedes af Kongen [1]).

Ved Siden af Mellemhandelen mellem de engelske og norske Kjøbmænd drev Collett for egen Regning Handel paa England, væsentlig bestaaende i Trælastudførsel fra Norge og Kjøb af engelske Metaller og andre Varer. Den ældste endnu bevarede Kjøbekontrakt fra hans Haand er dateret 3die Januar 1688, da han med Landvæsenskommissær Fr. Mercker sluttede Overenskomst om Leverance af 200 Sk℔ engelsk Bly til Staten for 1900 Rdl.

Trælastudskibningen fra Norge foregik i Slutningen af det 17de Aarhundrede hovedsagelig i fremmede Fartøier. Vel søgte Regjeringen at ophjælpe den norske Trælastfart ved et Paabud om, at Sagbrugseierne og Trælasthandlerne skulde eie Skibsparter i Forhold til sin Bedrift (Reskript af 18de Juni 1687), og dette i Forbindelse med de Toldbegunstigelser, som indrømmedes de store, bevæbnede Handelsskibe, der kunde bruges til Orlogs, de saakaldte »Defensionsskibe«, havde vistnok tilfølge, at det norske Skibsrederi i faa Aar tog et stærkt Opsving. I 1696 var der saaledes ved

[1]) Forestillingen findes i Statholdersk. Supplikprot. i Rigsark. No. 16, S. 975. En Mr. Daniel Butts var ved disse Tider virkelig britisk Konsul for Norge, men han boede ialfald i 1693 ikke i Christiania (Stath. Supplikprot. No. 8, S. 528 (Aar 1686) og Kanc. Indlæg $\frac{25}{11}$ 1699).

Digitized by Google

Christianias Toldsted hjemmehørende 41 Fartøier fra 2 til 305 Læster, med en samlet Drægtighed af 3628 Læster, deraf 15 Skibe paa over 100 Læster[1]). Men de fleste og største af disse Fartøier vare byggede udenlands, især i Holland, og kunde altsaa ifølge den engelske Navigationsakt ikke bruges til Udførsel af norsk Trælast til England. Baade Englænderne og Hollænderne vedbleve fremdeles i stor Udstrækning at hente Trælasten fra Norge i sine egne Skibe, og denne Del af Fragtfarten kom saaledes mindre Landet selv tilgode. Heri indtraadte der imidlertid en Forandring i Begyndelsen af det nye Aarhundrede, da Udbruddet af den spanske Arvefølgekrig for en Del hindrede de engelske og hollandske Skibe fra at komme hertil, og nu, da Navigationsakten ikke anvendtes i sin fulde Strenghed, havde Christiania og det derunder hørende Bragernæs en for Skibsfart og Handel meget gunstig Periode, som varede omtrent til Aaret 1710. Af Christianias Kjøbmænd og andre Trælastudskibere — hvoriblandt der taltes flere, som ikke tilhørte den egentlige Kjøbmandsstand, — var Kommerceraad Collett den, som i Tidsrummet 1704—1710, naar alle 7 Aar lægges sammen, udførte den største Mængde Trælast, nemlig i de bedste Aar omtrent 3500 Læster aarlig. De betydeligste Udskibere i Christiania var foruden ham: Justitsraad (dengang Generaltoldforvalter) Gjord Andersen, Kommerceraad Paul Pedersen Vogt (og senere hans Enke), Raadmand Peder Pedersen Müller, Admiralitetsraad Gerh. Treschow, Peder Iversen (Rosenberg), Jørgen Poulsen, Jac. Krefting, Byfoged Barch, Mogens Larsen, Generalmajor Hausmann og Morten Leuck.

Til sin Trælastudførsel behøvede Collett meget Skibsrum og befragtede dertil hvert Aar 12—15 Fartøier af gjennemsnitlig 200 Læsters Drægtighed. Som Udskiber af Trælast var han imidlertid efter det før omtalte kgl. Reskript forpligtet til at drive Rederi, og han kjøbte derfor i denne Periode flere Skibe og Skibsparter. I 1704 var han Eneeier af Skibet »Anne Marie« paa 94 Læster og »Catha-

[1]) Se Toldregnskaberne for samme Aar i Rigsarkivet.

Digitized by Google

rina« paa 167 Læster, kjøbt samme Aar i Holland; desuden var han Medreder for en Fjerdedel i Krejerten »Kong David« paa 40 Læster, for $\frac{6}{32}$ i Skibet »St. Johannes« paa 223 Læster og for $\frac{6}{32}$ i »Christiania« paa 305 Læster. De to sidste Fartøier, som vare bevæbnede og for paa Portugal, hørte til de før omtalte Defensionsskibe. Aaret efter kjøbte Collett Halvparten i Skibet »St. Anna« (fra Dunkercken) paa 253 Læster og $\frac{1}{4}$ i »Den norske Høg« paa $79\frac{1}{2}$ Læst. Samme Aar anmeldte han paa Christianias Raadstue til Udskibning for egen Regning 22 Ladninger »uforbuden« Trælast i Skibe paa tilsammen 3328 Læster. I 1709 og 1710 eiede han Halvparten i Skibet »Jomfru Anna« paa 235 Læster (Skipper Jacob Kaae), ligesaa Halvparten i »Catharina« paa 174 Læster (Skipper Richard Lorentzen), fremdeles $\frac{5}{8}$ i »St. Johannes« paa 203 Læster (Skipper, først Tobias Stabel, siden Didrik Ancher) og endelig Halvparten i »St. Laurentius« paa 209 Læster (Skipper Gawen Wrigth).

Af disse Fartøier førte ialfald »St. Johannes« Kanoner, og det kunde i Krigens Tid hænde, at et saadant bevæbnet Koffardiskib gjorde Priser underveis. I Oktober 1710 opbragte Føreren af »St. Johannes«, Didrik Ancher (en Søn af Anker-Familiens Stamfader her i Landet) paa en Reise til England, da han »laa Østersøen ud«, Hukkerten »Der weisse Schwan« og førte den til Stavanger som Prise. Hukkerten havde heist svensk Flag, da den vel var passeret, og Ancher satte derfor efter den og sendte den flere Skud, til den braste op. Det viste sig imidlertid, at baade Fartøiet og Skipperen hørte hjemme et Sted i Tyskland, som ikke havde Krig med Sverige, og Statholder Løvendal bestemte, at Skibet skulde frigives. (Stath.sk. Suplikprot. No. 20, S. 84—86).

I Aarene 1709 og 1710 udskibede Collett tilsammen 36 Trælastladninger i Skibe paa 6880 Læster. Størstedelen af Fartøierne vare fragtede og hjemmehørende paa Kyststrækningen fra Christiania til Christianssand. De gik hovedsagelig til England, hvorfra de kom tilbage i Ballast eller med Jern, Bly og Kjøbmandsvarer, men enkelte for paa Portugal, Holland eller Frankrig, hvorfra de

Digitized by Google

hjemførte Salt, Lin, Humle, Vin og andre Varer. Til England og Holland kunde de gjøre 2, høist 3 Ture om Aaret, idet de i Regelen begyndte Farten, naar Isen gik op, og drog sidste Gang ud i Slutningen af September eller Begyndelsen af October.

Krigen med Sverige gjorde omtrent ved Udgangen af 1710 Ende paa denne fordelagtige Periode. I 1711 udskibede Collett kun 6 Trælastladninger paa tilsammen 854 Læster, i det følgende Aar gik Antallet ned til 3 Ladninger paa 523 Læster, og samtidig led han store direkte Tab ved at flere af hans Skibe med Ladning toges af Svensken eller forliste ved at blive jaget af Fienden. I 1713 paalagdes der en trykkende Konvoiafgift af 4 M℔ pr. Læst, senere nedsat til ½ Rdl., og fra den Tid ophørte for flere Aar saagodtsom al Udskibning af Trælast i norske Fartøier, hvorefter Hollænderne og Englænderne atter begyndte at indtage Normændenes Plads i denne Fragtfart. I 1719 nævnes Collett endnu som Reder af Skibet »Tre Brødre« (paa 80 Læster), hvormed han udførte Jern og Trælast til Frankrig, men fra nu af finder man ham ikke som Reder af noget andet norsk Skib, hvorimod han kjøbte flere Parter i engelske Fartøier, hvilket for Farten paa England var det fordelagtigste paa Grund af Navigationsakten og den høiere Trælasttold, de norske Udskibere maatte betale i engelske Havne, naar Udførselen foregik i norsk Fartøi. Ved sin Død i 1727 eiede han, foruden ⅞ i »Tre Brødre« (vurderet for 1750 Rdl.) følgende engelske Skibsparter: $\frac{1}{16}$ i »Alby« (vurderet for 150 Rdl.), $\frac{1}{16}$ i »William and Mary« (do. 75 Rdl.), $\frac{1}{16}$ i »Oldener« (do. 50 Rdl.) og endelig ⅛ i »The constant Ann«, som kjøbtes i 1727 for 728 Rdl.

Den Trælast, Collett udskibede, kjøbte han af Bønderne eller Sagbrugseierne, hvem han ofte gav Pengeforskud til deres Sagbrugs Drift, mod at alle de Bord, de kunde skjære paa sine Sage, skulde leveres ham paa hans Trælasttomter paa Grønland (ved Christiania) efter en vis Pris for de forskjellige Sorter. Først i sine sidste Leveaar blev han, sandsynligvis som Pantekreditor, Eier af en større Skovstrækning, nemlig Varilds- og Merildsbruget i Eidsskogen, og af Soleruds priviligerede Sag ved Lysakerelvens Udløb; paa denne

Digitized by Google

kunde der aarlig skjæres 5400 Bord. Hans vigtigste Udførselsvare næst Trælasten var Jern, som for den væsentligste Del var tilvirket ved Hakedals og Odals Jernverker. I Hakedals-Verket, der eiedes af Lars Robsahm, var han nemlig interesseret som Panthaver siden 1707, og 20 Aar derefter var hans Tilgodehavende steget til 13,508 Rdl., som Robsahms Enke ikke kunde betale, hvorfor Kommerceraadinde Collett maatte kjøbe Verket paa Auktion. I Odals Verk, som i nogen Tid dreves paa Kobber, eiede Collett $\frac{3}{8}$, men Driften viste sig i Længden ikke lønnende, og i Skifteforretningen efter ham anføres, at Odals Verk »er bekjendt at være fast af ingen Værdi, formedelst Verket ligger øde«.

Blandt Colletts Indførselsartikler nævnes Salt, Korn, dansk og engelsk Malt, Vin og Brændevin, hvoraf der ved hans Død fandtes Oplag i hans Søboder. Af saadanne eiede han 6 Stykker, deriblandt en, der betegnes som »den store Søbod ved Hovedet af Søndre Brygge« (omtrent ret ud for Raadhusgaden), og en anden som beliggende »udi Moratzen«, det vil sige paa den sumpige Grund, der strakte sig fra Foden af »Kirkebakken« ned mod Søen, som ifølge Christiania-Kartet endnu omkring Aaret 1720 skyllede hen over Pladsen for det nuværende Jernbanetorv[1]). Desuden var han Eier af 2 Jernboder, begge paa »Nordre Brygge«, eller omtrent der, hvor det store Toldbodpakhus nu ligger. Tilsynet med Varebeholdningen i disse Søboder førtes i Colletts senere Aar af hans Fuldmægtig, Henrich Henrichsen Calmeyer († 1747 som Stadsmajor i Christiania); han var lønnet med 100 Rdl. om Aaret. En anden betroet Mand i hans Forretning var Peder Gjerdrum.

De mange Indførselsforbud og Udførselsforbud, som karakterisere Enevoldsregjeringens Toldpolitik, medførte blandt flere Onder en vidtdreven Smughandel og andre Forgaaelser mod Toldlovgivningen, hvilket noksom fremgaar af den Tids talrige Bestemmelser om Konfiskationer og Toldsvig. I 1683 indførtes endog faste For-

[1]) Karter optagne $\frac{18}{4}$ 1708 i Anledning af et paatænkt Skolehus, og 1722 for Indretning af et nyt Vandverk (Kanc. Indlæg i Rigsark. for 1708 og 1723).

Digitized by Google

pagtere af Told-Konfiskationen i de enkelte Distrikter, men disse Forpagtere, som skulde se Tolderne paa Fingrene og gaves Ret til at inkvirere efter forbudne Varer i Kjøbmændenes Huse, bleve efter nogle Aars Forløb saa brydsomme, at Systemet i 1690 opgaves. For Christianias Vedkommende kaster en bekjendt større Toldsvigssag fra 1705, hvori Collett var indviklet, et skarpt Lys over denne mørke Side af hine Dages Handelsforhold. Regjeringen var nemlig bleven opmærksom paa en Formindskelse i de norske Toldintrader og nedsatte en Kommission til Sagens Undersøgelse, hvorved det befandtes, at Toldkassereren i Christiania, Frantz Jørgensen var i Kassemangel, og at han og et Par andre Toldbetjente i længere Tid havde taget imod »a parte Løn« af Kjøbmændene for at lade disse slippe med mindre Afgifter end bestemt. I denne skammelige Handel havde ikke mindre end 63 af Byens første Kjøbmænd og deriblandt Collett, ja selv Generaltoldforvalteren og Byfogden, været delagtige. Toldernes medskyldige slap dog med Skrækken, idet »Vores kiære og troe (!) Undersaatter« fik Tilgivelse mod at afgive fuld Tilstaaelse[1]). Hvor slap Moralen dengang var ligeoverfor Toldsvig viser sig af en Smuglingshistorie, som hændte i Christiania allerede Aaret efter, da Toldinspektøren havde faaet nys om, at 3 af de større Kjøbmænd, Jens Hellesen og to Brødre Helle og Niels Michelsen, i Sommerens Løb havde indsmuglet en Mængde Varer, hvorfor han sendte 9 Toldbetjente og 15 Underofficierer og Soldater i 3 Afdelinger paa 8 Mand hen for at visitere i deres Kramboder. En eller maaske to af disse Kjøbmænd havde været delagtige i Toldsvigssagen af 1705. Hos Jens Hellesen forefandtes en hel Del kostbare, ustemplede Varer, men da de skulde føre dem paa Toldboden, kom nogle Kjøbmænd ilende til, og der opstod en Batalje, hvorunder Soldaterne og Toldbetjentene bleve drevne paa Flugt; paa samme Maade bleve de med Magt forjagede fra de 2 andre Butikker.

[1]) Kgl. Resol. af 28de Marts 1705, se Kanc. Indlæg for 1705—7, L. Daae: »Det gamle Christiania«, S. 58—59 og L. J. Vogt: »Slægten Vogt i gamle Dage«, Christiania 1881 S. 26—29.

Digitized by Google

Om Colletts Formuesforhold ved man, at han i Aaret 1700 regnedes for at være en af de mest velstaaende Mænd i Christiania. I en samme Aar optagen Fortegnelse over »de bemidlede Betjente og Undersaatter udi Norge søndenfjelds«, som antoges at kunne yde Kronen »Forstrækning« mod Pant i Anledning af den da udbrudte Krig med Sverige, anføres Collett som formentlig istand til at laane Staten 1000 Rd., hvilket er det næststørste Beløb, som er opført for nogen i Christiania bosat Mand. Først kommer »Secreterer Herman Leopold«, Løvenskiold-Familiens Stamfader, med 2000 Rdl., dernæst Collett og 12 andre Embedsmænd og Kjøbmænd med 1000 Rd., deriblandt Biskop Munch, Byfoged Barch, Kommerceraad Gjord Andersen, Povel Pedersen Vogt og Peder Pedersen Müller. Morten Leuck, hans Svoger Peder Iversen (Rosenberg) hvis Datter senere blev gift med en Søn af Kommerceraad Collett, og Sekretær Treschow opføres med 500 Rdl.[1]) osv.

I den følgende 10-aarige fordelagtige Handelsperiode, da Collett betydeligt udvidede sine Forretninger, gik han uden Tvivl stærkt fremad i Velstand; derom vidner den Omstændighed, at han uden større Vanskelighed og som Christianias mest formuende Borger kunde gaa ud af den næste Tiaarsperiode, Krigsaarene, med sine tunge Skatter og store Tab tilsøs og tillands.

Fra Slutningen af 1709 har man et nyt Bidrag til Kundskaben om de økonomiske Tilstande i Christiania i en af Vicestatholderen Johan Vibe optagen »Fortegnelse paa de af Stand og Rang, store bemiddelte Personer, der besidde kostelige Saugbrug og Tømmerhugst, stort Jordegods, rede Contanter og Vexeler her syndenfjelds, der kan udgiøre Rytterhold, reduceret i 4 Classer og Ordninger«[2]). I denne Fortegnelse anføres under 1ste Klasse, »Stands-, characteriserede og Krigs-Officierer, boendes i Christiania og paa Landet«:

---

[1]) Historisk Tidsskrift 1ste R. IV S. 519 o. flg. [2]) Dateret 26de Oktober 1709, Kanc. Indlæg i Rigsark.

Digitized by Google

Vicestatholderen som Stiftsbefalingsmand (ansat til) .	2	Ryttere,
Generalløitnant Tritzschler »som den der besidder stort Jordegods, Saugbrug, Skibe m. m.« . . .	3	«
Generalmajor Hausmann	2	«
Justitsraad Mercker »som den der har stort Saugbrug, Penge og Contanter etc.«	3	«
Etatsraad og Amtmand Adelaer	1	«
Justitsraad Blix	2	«
Admiralitetsraad Gerhard Treschow	1½	«
Kommerceraad Gjord Andersen	1	«
Kommerceraad Collett »een stor Handelsmand« . .	2	«
Toldinspektør Christen Tobiesen	1	«
Magistraten tilsammen	2	«
Blandt de øvrige Borgere i Christiania nævnes:		
Peder Pedersen Müller } alle 3 »hele	2	«
Mogens Larsen } rige	2	«
Henrich Carlsen } Mænd«[1]).	2	«
Morten Leuck »staaer sig vel«	1	«
Peder Iversen »ligesaa«	1	«
Erik Anchers Enke »temmelig bemidlet«	1	«
Kommerceraad Poul Pedersen Vogts Enke »heel formuendis i rede Penge, driver og stor Handel«	2	«
Gregers Jensen Plade, Helle og Niels Michelsen »staaer sig vel«, tilsammen.	2	«

Af Geistligheden beskattedes Biskop Munch høiest, nemlig for 2 Ryttere[2]). Da Rytterne skulde stilles med Heste og fuld Mundering, var dette Paalæg ikke ganske ubetydeligt, idet alene Munderingen for hver Karl ansloges til en Udgift af 68 Rdl. Hesten kostede derimod mindre, da en god Hest dengang var at faa for omkring 20 Rdl.

---

[1]) Peder Müller efterlod sig ved sin Død, 4 Aar derefter, omtrent 70,000 Rdl., (A. Collett, Raadmand Peder Pederssøn Müllers Efterkommere, Christiania 1880.)

[2]) Ved den endelige Udligning af Rytterskatten, dateret 11te Juli 1710, gjordes endel Forandringer i Vibes Ligning. Collett sattes til 1¾ Rytter og hans ældste Søn til ¼ Rytter, tilsammen 2 Ryttere.

Digitized by Google

Men denne Skat var intet mod de Byrder, Christianias Borgerskab fik at bære i de paafølgende Krigsaar, da den ene Extraskat afløste den anden under de forskjelligste Navne. De begyndte i 1709 med en forholdsvis moderat, saakaldet »Skjærbaadskat« til Udrustning af »Skjærbaade«, hvoraf Christiania og de underliggende Ladesteder Drøbak, Son og Hølen skulde stille 3. Denne Skat indbragte 909 Rdl., af hvilke Collett udredede 20 Rdl. Derpaa fulgte i 1710, foruden en trykkende Indkvartering af 5—600 Mand, det nysnævnte Rytterhold og en Baadmandskat, som indbetaltes med 1180 Rdl. Aaret efter paalagdes en Stempelafgift paa indførte Sko, en Kop-, Heste- og Ildstedskat og desuden en Skat paa Parykker, Fontanger, Karosser, Karioler og Tjenestefolks Løn. Alle disse Paalæg indbragte tilsammen 7033 Rdl. Med Aaret 1712 begyndte dog den haardeste Tid. I dette Aar fik Borgerne Befaling til at brygge 1500 Tdr. Øl til Hæren, og i Tidsrummet fra 1712—1715 maatte Byen i Krigsstyr udrede 55,765 Rdl. eller ikke langt fra 14,000 Rdl. aarlig, hvilket allerede i og for sig var et svært Paalæg for en By som Christiania, men føltes dobbelt trykkende paa en Tid, da Handel og Skibsfart var i stærk Tilbagegang. For de mest formuende Kjøbmænd løb Krigsstyren eller den saakaldte »Dagskat« i 1712 op til 547 Rdl. eller 1½ Rdl. om Dagen. I 1716 kom Carl den XII's Besættelse af Byen med Indkvartering af fiendtlige Tropper, Brandskatning og Ødelæggelse af Eiendom, hvorved specielt Collett led store Tab, og da saa Fienden vel var dragen bort, begyndte de extraordinære Skatter paany og holdt ved til Krigens Slutning.

Efter Krigen følte Byen sig ganske afkræftet, og det varede længe, inden den atter kunde hæve sig til den Grad af Velstand, som havde raadet der i Begyndelsen af Aarhundredet. Især havde Skibsfarten faaet en varig Knæk; thi medens Christiania i 1704 eiede 25 Skibe paa 2940 Læster, deriblandt 14 Skibe paa over 100 Læster, bestod dets Handelsflaade endnu 15 Aar efter Krigen kun af 10 Fartøier paa tilsammen 436 Læster, og af disse var intet over

Digitized by Google

100 Læster[1]). — Til enkelte af de større Borgere omsendte Magistraten i Begyndelsen af 1721 efter Kongens Befaling en Liste, hvorpaa de skulde angive den direkte Skade, de havde lidt ved Krigen. Collett opgav da, at han i Krigsaarene 1709—1720 havde havt følgende Tab:

Skibet »Jomfru Anna«, 225 Læster, taget af Svensken paa en Reise til Portugal 1710; heri Halvdelen	5,000	Rdl.
Skibet »Treenighed« ligeledes opbragt 1710; 1/3 af Ladningen	1,017.1.4	«
Skibet »Catharina«, opbragt af Svensken 1710; med dette tabt Varer for	375	«
Et af Fienden i 1710 jaget Skib, der af den Grund forliste i Beltet med 140 Skꝑ Jern og Bly .	1,247.2	«
Et Skib, bestemt til Kjøbenhavn 1711, blev opbragt til Sverige; dermed tabt 80 Skꝑ Jern	680	«
Med Skibet »Hyrden Jacob«, som opbragtes af Fienden, tabt en hel Ladning 1711 . . .	1,147.2	«
tilsammen	9,467.1.4	Rdl.
»foruden mange andre Skiberumme, som af Frygt for Fienden strandet, saasom		
Skibet »St. Johannes« 1711, deraf 5/8 med ganske Ladning, over	6,000	«
Skibet »St. Lorentz« 1715, deraf Halvdelen, omtrent	2,000	«
foruden Skader ved Ladninger udi befragtede Skibe til over	7,000	«
og ved Fiendens Indfald her udi Christiania 1716 af Fienden berøvet Varer og Penge til . .	8,000	«
tilsammen	32,467.1.4	Rdl.«

De andre Borgeres opgivne Tab vare:

Borgermester Ole Christensen, Tab ved et af Fienden taget Fartøi	3,039.»16	Rdl

[1]) Magistrats-Protok. No. 5, Side 372 (for 1735).

Digitized by Google

Geheimeraadinde Hausmann, »Skade tillands- og vands« over	29,000	Rdl.
Mad. Dorothea sal. Lachmanns	2,521	«
Mathias Rosenberg for sin afdøde Fader Peder Iversen, Tab af et Fartøi . . .	2,700	«
Didrik Ancher, Do. —«— . . .	1,829.2.2	«
Samlet direkte Tab	71,556.3.22 Rdl.[1])	

Nogen Erstatning i Penge for disse Tab er neppe bleven given de Skadelidende. Collett fik derimod efter Ansøgning tilstaaet følgende Bevilgning for sin Søn og hans Kompagnon Peder Leuch (Firma »Collett & Leuch«):

»Vi Friderich d. IV, Konge osv. giøre vitterligt, at Vi efter Os elskelige James Collett, Vores Commerce Raad, hans herom allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiæring og udi allernaadigst Henseende til den store Skade, som han udi seneste Krigstider haver lidt, allernaad. have bevilget og tilladt, saa og herved bevilge og tillade, at hans Søn Peter Collett og hans Compagnon Peter Leuch af Vor Kiøbsted Christiania maa for alle borgerlige og Byes Bestillinger og Forretninger være frj og forskaanede, dog skal de derjmod forpligtet være deres Borgerskab der at tage, forbydendes alle og enhver herjmod eftersom skrevet staaer at hindre eller udj nogen Maade Forfang at giøre. Under Vor Hyldest og Naade givet paa Vort Slot Koldinghuus d. 15 Maj Anno 1722« osv.

En Skade, som Collett havde lidt i Krigens Tid, er ikke nævnt i hans Opgave. Den bestod i, at det Hus han eiede og beboede paa Hjørnet af Kirkegaden og Toldbodgaden, den senere saakaldte »Collettgaard«, nu tilhørende Boghandler Cappelen, under Carl den XII's Besættelse af Christiania led saa meget ved Kugler fra Akershus Fæstning, at Bygningen maatte nedrives, hvorefter den blev opbygget i sin nuværende Skikkelse.

For at berøve Fæstningen dens Vandforsyning havde Carl den XII afskaaret Byens Vandrender, og da den gamle Vandledning

[1]) Magistratens Sessionsprotokol for 3die Juni 1721, Rigsark.

Digitized by Google

havde ladet adskilligt tilbage at ønske, bestemte Borgerne sig til at anlægge en ny, større Ledning med Indtag i Akerselven en Fjerdingvei fra Byen og Vandspring i store firkantede Brønde ved Krydset af alle Hovedgader. Anlægget, der lededes af den fra Sverige til Christiania i 1697 indvandrede Peter Arbien som engageret Vandinspektør, stod paa i flere Aar og kostede den udtømte By forholdsvis mange Penge, som i Begyndelsen ydedes ved frivillige Bidrag af Indbyggerne. Paa denne Maade indkom 2,602 Rdl., hvoraf det største Bidrag var givet af Collett med 150 Rdl., men til Vandverkets Fuldførelse behøvedes i 1722 endnu 3,113 Rdl., som (tilligemed de nævnte frivillige Tilskud) udlignedes paa 556 Personer,

nemlig paa 120	Personer	i østre Kvarter	2,142	Rdl.	1 ℔	12 β	
74	Do.	i søndre Do.	1,634	«	2 »	16 «	
75	Do.	i vestre Do.	691	«	2 »	« «	
116	Do.	i nordre Do.	791	«	3 «	8 «	
163	Do.	i «Grendsen, Watterland og Pibbervigen«	422	«	3 «	8 «	
8	Do.	i »Gammelbyen, Grønland og Hovedtangen«	31	«	2 «	« «	
			5,714	Rdl.	2 ℔	20 β[1]	

Det høieste Beløb lagdes paa Collett og Mogens Larsen[2]), nemlig 200 Rd., deri indbefattet de frivillig betalte Bidrag, som for Larsens Vedkommende udgjorde 100 Rdl., derefter kom Kommerceraad Vogts Enke med 150 Rdl. (hvoraf frivilligt Bidrag 60), Geheimeraadinde Hausmann 120 Rdl. (frivilligt 90), Justitsraad Gjord Andersens Arvinger 120 Rdl. (do. 90), Maren sal. Henr. Carlsens 100 Rdl. (do. 30), Margrethe sal. Hans Carstensens 100 Rdl. (do. 50), Johan Jochum Lonicer 100 Rdl. (do. 40), Helle Michelsen (Kommerceraad Vogts Svigersøn og Familien Heltzens Stamfader) 100 Rdl. (do. 50), hans Broder Niels Mi-

[1]) Kanc. Indlæg for 23de April 1723 i Rigsark. [2]) Fra ham nedstammer paa mødrene Side Familien Mathiesen.

Digitized by Google

chelsens Dødsbo (han var ligeledes Kommerceraad Vogts Svigersøn og Stamfader for den yngre Slægt Vogt) 100 Rdl. (do 50), Colletts Svigersøn Stadskaptein Anthoni Müller 100 Rdl. (do. 50), Johan Jørgensen (Brøgger) 100 Rdl. (do. 50), Kancelliraad Peter Vogt 100 Rdl. (do. 40), Tøger Grøn 100 Rdl. (do. 50), Oberst Garman 90 Rdl. (do. 50), Bispinde Munch 75 Rdl. (do. 50), Claus Bendeke 70 Rdl. (do. 40), Peder Grøn 70 Rdl. (do. 50), Assessor Dominicus Vogt 70 Rdl. (do. 40), Collett & Leuch 60 Rdl. (alt ydet frivilligt), Morten Leuck's Enke 50 Rdl. (do. 30), Colletts Svigersøn Zahlkasserer Weybye 50 Rdl. (do. 40), Peter Ancher paa egne og Maren sal. Erich Anchers Vegne 40 Rdl. (do. 20), Morten Leuck's Svigersøn Iver »Eliæsen« 36 Rdl. (deraf intet frivilligt Bidrag), hans Broder Anders »Eliæsen« 20 Rdl. (do. 10) osv. Blandt de lavest beskattede var »Kaptein« (ɔ: Stadskaptein) James Collett (Kommerceraadens ældste Søn) med 2 Rdl., hvoraf intet var ydet frivilligt.

Ved sin Død (1727) var Kommerceraad Collett sandsynligvis Christianias rigeste Mand. Hans Bo er det største, som indtil den Tid og længe efter findes registreret i Byens Skifteprotokoller. Boets visse Indtægter udgjorde 113,190 Rdl. og de uvisse Fordringer 26,662 Rdl., tilsammen 139,852 Rdl. Udgifterne beløb sig, iberegnet Begravelses- og Skifteomkostninger, til 27,755 Rdl., altsaa var Nettoformuen 112,097 Rdl. eller med Fradrag af de usikre Fordringer 85,435 Rdl. Blandt Colletts efterladte Papirer fandtes en Bog, hvori var optegnet alle de Tab, han havde lidt ved Fallitter og Søskade m. m. fra 1676, det Aar han begyndte sin Handelsvirksomhed, til 1720, altsaa et Tidsrum af 45 Aar. Det viste sig deraf, at han ved andres Bankerotter havde mistet 38,921 Rdl., ved Søskade før Krigen 21,375 Rdl. og ved Søskade »og anden fiendtlig Forlis« i Krigen, som før angivet 32,467 Rdl., ialt 92,763 Rdl. Efter saa store Tab, hvoraf visselig Halvparten falder paa Opgavens sidste 12 Aar, er det mærkeligt, at han kunde efterlade sig en saa betydelig Formue. Trælasthandelen maa i de gode Aar for den,

Digitized by Google

som havde Kapital til at drive den i det store, have været en overordentlig lønnende Forretning.

Blandt Boets Eiendele nævnes: 1) Bygaarden, »beliggende mellem Morten Garvers (ɔ: Morten Berners) paa den ene Side og afgangne Capitaine Colletts forhen iboende Leyegaard paa den anden Side, med istaaende 15 Jernkackelovne og al anden nagelfast Indretning samt en til Gaarden liggende Engeløkke« værdsat til 4,000 Rdl., en i de Tider meget betydelig Sum for en Bygaard, 2) den nævnte Leiegaard ved Siden af (med Façade mod Toldobdgaden), hvor hans Søn havde boet, 1000 Rdl.; 3) Løsøre i Bygaarden 2,442 Rdl.; 4) 6 Søboder og 2 Lader i Akersgaden »ovenfor Grændsen« (formodentlig paa det Sted, hvor nu Trefoldighedskirken ligger) tilsammen 2,550 Rdl.; 5) Solerud Gaard ved Lysaker med en Kværn og en Sag (af Skyld 1 Sk℔ 1 L℔ Tunge) 1500 Rdl.; 6) Furusæt Gaard i Aker (10 L℔ Tunge) 600 Rdl.; 7) »Engestykket Holtet«, ligeledes i Aker, (1 Ort) 400 Rdl.; 7) Trosvig Gaard ved Fredriksstad med Bygsel og Herlighed (6 Sk℔ Tunge) 4,400 Rdl.; 8) 2 Bygninger »paa Stranden sammesteds, opbygget med Bolverk« 1081 Rdl.; 9) Varilds- og Merildsbruget i Eidskogen 471 Rdl.; 10) Halvdelen i Sigdals Tiende 1000 Rdl.; 11) 5 Skibsparter 2,807 Rdl., — tilsammen faste Eiendomme og Løsøre 22,251 Rdl. Resten bestod i udestaaende Fordringer samt for en mindre Del (omtrent 11,000 Rdl.) af Trælastbeholdninger og Varer, især Salt, Korn og Malt.

Af de i Boet forekommende Kornpriser kan man slutte sig til den omtrentlige Værdi af Colletts Formue efter Nutidens Priser. Hans Beholdning af dansk Rug værdsattes til 2¼ Rdl. Tønden, dansk Byg til 1½ Rdl. og dansk Havre til 3℔ 12ß Tønden. En Formue paa 85,500 Rdl. repræsenterede altsaa i 1727 en Værdi af 38,000 Tdr. Rug eller 57,000 Tdr. Byg eller 97,714 Tdr. Havre. Efter Kapitelstaxterne for Christiania Stift i de sidste 20 Aar (1862—1881) var Gjennemsnitsværdien af en Tønde Rug Kr. 18.26, en Tønde Byg Kr. 13.81 og en Tønde Havre Kr. 8.05, og Colletts efterladte Formue skulde saaledes svare til omtrent Kr. 694,000, hvis man gaar ud fra Nutidens Rugpriser, og Kr. 787,000, hvis man lægger de

Digitized by Google

nuværende Byg- eller Havrepriser til Grund. Man kan da antage, at Formuen var værd Middelsummen af disse 3 Kornværdier eller 756,000 Kroner. Det tør være, at Kornværdien i det Collett'ske Bo er noget lavt ansat, men saa er ogsaa kun den sikre Nettoformue medtagen i Beregningen, og dertil kommer, at flere store Nødvendighedsartikler i Sammenligning med de nuværende Priser vare forholdsvis billigere end Korn. En Favn Birkeved kostede dengang kun ½ Rdl. à 2℔ 6β, en Ko kostede 5 Rdl. og en Gris 1½ Rdl. Arbeidslønnen er ogsaa siden 1727 stegen i en høiere Grad end Kornpriserne. »Niels Kusk« hos Kommerceraad Collett havde en aarlig Løn af 14 Rdl., »Ole Gaardsdreng« fik 10 Rdl. om Aaret og hans 4 Tjenestepiger havde i 1711 en samlet Løn af 30 Rdl. eller gjennemsnitlig 7½ Rdl, om Aaret.

Familien Leuch.

Den Familie, hvormed Collett lige fra sin Ankomst til Norge stod i den nærmeste Forbindelse, og hvori han blev indgiftet, var Familien Leuch eller, som den oprindelig skrev sig, Leuck. En Oversigt over denne engang saa blomstrende, men nu uddøde Christiania-Slægts Historie vil her være paa sin rette Plads. James Colletts Giftermaal med Raadmand Leucks Datter var nemlig Indledningen til et inderligt Forbund og Samkvem mellem begge Familier, som strakte sig ud over et helt Aarhundrede. Forbundet styrkedes ved, at Kommerceraad Colletts Søn Peter gik i Kompagniskab med sin Fætter Peder Leuch under Firma Collett & Leuch, der fortsattes af begges Sønner, og det besegledes yderligere ved at Medlemmer af den ene Familie paany og gjentagne Gange indgiftedes i den anden eller i Familier, som vare besvögrede med den, navnlig Slægterne Heltzen, Elieson og Anker.

Den ældste Leuck, Peder Nielsen, nævnes i Begyndelsen af 1660 Aarene som Vinhandler i Christiania og tillige som Eier af noget »Brug paa Landet«, formodentlig Skovbrug. Om hans Her-

Digitized by Google

komst vides intet. Hans Fader synes at have hedt Niels Pedersen[1]), og man ved, at Peder Leuck havde en Halvbroder, 5te Lektiehører ved Byens Latinskole, Conrad Conradsen Leuck, som efter Navnet at dømme var Udlænding, men Peder Leuck kan dog have været norsk og taget Familienavn efter Halvbroderens Fader eller deres fælles Moder. Hans Signet viste i Skjoldet to korslagte Knokler under et Dødninghoved og et brændende Hjerte over Hjelmen samt Initialerne P. N. S. L. De senere Slægtled benyttede derimod et Signet, hvis Skjold deles af en Sparre med en Gjedebuk under og to Løg over Sparren samt et Bukkehoved over Hjelmen. Løgene ere naturligvis tagne fra Familienavnet, og Bukken hentyder vist til Familiens Eiendom Bogstad, som i gamle Dokumenter kaldes »Bockestad«.

Peder Leuck skal først have været Skræddersvend og derefter Bissekræmmer[2]), men fra denne ringe Begyndelse hævede han sig siden op til en af de mest velstaaende Trælasthandlere i Christiania, hvor han beklædte flere kommunale Tillidsposter og i 1687 udnævntes til Raadmand. Omtrent samtidig blev han Medlem af en kongelig Kommission, som skulde afgive Betænkning om Skovdriften søndenfjelds.

Han var to Gange gift, først med Anne Mortensdatter Hejde, Enke efter Kjøbmand Peder Kinck og Datter af Sorenskriver i Aker og Vestre Bærum, senere Raadmand i Christiania Morten Lauritsen (Ugla[3]); anden Gang med Alhed Johansdatter Krefting, Datter af Bærums Verks Eier Johan Krefting, og Enke efter Raadmand i Christiania Hans Pedersen Buck[4]). Gjennem sit første Ægteskab kom Peder Nielsen i Besid-

[1]) En høi Sølvkande, som i 1756 eiedes af Peder Leucks Sønnekone, bar nemlig Navnene Niels Pedersen, Peder Nielsen og Morten Pedersen Leuck.

[2]) Stiftsprovst Otto Holmboes Dagbogsoptegnelser for 1768 i »Hist. Tidsskr.« 2. R. II. S. 167. [3]) Stiftsprovst Holmboe giver ham l. c. dette Tilnavn; han førte ogsaa en Ugle i sit Vaaben. Hans Søn, Jacob Mortensen, Sognepræst til Høland, kaldte sig Hejde, og saaledes benævnes ogsaa Anne Mortensdatter i Christiania Overformynderprot. [4]) Raadmand Leuck og hans nærmeste Slægt afgiver et slaaende Exempel paa, hvor almindeligt det dengang var, at Enkemænd og Enker giftede sig paany. Selv var han, som sagt, gift 2 Gange; hans 1ste Kone

Digitized by Google

delse af Bogstad med 27 derunder brugte Gaarde og Skove i Aker og Bærum, deriblandt Ullern, Grini med Sagbrug og Øvre Bæstum med Ladepladsen Vækkerø, hvorfra han udskibede sin Trælast. Hans Svigerfader, Morten Lauritsen, havde faaet Skjøde paa disse Eiendomme af Kong Fredrik d. III, og Peder Nielsen udkjøbte efter Svigerfaderens Død sin Hustrus Medarvinger af Godset og udvidede senere sine Besiddelser i samme Strøg ved Indkjøb af Gaardene Østern, Ek, Dæli, Fossum med Sagbrug, Bjerke, Aas, Nordby, Øraker og Dal samt Jonsrud Sag, Stubdal og halve Dybendal eller Flaateren med Skove. Herved lagde han Grundvolden til Familiens senere Rigdom, idet han samlede paa én Haand det store Eiendomskomplex, som tildels endnu ligger under én Eier og strækker sig paa begge Sider af Lysakerelven, Bogstadvandet og dettes Tilløb fra Heggeli- og Flaateren-Vandene lige op til Stubdal paa Ringerike.

Ved Leucks Død i 1693 havde dog disse Eiendomme kun en forholdsvis ringe Værdi. Bogstad med tilliggende Gaarde og Skove blev saaledes, rigtignok efter en ualmindelig lav Taxt, udlagt til hans ældste Søn for 1500 Rdl., medens Taxten to Menneskealdere senere lød paa omtrent det tyvedobbelte Beløb Men Bebyggelsen paa Bogstad og det hele Udstyr, nærmest beregnet paa et Par Maaneders Sommerophold, var ogsaa yderst tarvelig mod det Herresæde, som reiste sig der i anden Halvdel af det 18de Aarhundrede. Dengang James Collett som ungt Menneske kom til Stedet, laa ved Skrænten af det vakre Bogstadvand kun en lav, gammeldags og lidet herskabelig Bygning med 3 Værelser og Kjøkken nedenunder og 1 Værelse ovenpaa[1]). I en liden Sidebygning laa »Drenge-

var gift 2 Gange, hans anden Kone 3 Gange, og hendes sidste Ægtefælle, Peder Søfrensen Moss paa Bragernæs, havde ogsaa været gift før. Af Peder Nielsens tre voxne Døtre blev den mellemste gift 2 Gange, og hendes første Mand, Raadmand Christen Eskildsen Griis, havde tidligere allerede været gift 2 Gange. Den yngste Datter blev gift med Kjøbmand paa Bragernæs Niels Iversen Tyrholm, som i det hele var gift 4 Gange, osv. osv., se vedføiede Stamtavle over Leucke-Familien.

[1]) Dette er maaske den gamle Bygning, som nævnes i Prof. Wilse's Beskrivelse af Bogstad; »Reise-Iagttag.« I. S. 231—32.

Digitized by Google

stuen«, og hele Kreaturbesætningen var 10 Kjør, 2 Oxer og 1 Stud, 1 rød Hest og 8 Sauer.

Raadmand Leuck efterlod sig 2 Sønner, Morten og Niels, af hvilke den sidste døde barnløs, samt 3 Døtre, hvoraf den ældste, Karen, blev gift med James Collett og den anden, Kirsten, med Kjøbmand og Raadmand i Christiania, Eier af Gaarden Fladeby i Enebak, Christen Griis, dernæst med forhenværende Foged i Lier senere Kjøbmand i Christiania Peder Iversen (Rosenberg), hvis Datter Anne Cathrine blev gift med Fætteren Peter Collett. Gjennem disse Ægteskabsled kom det bekjendte Fladeby midt i det 18de Aarhundrede i Collettfamiliens Eie. Den 3die og yngste Datter, Anne, ægtede Kjøbmand paa Bragernæs Niels Iversen Tyrholm, og deres Søn, Prokurator og senere By- og Raadstuskriver i Christianssand Iver Tyrholm, blev igjen gift med en Sønnedatter af James Collett.

Den ældste Søn, Morten Leuck, overtog Bogstad og de fleste andre Eiendomme i Aker og Bærum, drev forøvrigt som Faderen Trælastforretninger i Christiania, hvor han i mange Aar — som det hedder »med Ære og Reputation«[1]) — beklædte Stillingen som Stadskaptein. Han døde der i 1717, hvorpaa hans driftige Enke, Karen, en Datter af den rige Kjøbmand Peder Pedersen Müller paa Ljan, i henved 40 Aar fortsatte Trælasthandelen, som hun udvidede og skjøttede med saa megen Dygtighed, at hun ved sin Død i Slutningen af 1756 kunde efterlade sig en Nettoformue paa over 86,000 Rdl.

Nu havde Bogstadgodset gjennem sine fordelagtige Skove og Sagbrug faaet en ganske anden Betydning, idet det med nogle andre Gaarde i Nærheden ved Skiftet efter Karen Leuck udlagdes til hendes Sønnesøn Morten Leuch for 40,000 Rdl. Bogstad Gaard bestod nu af en anselig Hovedbygning[2]) med en Dagligstue, en 7

[1]) Stiftamtm. de Tonsbergs Erklæring i Raadsturettens Sessionsprot. for 30te Mai 1714. [2]) Udgjørende Midtpartiet af det nuværende Bogstad; Fløicne byggedes af den senere Eier Peder Anker.

Digitized by Google

Stamtavle III.

Conrad (Leuck?)

1) *Conrad Conradsen Leuck*,
5te Lektiehører ved Christiania Latinskole, begr. i Christiania 1/8 1680;
* *Ingeborg Søfrensdatter;* mindst 4 Børn, alle fødte i Christiania.

1) *Kirsten*, døbt 15/7 1666.

2) *Conrad*, d. 17/1 1670, begr. 11/9 1668.

3) *Conrad*, d. 24/5 1670, blev 1707 Sognepræst paa Hvaløerne, hvor han døde 1710.

4) *Anne*, d. 19/11 1671, begr. 26/6 1672.

Niels Pedersen,
antagelig gift med Conrad Leucks Enke.

2) *Peder Nielsen Leuck*,
Kjøbmand og Raadmand i Christiania, Eier af Bogstad, f. ca. 1636, † i Christiania 15/8 1693, * 1) 10/5 1661 *Anne Mortensdatter Heide*, begr. 15/6 1684; 2) 17/9 1689 *Alhed Krefting*, f. 29/1 1653, † 16/9 1729. — I 1ste Ægteskab 9 Børn, i 2det 1 Søn, alle fødte i Christiania.

I 1) *Karen*, f. 21/1 1664, † 27/7 1664.

I 2) *Morten Leuck*, Kjøbmand og Stadskaptein i Chri.a, Eier af Bogstad f. 6/5 1665, † 5/8 1717, * 21/10 1691 *Karen Pedersdatter Müller*, f. 14/4 1670, † 30/11 1756. 9 Børn, alle fødte i Christiania.

I 3) *Karen Leuck*, f. 5/8 1666, † 26/10 1746, * 21/7 1686 *James Collett*, Kjbm. i Chri.ania, Kommerceraad (9 Børn).

I 4) *Anne*, f. 17/12 1667, † 16/5 1671.

I 5) *Kirsten Leuck*, f. 24/5 1670, † /1 1705, * 1) 19/10 1689 Kjøbmand og Raadmand i Christiania, *Christen Griis*, Eier af Fladeby, (Enkem. efter 1) Siri Andersd. Hack, 2) Sophie Christensd. Bang) begr. 30/4 1694 (3 Børn); 2) 29/5 1695 *Peder Iversen (Rosenberg)*, Foged i Lier, senere Kjøbmand i Chr.ania † 30/8 1718 (7 Børn).

I 6) *Anne*, f. 4/12 1671, † 30/12 1673.

I 7) *Martha*, f. 2/11 1673, † 8/11 1673.

I 8) *Niels*, f. 19/7 1675, † 24/2 1681.

I 9) *Anne Leuck*, f. 9/5 1679, † 15/9 1701, * 9/10 1695 Kjøbmand paa Bragernæs, *Nils Iversen Tyrholm*, f. i Fr.stad 1664, † 29/9 1738 (3 Døtre og 1 Søn) T. blev * 2) *Anna Wiel*,
3) *Boel Sophia Røyem*,
4) *Dorothea Friis*.

2 10) *Niels Leuch* (senior), f. 26/2 1690, † 20/6 1767, * 1715 *Cathrine Thomasdatter Sommer*, f. ca. 1695, † efter 1729. Ingen Børn.

Digitized by Google

1) *Peder Leuch*, Kjøbmand i Chri.a (Firma Collett & Leuch), f. 1/8 1692, † 17/10 1746, * 19/8 1729 *Anne Cathrine Hellesen*, f. 2/10 1708. † 4/7 1748. 10 Børn, alle fødte i Chri.a.

2) *Anna*, f. 18/8 1693, begr. 27/9 1754; * 1) 11/2 1721 Kapellan til Søndre Odalen, *Anders Holter*, f. /2 1691, begr. 24/7 1731, (flere Børn, deribl. Generalkrigskom. Peder H.), 2) 16/1 1742 Oberst *Carl Ad. v. Helm*, f. ca. 1690, † 24/4 1754 (Ingen Børn).

3) *Karen*, f. 27/8 1694, † 23/6 1765. * 19/9 1719 Kjøbm. i Chri.a *Iver Elieson*, f. 3/11 1683, † 4/11 1753 (8 Børn).

4) *Alhed*, f. 19/8 1696, begr. 14/9 1675 *17/10 1719 *Stilluf Christensen*, (fra hvem Familien Stillesen nedstammer), Kjøbm. i Drammen, f. /7 1685, begr. 28/12 1762 (mange Børn).

5) *Martha*, f. 22/5 1698, † 6/8 1698.

6) *Niels Leuch*, (jun.r), Kjøbm. i Chri.a, f. 16/5 1700, † 30/8 1760, * 7/9 1735 *Cathrine Hellesen*, f. 22/1 1710, † 4/6 1760. 10 Børn, alle fødte i Chri.a.

7) *Cecilie*, (Sidsel) f. 18/9 1704, † 18/4 1761, Ugift.

8) *Morten*, f. 16/10 1705, † 28/8 1706.

9) *Jacob Leuch*, By- og Raadstuskriver i Chri.a, f. 21/10 1710, † 28/10 1767. Ugift (se »Norske Stiftelser« III S. 185 og 224).

---

1) *Morten*, døbt 7/9 1730, begr. 12/1 1731.

2) *Morten Leuch*, Kjøbmand i Chri.a, Eier af Bogstad, f. 15/4 1732, † 24/1 1768, * 6/5 1758 *Mathia Collett*, f. 28/5 1737, † 21/7 1807. Ingen Børn. Enken * *Bernt Anker*.

3) *Karen* f. 19/12 1733, † 30/9 1758, * 10/11 1756 *James Collett*, Kjøbmand i Chri.a, f. 28/8 1728, † 15/11 1794 (2 Børn).

4) *Helle*, døbt 5/3 1735, begrav. 20/9 1737.

5) *James Leuch*, Justitsraad, Kommitteret i General-Forstamtet, f. 27/2 1736, † 16/12 1762. Ugift.

6) *Sophie Cathrine*, døbt 20/5 1737, begr. 11/3 1740.

7) *Helle*, døbt 5/4 1738, begr. 28/4 1744.

8) *Peder Leuch*, Studerende, d. 28/8 1739, † i Sorø, begr. i Chri.a 24/10 1755.

9) *Sophie Cathrine*, d. 21/4 1740, † 1778, * 5/9 1759 Kjøbm. i Fredriksh. *Niels Carstensen Tank*, f. ca. 1727 † 21/10 1801 (2 Børn).

10) *Poul*, f. 21/5 1741, begr. 25/5 1741.

---

1) *Karen*, f. 4/8 1736, † 22/5 1769, * 29/12 1767 Inf.kapt. *Henr. Sev. Blichfeldt*, d. 27/1 1730, bgr. 16/4 1776 (Ingen Børn) B. * 2) 28/2 1770 *Henriche Cathrine Burensund*.

2) *Sophie Cathrine*, f. 26/6 1737, † 19/4 1820. Ugift. Stifter af et Legat for Fattige (N. Stift. III S. 131, 187 K. 225).

3) *Eleonore*, døbt 14/6 1738, † 7/4 1786, * 1) 15/9 1762, *Fredrik Clauson*, til Bærums Verk og Frogner Gaard, f. 1/4 1719 † 28/4 1773, 2) 29/6 1774 Slotspræst *Bernt Sverdrup*, f. 17/2 1734, † 31/1 1809 (Ingen Børn).

4) *Morten*, døbt 9/5 1739, begr. 25/10 1741.

5) *Helle Leuch*, Kjøbm. i Chri.a, d. 23/4 1740, begr. 3/4 1771. Ugift.

6) *Peder Leuch*, Student, d. 5/7 1741, † 14/2 1770. Ugift.

7) *Morten Leuch*, Sekondlieutnant ved Smaalenske Dragonregiment, d. 30/10 1742, † 180 . Ugift (?)

8) *Niels Leuch*, Toldkontrollør, d. 17/10 1743, † 22/12 1823, * 1) *Else Cathrine* (Mette) *Elieson*, d. 29/7 1760, begr. 15/11 1788; 2) 25/2 1791 *Magdalene Borchgrevink*, f. 18/8 1775, † 1835. Ingen Børn.

9) *Dominicus Leuch*, d. 7/10 1744, begr. 29/12 1770. Ugift.

10) *Poul Leuch*, Toldbetj., d. 16/11 1745, † 15/9 1825 som den sidste af sin Slægt. Ugift.

Digitized by Google

Fags Storstue, 2 store Sale og flere mindre Værelser, og det stadselige Indbo alene vurderedes til samme Beløb som den Sum, hvorfor den ældre Morten Leuck i sin Tid havde overtaget det hele Gods. Til Hovedbygningen sluttede sig en Række Udhusbygninger, i Haven var et møbleret Lysthus, paa Vandet laa en Lystbaad, kort sagt, Gaarden var indrettet paa længere Ophold og en Selskabelighed, som stemmede med Familiens store Velstand og løftede sociale Stilling i det hele.

Karen Leuck oplevede sin Slægts Blomstringstid, ikke blot i Talrighed, men ogsaa i Anseelse og Rigdom. Den ældste af hendes 3 Sønner, Peder Leuch, Stifter med Peter Collett af Handelshuset Collett & Leuch, var det bedste Skud paa Stammen, en for sin Retskaffenhed, Godgjørenhed, ualmindelige Forretningsdygtighed og Virkelyst i Kommunens Tjeneste lige agtet Mand. Hans Død i 1746 blev almindelig beklaget som et stort Tab for Christiania, og han efterlod sig et Hædersnavn som »den brave og berømmelige Peder Leuch«[1]). Broderen Niels Leuch var ogsaa en anseet Kjøbmand i Christiania, en af Byens 12 »eligerede Mænd«, sad i en betydelig Rørelse som Trælasthandler og Sagbrugseier og drev Vinhandel i Kompagniskab med Justitsraad Chr. Ancher, Bernt Ankers Fader. Den yngste af Brødrene, Kancelliraad og By- og Raadstuskriver i Christiania Jacob Leuch, har stiftet et Par Legater for Fattige. Han døde ugift, hvorimod begge de ældre Brødre havde 10 Børn hver. Af Peder Leuchs Børn blev dog kun 2 Sønner og 2 Døtre voxne. Den ældste Søn, Morten, overtog som sagt Bogstad og blev i 1758 gift med sin Kompagnons, James Colletts Søster Mathia, et Bryllup, som forherligedes af hans Ven Tullin ved dennes berømte Digt »Maidagen«. Morten Leuch døde imidlertid allerede i 36 Aars Alderen uden at efterlade sig Børn, og da hans Broder, Justitsraad og Kommitteret i General-Forstamtet James Leuch, faa Aar iforveien var død ugift, kun 26 Aar

[1]) Hass's »Æresminde« for 1746, Manuskr. i Univ. Bibl.; Præsten Bork's »Grav-Skrivter over en deel avdødde Venner etc«, N Dorph's »Liigtale over sal. Madam Karen Tanke«; Holmboes Dagbøger i Hist. Tidsskr., 2den Række II. Side 167.

Digitized by Google

gammel, udslukkedes dermed denne Gren af Familien i Mandslinien. Paa Kvindesiden fortsattes derimod Peder Leuchs Linie gjennem hans 2 Døtre, Karen, gift med den nævnte James Collett, og Sophie, gift med Kjøbmand paa Fredrikshald Niels Carstensen Tank, ved hvem hun blev Moder til Carsten Tank, den senere Statsraad, og til Karen Tank, som ægtede Stiftamtmand i Bergen Hauch, i hvilket Ægteskab den bekjendte Digter Carsten Hauch fødtes.

Kort efter Morten Leuchs Død begyndte ogsaa den anden, yngre Gren af Slægten at visne hen. Alle Niels Leuchs mange Børn døde barnløse. 3 Sønner og 1 Datter døde i Løbet af 1769—71, omkring 30 Aar gamle. I 1820 var der endnu 3 ilive, nemlig Sophie Cathrine Leuch, som i Forening med Svogeren Slotspræst Sverdrup har stiftet et Legat for det Ankerske Vaisenhus og døde i det nævnte Aar, 83 Aar gammel, Toldkontrollør Niels Leuch, som døde 3 Aar senere i en Alder af 80 Aar, og den affældige Olding Poul Leuch, der, ligeledes 80 Aar gammel, døde i 1825 som den sidste af sin Slægt.

Husliv i Christiania omkring Aar 1700.

James Collett blev gift med Karen Leuck i Christiania den 21de Juli 1686. Bruden var henved 20 Aar gammel, idet hun var født den 5te August 1666. Fra deres Forlovelsestid havde man for faa Aar siden i Behold en Andagtsbog, indbunden i rød Fløiel med Spænder, Ornamenter og Navnetrækkene J. C. og K. L. i Sølv. Bogen var en Gave fra Collett til hans »dydziiret halfve Siæl«, som hun i den Tids Sprog benævnes, og indeholdt paa første Blad følgende Digt[1]):

Hvo rette Vej til Salighed
Vil viiselig betræde,
Skal ej til nogen anden Sted
Henvende sig med Glæde
End til vor Frelser Jesum Christ,
Som er den Jacobs Stie,

[1]) Bogen brændte i 1875 med Gaarden Holleby i Tune.

Digitized by Google

Paa hvilken Siælen trives vist
Och kan fra Jammer glie
Til de udvaldes store Fryd
Blant Engler yndig Skare
Och høre den livsalig Liud:
Du sluppet er fra Fare.
Det samme lærer denne bog,
Som Karen Leuck foræris,
At den ej ligge skal i Krog,
Men med til Andagt bæris.
Af min dydziiret halfve siæl
Gid bogen wel behagis,
Och ieg med Himlens Skiel
Til hendes Ven maa tagis.

Bragnæs Den 23 Febr. Anno 1685.

James Collett

Brudeparret viedes efter Skik og Brug i de mere velstaaende Familier hjemme i Huset, hvortil der var erhvervet kongelig Tilladelse. At Bryllupsfesten hos Peder Leuck har været splendid tør man nok efter Husets Leilighed med temmelig Sikkerhed gaa ud fra. Vel var det ved Luxus-Anordningen af 1683 »for at forekomme den overhaandtagende Overdaadighed« under 100 Rdl.s. Bøder bestemt, at et By-Bryllup ikke maatte vare mere end én Dag, og at der ikke maatte indbydes flere end 12 Par Gjæster foruden Forældre, Søskende, Søskendes Mænd og Koner, Farbrødre og Morbrødre; fremdeles at der til Bryllups ikke skulde trakteres med mere end 8 Retter Mad og specielt, at der ikke maatte »anrettes Pyramider af Sukkerbagerie iblant Bryllupskosten, meget mindre nogen Overdaadighed med sær kostbare Retter optænkes, men Alting tarvelig efter enhvers Vilkaar anstilles«. Men indenfor denne Ramme var der dog, som man ser, et noksaa vidt Spillerum for et rigt Gjæstebud.

En Gjennemgaaelse af Christianias ældste Skifteprotokol, fra Slutningen af det 17de Aarhundrede, aabner os et godt Indblik i Husstellet og Levemaaden hos Byens Borgere for 200 Aar siden. Husene vare lave, i Regelen enetages, med smaa Vinduer og oftest en aaben Svalgang ind mod Gaardspladsen. Indredningen og Bo-

Digitized by Google

havet var i det hele taget meget tarveligt, selv hos Borgere, som kunde efterlade sig nogle tusinde Rigsdaler. Storborgerne, som næsten altid vare Huseiere, boede dog ialfald rummeligt, for det var ikke Skik at bortleie nogen Del af Huset, hvorimod de ofte havde en eller flere mindre Bygaarde, som de leiede ud. I de større Gaarde stod derfor som Regel flere Værelser ubeboede og brugtes kun som Gjæsteværelser eller naar der var Selskab. Dette var Tilfældet med »Salen«, som udgjorde en nødvendig Del af Leilighedens hos en mere bemidlet Christiania-Kjøbmand og benyttedes ved høitidelige Anledninger, men ellers tjente til Pulterkammer for forskjelligt overflødigt Bohave og navnlig Senge og Sengklæder, hvoraf der pleiede at være en forholdsvis rundelig Forsyning. I Peder Leucks Leilighed fandtes f. Ex. 14 Senge og Slagbænke, deri ikke medregnet Tjenestefolkenes Sengesteder. Særskilte Spisestuer nævnes ikke i den Tids Bygaarde; formodentlig spiste Familien dagligdags i et af Soveværelserne, hvorved er at mærke, at der selv i meget store Leiligheder kunde staa en eller flere Senge i hvert eneste Værelse. Det stred ikke mod Datidens Begreber om selskabelig Hygge at modtage og beværte Fremmede i Rum, som tillige tjente til Sovekammer. Til de større Gaarde hørte Udbygninger med Bryggers og Rum for et Par Griser, en Ko eller en Hest; i Gaardsrummet stod Ved- og Høslæder, Arbeidsvogne og Redskaber til Dyrkning af den til Huset hørende Kornløkke paa Byens Mark, og indover i Kvartalet kunde der undertiden ligge en liden Have.

Det Hus, hvorfra James Collet hentede sin Brud, var mere end almindelig rummeligt og vel udstyret. Det var en toetages Hjørnegaard, som i sin Tid havde tilhørt Sorenskriver Morten Lauritsen, og havde 10 Kakkelovnsværelser og 3 Kammere uden Kakkelovn. I 2den Etage fandtes »Kammeret«, »Salen«, »Pigernes (ɔ: Døtrenes) Kammer«, »Redskabs-Kammeret«, »Mellem-Kammeret«, »Hjørne-Kammeret«, og »Grøn-Kammeret«; i 1ste Etage var det »gamle Fadeburs-Kammer«, »Kontoret«, »Beste-Moers Kammer«, »Storstuen »Mellem-Stuen«, »Senge-Kammeret«, desuden Kjøkken, Bryggers o.s.v.

Digitized by Google

Indboet var ikke alene rigt i Sammenligning med Bohavet hos Byens Smaaborgere, men stod i Værdi over det sædvanlige hos Mænd af lignende Stilling og Formue som Peder Leuck[1]). Især kom Husets Velstand tilsyne ved dets Rigdom paa Sølvtøi, som tilsammen veiede ikke mindre end 1455 Lod. Der var 6 svære Kander, de største paa 118 og 116 Lod, 18 Pokaler og Bægere, tildels forgyldte og med Laag, 12 Sølvfade og saakaldte »Musselskaaler« (ɔ: skjælformede Fade), 38 Sølvskeer, deraf flere forgyldte, desuden 4 Smørbrikker og 6 Saltkar af Sølv m. m., hvortil sluttede sig en stor Mængde Duge og Servietter af Dreiel og Damask. Det daglige Bordstel var dog kun af Tin, men deraf var ogsaa Forsyningen rigelig, idet der opregnes 92 forskjellige Fade af Tin og »Sandtin«, 97 Tintallerkener, foruden krusede Posteipander, Smørkander og lign. af samme Metal. Derimod var der ikke saa meget Husgeraad af Glas. Man brugte f. Ex. endnu Hornlygter ved Siden af Lygter af Glas. Dog anføres 15 forskjellige »Flaskefoer« med lige op til 9 Flasker i hvert Opsæt. Af Værdigjenstande nævnes 13 Guldringe, flere Guldknapper, en Kaarde med Sølvfæste og sølvbeslaget Gehæng, 12 Dusin Filigrans Sølvknapper, et engelsk »Tommeverck« af Sølv m. m., og af Prydelser i de enkelte Værelser 3 »Alabastes-Stykker« og et »udhugget Thebillede« (formodentlig et kinesisk Porcellænsopsæt), 3 Lysekroner, og et »Seyerverck« (Uhr) af Messing. Som en af Gaardens faststaaende Indretninger nævnes et lidet »Slaugverck« med »Stegevender«, som vel har staaet i Kjøkkenet. Til den kostbarere Del af Udstyret hørte Sengene, hvori der stak adskillig Kapital og meget Arbeide. Der opregnes bl. A. en »Billedhugger-Seng (ɔ: udskaaren Seng) med Himmel«, Klosterlærreds Lagen i rigt Udvalg, Lagen af Kammerdug med Kniplinger, Edderduns Dyner med rødt Silkebastes Overtræk, Klosterlærreds Pudevar med Kniplinger, rødt »Sarges Sperlagen med Kappe og uldne Fryndser« samt Olmerdugs Puder og Overdyner. Med Gardiner synes derimod Huset at

[1]) Skifteforretning efter Raadmand Leuck i Christiania Skifteprotokol No. 1 (Aar 1693). Han efterlod sig en Nettoformue paa henved 18,000 Rdl.

Digitized by Google

have været meget sparsomt forsynet, idet der kun opregnes 4 Par af blaa »Stemet« og nogle faa andre af Kattun og »Sars«; formodentlig have de fleste Vinduer været ganske bare, eller man har nøiet sig med en Kappe. Det større Træ-Bohave var fornemmelig af Eg og da gjerne af hollandsk Arbeide; af Skabene og Kisterne, som formodentlig have gjort Tjeneste som Nutidens Kommoder, vare enkelte prydede med Beslag eller indlagte Træsorter. Husets Bogsamling var lidet righoldig. Den talte blot 22 Verker, mest Postiller og andre Andagtsbøger, men ogsaa nogle faa Lovbøger. Kun 2—3 af disse Verker vare danske, Resten tyske.

Det vilde blive for vidtløftigt her at beskrive Møblementet i alle de mange Værelser hos Colletts Svigerfader, men vi kunne kikke ind i nogle faa, hvis Udstyr var betegnende for den Tids mest velstaaende Christiania-Huse. »Salen« var et Opbevaringssted for noget af hvert. Der fandtes for det første 3 Senge og 3 Kufferter, dernæst 2 Egekister og 3 saakaldte »Halv-Kister«, et Egebord eller en Ege- »Skive«, som det dengang endnu hed, 6 høie udsyede Stole, 4 høie røde Læderstole, 7 lave do., 2 gule Læderstole med grønt Betræk, en malet Bænk, som vel har været dækket med den 9 Alen lange »Bænkedyne«, som nævnes under Boets Beholdning af »Bænkeklæder». Paa Væggen hang 6 Skilderier, og under Taget har en af Messing-Lysekronerne, formodentlig den største Krone med 16 Arme, havt sin Plads. I »Storstuen« nedenunder var der 14 høie og 6 lave Læderstole, et stort brunt Egeskab, indlagt med sort Træ, et andet Skab, en Løibænk, svarende til vore Sofaer, et malet rundt hollandsk Bord (»Skive«), et mindre Bord, en beslagen Egekiste, et Sengested og et lidet Skjærmbræt, et stort Speil med sort Ramme, en liden Kuffert, 4 Stenskaaler og 2 »Koldskaal-Kopper«, som maaske have tjent som Prydelser i Værelset, samt 4 store og 5 mindre Urtepotter med Blomster. Videre var der en Lysekrone med 12 Arme, 4 Kakkelovnspiller af Messing, 4 Par blaa »Stemettes« Gardiner, udsyede Bordtæpper med Silkefryndser og adskillige Hynder til at lægge i Sædet og Ryggen paa de stive, lidet magelige Stole. Blandt de mindre Værelser kunne

Digitized by Google

vi vælge »Grønkammeret«, hvor der fandtes en brun Himmelseng af Eg, et rundt Furubord, en Egekiste, en Lænestol, 2 høie og en lav Læderstol, et Speil, 12 Skilderier, 8 Konfektfade og som særlig Prydelse et »Rund-Glas at hænge over Bordet« [1]).

Billedet af dette Borgermands-Hjem i Christiania omkring Aaret 1690 kan suppleres med en Skildring af Peder Leucks Dragt, som til Hverdags var en brun Klædes Kjole, foret med Sarge, Klædes Knapper samt Vest og Knæbenklæder. Ovenpaa den svære, lokkede Paryk, der faldt ned paa Skuldrene, sad en sort Hat, eller paa længere Ture en brun »flosset Reisekasket«. Om Søndagen bar han en sort Klædes Kjole og Benklæder, kantet med »Graaverk«. Udenpaa Kjolen kunde han have en sort Klædes Kappe. Til Dragten hørte desuden om Vinteren en liden »Dyfvelskinds« Muffe, og ved høitidelige Anledninger bares en Kaarde med Sølvfæste.

Collettgaarden.

Colletts boede i mange Aar tilleie i en Raadmand Leuck og senere hans Enke tilhørende »Leiegaard« paa 10 Værelser, men i 1703

[1]) I Christiania Kunstindustri-Museum findes et Exemplar af denne rare Prydelse. Den er af mørkeblaat Glas, formet som en kuglerund Flaske, omtrent 1 Kvarter i Diameter og med en kort Hals til Fæste for en Snor. Paa Kuglens Underside er indsleben nogle Forsiringer, et Tankesprog og Aarstallet 1803.

Digitized by Google

(Skjøde af 1ste August) kjøbte han for 1995 Rdl. af Sognepræst til Næs Johannes Colstrup Gaarden paa Hjørnet af Kirkegaden og Toldbodgaden, »med paastaaende og hosliggende Bygning, Gaardsrum, Urtehauge[1]) i Gaarden, item Dam og Vandposter, som derudi forefindes, og Indredningen, der bestaaer af en indmuret Bryggekjedel og 6 Kakkelovne, tvende af dem med Messingpillarer, 29 Messingskruer, tilligemed den Kornløkke paa 4 Tønder Sæd, ved Akers Kirke beliggende, som under Gaarden hører«. Dette Gaardsinventarium forøgede Collett nogle Aar senere med en Haandsprøite for Brandtilfælde, idet han efter den store Ildsvaade, som Høsten 1708 lagde to af de nederste Kvartaler og henimod 80 Søboder i Aske, med god Grund nærede liden Tro paa Tilstrækkeligheden af Byens Slukningsredskaber. Denne Mangel blev forøvrigt i 1710 erkjendt af Byens Autoriteter, som bestilte en større Brandsprøite fra Kjøbenhavn efter en Opgave, som Collett kort iforveien havde faaet derfra. (Christiania Raadstuprotokol for 1707—1715 S. 108 b.)

»Collettgaarden«, som eiedes og beboedes af Kommerceraad Collett og hans Efterkommere i tilsammen 125 Aar, var oprindelig en enetages Bygning. Sin anden Etage fik den først efter Ødelæggelsen i 1716, da den opførtes i sin nuværende Skikkelse. For sin Tid var denne nye Bygning særdeles lys, rummelig og prægtig udstyret. Den kortere 7 Fags Façade mod Toldbodgaden er udbygget i et Karnap, der ender i en spids Gavl. Hovedfaçaden mod Kirkegaden paa 13 Fag Vinduer i anden Etage har over de 5 midterste Fag en bred Gavldekoration; over Indgangsdøren er efter engelsk Skik anbragt en Buste, og Hjørnerne paa Taget ere smykkede med opretstaaende Løver, der holde Vaabenskjolde[2]).

[1]) Denne strakte sig bagenom Nabohuset i Kirkegaden, No. 13, i hvis Gaardsrum der endnu staar et stort Træ, som har hørt til denne Have. I 1703 kjøbte han ogsaa en anden og større Have, »beliggende strax uden Volden«, formodentlig den samme Lysthave, som 20 Aar senere eiedes af »Collett & Leuch« og siden blev saa bekjendt under Navnet »Grændsehaven«. [2]) Den berømte engelske Statsmand, Lord Brougham, der ved Juletid 1799 opholdt sig i Christiania med sin Ven Charles Stuart, siger: »Among the houses which we remarked as splendid were those of Mr. Anker (Palæet) and Mr. Collet«. (The life and times of Henry Lord Brougham, vol. I secd. Edition, London 1871).

Digitized by Google

Kommerceraad Collett.

Husets 12 Værelser, deriblandt i anden Etage en Hjørnesal med 8 Fag Vinduer, vare forholdsvis høie til Loftet, og i flere Rum var Loftet prydet med svære Basrelief'er af Gips, forestillende Guder og Gudinder, Sindbilleder paa Dyder samt Mennesker og Dyr i Løvverk og deslige, alt i Barokstil. Flere af disse Lofter staa endnu urørte, og medens de tykke, plumpe Ovne fra den Tid nu ere ombyttede med moderne, findes der endnu bevaret enkelte af de gammeldagse, vakre Brandmure, beklædte af

Digitized by Google

Karen Collett f. Leuck.

hollandske, hvide, glasserede Stene med blaa Blomster eller Figurer i hvert Felt. Værelserne vare stadseligt møblererede med høiryggede Ruslæders Stole, Damaskes Forhæng, »Gueridon'er«, forgyldte Skabe, hollandske Skabe af Valnødtræ, engelske Dragkister, Speile med Glasramme eller forgyldt eller sort lakeret Ramme og Guldkrone over, Slaguhrverk, Løibænke, røde Plydses Taburetter og Lænestole, 13 Familieportrætter og endel »hollandske Skilderier« o. s. v. I Langvæggen i den store Sal var indfældet og findes endnu

Digitized by Google

et meget stort Landskabsmaleri. Sølvtøiet var næsten lige saa rigt som hos Peder Leuck. Der fandtes bl. a. et Sølvopsæt med 5 Bøsser, vegtigt 140 Lod, 7 Kander, hvoraf nogle paa henved 100 Lod, 8 massive Fade og Tallerkener, de største paa omkring 70 Lod, endel Bægere og Krus, tildels forgyldte og paa Fødder, endvidere Kopper, Smørbrikker, Saltkar, Øser med Louisd'orer indfattede i Skaftet, Skeer m. m., alt tilsammen vegtigt over 1200 Lod. Af Kostbarheder nævnes særlig et Gulduhr, en »Diamantes Guldring« og et Guldæg, formodentlig et af de dengang brugelige Hovedvandsæg. Til Bordets Udsmykning hørte derhos efter den Tids Skik Porcelænsopsæt med snirklede Krukker og smaa Figurer af Personer og Dyr, især Løver. Af Porcelæn, Stentøi og Glas fandtes overhovedet langt mere i dette Bo end i Svigerfaderens. Det daglige Bordstel bestod vistnok fremdeles for største Delen af Tin, men dette Materiale var dog allerede stærkt paaveie til at afløses af hollandsk Stentøi, »blaa og hvide Delfts« Tallerkener og Fade. I Baggaardens Aflukker stod en »Karosse«, værdsat til 100 Rdl., en Halvvogn (60 Rdl.), forskjellige Arbeidsvogne og Slæder samt en Kariol, endvidere 2 sorte Kjøreheste, vurderede for tilsammen 100 Rdl., en gammel blakket Hest (værdsat til 4 Rdl.), en Ko (5 Rdl.) og 2 Grise (1½ Rdl. hver)[1]).

Af Familieportrætterne fra »Collettgaarden« ere flere endnu i Behold, deriblandt oliemalede Billeder af Familiens Stammeforældre. Af Kommerceraaden har man 2 Portrætter, et fra hans senere Aar og et yngre, som efter Udseendet og Dragten kan være malet omkring Aar 1696, maaske af den »Contrafeyer« Beisner, som ved den Tid opholdt sig i Christiania[2]). Collett afbildes som en kraftig, fyldig Mand med mørk Hudfarve, brune Øine og en svær, mørk, lokket Paryk à la Louis XIV. Paa det tidligste[3]) af de to Malerier er hans Kjole, som øverst synes at være kantet med en bred Skindbræm, næsten skjult af et svært, grønt Skjærf eller Draperi af Fløiel, forsynet med brede Sølvfryndser og malerisk foldet og opheftet ved Hjælp

[1]) Christiania Skifteprotokol; Skifte efter Kommerceraad Collet i 1727. [2]) Se »Slægten Vogt i gamle Dage«, Christiania 1881, Side 31. [3]) Afbildet Side 48.

Digitized by Google

af Agraf'er. Om Halsen har han et tykt Kniplingstørklæde, hvis Ender hænge ned over Brystet. Husmoderens Portræt, som ogsaa ser ud til at være malet i Slutningen af 16-hundrede-Tallet, viser os en vakker, blond Dame med et klogt Ansigt, regelmæssige Træk og let pudret, lokket Haar, dertil en rank Holdning og en ypperlig Figur, som fremhæves af en klædelig Dragt, nemlig en lyseblaa, temmelig nedringet, af Topasagraf'er sammenheftet Kjole, hvorover er kastet et rødt Shawl.

Colletts havde 9 Børn, hvoraf 3 Sønner, der vare fødte i 1688, 1689 og 1691, og som alle hed Peter, døde i Vuggen, medens følgende 3 Sønner og ligesaamange Døtre voxede op: 1) James, født 1687, blev gift med Karen Berg og døde som Stadskaptein i Christiania før Forældrene, kun 37 Aar gammel; 2) Anna, født 1690, blev gift med Stadsmajor i Christiania Anthoni Müller og døde 1729; 3) Peter, født 1694, blev gift med Cathrine Rosenberg og døde som Kjøbmand i Christiania 1740; 4) Maria[1]), født 1695, gift først med Zahlkasserer Weybye, senere med Magistratspræsident i Christiania, Justitsraad Resen, og død 1762; 5) John, født 1698, gift med Ambrosia Michelsen, Enke efter Præst ved den lutherske Kirke i London Bornemann, døde som Kjøbmand i London 1759; 6) Sara, født 1702, blev gift med Kjøbmand i Trondhjem, Etatsraad Lorentz Angell og døde 1756.

Børnene bleve uden Tvivl opdragne ved en »Præceptor« hjemme i Huset, saaledes som Skikken dengang var i velstaaende norske Borgerfamilier. Det ansaaes ikke passende at sende Sønnerne i de offentlige Skoler, hvor Undervisningen var gratis og Disciplene maatte synge i Kirken og gjøre Opvartning ved Bryllupper og Begravelser. Datidens Latinskole var desuden nærmest beregnet paa Uddannelse af Præster, medens Colletts 3 Sønner bestemtes at skulle gaa Handelsveien. Af en Skifteforretning, som holdtes paa Bragernæs i Begyndelsen af Aaret 1721, faar man nærmere Rede paa den Maade, hvorpaa en saadan formuende Kjøbmands Søn blev

[1]) I Christiania Ministerialbog staar under Datoen $\frac{25}{11}$ 1695 Døbenavnet Alhed; maaske har hun havt begge Navne.

Digitized by Google

opdragen[1]). Fra sit 6te til 14de Aar skulde han »enten privatim i Faderens Huus eller paa Landet udi en brav Præstemands Huus oplæres i boglige Kunster og andre Videnskaber, som i Tiden kunde tjene til hans Nytte«. Naar han havde fyldt sit 14de Aar skulde han »oversendes til England eller Holland og der i to Aar opdrages i de Scientier, som han kan fatte og som ere nyttige til hans Velfærds Befordring«. Hertil skulde anvendes Renterne af hans Arvemidler, som ved hans 14de Aar forudsattes at være 6100 Rdl., og naar han saa havde fyldt det 16de Aar, skulde der træffes nærmere Aftale mellem Faderen og Sønnens nærmeste mandlige Slægtninger om den videre Opdragelse. I det Collettske Hus har der vistnok været forholdt omtrent paa samme Maade. Sønnerne fik sin første Uddannelse hjemme, til de vare omkring 14 Aar gamle, skikkedes derpaa til Udlandet for at gjennemgaa en Handelsskole og bleve efter et Par Aars Ophold der sendte paa Reiser, specielt til England og Holland, for at udvide sine Sprogkundskaber og i det hele afslutte sin handelsvidenskabelige Uddannelse. I den Opgave, som Collett i 1711 i Anledning af Paryk- og Karosseskatten afgav om sin Husstand, er det saaledes oplyst, at begge hans yngre Sønner (den ældste var allerede gift) opholdt sig udenlands, idet den ene var i Kjøbenhavn, den anden i London, og nogle Aar senere høre vi, at den yngre Søn gjorde en længere Udenlandsreise i Holland, Belgien, Frankrig og England. Billig var denne Opdragelsesmaade ikke. Allerede i 1694 kostede det en norsk Kjøbmand 150 Rdl. aarlig at holde en 16-aarig Søn med Undervisning, Kost og Klæder i Holland[2]), og langt kostbarere faldt naturligvis den Udenlandsreise, en saadan ung Seigneur senere paa egen Haand skulde foretage sig.

Paa Døtrenes Opdragelse anvendtes mindre Bekostning. Historikeren Suhm, som i 1752 blev gift med Colletts Datterdatter,

[1]) Bragernæs Skifteprotokol No. 3, S. 362, Skifte efter Kjøbmand Lars Strangers afdøde Hustru Sophie Rosenberg mellem Enkemanden og hans Søn Peder Stranger. Barnet arvede 5000 Rdl. Om dets Opdragelse sluttedes Kontrakt mellem Faderen og hans Svogre Peter Collett og Mathias Rosenberg.
[2]) Bragernæs Skifteprot. No. 1; Peder Søfrensen Moss's Skifte med sine Børn af 1ste Ægteskab kort før hans Bryllup med Peder Leucks Enke, Alhed Krefting.

Digitized by Google

Karen Angell, beretter om sin Hustru, at hun »lærte godt tydsk og fransk, som og at spille paa Clavicembal og at dandse heel ziirlig, men især — tilføier han — blev hun af sin Moder underviist i at føre en ordentlig og god Huusholdning samt anholdt til et ærbart, indgetogent og christeligt Levnet« [1]). Videre end dertil er det neppe gaaet med Døtrenes Uddannelse i Colletts Hjem [2]). Der lagdes især Vind paa at gjøre dem til flinke Husmødre, og det var først i det næste Slægtled, at boglige Kundskaber hos Husets Døtre begyndte at gjøre sig mere gjældende.

Kommerceraad Colletts Død. Hans Enkes sidste Leveaar og Død.

Efter nogen Tids Sygelighed afgik Collett ved Døden i Christiania d. 29de Mai 1727, henved 72 Aar gammel, og blev begraven d. 5te Juni. Som Vederlag for Begravelsesomkostningerne fik Enken af Dødsboet forlods udlagt 1000 Rdl. til sin egen Begravelse, saa man kan skjønne, at Ligbegjængelsen har fundet Sted med al den Pragt, som det paa nogen Maade gik an at udfolde uden at handle mod de gjældende minutiøse Bestemmelser om, hvorledes Begravelser skulde gaa for sig. Nogen Tid før sin Død havde Collett paa Byens gamle Kirkegaard ved Vor Frelsers Kirke [3]) — omtrent der, hvor Brandvagtens Hovedstation nu ligger — begyndt at opføre et Begravelseskapel for sig og sin Familie og tillige bestemt, at der til denne Bygnings Vedligeholdelse skulde afsættes noget af hans efterladte Formue. Arvingerne bleve derfor under

---

[1]) Suhms samlede Skrifter, 4de Del Side 363. [2]) I 1711 var i Colletts Hus, foruden de 2 yngre ugifte Døtre, en Niece, Anna Maria Griis, en Datter af Raadmand Christen Eskildsen Griis og Kirsten Leuck. Hun var f. 1692, blev i 1711 gift med Kjøbmand og Medeier i Fossesholm Johan Jørgensen Brøgger og (efter hans Død) i 1729 med daværende Major, senere Generalmajor og Kommandant paa Akershus Fæstning Jonas v. Bjørnsee. [3]) Til denne Kirke havde han i sin Tid sammen med 3 andre af Byens Borgere forærøt al den blaa Tagsten, hvormed Kirken blev tækket. Ligeledes havde han skjænket Kirken over 6000 Lastebord og Bly for over 200 Rdl. (J. C. Bergs genealog. Saml. i Rigsarkivet).

Digitized by Google

Skiftet enige om, at Eiendommen Holtet i Aker ikke skulde udloddes med de øvrige Eiendele, men overlades Enkefru Collett for hendes Livstid, mod at hun paatog sig Vedligeholdelsen, og efter hendes Død skulde Holtet og Forpligtelsen til at holde Bygningen vedlige gaa over til »ældste Søn, saalænge Søn er, og ældste Datter, naar Søn ei er til, og saaledes fremdeles stedse dermed at continuere, og Begravelsesstedet at tilhøre samtlige Arvinger og deres Børn i Familien«. Mausolæet, til hvis Opførelse der af Boet udbetaltes den betydelige Sum 2015 Rdl., var bygget i Rokokostil af Grundmur, men med Trap og Udsmykninger, deriblandt Familiens Vaaben, af Marmor[1]). Her blev Slægtens Stamfader stedt til Hvile, og Bygningen anvendtes siden efter sin Bestemmelse for de i Christiania bosatte Medlemmer af Familien gjennem 5 Slægtled. Omkring Aar 1835 blev den nedreven paa Foranstaltning af Kommunebestyrelsen, som havde Brug for Pladsen til Anlæg af Sprøitehus og Kjødboder. Samme Skjæbne delte to andre Mausolæer, som omkring Midten af forrige Aarhundrede vare opførte i Nærheden af det Collettske, nemlig for Familierne Leuch og Elieson (Anker).

Kommerceraad Collett og hans Hustru havde allerede d. 15de Juni 1705 faaet kgl. Bevilling for den længstlevende til at sidde i uskiftet Bo, men denne Tilladelse blev ved Colletts Død tagen tilbage, fordi hans Svigersøn, Zahlkasserer Weybye, var kommen i Kassemangel, og Kong Fredrik d. IV ventede at opnaa nogen Dækkelse af Weybye's Gjæld til Statskassen ved den Arv, som maatte tilfalde Hustruen, Colletts Datter. Enken og hendes Børn ønskede imidlertid ikke, at Boets Eiendele ved en offentlig Auktion skulde spredes udenfor Familien, og opgjorde sig imellem en Værditaxt for Boets Løsøre, Varer og faste Eiendomme, der viste sig at være over 6800 Rdl. høiere end den, der sattes af de offentligt Vurderingsmænd, og som altsaa eventuelt skulde lægges til Grund ved en Auktion. Kongen fandt sig da naturligvis bedst tjent ved at

[1]) Vaabenet er nu indmuret i afdøde Justitssekretær Johan Colletts forrige Eiendom Framnæs i Christiania.

Digitized by Google

lade det bero ved Arvingernes høie Taxt, men gjorde ikkedestomindre sit Samtykke afhængigt af, at der lagdes endnu 1000 Rdl. paa Taxtsummen. Paa denne overdrevne Fordring gik Arvingerne ind for at undgaa Auktion, men der kom alligevel ikke noget af Boet i Kongens Kasse, da det viste sig, at Collett dels havde laant dels betalt Kautionsansvar for Weybye til et Beløb af 11,669 Rdl., medens Fru Weybye's Arv kun udgjorde 3820 Rdl. Med Fradrag heraf blev altsaa den insolvente Svigersøn fremdeles Boet skyldig 7849 Rdl.

Af Colletts efterladte visse Formue fik Enken Halvparten og desuden en Broderlod (7639 Rdl.) samt de 1000 Rdl. til sin Begravelse, ialt 50,657 Rdl. Resten deltes mellem 2 Sønner, 3 Døtre [1]) og Stadskaptein Colletts efterladte 3 umyndige Børn. De uvisse Fordringer fordeltes forholdsvis.

Da Kommerceraaden døde, lod hans Enke gjøre Ligkister baade for sig selv og den afdøde. Hun har saaledes ikke troet at skulle overleve ham saa længe, og da Indboet i »Collettgaarden« skulde registreres, oplyste Nevøen Peder Leuch, som førte Skifterettens Medlemmer omkring i Huset, at Enkefruen var i den Tilstand, at de ikke kunde spørge hende om nogen Ting. Hun havde dog endnu en lang Levetid for sig, idet hun overlevede sin Mand i 18 Aar og først døde, da hun var over 79 Aar gammel. Ved Skiftet efter sin Mand erklærede hun, at hun ikke vilde drive noget Slags Brug eller Kjøbmandskab, men Forholdene stillede sig saa, at hun kom ind i flere indviklede Sager og paa sine gamle Dage maatte føre en langvarig Proces, inden hun kom til sin Ret.

Paa hendes Part faldt, foruden de faste Eiendomme, tillige to betydelige Gjældskrav, det ene paa 13,508 Rdl. hos Eierinden af Hakedals Jernverk i Nitedalen, Cecilie Robsahm, det andet paa 9581 Rdl. hos Stiftamtmand Wilhelm de Tonsberg, Medeier i

[1]) Fru Weybye fik dog i Virkeligheden ikke udbetalt nogen Arv, da denne afkortedes i Weybye's Gjæld til Boet.

Digitized by Google

den paa Eker beliggende adelige Sædegaard Ulveland med tilhørende Sagbrug, til hvis Drift Collett havde forstrakt Penge mod at faa Vederlag i Trælast. Ingen af disse to Debitorer kunde betale sin Gjæld til Boet. For at redde sin Fordring i Hakedals Jernverk maatte derfor Fru Collett omtrent 1732 kjøbe Verket med Marsovn, Gruber, Gaarden Hytten og et Sagbrug ved Auktion, og senere fik hun ogsaa Skjøde paa de i Nærheden liggende Gaarde Holm, Nøkleby, Elnæs, Kongsvang, Kappelsrud, Ask og Næs samt de 2 Rotnæs-Sage. Hun maatte tillige procedere med Enken Robsahms Arvinger om en betydelig Kapital, men vandt sin Proces med Omkostninger ved Høiesteretsdom af 15de Juni 1741. Jernverket med tilhørende Gaarde og Brug satte hun i god Stand og bortforpagtede alt til Huset Collett & Leuch. I 1740 indtraf det Uheld, at Marsovnen blæste ned, hvorved Eierinden led et Tab af 1434 Rdl.; ved. kgl. Resol. af 8de Marts s. A. fik hun derfor paa Ansøgning et Afslag af 400 Rdl. i Verkets Tiende for 1739 og 1740. — Et Par Aar efterat Stiftamtmand Tonsberg var afgaaet ved Døden saa Karen Collett sig paa samme Maade (d. 15de Decbr. 1733) nødsaget til at kjøbe dennes Halvdel i Ulveland med tilhørende Gods, som bestod i 10 Sage samt Gaardene søndre Skot, Kopperud, Kvisle, Levesby, Kværk og halve Hære. Kjøbesummen for denne betydelige Eiendom, hvis største Værdi laa i dens priviligerede og for et Beløb af 576 Rdl. tiendefrie Sage, var 15,500 Rdl. Den anden Halvdel i Ulveland, som fra 1730 i sin Helhed var bortforpagtet til Collett & Leuch, tilhørte Enken efter Stiftamtmand Mathias de Tonsberg, Anna Catharina Mecklenburg.

Karen Collett døde i Christiania d. 26 October 1745. Hun bisattes foreløbig d. 4de November, men blev senere med megen Høitidelighed indsat i Familiens Gravkapel, efterat Arvingerne d. 17de Januar 1746 havde faaet kgl. Fritagelse fra den Bestemmelse i Begravelses-Forordningen af 1682, at foruden Forældre, Børn, Søskende eller Arvinger alene 6 Par Mandfolk, men ingen Kvinder maatte følge den afdøde til Graven.

Digitized by Google

Residerende Kapellan til Vor Frelsers Kirke, tit. Professor H. A. Bork skrev følgende Gravskrift over hende[1]):

»Over
»Vel-ædle og Velbyrdige, nu Salige Frue
»*Karen Leuck*,
»Fød
»udi Christiania den 5te Augusti Anno 1666
»Gift
»med Vel-ædle og Velbyrdige, nu Salige
»Hr. Commerce-Raad
»*James Collet* den 21de Julii Anno 1686,
»Død
»Sammesteds den 26de Octobris Anno 1745.

»En gammeldags og denne Tids ærværdige Matrone,
»Som paa Retfærdighedens Vej bar graa Haars Æres Krone,
»Navnkundig Ind- og Uden-lands i Øst, Syd, Vest og Norden,
»Av Børn og Børne-Børns Flok, som blomstrer over Jorden,
»Berømmelig i denne Stad blandt Højeste og Lave,
»Som skiønner paa den ædle Dyd og Naadens rige Gave,
»Paa Glædens Dag i Ægte-stand, sagtmodig imod alde,
»I Sorgens Nat og Enke-stand taalmodig drak sin Galde,
»Mod sine Egne Moderlig, mod sine Venner kiærlig,
»Imod den Arme Hjælpe-rig, imod Jevn-Christen ærlig;
»En Soel udi sit eget Huus, en Stierne i GUds Tempel,
»Hvis Lys i Liv og Lidelse staar Verden til Exempel,
»I Tro, i Haab, i Kiærlighed, som kjæmpede bestandig,
»Indtil den sidste Fiende hun overvandt saa mandig,
»At Hun var aldt fra Verden død, før Hun av Verden dødde,
»Men sin Attraa til JEsu Skiød med Aandens Giensvar fødde:
»Kort sagt: Saa skiøn en Lammets Brud gaar nu til Gravens Leje
»Vi Rygtet har, men Siælen GUd i Salighed til Eje«.

Under Skiftet efter hende spredtes de faste Eiendomme til alle Kanter og bleve ved Auktionerne i det hele taget daarligt betalte. »Collettgaarden« solgtes til den yngste Søn, John Collett i London, for 3520 Rdl., Leiegaarden for 650 Rdl., Trosvig Gaard til

[1]) »Grav-Skrifter over endeel avdødde Venner«, Christiania 1751.

Digitized by Google

Generalinde Lützow paa Tom for 2600 Rdl., Halvdelen af Varild- og Merildskoven til Collett & Leuch for 1500 Rdl., den halve Sigdals Tiende til Søstersønnen Prokurator Tyrholm for 100 Rdl., og Hakedals Jernverk med alle Eiendommene i Nitedalen til Kammerraad Hans Sverdrup for 8000 Rdl. Ulveland Gaard og Gods solgtes til forskjellige for 13,606 Rdl., hvoraf der tilfaldt Fru Colletts Bo, for hvis Regning endnu $\frac{1}{8}$ af Godset var tilkjøbt, 7480 Rdl. Furusæt i Aker var solgt tidligere; det samme var Tilfældet med Holtet, hvorfor Arvingerne bestemte, at der af Boet forlods skulde udlægges 400 Rdl., som skulde overgives til den afdødes ældste Sønnesøn James Collett, forat han af Renterne kunde vedligeholde Familiens Gravkapel. Boets beholdne Formue beløb sig til 33,662 Rdl., hvoraf den eneste gjenlevende Søn, John, fik 7480 Rdl. og Døtrene, Fru Resen og Fru Angell hver 3740 Rdl., medens Resten deltes mellem 18 Børnebørn.

Og James Colletts Enke
Karen Leuch

Digitized by Google

Fjerde Kapitel.

Andet Slægtled. Kommerceraad Collett's og Karen Leuck's Børn.

1. Stadskaptein James Collett og Hustru Karen Berg.

James Collett — »junior«, som han kaldtes til Forskjel fra Faderen — var født d. 19de Mai 1687, uden Tvivl i Christiania, i hvis Ministerialbog hans Daab dog ikke findes anført. I Begyndelsen af 1710 tog han Borgerskab som Kjøbmand i Christiania, hvor han drev en liden Trælasthandel og var bosat i sin Faders Leiegaard i Toldbodgaden, ved Siden af »Collettgaarden« [1]). Da hans Morbroder Morten Leuck i Mai 1714 tog Afsked som Stadskaptein og Chef for det ene af Byens tvende Borgerkompagnier, blev Collett junior beskikket til denne Post, som han indehavde til sin Død. De 2 Stadskapteiner havde den høieste Befaling over Borgervæbningen, hver for sit Kompagni og kommanderede tillige over Byens Brandvæsen. Borger-Militsen, som gjorde Vagttjeneste ved Byens aarlige Marked, i Brandtilfælde og i det hele, naar der var noget alvorligt paafærde, skulde de opøve og mønstre, og da Hvervet var ulønnet, men medførte baade Udgifter og Tidsspilde, vare Stadskapteinerne efter gammel Sæd fritagne for Byskat og Indkvartering og forskaanede for alle andre kommunale Ombud.

Kun 22 Aar gammel blev Collett d. 17de September 1709 i Christiania gift med Karen Madsdatter Berg, som var født i samme By i Februar 1687 (døbt $\frac{10}{2}$) og Datter af Kjøbmand Mads Olufsen (Olsen) og Dorothea Pedersdatter Müller. Denne Mads

---

[1]) Den 23de Marts 1711 opgav han i Anledning af Parykskatten, at han selv brugte Paryk og hans Hustru Fontange, at han lønnede en Dreng med 4 Rdl., en Pige med $3\frac{1}{2}$ og en do. med $2\frac{1}{2}$ Rdl. halvaarlig.

Digitized by Google

Olufsen og hans Efterkommere, som kaldte sig Berg, senere Bergh, paastaaes at nedstamme fra den bekjendte Biskop Frantz Berg i Oslo († 1591). Til Familien hører den i 1828 som dansk Chargé d'affaires ved Dresdener-Hoffet afdøde Mathias Friis Irgens-Bergh, hvis Breve ere udgivne af Professor L. Daae (»Breve fra Danske og Norske«, Christiania 1876). Karen Berg var en Datterdatter af den rige Kjøbmand og Raadmand i Christiania Peder Pedersen Müller, ved hvis Død der i 1714 tilfaldt hende en liden Arv af noget over 1200 Rdl. Collett befandt sig dog, skjønt han selv var en rig Mands Søn, hele sit Liv igjennem i Pengeforlegenhed og efterlod sig, da han d. 4de Juli 1724, i 37 Aars Alder, afgik ved Døden i Christiania, et ubetydeligt Bo, hvori Gjælden oversteg Indtægten med 334 Rdl., saa Enken for at komme fra det hele maatte fragaa Arv og Gjæld. Af de lange Apothekerregninger, som indkom til Boet, kan man se, at Collett i mange Aar har været en sygelig Mand.

Han havde havt 6 Børn, men deraf døde 3 Sønner ved Navn James, fødte i Christiania 1710, 1713 og 1715, som smaa, og kun 2 Sønner og 1 Datter bleve voxne, nemlig: 1) Matthias, født 1708, altsaa før Forældrenes Ægteskab, blev gift med Beata Løve og døde 1759 som Amtmand over Oplandenes Amt; 2) Karen, født 1711, gift med Byskriver i Christianssand Iver Tyrholm og død 1761; 3) James, født 1717, døde paa en Søreise 1738. Efter Colletts Død toge hans Forældre sig af Børnenes Opdragelse. Enken flyttede til Gaarden Øvre By i Fet, hvor hun døde d. 9de Marts 1744.

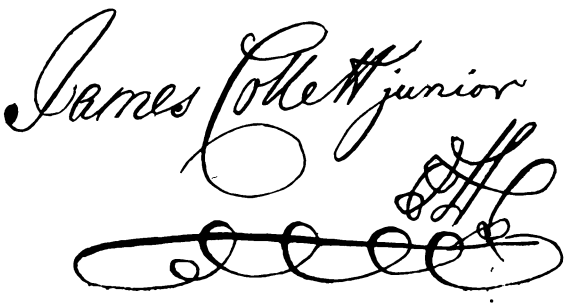

Digitized by Google

2. Anna Collett, gift med Stadsmajor Anthoni Müller.

Kommerceraad Colletts og Karen Leucks ældste Datter Anna var født i Christiania d. 11te August 1690. Hun havde arvet sin Moders vakre Ydre; et Portræt af hende, malet som det synes i 18 Aars Alderen, med et ungdomsfriskt Liv over den hele Skikkelse, viser os et yndigt, ualmindelig tiltalende Ansigt med store, brune Øine og fine, næsten barnlige, men sjælfulde Træk. Nitten Aar gammel blev hun i sin Fødeby d. 14de August 1709 gift med Kjøbmand Anthoni Müller, en Søn af den oftere nævnte Kjøbmand og Raadmand i Christiania Peder Pedersen Müller og Præstedatteren Karen Gjerdrum.

Anthoni Müller var født i Christiania i September 1678 (døbt $\frac{18}{9}$), tog i 1703 Borgerskab i denne By og gik derefter ind i sin gamle Faders betydelige Trælastforretninger. Denne var en af de største Jordegods- og Sagbrugseiere af Christianias Kjøbmænd, idet han eiede Stubbe-Ljan med Hvidebjørns Brug i Aker og 39 andre Gaarde og Sagbrug, beliggende dels paa Romerike, dels og fornemmelig i Nærheden af Ljan og paa Næsodden, hvor han havde bygget et Gravkapel for Familien ved Næsoddens Kirke. Ved hans Død i 1714 tilfaldt de fleste og vigtigste af disse Eiendomme, deriblandt Ljan, for en billig Taxt Sønnen Anthoni, som fra den Tid fortsatte Trælastforretningerne for egen Regning. Blandt Christianias Borgerskab var han en anseet Mand, som af Magistraten benyttedes til flere specielle Hverv. Den 4de Decbr. 1720 fik saaledes han og 9 andre af Byens betydeligere »Negotianter« Anmodning af Magistraten om at udarbeide Betænkning og Forslag angaaende »Kommercetractaternes bedste Indrettelse«, en Kommission, som uden Tvivl staar i Forbindelse med, at Fredrik d. IV samme Aar havde tilladt den saakaldte Slotslov, som i Statholderens Sted midlertidig havde den øverste Styrelse, aarlig at indkalde deputerede fra de norske Byer, som drev udenrigsk Handel, til et Møde, der skulde afholdes i Christiania ved Markedstider, for at de der med hinanden kunde overveie, hvad

Digitized by Google

der maatte tjene til Handelens Fremme[1]). Denne mærkelige Bestemmelse om en Fællesrepræsentation for norske Kjøbstæder blev vistnok kun en Bestemmelse paa Papiret, men den er blandt flere et Tegn paa det menige Borgerskabs tiltagende Indflydelse paa den Tid, en Indflydelse som i Christiania i 1700 og nogle og tredive paa det rent kommunale Omraade kom tilsyne gjennem Tolv-Mands-Institutionen, et fast Borgerrepræsentantskab, som deltog med Magistraten i Behandlingen af visse Kommuneanliggender. Anthoni Müller hørte til disse Byens 12 udvalgte Mænd og nævnes f. Ex. i Begyndelsen af 1733 i Spidsen for de 12 Borgere, som i Forening med Magistraten valgte en ny Vandinspektør (og Branddirektør) for Byen og underskrev den for ham oprettede Instrux. Der var dog endnu ikke kommen større Fasthed i disse Forhold, end at Magistraten, da Stiftamtmand von Reichwein ikke var tilfreds med Inspektør-Valget, 3 Dage senere paany indkaldte 12 Borgermænd — hvoraf kun 4 af de gamle — for at foretage nyt Valg. I Begyndelsen synes der ogsaa at have været Vanskelighed ved til enhver Tid at faa Repræsentantskabet, som dengang valgtes af Magistraten, tilfredsstillende besat. I Februar 1740, da der stod to Pladse ledige, skrev Magistraten til den oftere nævnte Peder Leuch, som ved kgl. Bevilling var fritagen for Byens Ombud, og anmodede ham som »en bekiendt velvillig og oprigtig intentioneret Mand for Byens almindelige Velgaaende i denne trouble Tid« om at indtræde blandt de 12 Mænd. Dette erklærede Leuch sig ogsaa villig til, uagtet han havde en vegtig Undskyldning i sin Kompagnons, Peter Colletts, i Magistratens Skrivelse omtalte, nylig indtrufne »beklagelige Dødsfald« og deraf flydende voxende Forretninger[2]). Dog forbeholdt han sig Ret til at aftræde, naar han behagede.

I Borgerkorpset avancerede Müller op igjennem Officiersgraderne og blev i 1721 af Magistraten beskikket til Stadskaptein og Chef for det ene af Byens 2 Borgerkompagnier. I Juli 1733 fik

[1]) Jevnfør Aschehoug »Norges off. Ret« I. Side 579 og L. Daae: »Det gamle Christiania« Side 95—96. [2]) Magistratens Sessions-Prot. for 13de og 16de Febr. 1740.

Digitized by Google

han under Christian d. VI's Ophold i Christiania kgl. Bestalling som Byens Stadsmajor, hvilket var en ny Værdighed, men tillige en ny Ansættelsesmaade, som ikke faldt i Magistratens Smag, da derved gjordes Indgreb i dens Rettigheder, idet det fra gammel Tid havde ligget til Magistraten at besætte de overordnede Officiersposter i Borgerkorpset.

Müller eiede og beboede i Christiania den Gaard i Kongens Gade, hvor Athenæet i sin Tid havde sit Lokale. Om Sommeren flyttede Familien ud til det smukt beliggende Ljan, som allerede i Raadmand Müllers Tid var indrettet for Sommerophold. Den nuværende store Hovedbygning paa Ljan existerede dog ikke dengang, men er bygget af Generalkrigskommissær Holter. Ved Major Müllers Død solgtes Gaarden til Justitsraad Poul Vogt og kom fra hans Enke, Karen Holter, som blev gift med General Wilster, til hendes Broder Generalkrigskommissær Holter, senere til Generalauditør Wessel, Statsraad Rosenkrantz og Generalveimester Ingier.

Ægtefællerne havde 9 Børn, hvoraf følgende 7 bleve voxne: 1) Peder, født 1713, Kjøbmand først i Christiania, siden i Laurvig, gift med Karen Pusternickel; 2) James Collett, født 1715, reiste 1737 til Indien, og senere hørte man ikke noget til ham; 3) Frederik Christian Anton, født 1716, Infanteri-Major, gift med Bolette Darjes og død 1786; deres Søn var Oberst Jahn Collett Müller (hvis Sønnesøn af samme Navn er Præst ved Bodsfængslet i Christiania), og af deres Døtre blev en gift med Stiftamtmand Christian de Schouboe (Statsraadens og Statssekretærens Fader), en anden med Konsul Hans Knudtzon i Trondhjem; 4) Morten; født 1718, Sorenskriver i Jarlsberg, gift med Else Cathrine Tobiesen og død 1796; fra dem nedstammer Landskabsmaler Morten Müller og Professor Jakob Worm Müller; 5) Peter Johan, født 1719, Sognepræst i Gjerdrum, gift med Inger Marie Krogh og død 1799; 6) Karen, født 1722, gift med Sorenskriver over Eker, Modum og Sigdal Otto Laurentii Darjes og død 1791; 7) Sara Maria, født 1726, gift med Kjøbmand i Trondhjem, Kammerraad Hilmar Meincke og død 1751.

Digitized by Google

Moderen, Anna Collett, døde 39 Aar gammel d. 14 November 1729 i Aachen, hvor hun var reist ned for at bruge Badene. Hendes Lig førtes til Christiania og bisattes d. 14de Januar 1730 i det Collettske Gravkapel. Enkemanden overlevede hende i 20 Aar og døde i Christiania d. 8de Juni 1748[1]).

---

3. Kjøbmand Peter Collett og Hustru Anne Cathrine Rosenberg. Christianias Handelsforhold efter Krigen med Carl d. XII.

Kommerceraad Colletts og Karens Leucks Søn Peter[2]) Collett fødtes i Christiania d. 29de Juli 1694 og opdroges til samme Levevei som Faderen, idet han efter den Tids Sædvane fik sin endelige Uddannelse som Handelsmand i Udlandet. Da han var bleven voxen gik han i Kompagniskab med sin 2 Aar ældre Fætter, Peder Leuch, og det af dem stiftede Handelshus, Collett & Leuch, der første Gang nævnes i 1716, bestod i 70 Aar, til henved 1786, da Navnet forandredes til Collett & Søn. I dette lange Tidsrum, hvori Huset i Anseelse og Velstand indtog en af de fornemste Pladse blandt Christianias Handelsfirmaer, havde det to Sæt Chefer. Først Peter Collett og Peder Leuch til deres Død i 1740 og 1746. Derpaa nogle Aars Mellemstyre af nære Slægtninger under begge de ældste Sønners Mindreaarighed. Saa disse Sønner, James Collett og Morten Leuch i Fællesskab indtil den sidstes Død i 1768, og endelig James Collett alene.

Collett & Leuch, hvis Hovedforretning var den fra Fædrene nedarvede Trælasthandel og ved Siden deraf nogen Bergverksdrift, begyndte sin Virksomhed midt i en langvarig, for Landet trykkende Krig og netop i det Aar, da Carl d. XII gjorde Indfald i Norge

---

[1]) Yderligere Efterretninger findes i »Kbmd. og Raadmd. P. P. Müllers Efterkommere«, af A. Collett. Chria. 1881. [2]) Ifølge Ministerialbogen blev han d. 8/8 1694 døbt Peter alene; men Navnetrækket viser ogsaa et L; formodentlig er han opkaldt efter Morfaderen Peder Leuck.

Digitized by Google

og besatte Christiania. Forholdene vare forsaavidt alt andet end gunstige for det unge Handelshus, som skulde oparbeide en Forretning, og der indtraadte heller ikke nogen varig Bedring, da Krigen var over, idet der efter en kortere Periode, hvori Trælasthandelen begyndte at skyde en raskere Væxt, kom en Række af Aar, hvori Handelsrørelsen i Christiania i det hele taget førte en mat og stillestaaende Tilværelse. Byen havde lidt for haardt under Krigens Byrder. Dens Handel var standset i en rig Væxt, dens Skibsrederi var næsten ganske ødelagt, og den Smule Fabrikdrift, som var begyndt før Krigen, havde meget vanskeligt for at holde sig. Der skulde derfor mange Aar til, før Byen atter kom til Kræfter, og endnu i Aarene 1736—38 vare dens Toldindtægter kun ubetydeligt større end 40 Aar iforveien. I Treaaret 1696—98 udgjorde de gjennemsnitlig 21,902 Rdl, om Aaret, men i 1736—38 22,729 Rdl. aarlig. I 1746—48 beløb de sig derimod til 38,544 Rdl. i Gjennemsnit om Aaret, en Stigning som væsentlig faldt paa Trælasttienden og specielt havde sin Grund i det nye Sagreglement af 1740[1]). Fornemmelig stod det dog daarligt til med Byens Skibsrederi, som i Krigsaarene havde lidt en saadan Skade, at der under Trykket af den engelske Navigationsakt skulde Menneskealdre til, inden Handelsflaaden atter naaede den Størrelse, den havde havt omkring Aaret 1700. Som ved en anden Leilighed omtalt beløb den i Christiania hjemmehørende Tonnage sig i 1735 til knapt en Syvendedel af, hvad den i 1704 havde været, og Collett & Leuch kunde nu som Eiere af to mindre Fartøier, Brigantinen »Trende Brødre« paa 80 Læster og Pinken »Patientia« paa 44 Læster indtage Pladsen som No. 1 af Redere af Christiania-Skibe. Forøvrigt redede de mest i fremmede, navnlig engelske Fartøier.

Regjeringens Handelspolitik var heller ikke af den Beskaffenhed, at den skulde kunne skaffe Liv i Forholdene. Tvertimod bidrog den ved enkelte Foranstaltninger til at hemme Fremgangen, som for Exempel ved den ukloge Forordning af 1735, som forbød

[1]) Christiania Toldregnskaber i Rigsarkivet.

Digitized by Google

hele det søndenfjeldske Norge paa Christianssand nær at indføre Korn fra andre Lande end Danmark, et Forbud som i daarlige Tider bragte stor Nød over disse Egne af Riget. Under Christian d. VI gjordes der vistnok et og andet Tilløb til Lettelser og Forbedringer i Handelen. Saaledes fik Christiania i 1733 Oplagsfrihed for de 4 Species, Vin, Brændevin, Salt og Tobak, og senere tillige Transitoplagsret for svensk Jern. Ligesaa blev det i 1736 bestemt, at der skulde oprettes provinsielle Kollegier — i de fornemste Kjøbstæder Kommercekollegier, i Landdistrikterne Økonomikollegier — som skulde meddele Kommercekollegiet i Kjøbenhavn de Efterretninger, dette maatte begjære, og inden hvert Aars Udgang dertil indsende Betænkning om, hvad de kunde have at foreslaa til Handelens eller Landvæsenets Fremme. Byernes Kommercekollegier skulde bestaa af Magistraten og nogle i Handelssager kyndige Mænd, hvortil Christianias Magistrat for sin By foreslog 4 Borgere, som den havde fundet passende til dette Hverv, nemlig »de Messieurs Collett & Leuch, som en general fører en anseelig Commerce og Correspondence og i Særdelished er den Hollandske og Engelske Handel bekiendt, Johan Henrich Daries, scm paa Østersøen og alle de Tydske Provincer og Stæder fører en anseelig Correspondence og Negotie, saavelsom Peder Grøn, der er en af de ældste erfarne Kiøbmænd her paa Stæden . . .«[1]) Det blev dog ikke til noget med disse lokale Kollegier. De vides aldrig at være traadt sammen i Norge, og det gik med denne Plan som med den i en anden Forbindelse nævnte, der paatænktes i 1720 (Side 61), nemlig at der aarlig i Christiania skulde møde deputerede fra de norske Byer til Forhandling om, hvad der kunde tjene til Handelens Fremgang.

Under den flaue Handelsperiode, som raadede i Christiania i Tidsrummet 1720 til 1700 og nogle og fyrretyve, og navnlig føltes i sidste Halvdel af Trediveaarene, gik det ogsaa tilbage med Byens

[1]) Chria. Magistrats Sessionsprot. No. 5 Side 390—91; jvfr. Thaarups »Udførlig Veiledn. til det danske Monarki's Statistik« III S. 48.

Digitized by Google

Trælasthandel. Medens Trælasttienden i 1726 udgjorde 7100 Rdl., var den 5 Aar senere, i 1731, aftagen til 5123 Rdl. og sank derefter Aar for Aar indtil 1737, da den naaede et Minimum med 3505 Rdl. I de følgende Aar gik det meget smaat fremover, og først et Stykke inde i Fyrretyveaarene begyndte en afgjort Bedring. Selv under den almindelige Nedgang var der dog nogle enkelte Trælasthandlere, som formaaede at vedligeholde en stor og lønnende Omsætning, men dette havde væsentlig sin Grund i ganske særlige Forhold og navnlig i den Maade, hvorpaa denne Handel havde udviklet sig.

Efterat Trælasthandelen i 1662 var bleven et Privilegium for Byborgerne, og Udskibningen noget senere var begrændset til bestemte Toldsteder, gik den fra en Høkerhandel med en Mængde Deltagere lidt efter lidt over til en Udskibningshandel efter et større europæisk Mønster, en selvstændig Forretningsgren med Fordringer paa speciel Sagkyndighed og direkte Forbindelser paa det udenlandske Marked. I Tidens Løb koncentreredes den store Udskibning til England og Holland paa alt færre og færre Hænder, og i Aarene 1720—40 var denne Udførsel i Christiania væsentlig samlet paa nogle ganske faa Huse, hvis Evne til at holde ud et Stød eller gjennemgaa en længere vanskelig Periode var grundet paa Kapitalstyrke og de fra Fædrene arvede Forbindelser paa Ind- og Udlandet, desuden omgjærdet af Sagbrugs- og andre Privilegier. Disse enkelte Grosserere hørte næsten udelukkende til Byens ældre, formuende Slægter: Mogensen, Leuch, Vogt, Collett, Rosenberg, Elieson og Anker. I en saadan Stilstandsperiode, hvor der rundt om i Byens Handelskredse forøvrigt var middelmaadige eller rent ud mislige Kaar, maatte de naturligen komme til at indtage en ophøiet Stilling over sine uformuende Standsfæller, og netop i anden Fjerdedel af forrige Aarhundrede se vi da ogsaa, at der af hin snevre Kreds af større Trælasthandlere udviklede sig og fremblomstrede et Kjøbmandsaristokrati, som i flere Menneskealdre vedblev at beherske Byens vigtigste Handel, en Ring af nogle faa Patricierfamilier, hvis Anseelse senere styrkedes ved Svogerskabs-

Digitized by Google

forbindelser med Rangspersoner, og som lige til vort Aarhundrede ogsaa i social Henseende blev toneangivende i Christiania.

Blandt dem, som saaledes monopoliserede Byens Trælastudførsel og gik ud af de magre Handelsaar med udvidede Forretninger og forøget Formue, stod Huset Collett & Leuch forrest i Rækken som den største Udskiber til Stedets dengang vigtigste Trælastmarked, England. Peter Collett og Peder Leuch fik et anseet Kjøbmandsnavn i Arv efter sine Fædre og vare begge i Besiddelse af de Egenskaber, som udfordredes til at bevare og befæste dette Navn i Handelsverdenen ude og hjemme. De havde grundig Erfaring i Trælasthandelen, vare kloge og tilbageholdne i kritiske Tider, men manglede ikke Energi og Foretagsomhed, hvor de troede at kunne oparbeide en ny Bedrift. Især gjaldt Peder Leuch, som oplevede den Tid, da der atter kom Fart i Omsætningen, for at være en overordentlig dygtig Kjøbmand.

Sin Trælast kjøbte Firmaet for en væsentlig Del af Bønderne, og den hentedes allerede dengang temmelig langveis fra, lige oppe fra Trysil, hvor Collett & Leuch og Iver Elieson ved Bevilling af 28de Decbr. 1741 havde faaet Privilegium paa Tømmerhandelen [1]). En anden Del tilvirkede de i sine egne Skove, som laa i Eidskogen (Varild- og Merildskoven), paa Hedemarken (Løitens og Romedals Almenning) og i Nitedalen, altsaa i det hele taget ved Glommen og dens Bielve, hvorigjennem Tømmeret flødedes ned og blev skaaret paa Sagbrugene i Trakten om Øieren. Her eiede Collett & Leuch Barbøls 2 Sage i Enebak, Troldhuls 2 Sage i Fet, Slattums m. fl. Sage i Nitedalen, og 6 Sage af Stalsbergbruget i Skedsmo, hvorhos Peter Collett var Eneeier af Braatebruget i samme Sogn. Hvad der kke kunde skjæres paa disse Sage, tilvirkedes paa fremmede Sagibrug i samme Egn eller ved Akerselven, fornemmelig ved Dals og Øvre Fos Sage, og i Udskibningstilstand førtes Trælasten derefter til Firmaets Oplagstomter paa den saakaldte Dæleneng og Sagbanken ved Akerselvens Udløb, hvor det havde Brygger til Afskib-

[1]) Chria. Magistrats Sessionsprotokol for $\frac{5}{10}$ 1756.

Digitized by Google

ning. Disse Trælasttomter udvidede Eierne efterhaanden ved Opfyldninger i Bjørvikens inderste Del langs Elvemundingen. I 1733 fik de saaledes af Magistraten Lov til ved et Bolverk at indhegne en 30 Alen lang og 15 Alen bred Strækning paa Sagbanken, og 2 Aar senere fik de atter Tilladelse til at udvide sit Omraade paa Sagbanken ved et Bolverk, 30 Alen østover mod Akerselvens Munding og 40 Alen nordover til det forrige Bolverks søndre Hjørne [1]). Altsaa have disse fra Søen indvundne Landstrækninger ligget vestenfor Akerselven, formodentlig paa Jernbanens nuværende Tomter.

Størstedelen af Lasten udskibedes i engelske Fartøier til England, hvor Huset havde sine faste Kunder og stod i stadig Forbindelse med Peter Colletts yngre Broder John, der havde nedsat sig som Trælastagent i London; en langt mindre Del gik til Holland og Frankrig, og endelig udførtes noget Smaalast og Vragbord til Danmark i Galioter fra Kjøbenhavn, Smakker fra Kjerteminde og andre danske Smaafartøier. I Aaret 1733 udskibede Collett & Leuch fra 26de Januar til 26de November 79 Trælastladninger i Fartøier paa tilsammen 3856 Læster eller over en Trediedel af al den Trælast, som i det Aar udførtes fra Christiania, nemlig 256 Ladninger i ligesaa mange Fartøier med en samlet Drægtighed af 11,270 Læster. — I en anden Forbindelse er det allerede nævnt (Side 56), at Collett & Leuch fra 1730—1747 for 1400 Rdl. aarlig forpagtede den adelige Sædegaard Ulveland paa Eker med tilhørende betydelige Sagbrug af Eierne, først af Stiftamtmand Tonsberg, senere af Tonsbergs Arvinger og Kommerceraadinde Collett i Forening. Her havde Firmaet Ret til hvert Aar at skjære 79,200 »Dehler«. Tilvirkningen, som var tiendefri for 576 Rdl. aarlig, blev over Drammen, hvor Huset eiede en Brygge med Oplagstomt, udskibet af Peder Leuch's Svoger, Trælasthandler Stille Christensen, fra hvem Familien Stillesen nedstammer.

I 1730- og 40-Aarene, da Kongsbergs Sølvverk havde en heldig Periode, og Udbyttet af Røraas Kobberverk, især efter Opdagelsen

[1]) Magistratens Sessionsprotokol for $\frac{18}{6}$ 1733 og $\frac{8}{11}$ 1735.

Digitized by Google

af Kongens Grube i 1734, var i raskt Tiltagende, udbredte sig her i Landet en stærk Lyst til at spekulere i Bergverks- og dermed forbundne industrielle Foretagender. Man grov efter Metaller baade her og der, det ene Selskab efter det andet dannedes for Driften af nye eller ældre, men nedlagte Sølv- og Kobbergruber, Saltverker anlagdes, Marmorbrud aabnedes, og Iveren for fabrikmæssig at frugtbargjøre Landets mineralske og andre Produkter fødte i 1739 den den store, men kraftløse Skabning, som er bekjendt under Navnet »det sorte Kompagni«, for hvilket Stifteren, den kurfalziske General-Salt-Direktør Joachim v. Beust fik bevilget Eneprivilegium til at fabrikere Tjære, Alun, Svovl, Jern, Potaske, Sæbe, Kalk, Glas og flere Ting.

Ogsaa Collett & Leuch indlode sig paa forskjellige Bergverksforetagender. Af Kommerceraadinde Collett forpagtede de i mange Aar Hakedals Jernverk med Gruber, der dreves for deres Regning af Carl Robsahm, en Søn af Verkets forrige Eier, som Fuldmægtig. Fra dette Verk leveredes Rujern og Stangjern, hvoraf en større Del i Partier paa nogle faa Skippund udskibedes til Danmark i de talrige Smaafartøier, som kom op med Korn og gik tilbage fornemmelig med Trælast. Fremdeles vare de to Handelsfæller blandt Hovedmændene i et d. 2den Januar 1740 dannet Selskab for Drift af det gamle, men for flere Aar tilbage nedlagte Fredriksgaves Kobberverk i Sell i Gudbrandsdalen. Driften viste sig imidlertid ikke lønnende, og Verket blev efter faa Aars Virksomhed slaaet sammen med det Foldalske Kobberverk, som fra 1748 dreves med saameget Held, at ved Skiftet efter Peter Collett og Hustru i 1760 Boets 12 Aktier eller »Kuxer« i Verket kunde sættes til en Værdi af 9600 Rdl. Senere gik det mindre godt med Driften indtil 1826, da Verket forenedes med Røraas Kobberverk [1]).

Firmaets Navn er dog især knyttet til et tredie, mærkeligt Bergforetagende, nemlig det nu forlængst nedlagte Alunverk ved Oslo, det eneste Anlæg af dette Slags i vort Land indtil denne

[1]) Kraft's Norges Beskr. I S. 585, II S. 101, Budstikken IV, 1823, S. 508.

Digitized by Google

Dag. I Ekeberg paa Østsiden af Bjørviken findes endel Alunskifer, som man, bl. a. fordi Stedet var heldigt beliggende lige ved Søen og Hovedstaden, med Fordel troede at kunne udnytte ved fabrikmæssig Drift, navnlig til Frembringelse af Alun og rød Farve. Den 3die Mai 1737 fik Peter Collett og Peder Leuch som Hovedmænd for et i dette Øiemed dannet Interessentskab Kongens Tilladelse til paa den saakaldte »Tolderløkke« under Ekeberg at anlægge et Alunverk mod en aarlig Grundafgift til Statskassen af 92 Rdl. 10 β. Med Bevillingen fik Verket, som efter Kongen og Dronningen kaldtes »Christians og Sophia Magdalenas Alunverk«, Told- og Tiendefrihed for de første 15 Aar, og Eierne fik tillige Tilsagn om, at Indførsel af fremmed Alun og rød Farve skulde blive forbudt i begge Riger, saasnart de kunde forsynes med forsvarlige Produktér fra dette Verk. Endelig tillodes det Eierne frit at tage Alunskiferen i Ekeberg paa Oslo Hospitals Grund. De havde imidlertid, trods sine store Privilegier, kun ringe Lykke med det nye Anlæg. De svenske og tyske Verksmestere, der vare antagne i dyren Domme, begik Feil i Tilvirkningen, som gjorde, at dette Alunverk ikke kunde konkurrere med Udlandets, og efter nogle Aars uheldige Drift blev Interessentskabet nødt til med et Tab af 20—30,000 Rdl. at nedlægge Verket. Dette skede dog først efter Peter Colletts Død. Det henstod saaledes til Aaret 1758, da Sønnen James Collett ved Auktion kjøbte Alunverket, hvorpaa der dengang kun fandtes nogle faldefærdige Bygninger, for 362 Rdl. og gjenoptog Driften med friske Kræfter og i nogle Aar med stort Held [1]).

Ved kgl. Resolution af 15de Mai 1722 havde Kommerceraad Collett som Vederlag for de store Tab, han havde lidt i Krigen med Sverige, faaet bevilget Frihed for sin Søn og Peder Leuch fra »alle borgerlige og Byes Bestillinger og Forretninger«, en Bevil-

[1]) Herom mere under James Collett. Se norsk »Topogr. Journal« 1793 3die Hefte S. 1—74, indeholdende »Physisk og oeconomisk Beskrivelse over Alunverket ved Opslo« ved Konrektor, Mag. Jacob Rosted.

Digitized by Google

ling, som bekræftedes af Christian d. VI den 27de August 1731. Men om end de to Kompagnon'er ikraft heraf vare fritagne for de almindelige kommunale Ombud og saaledes ogsaa for at være Medlemmer af det i Trediveaarene oprettede faste Borgerrepræsentantskab (Byens »tolv Mænd«), saa kunde og vilde de dog efter sin fremtrædende Velmagtsstilling i det lille, med smaa Kræfter udrustede Borgersamfund ikke undslaa sig for leilighedsvis at deltage i Behandlingen af kommunale Sager, naar de dertil bleve kaldede. Og dette var oftere Tilfældet, naar der var Spørgsmaal af større Vigtighed at afgjøre. Et Exempel afgiver allerede den før omtalte Kaldelse til at indtræde i det faste lokale Kommercekollegium, som det i 1736 var paa Bane at oprette. Ligeledes modtog Collett & Leuch i 1733 sammen med 10 andre Borgere en Opfordring til at samles med Magistraten og udtale sig om, hvem der burde udnævnes til Vandinspektør og Branddirektør for Christiania, og i 1736 fik de i Forening med Claus Bendeche, Iver Elieson, Peder Grøn, J. H. Darjes og Jacob Wulfsberg som »de vittigste af Borgerskabet« Anmodning om at træde sammen for at behandle og afgive Betænkning angaaende Spørgmaalet om Oprettelsen af en almindelig Brandkasse for Stiftets Kjøbstæder[1]).

En rig Christiania-Borgers Hjem ved Aaret 1740.

Den 18de November 1722 blev Peter Collett i Christiania gift med sin Kusine Anna Cathrine Rosenberg, en Datter af Kjøbmand i Christiania Peder Iversen (Rosenberg), en Borgermestersøn fra Tønsberg[2]). Anna Cathrine eller Trinchen, som hun hed

[1]) Magistratens Sessionsprot. for $\frac{29}{1}$ 1733 og $\frac{13}{1}$ 1736. — Om Peder Leuch's Indtræden blandt Byens »tolv Mænd« i 1740 se foran Side 62. [2]) Faderen var Foged over Tønsbergs Len, senere Borgermester i Tønsberg Ifuer Mattssen († $\frac{1}{1}$ 1691), Moderen Sophie Mortensdatter Sand (b† i Tønsberg $\frac{18}{1}$ 1716 81 Aar gl.)

Digitized by Google

til daglig, var født d. 3die Marts 1699 i Christiania, hvor Faderen, som først havde været Foged over Eker og Lier, drev en betydelige Virksomhed som Trælasthandler. Med sin Hustru Kirsten Leuck, Kommerceraadinde Colletts yngre Søster, havde han faaet Gaarden Fladeby i Enebak med tilhørende værdifulde Sagbrug, hvilket Gods ved hans Død i 1718 tilfaldt hans eneste Søn, Mathias Rosenberg. Denne døde ugift i 1753, hvorefter Fladeby Gods udlagdes til hans Søstersøn James Collett som nærmeste Odelsmand.

Peter Collett og Anna Cathrine Rosenberg havde følgende 11 Børn, alle fødte i Christiania: 1) James, født 1723, døde 4 Maaneder gammel; 2) Karen, f. 1725, blev gift med Konferentsraad Poul Heltzen og døde 1785; 3) Christine Sophie, f. 1726, gift med Geheimeraad Hieronymus Johann Schultze, døde 1756; 4) Ditlevine, f. 1727, gift med Konferentsraad Peter Feddersen, døde 1803; 5) James, f. 1728, blev gift med Karen Leuch og døde 1794 som Kjøbmand i Christiania; 6) Peder, f. 1729, Kancelliraad, døde ugift 1763 som Eier af Rønnebæksholm i Sjælland; 7) Anna, f. 1731, gift med Justitsraad Peder Elieson til Hafslund, døde 1772; 8) Johan, f. 1734, Kammerraad, blev gift med Elisabeth Jensen og døde 1806; 9) Mathia, f. 1735, døde i Vuggen; 10) Mathia, f. 1737, blev gift 1) med Morten Leuch til Bogstad, 2) med Kammerherre Bernt Anker og døde 1801; 11) Peter, født efter Faderens Død 1740, blev gift 1) med Maren Christine Holmboe, 2) med Johanne Henriche Ancher og døde som Eier af Buskerud 1786.

Børnene opdroges ved Privatlærere, saaledes som det paa den Tid var almindeligt i formuende Borgerfamilier baade i Danmark og Norge, en Skik, som Holberg gjør Nar af, idet han siger: her i Borgerfamilierne »behøves gemeenligen Skolemester udi Huset, saasom det lader ilde at sætte fornemme Borger-Børn udi publike Skoeler«[1]). For Husets 3 ældste Sønner holdtes der Huslærer, som kunde forberede dem til Universitetet. Vilkaarene for en saadan

[1]) »Danm,s og Norges geistlige og verdslige Staat«, 2den Udg. S. 20.

Digitized by Google

Lærer sees af følgende Brev af 26de Mai 1742 fra Raadstuskriver i Christiania Jacob Leuch til den bekjendte lærde, Professor, Hans Gram i Kjøbenhavn:

»En fornem Kiøbmands Enke her af Byen, Madame Collett, har tre Sønner, til hvem hun ønsker en Informator, at de med Tiden kunde blive bekvemme til at gaae til Academiet, endskiønt hendes dessein ikke er at employere nogen af dem til den geistlige Stand. Hun vil med Fornøielse give saadan en Karl aarligen 100 Rdl. og til Nyaar 10 Rdl., foruden at han har et godt Huus, hvor han nyder fri Alting, undtagen Tvæt, baade til Nødvendighed og til sømmelig Fornøielse. Skulde der findes nogen dansk eller tydsk Student« o. s. v.[1])

Lærerlønnen var, som man ser, forholdsvis meget rundelig. I de nærmest paafølgende Aar var Johan Wilhelm Rødder, som senere blev Sognepræst til Enebak, Huslærer hos Colletts, og senere undervistes Børnene af en Magister Winther, som i 1749, da Peder og Johan Collett gik til Universitetet, fik 12 Rdl. for deres Testimonium. Til Opholdet ved Universitetet beregnedes at ville medgaa aarlig 400 Rdl. for hver Søn. Ogsaa for Døtrenes Undervisning sørgedes der paa bedste Maade. De voxede op som vellærte, meget dannede Piger, vare vel bevandrede i de fremmede Sprog, Fransk, Engelsk og Tysk, og flere af dem besad dertil en mere end almindelig god Forstand med en udviklet literær Sands.

Faa Maaneder før sit Giftermaal havde Peter Collett paa en Auktion for 1000 Rdl. kjøbt en Gaard paa det sydlige Hjørne af Raadstugaden og Nedre Slotsgade. I denne Gaard flyttede de Nygifte ind, og her var Ægtefællerne bosatte til sin Død. Den toetages Bygning med sine luftige Gallerier rundt om Gaardsrummet har vel for sin Tid været noksaa respektabel af ydre, men var kun af Bindingsverk og kom i en senere Tid i betydeligt Forfald. Det er nemlig samme Gaard, som henimod Midten af dette Aarhundrede

[1]) Meddelt af Prof. L. Daae. Originalen til Brevet findes paa det kgl. Bibl. i Kbh. Brevskriveren var en Fætter af Peter Collett og hans Hustru.

Digitized by Google

beboedes af en Mængde logerende Studenter og gik under Navnet »Røverborgen«. Nu er den af en Englænder ganske omkalfatret og paabygget et Par Etager. Nogen Have var der ikke Plads til lige ved Gaarden, men i »Vaterlands Storgade«, ɔ: den nuværende Storgade, eiede Collett en Løkke med Have, hvori fandtes et lidet møbleret, med Ildsted forsynet Hus, og til denne Pavillon har vel Familien om Søndagene vandret hen og drukket sin Kaffe. Om Sommeren laa den forresten i flere Aar paa Landet paa den smukt beliggende Gaard Solerud ved Lysakerelvens Udløb, en Eiendom, som Collett i 1727 arvede efter sin Fader, men som i 1741 afhændedes af hans Enke for 2000 Rdl.

Var der ingen ydre Stads ved Bygaarden i Raadstugaden, saa fremviste dens indre en Luxus og Elegance, som man ikke skulde have ventet at finde i et borgerligt Hus i Christiania før Midten af det 18de Aarhundrede. Men Boet var vel ogsaa ved Opgjøret i 1748 det rigeste, som Byen endnu havde havt at opvise, idet det havde et Overskud af omkring 160,000 Rdl. Indboet i Husets 12—14 Værelser var for en stor Del anskaffet fra England, og i det hele synes engelsk Smag og engelske Skikke fremdeles at have været fremherskende inden Familien, noget som, foruden at det laa i Tidsaanden, vistnok særlig maa tilskrives Landsmandskabet og Husets nøie Handelsforbindelse med dette Land. — Boligens Udstyr og øvrige Anordning, der betegner Smagen inden Christianias rigere Kjøbmandskredse henimod Midten af forrige Aarhundrede, var omtrent saaledes[1]):

»Storstuen«, et Hjørneværelse paa 8 Fag Vinduer, var møbleret med 12 Guldlæders Stole samt 2 Lænestole og 2 Taburetter af samme Stof, et »engelsk Thebord« med Tinplade, en Skjænk af Valnødtræ, paa Væggene 2 store »engelske« Speil i forgyldt Ramme, med tilhørende Konsoller og 12 Lampetter; for Vinduerne blommede og stribede Kammerdugs Gardiner og indenfor dem hvide Damaskes Gardiner. Paa Skjænken var udstillet et Sæt kinesisk

[1]) Af Christianias Skifteprotokol No. 10.

Digitized by Google

Porcelæn med Løver, Figurer og Krukker samt et japanesisk Chokoladestel og en Punchebolle, som maalte sine 10 Potter. Her som i de øvrige Værelser have Møblerne naturligvis været udførte i Barokstilen med skjæve Ben, krumme Linier og Overlæsselse af udskaaret Løvverk paa alle Kanter. »Storstuen« førte ind til den saakaldte »Visitstue«, hvis Møblement bestod af 12 Guldlæders Stole »med Billedhuggerarbeide paa Siderne«, dertil 2 Lænestole og 2 Taburetter med samme Gyldenlæders Betræk omkring et Marmorbord paa forgyldt Fod. Mellem Stuens to Vinduer med sine Kammerdugs og udenpaa dem grønne »Bastes« Gardiner hang et »engelsk« Speil i hvid lakeret Ramme. Væggene vare prydede med 4 Lampetter, Portrætter af Kongehuset, Malerier, Kobberstik og Rødkridtstegninger. I den rummelige 3 Fags »Kontorstue« hang bl. a. Portrætter af Statholder Vibe og Stiftamtmand Tonsberg. Dette Værelse var forøvrigt udstyret med stort forgyldt Speil, 6 Glaslampetter, 12 Stole m. m. I det saakaldte »Brudekammer« fandtes et Speil i sort lakeret og forgyldt Ramme, et Sengested med grønt og hvidt Damaskes Omhæng og et andet med brunt Omhæng og grønt »Machai's« Varetræk, et Mahogni Spillebord, 8 »engelske« udstoppede Stole og 2 Taburetter, betrukne med grøn og hvid Damask, hvorover der var et Træk af rød »Camelot«, Natbord, 5 store Lampetter, grønne og hvide Damaskes Gardiner, besatte med hvide Silkesnorer og Dusker; der stod ogsaa en Messingthekjedel med Lampe og Messingfod. Derfra kom man gjennem »Svalgangen« til Dagligstuen, som bl. a. var udstyret med 12 høiryggede Ruslæders Stole samt en Lænestol, et Slagbord og et Mahogni-Spillebord, et hvidt lakeret Stueuhr, Speil og »Dragkiste«; foran Stuens 3 Vinduer hang Kattuns Gardiner med Kapper og paa Væggen Stiftamtmand Mathias Tonsbergs og Frues Portrætter. »Sengkammerets« Møblement bestod af et »engelsk« Nøddetræ's Chatol, 2 Skabe med Glasdøre, et lakeret Skoskab, et Sengested med ubleget Lærreds Omhæng, Speile, et Bord med grønt Fløiels Dække, høiryggede Stole med grønne »Kallemankes« Puder og et Marmorbord paa forgyldt Fod; desuden var der endel Skil-

Digitized by Google

derier, et Porcelænsopsæt, et The- og et Kaffeservice samt Christian d. IV's store Bibel med Messingspænde og Brochmanns Huspostille med Messingbeslag. I »Salen«, som havde 4 Fag Vinduer, var der et Par Marmorborde og Speil, 12 store Stole og 2 Lænestole, flere Stillebensmalerier og Landkarter paa Væggene, et »Cinquille«-Bord, et Thebord samt en »engelsk« Seng med Omhæng af rød Camelot, foret med grøn »Sars de soie«. Formodentlig har Salen været benyttet som Gjæsteværelse. Dernæst kom man til »Skolen«, som var møbleret med 8 Ruslæders Stole, nogle Borde, hvoraf et med Tavle, et »engelsk« Uhr, et Speil m. m. — og op til dette Værelse stødte »Jomfruernes (ɔ: Døtrenes) Kammer«, paa 3 Fag Vinduer. Her var der et »ostindisk Natbordspeil med Chatol«, 2 andre Speil, et Natbord, forskjellige Skabe, et »Thebord«, flere Skilderier paa Væggen osv. Endelig havde man »Collertenes« (sic) Kammer (ɔ: Sønnernes Værelse), som var møbleret med et Slagbord, langryggede Stole, en Topseng, en stor Læderkuffert osv. I Huset fandtes forresten »Laqueikammer«, Kuskekammer, Pigekammer, Kjøkken, Fadebur og ydre Bekvemmeligheder. Nogen særskilt Spisestue nævnes derimod ikke. I Gaardens Aflukker stod »en Heelvogn med 12 Speilglasruder«, uden Tvivl forarbeidet i krummeste Barokstil og vistnok en forskrækkeligt klirrende Glaskasse, naar den skumplede hen over Byens dengang saare ujevne Brostene; fremdeles var der en saakaldet »Halvvogn«, en »hollandsk« og 2 »enkelte« Karrioler, flere »Chaiser«, Arbeidsvogne og Slæder, hvoriblandt en »Fruentimmerslæde med Billedhuggerverk, forgyldt og med prægtigt Skind«; endelig 2 røde Stadsheste, en Ko, Grise etc. — I Husets Sølvtøi var udfoldet megen Rigdom. Der fandtes saaledes 2 »engelske« Sølvopsæt, hvoraf det ene veiede 134 Lod, 3 Thekjedler af Sølv, 3 Sølvlamper, 18 Kander, Bægere og Boller, som veiede lige op til 144 Lod, 5 Præsentertallerkener af Sølv, henimod 100 Sølvskeer, dels med Familievaabenet, dels med »Træknavn« indgravet i Skaftet, 3 Dusin Sølvknive med tilhørende Gafler, 7 Par vegtige Lysestager og Kandelabre paa tilsammen 426 Lod, et Horn med Sølvbeslag, en hel Del Medaljer m. m. m. Ligeledes

Digitized by Google

var en Andagtsbog, betitlet »Lacenii bibelske Virack«, og en Salmebog forsynet med Sølvspænder og Beslag af samme Metal. Den

Digitized by Google

samlede Sølvvegt udgjorde omtrent 2700 Lod, som ved Skifte-Auktionen udbragtes til henved 1800 Rdl. Blandt Pretiosa nævnes flere kostbare Daaser, indlagte i Guld, deriblandt en Daase af »norsk Jaspis«, som solgtes for 50 Rdl., fremdeles Ringe med »Rosenstene«, Gulduhr med tilhørende Kjæde, Braceletter, Kaabespænder og Balsombøsser af Guld, tildels besatte med Perler, Guldæg, Guldmedaljer, Tandstikkerhuse af Sølv og Guld, et Skildpaddes Skrin, indlagt i Sølv, 2 »Halsetoure« af sort Agat med Guldfiligrans Arbeide og tilhørende Ørenringe og Armbaand med indfattede Portrætter (solgt for 70 Rdl.), »engelske Sørgeringe« og anden Guldstads. Ved Auktionen under Skiftet indbragte disse Værdigjenstande mellem 600 og 700 Rdl., og Løsøret i det hele noget over 5600 Rdl.

Peter Collett døde i Christiania d. 8de Januar 1740 og bisattes i det Collettske Gravkapel Ugedagen derefter. Han var ved sin Død kun 45 Aar gammel, men ser paa det Portræt, man har efter ham, adskilligt ældre ud, især maaske paa Grund af den uklædelige hvide Pudderparyk, der som en stor ulden Sky indfatter Ansigtet og gaar langt frem paa de fyldige Kinder. Hans godmodige Ansigt, som ender i en vældig Dobbelthage over en kort, tyk Hals, vidner om, at han satte megen Pris paa et godt Bord.

Byens residerende Kapellan, Professor Hans Alexandersen Bork, har i sine tidligere nævnte trykte »Grav-Skrifter over endeel avdødde Venner« leveret følgende fornøielige Gravvers over:

»Ædle og Høj-fornemme Seigneur Peter Collett,
fordum navnkundige Handelsmand udi Christiania:

En Christen uden Hykleri,
En Mand av reent Gemytte,
For Verdens Ræve-Rænker fri,
Vi nu til Graven flytte.

En Mand u-mistelig for det
Almindelige Bæste,
Som Haand og Hjerte aabnet let
For sin betrængte Næste;

Forsynlig Huusbond for sit Huus;
For sin bedrøvet Mage
Et glædeligt og yndigt Lus,
Som Hun maa slukt beklage.

En Fader kierlig med Forstand
For sine Otte Poder,
En lydig Søn, ja meer end Mand
For sin bedaget Moder;

Digitized by Google

Mod sin Med-Broder broderlig
Sam-sind i Lyst og Nøden
Som Jonathan og David sig
Forbandt i Liv og Døden;

Trofast imod hver udvalt Ven,
Mod alle Folk oprigtig,
I Omgang og i Handelen,
I Ting og Tiid forsigtig,

U-ryggelig paa Sandheds Grund
Han stod ved Tro og Love,
End mangens end meer paa hans Mund
Man torde sikker vove;

Fornøjet og forligt med GUd
Han Liv med Død forandret,
Da Hjertet brast ved Smerte-skud
Til Himm'len Siælen vandret.

Den Dette skrev ej kunde meer,
Men haaber at Han nyder
Deel i hans Borgerskab og seer
Den Salighed ham fryder.«

Enken fik Tilladelse til at sidde i uskiftet Bo og fortsatte Handelskompagniet med Peder Leuch. Denne døde den 17de October 1746, et Dødsfald, som Præsten Bork beklagede i følgende Rim:

»Saa faldt dog Træet om med Stamme, Top og Skygge,
Hvor udi fattig Fugl sin Reede kunde bygge;
Halv-parten revnet før paa dette Velfærds Træ,
Nu brast den anden Deel med al sin Lyst og Læ.
Imod Syv Aar herfra en Tvilling-Broder dødde:
Med Klippe-Navn og Gavn de vare Begge fødde,
Jeg Peder Collett meen, nu Peder Leuch i Aar,
Den Yngre fore gik, den Ældre efter gaar.« osv.

Julaften 1747 døde ogsaa Cathrine Collett og bisattes i Familiekapellet d. 3die Januar 1748, i hvilken Anledning Præsten Bork atter skrev en Klagesang, saalydende:

»Skal da før skarpe Vinter-Kuld
Den røde Rose blegne?
I Gravens Mørk og Jordens Muld
Den Rosens Blom nedsegne?
Skal Jule-Stuens Leege sig
Nu til Liig-Stue vende?
Lær Livs og Dødens Herre mig
Da tænke paa min Ende?

De To u-mistelige Mænd,
Som denne Stads Indvolde,
Ja Bye og Bøjd begræder end,
Vi maatte ej beholde.
Hver lod en Enke efter sig
Med en u-myndig Skare,
Hvis Fædres Arv i Himmerig
For-rentes uden Fare.

Digitized by Google

GUd, som er Fader over hver
I Him'len og paa Jorden,
Befal Dem Venner Hierte-kiær,
Til Dyds og GUdsfrygts Orden!
Den Førstes Enke Dyde-fuld
GUds Fiorten Aars Kors-drager[1]),
Besmykt med Troens ægte Guld,
Nu Siælens Brudgom tager:
I Grund faldt da det første Huus,
Det andet staar paa Hælde,
Hielp JEsu, naar vort sidste Lius
Udbrænde skal til Kvælde!«

Spaadommen i sidste Vers om det andet Hus, som nu holdt paa at falde, gik i Opfyldelse halvandet Aar efter, da Peder Leuch's Enke endnu i sin bedste Alder vandrede bort, og Præsten Bork var da atter ude med en Gravsang, hvori han næsten triumferende erklærer, at ved Madame Colletts Grav skrev han:

— — »som en enkelt Præst og neppe halv Poet,
men salig Madam Leuch har giort sin Præst til heel Prophet« — —.

Dengang Peder Leuch døde vare endnu ingen af hans eller Peter Colletts Sønner fuldmyndige, hvorfor disses Onkler Mathias Rosenberg og Niels Leuch midlertidig overtoge Firmaets Styrelse. En kongelig Kommission beskikkedes til at foretage Deling af Fællesformuen, men Boets endelige Opgjør skede først i Aaret 1757, efterat de faste Eiendomme vare solgte[2]) og Handelen gleden over til det yngre, i 1755 dannede Firma Collett & Leuch, nemlig den ældste Søn i hver af de to Familier. Ved Delingsakt i Fællesboet af 10de August 1757 tilflød der Cathrine Colletts Dødsbo noget over 49,000 Rdl. Dette sidste Bo blev efter Ansøgning af Arvingerne paa Grund af dets Vidtløftighed og Mellemhandelen med Leuch udskiftet ved to af Kongen udnævnte extraordinære Kommissærer, nemlig Overhofretsassessor, Justitsraad Fredr. Glad og Kommerceassessor og Tolder Peder Willumsen; ved Glads Død

[1]) Hvad det er for et Sygdomskors, her sigtes til, vides ikke, men hendes yngre Søster Karen var blind fra Barnsben og dertil vanfør; maaske Cathrine Collett ogsaa er bleven blind; en af hendes Dattersønner var blind, en anden epileptisk. [2]) Gaarden i Raadstugaden solgtes ved Auktion til Colletts Svigersøn Præsident Feddersen for 1500 Rdl., men denne afhændede den strax efter til Borgermester Støedt.

Digitized by Google

beskikkedes Justitiarius, Etatsraad J. A. Cold i hans Sted til Skiftekommissær. Skifteforretningen, der begyndte i 1748, varede i over 12 Aar. Ved Afslutningen d. 8de Juli 1760 beregnedes den sikre Nettoformue til 156,500 Rdl. og de uvisse Fordringer til 11,100 Rdl., saaat Peter Colletts 4 Sønner arvede henved 25,000 Rdl. hver og de 5 Døtre Halvdelen deraf.

---

4. Maria Collett, gift med 1) Zahlkasserer, Krigskommissær Poul Weybye, 2) Magistratspræsident, Justitsraad Peter Resen.

Maria, den mellemste af Kommerceraad Colletts 3 Døtre, fødtes i Christiania d. 27de November 1695. Hun var af svag Helbred, men blev dog 67 Aar gammel og overlevede alle sine Søskende. Hendes Portræt viser os et ret vakkert, men blegt Ansigt med et sørgmodigt Udtryk over de fine Træk. Det ser ud til at være malet i Begyndelsen af hendes første, lidet lykkelige Ægteskab.

Den 22de Septbr. 1716 blev hun i sin Fødeby gift med den betydeligt ældre Zahlkasserer Poul Weybye, som var født omkring 1671 og Enkemand fra 1711 efter Margareta Maria Waach, uden Tvivl Datter af Sognepræst i Næs i Hallingdal, Mag. Peder Thomassen Waach. Af sit første Ægteskab havde han 2 Sønner, som vare fødte omtrent 1708 og 1709, men Ægteskabet med Maria Collett var barnløst. Af Weybyes Sønner blev den ældste, Peder Severin, som var gift med Kjeldiane Judithe Margr. Sehested, Major ved det norske Livregiment tilfods og fik Afsked i Naade 1764; hans Søn, Oberst Poul Weibye, udmærkede sig i 1808 (han var dengang Major) ved Toverud, hvor han med sit Korps omringede og fangede et svensk Detachement af Grenaderer og Husarer under Anførsel af Grev Axel Mørner. Zahlkassererens yngre Søn, Thomas Fredrik, som blev gift i Høland 1749 med Cathrine Ulrikke Johnstrup, var i 1764 høistkommanderende Artilleriofficier i Norge og fik i 1767 Afsked med Karakter af Oberst i Infanteriet.

Digitized by Google

Poul Weybye var under Krigen med Sverige i 1710 og nærmestfølgende Aar Overproviantmester for den norske Hær, udnævntes d. 21de Marts 1714 til »Kasserer udi Norge« og fik senere Titel af Krigskommissær. Som Zahlkasserer havde han Bopæl i Christiania, hvor han foruden en Bygaard eiede den gamle Latinskolebygning »ved Torvet« i Raadstugaden, en Bygning, som dog i 1722 var saa forfalden, at den kun brugtes til Vedhus. Fremdeles eiede han Husene paa Gaarden Ulvin i Aker samt $\frac{1}{8}$ i det Odalske Kobberverk, som var optaget af ham i Spidsen for et Kompagniskab, men ikke svarede Regning og snart blev nedlagt. Han var en Mand med meget gode Evner og blev i 1721 (jvfr. kgl. Res. af 2den Octbr. 1722) betroet et meget vigtigt Hverv, idet han tilforordnedes en kongelig Kommission, som under Biskop Deichmanns og Etatsraad Nobels Ledelse havde at ordne det norske Matrikelvæsen m. m. Under den gamle og svagelige Nobels Forfald eller Fravær fra Christiania skulde han træde i dennes Sted ved Siden af Biskop Deichmann. Derimod var Weybyes Pengesager i en saadan Uorden, at det er fast ubegribeligt, hvordan man kunde betro ham det ansvarsfulde Zahlkassererembede og lade ham beholde det saa længe. Allerede ved Skiftet efter hans første Hustru i 1711 viste hans Bo et betydeligt Underskud, idet han, som han oplyste, var kommen »udi temmelig Vidtløftighed« ved Veier og Maaler i Drammen Hans Emitz's Fallit i 1707, hvorved denne var bleven ham skyldig over 6000 Rdl. Senere indlod han sig i Bergverksspekulationer med den rige Kjøbmand i Skien Niels Josten, der sad i en stor Virksomhed som Skibsreder og Eier af Baaselands (nu Næs) Jernverk og flere Landeiendomme paa Vestlandet, hvorhos han var Statens Leverandør af Jern, Spiger og Trælast. Josten, der var en meget foretagsom Mand, som bl. a. virkede for Forbedringer i Bergverksdriften[1]), men tillige en dristig Spekulant, forstod saaledes

[1]) Kjøbenhavns »Postrytter« for Novbr. 1723, Saml. t. d. norske Folks Sprog og Historie, III S. 41 og Thaarups »Udførlig Veiledn. t. d. danske Monarki's Statistik« I S. 395, hvor det anføres, at Josten (eller, som han her kaldes, Justesen) ogsaa forsøgte at gjenoptage det gamle Guldnæs Verk i Thelemarken.

Digitized by Google

at tilvende sig Weybyes Tillid, at denne, efterat have udtømt sine egne og laante Midler, begyndte at forstrække ham med Penge af Zahlkassen, efter hvad det hedte sig, som Forskud paa Jern- og Tømmerleverancer til Staten. En stor Del af disse Forstrækninger anvendtes til det af Josten optagne Smølens Kobberverk i Nordmøre, hvis Rigdomme beskreves for Weybye som saa enorme, at Josten i 1720 ikke engang havde villet tage imod et Tilbud fra London gjennem hans derværende Broder, Christopher Josten, om £ 20,000 for ¾ af Verket. I 1720 fik Josten virkelig i England reist £ 6000 til Verkets Drift, og endel engelske Smeltere kom over til Smølen, men Malmen viste sig at være saa daarlig, at den ikke var værd at smelte, og det hele Foretagende gik snart overstyr[1]). Josten var desuden kommen i et betydeligt Kautionsansvar for 3 uvederhæftige Fogder i Telemarken, og da han ikke kunde holde sine Løfter til Weybye, var det ude med denne.

Den 13de Octbr. 1722 saa Weybye, til hvis Uvederhæftighed man længe havde næret Mistanke, sig nødt til at indberette sin Kassemangel, idet han opgav, at han hos Josten havde tilgode 66,264 Rdl., hvoraf 50,113 Rdl. skyldtes den kongelige Kasse, og da hans Regnskaber ogsaa viste anden Underbalance, blev han (ligesom ogsaa Josten) sat fast paa Akershus Fæstning, hvorefter der nedsattes en Kommission til nærmere Undersøgelse og Ordning af hans Kassemangelsag. I Arresten blev han dog efter Kongens Befaling behandlet med al Lemfældighed, og Statholderen, Ditlev Vibe, synes at have næret adskillig Sympathi for ham. I Novbr. 1722 skrev Vibe saaledes en Indberetning til Kongen, hvori han siger, at Josten rent havde forhexet baade Weybye og flere andre, som han havde ruineret, »hvilket hos Weybye er desmere at forundre, som han ellers er en vittig og fornuftig Mand, saa akkurat i hans Sager (!) og saa flittig, at jeg sandeligen troer Manden har mere arbejdet end 3 andre af de flittigste« . . . Weybye formaaede

[1]) Deichmanns Beretn. i Kbhavns Videnskabsselskabs Skr. XI S. 105, Kommissionssagen om Weybye og Josten i Rigsark., Thue's Beskriv. af Christianssund i Topogr. Journal 16de H. S. 112—14 og L. Daae: »Det gamle Christiania«, S. 200.

Digitized by Google

dog ikke at reise Penge nok til at betale sin Gjæld og blev derfor fremdeles holdt i Arrest indtil 6te Juni 1733, under Christian d. VI's Besøg i Christiania, da han atter kom paa fri Fod. Ved Realisation af hans (og Jostens) Eiendele og ved Indbetaling af Kautionsansvar for ham, et Ansvar som væsentlig faldt hans Svigerfader, Kommerceraad Collett, tillast, var imidlertid Størstedelen af hans Gjæld til det offentlige dækket, men ved sin Død var han dog endnu Statskassen skyldig 5775 [1]) Rdl.

Da Weybye kom ud af Arresten, var han en gammel Mand, som ikke kunde underholde sig selv. Svigermoderen optog ham i sit store Hus, i »Collettgaarden«, hvor ogsaa hans Hustru boede, og ved en kongelig Bevilling af 5te Juli 1737 fik hun ordnet det saa, at den Arv, som ved hendes Død maatte tilfalde Datteren, ikke skulde komme i Weybyes Værge, men anvendes til Datterens egen og hendes Mands Underholdning, samt at al den Gjæld, Weybye endnu kunde have eller senere maatte gjøre, skulde »ansees for ugyldig i Henseende til hans Hustrues Arv og saaledes ikke komme hendes Datter til Last paa hendes Arvemidler«. Weybye døde i Svigermoderens Hus d. 18de Novbr. 1739, 68 Aar gammel, og blev begraven paa Byens Kirkegaard d. 24de samme Maaned.

45 Aar gammel indgik Weybyes Enke i nyt Giftermaal, idet hun d. 15de Februar 1741 i Christiania ægtede Magistratspræsident, Justitsraad Peter Resen, en Søn af Deputeret i Rentekammeret, Etatsraad Peder Rasmussen, som døde i Kjøbenhavn i 1729, 77 Aar gammel [2]). Resen var født i Kjøbenhavn Julaften 1692, fulgte Sommeren 1721 med den danske Envoyé Berkentin som Legationssekretær til Stockholm, blev senere Kancelliraad og ud-

---

[1]) Om hans betydelige Gjæld til Kommerceraad Collett se under denne, Side 55.

[2]) Præsident Resen havde 2 Helbrødre, Rasmus og Erik Hammeløv, af hvilke den første i 1743 var (dansk) Infanterimajor og den sidste døde i Nyborg $\frac{15}{1}$ 1773 som afskediget Infanterioberst. Desuden havde han en Halvbroder, Raadmand i Trondhjem Rasmus Graae, Eier af Lade Gaard, f. i Kbh. $\frac{4}{2}$ 1683, † $\frac{15}{2}$ 1760, * $\frac{6}{8}$ 1719 Anna Dorothea Treschow.

Digitized by Google

nævntes d. 6te Octbr. 1731 til Magistratspræsident i Christiania[1]). Et Par Aars Tid derefter blev han tillige Assessor i Overhofretten og Justitsraad. Han var en meget belæst Mand og havde samlet sig et forholdsvis betydeligt Bibliothek, bestaaende af 748 Værker, hvoriblandt 53 Manuskripter.

Resens boede tilleie i Collettgaarden, hvor Ægtefællerne førte et stort Hus, havde, uagtet barnløse, ikke mindre end 5 Tjenestefolk, nemlig Kusk, Tjener, Kammerpige, Stuepige og Kokkepige, holdt 2 Vognheste og kjørte i »forgyldt Vogn med Speilglasruder«. Præsidentens Embedsindtægter strakte imidlertid ikke til, og han levede meget paa Laan, saa hans Bo, da han 2 Aar efter sit Bryllup, d. 26de Marts 1743, afgik ved Døden, viste et Underskud af 500 Rdl. (Indtægter 2833 Rdl., Udgifter 3347 Rdl.). Dette kom ganske uventet for hans Enke, der for anden Gang — ligesom ved Weybyes Død — maatte fragaa Arv og Gjæld og overlade Boet helt til Skifterettens Behandling. Resen blev d. 2den April 1743 bisat i det Collettske Gravkapel, ved hvilken Leilighed den før omtalte Præst, Professor Bork, skrev en Gravsang, fuld af den obligate Ros over den Afdødes Gudsfrygt, Ærlighed, Retsind og Gavmildhed. Ved Begravelser udfoldedes dengang stor Luxus. Da den Side 37 nævnte Karen Leuck, 91 Aar gammel, blev begraven i 1756, løb Udgifterne ved Ligbegjængelsen op til 533 Rdl., hvoraf 109 Rdl. gik til 9 forskjellige Personer, som havde skrevet Ligvers. Præsident Resens Begravelse, som efter Enkens Erklæring var gjort »paa det sparsommeligste«, kostede dog ikke mindre end 218 Rdl. (eller 16—1800 Kroner i vore Penge), hvori imidlertid som sædvanlig var medregnet noget Sørgetøi til den efterladte m. m. Følgende Udgifter kunne nævnes: »Pappapir til Sørgebreve, samme at sværte og Post-Penge deraf 3 Rdl. 2 ℔ 8 ß«; for 2 Voxlys til Kirken 10 Rdl. og Flor til Lysene 2 Rdl.; »Til det store Bære

[1]) Under Resens Præsidentskab udkom flere vigtige Bestemmelser for Byen. Den ⅝ 1733 afgav han Udkast til en Ordning af Christianias Brandvæsen, der bifaldtes ved Reskr. af ¹⁄₇ s A.; ved Reskr. af ¹¹⁄₁₂ 1733 vedtoges Magistratens Forslag om Afgjørelsen af Trætter inden Byens Laug; ved Reskr. af ⅛ 1735 fik Byen nye og forbedrede Privilegier osv. (se Wessel-Bergs Reskriptsamling).

Digitized by Google

Laug, som bar uden Betaling, 18 Potter Rhinsk Vin 6 Rdl. 2 ℔ og 2 ℔ syltet Pomerantz-Skal 1 Rdl.«; »Kirkeværgen for mine (ɔ: Enkens) Forældres Begravelses Aabning 20 Rdl.«

Enkefru Resen overlevede sin Mand i næsten 20 Aar. I denne Tid undergik hendes Liv den Forandring, at hun baade fik to Pleiebørn at tage sig af og blev en formuende Dame. Fra Begyndelsen af 1748 tog hun nemlig til sig sine to forældreløse Broderdøtre, Ditlevine og Mathia Collett, som vare hos hende, til de bleve gifte, den første i 1749 med Præsident Feddersen, den anden i 1758 med Morten Leuch. Efter sin Moder arvede hun i 1745 3740 Rdl., og ved Broderens, den engelske Kjøbmand John Colletts Død i Begyndelsen af 1759 fik hun efter ham et Legat paa £ 3000 (15,000 Rdl.). Disse Midler anvendte hun ved et Testament, som fik kongelig Bekræftelse d. 2den Octbr. 1761, paa følgende Maade: 1) 1000 Rdl. til Christiania almindelige Fattigkasse og 100 Rdl. til 10 fattige og skikkelige Enker i Christiania; 2) 1000 Rdl. til hendes Stedsøns, Major Thomas Fredr. Weybyes Datter i Fredrikshald, Maria Cathrine; 3) 1000 Rdl. til Justitsraad og Præsident Feddersens og Frue Ditlevine Colletts Søn, Peter[1]); 4) 2000 Rdl. til Sorenskriver Laurentii Darjes' og Hustru Karen Müllers Søn, Peter Resen[2]); 5) 1000 Rdl. til Kaptein Fredrik Müllers og Frue Ingeborg Darjes's Datter, Sara Maria[3]); 6) 1000 Rdl. til Assessor og Sorenskriver Morten Müllers Datter Karen Collett[4]); 7) 500 Rdl. til (Kjøbmand) Peder Müllers Datter Anna Maria[5]); 8) 1000 Rdl. til Justitsraad Poul Heltzens og Frue Karen Colletts Datter Anna Cathr. Sophia[6]); 9) 1000 Rdl. til forhenvær. Præst (ɔ: Kapellan) i Gjerdrum Peter Johan Müller[7]); 10) 1000 Rdl til Generalmajor

[1]) Født 1750, død 1822 som Justitiarius i den danske Høiesteret; se nedenfor under Moderen. [2]) Født 1757, død 1820 som Proprietær paa Melum Gaard paa Modum; se A. Collett: P. P. Müllers Efterkommere S. 30. [3]) Født 1756, død efter 1821 som Enke efter Oberstløitn. G. J. v. Heiliger; samme Bog, S. 18. [4]) Født 1749, død 1762, hvorefter hendes Søster, Anna Cathr. Müller, f. 1747, g. m. Amtsforvalter Henr. Behn, af sin Fader bestemtes til Legatar; samme Bog S. 19. [5]) Født 1739, g. m. Kjøbmand Christen Sax; s. B., S. 12. [6]) Født 1752; se nedenfor under Moderen. [7]) Se foran S. 63.

Digitized by Google

Bjørnsens Datter Ditlevine Dorothea[1]); 11) 500 Rdl. til Jomfru Antonette Pay, »som nu er i mit Huus«; 12) 500 Rdl. til Jomfru Mette Kruckow, »som nu er i Justitsr. og Præsident Feddersens Huus«[2]); 13) 100 Rdl. til en Tjenestepige og 25 Rdl. til hvert af de andre Tyende. — Til Universalarvinger indsatte hun sin ovennævnte Søsterdatter Karen Müller og hendes Ægtefælle, Sorenskriver over Eker, Modum og Sigdal Otto Laurentii Darjes. Exekutorer af Testamentet vare Cheferne for Handelshuset Collett & Leuch, James Collett og Morten Leuch.

Maria Resen døde i Christiania »efter mange Lidelser« d. 17de Novbr. 1762 (begr. $\frac{21}{11}$). Tullin skrev hende en lang Gravskrift i Lapidarstil, hvor han bl. a. siger, at »hun levede for at bevise, | at Dydens Soel er ei uden Modgangs Skygge; | men altid uden Formørkelse; | thi ved store Lidelser blev hun selv større; | hun dølgede mange, og overvandt dem alle | ved Ædelmodighed, | en Forlods Dyd for hendes Stammenavn. | . . . Hun bar Menneskelighedens Lænker, og var dens Ære. | Læser! | synes du dette er meget sagt, | saa viid endnu, | hun øvede de største Dyder i Eenrum: | Derfor maa | hin Dag forklare det meste». —

---

5. Kjøbmand i London John Collett og Hustru Ambrosia Michelsen. Den norsk-danske Koloni i London i første Halvdel af det 18de Aarhundrede.

John Collett[3]), den yngste af Kommerceraadens Sønner, fødtes i Christiania d. 23de Januar 1698 og blev ligesom sine to ældre Brødre opdragen for Handelen, hvortil han fik sin Uddannelse væsentlig i England. Efter et kort Besøg i sin Fødeby reiste han i Begyndelsen af 1720 gjennem Holland, Belgien og Frankrig til-

[1]) Født 1730, var 1782 Enke efter Major Bøvius; hendes Forældre vare Generalmajor og Kommandant paa Akershus Jonas Bjørnsee (Bjørnsen) og Anna Maria Griis (Se foran S. 53). [2]) Hun blev d. $\frac{27}{8}$ 1760 g. m. Digteren Tullin. [3]) I Daabsprotokollen for $\frac{25}{1}$ 1698 staar Johan.

Digitized by Google

Kjøbmand i London John Collett.

bage til England, hvor han fra nu af tog fast Bopæl i London som Trælasthandler og Agent for sin Fader samt Handelshuset Collett & Leuch, Fætteren Mathias Rosenberg og flere norske Trælastudskibere. Med Fædrelandet vedblev han ogsaa lige til sin Død at staa i stadig Forbindelse som Medeier i norske Skibe; i 1755 eiede han saaledes Parter i mindst 7 større norske Fartøier. Efter sine Forældre arvede han i 1727 og 1745 tilsammen 15,120 Rdl., og ved Skiftet efter Moderen kjøbte han som eneste gjenlevende

Digitized by Google

Søn for 3520 Rdl. »Collettgaarden«, som derved blev bevaret for Familien. Han fritoges efter Ansøgning for at erlægge Sjette- og Tiendepenge af Arven, idet han i Breve, som fremlagdes for Skifteretten, oplyste, at han ikke agtede at udføre noget af Arven til England, men allerede havde forstrakt og fremdeles havde isinde »at forstrække sine Venner og Paarørende med langt mere, end denne ham tilfaldne Arv bedrager sig til, og desuden befindes hans Arvinger efter hans Død allene i Hs. Majestæts Riger og Lande[1])«.

Som allerede ved en tidligere Leilighed omtalt havde endel i London bosatte Skandinaver i sidste Fjerdedel af det 17de Aarhundrede stiftet en evangelisk-luthersk Menighed, der gjennem et valgt Forstanderskab selv kaldte sin Præst, Klokker, Skolelærer og andre Funktionærer, og som i 1696 havde bygget sig en egen Kirke. Denne lille Menighed, hvis Indtægter vare meget uregelmæssige og upaaregnelige, da de for en stor Del beroede paa de norske og danske søfarende, som søgte Kirken, havde fra den første Stund havt mange økonomiske Vanskeligheder og andre Kriser at gjennemgaa, og trods jevnlige Tilskud fra Danmark og Norge[2]) havde den gjennem et længere Tidsrum havt ondt for at lønne sin Præst og holde Gudshuset vedlige. I Marts 1725, da dens Forstanderskab ikke have været samlet paa 4 Aar og der i ligesaa lang Tid ikke var ført noget ordentligt Regnskab, anbefalede Kirkens Beskytter, den sjællandske Biskop Chr. Worm Menighedens Sognepræst Bornemann, at John Collett skulde vælges til Forstander, og i et Brev til Collett af 16de April 1725 bad Biskopen denne om at sørge for at faa brave og vederhæftige Mænd ind i Forstanderskabet, da et Par af dettes Medlemmer ved Fallit havde paadraget Kirken Tab, og Understøttelsen fra Danmark og Norge maatte ophøre, hvis der ikke kom Orden i Kirkens Regnskab. Collett fulgte Opfordringen, indtraadte i Kirkens Forstanderskab, overtog Bestillingen som dens Kasserer og bragte de forfaldne Sager paafode. Han var

[1]) Chria. Skifteprotokoller, Skifter efter hans Forældre 1727 og 1745. [2]) E. T. Wolff: »Samlinger til Historien af den danske og norske evangel.-luth. Kirke i London«; Reskr. $\frac{19}{8}$ 1692, $\frac{8}{8}$ 1713, $\frac{17}{8}$ 1720 og $\frac{8}{8}$ 1740 m. fl.

Digitized by Google

siden i 33 Aar som Kirkeværgernes og Forstandernes Formand Kirkens virksomme Opretholder, stod i en Aarrække i et betydeligt Forskud for den, som han aldrig krævede, og skjænkede den ved sit Testament et Legat paa £ 200, ligesom han eftergav den, hvad den var ham skyldig, nemlig efter sidste Regnskab, fra 1749, noget over £ 200.

I Januar 1728 blev Collett i London gift med Ambrosia Michelsen, en Datter af den norske Kjøbmand dersteds og Kirkeforstander George Michelsen. Hun var født i London d. 17de Februar 1702 og var først gift med den før nævnte Præst ved Kirken Philip Juliu's Bornemann, som døde i London 25de Marts 1725, Søn af Stiftsprovst i Kjøbenhavn Johan Adolph Bornemann og Else Cathrine Bartholin af den lærde Bartholinske Slægt. — Colletts Ægteskab var barnløst. Ægtefællerne boede i et dem tilhørende Hus ved Wellclose Square, hvor ogsaa Kirken var beliggende (i den østligste Del af City, tæt ved London Dock), og i dette Hjem festligholdtes gjennem mange Aar Kirkens Stiftelsesdag, d. 15de November, ved et Selskab for Skandinaver. Her døde Ambrosia Collett d. 24de Juli 1740 og Collett d. 12 Januar 1759. Begge nedsattes i Kirkens Begravelse. Paa deres Ligstene staa følgende Indskrifter:

Partem
Coelestem Coelo Terrenam Terræ
reddit
Morte cum Mortalitatem deponeret
AMBROSIA
Filia Georgy *Michelsen*
Conjux olim Rev^d. Philippi Julii *Bornemann*
Postea Johannis *COLLETT*,
Nata die XVII Febr. MDCCII,
Placido sopita fato die XXIV Julii
A. C. MDCCXL. Æt. XXXIX.
Cujus | Piis Manibus | Monumentum hoc,
Novissimum Officii et Amoris Pignus,
Gemebundus | Erigi curavit | Maritus |
J. Collett.

Digitized by Google

Cole deum.
Fessus de via procubuit
Multisque Negotii Fractus Laboribus
Æternæ se dedit Qvieti
Johannes COLLETT
Nuper Mercator Londinensis,
Natus Christianiæ Norvagorum | Die XXIII Jan. MDCXCVIII
Ex hac vita migratus | Die XII Januarii MDCCLIX
in vita | Pie sancteque coluit Deum,
in morte | Deo animam refocillandam | tradidit.

Den 13de August 1756 havde Collett i London oprettet et Testament, som aabnedes d. 15de Januar 1759[1]). Han havde deri truffet saadan Bestemmelse om sin efterladte betydelige Formue: 1) hans afdøde Broder Peter Colletts ældste Søn James skulde have £ 8000; 2) denne Broders øvrige Børn, som maatte være ilive ved Testators Død, £ 18,000 til lige Deling[2]); 3) hans afdøde Søsters, Anna Müllers Børn, som maatte være ilive ved hans Død, £ 5000 til lige Deling; 4) hans afdøde ældste Broders, James Colletts Børn, som maatte være ilive ved Testators Død, £ 6000 til lige Deling[3]); 5) Enken efter hans afdøde Fuldmægtig Hans Bush og dennes Datter £ 100 hver; 6) hans Fuldmægtig Claus Heide £ 3000; 7) hans Søster Mary Resen £ 3000; 8) hans Svoger Rd (Præst ved den dansk-norske Kirke) Albert Michelsen £ 1000; 9) Kirkens Forstandere til Anvendelse for Kirken £ 200; 10) alle Testators Fordringer paa Kirken eftergaves den; 11) hans Søster Sarah Angell £ 1000[4]); 12) hans Fætters Søn, Morten Leuch £ 1000; 13) tre Døtre af afdøde Generalløitnant Albert Borgard[5]) £ 1600, nemlig Mary, g. m. Kaptein i Artilleriet i

[1]) Indført i de offentlige Protokoller for Wills etc. (i Somersethouse) London, 1759.
[2]) Den »lige Deling« forstodes saaledes, at de mandlige Legatarer fik ligestore Lodder og de kvindelige Legatarer ligestore Lodder, men de første efter den Tids Arveregler dobbelt saa stor Lod som de sidste. Ved John Colletts Død vare (foruden den førnævnte James Collett) 3 Brodersønner og 4 Broderdøtre ilive; de første fik altsaa £ 3600 hver, de sidste £ 1800 hver. [3]) Amtmand Mathias Collett fik altsaa £ 4000 og Karen Tyrholm f. Collett £ 2000. [4]) Hun var død før Testator, og Legatet tilfaldt hendes Datter, g. m. Historikeren P. F. Suhm. [5]) Alb. Borga(a)rd var ifølge Wolff's nævnte Bog S. 113, 311, 356—57 o. fl. St. født i Jylland $\frac{19}{11}$ 1659, begravedes i London $\frac{7}{4}$ 1751; han skal have stiftet Artilleriakademiet i Woolwich.

Digitized by Google

Woolwich James Pallison £ 600 og Catherine og Elizabeth Borgard hver £ 500; 14) Benedicta Petersen, gift med John Petersen i Shadwell Dock, »Mariner«, £ 500; 15) Ann Michelsen, Enke efter Major George Michelsen, (formodentlig Testators Svoger) £ 300; 16) Mr. Christen Holm, paa Grund af Tjenester, han havde gjort Testator paa hans Kontor, £ 250; 17) Mads Andersen Tronhoff £ 200; 18) Mr. Jens M. Pedersen i Wellclose Square £ 200; 19) hans Svoger, Oberstløitnant i Artilleriet Borgard Michelsen £ 100; 20) Mr. Kaae, »som nu bor hos mig«, £ 100; 21) hans »Venner« Mr. Peter Theobald, Edward Steavens og Francis Jackman, Trælasthandlere, hver £ 100; 22) Mr. John Price i Hounsditch, Bygmester, £ 100 for at anvendes til 10 à 12 fattige Børn i Godalming, Surrey; 23) Mr. John Gwatkin af Salisbury Court, Fleet Street £ 100; 24) Mrs. Bull i »the Queens head« (formodentlig et Værtshus) i Dagenham 20 Guineas »for dermed at udstyre sin store Stue eller anvende dem paa en anden Maade, som hun finder passende«; 25) Rd Mr. Blackburn i Dagenham 20 Guineas; 26) »Guinea-Ringe« til alle ovennævnte Legatarer og alle Medlemmer af den Klub, hvortil Testator hørte, »og min Vilje er, at mine Executorer skulle give Ringe af samme Værdi til de andre af mine Bekjendte, som de ved, jeg satte Pris paa«; 27) »Sørgeringe« til alle hans Tjenere, som boede hos ham ved hans Død. I Testamentet erklæredes videre, at Testator ønskede heller at faa en stille end en festlig eller prægtig Begravelse. Endelig skjænkede han alt, som blev tilovers af hans efterladte Eiendom, naar Legaterne vare udredede, til den ovennævnte Claus Heide[1]), som tilligemed Præsten Albert Michelsen indsattes til Exekutorer af Testamentet. Ved dette tilfaldt der Testators nærmeste Familie i Norge £ 41,000

[1]) Denne norskfødte Kjøbmand i London og efter Colletts Død 1ste Forstander for Kirken var født i Slutningen af det 17de Aarh. og døde i London $\frac{29}{8}$ 1774. Han var formentlig Søn af Sorenskriver i Solør og Odalen Bendix Heide og hans første Hustru Elisabeth Stenkuhl. Ved Colletts Testament kom han i Besiddelse baade af Huset ved Wellclose Square og »Collettgaarden« i Christiania, hvilken han dog strax solgte til Afdødes Brodersøn James Collett.

Digitized by Google

eller naar Legatet til Morten Leuch (Mathia Colletts Ægtefælle) medregnes, £ 42,000, hvilket regnedes lige med 210,000 Rdl. Alle Legater tilsammen beløb sig til over £ 50,000, og Formuen har saaledes formodentlig udgjort mellem 250,000 og 300,000 Rdl. i den Tids Penge.

---

6. Sara Collett gift med Kjøbmand, Etatsraad Lorentz Angell.

Det yngste af Kommerceraad Colletts og Karen Leucks Børn, Sara, fødtes i Christiania d. 3die Juni 1702. Ved Skiftet efter Faderen, hvorved hun arvede 3820 Rdl., fik hun kgl. Bevilling (af 28de Jan. 1728) til »at være sin egen Værge og selv bestyre sine Midler«, dog under Tilsyn af en Kurator. Den 13 Octbr. 1728 blev hun forlovet og 1 Juni 1729 gift i Christiania med Kjøbmand i Trondhjem, daværende Kancelliraad Lorentz Angell, en Søn af Kjøbmand i samme By Albert Lorentzen Angell og Sara Hammond, der efter Angell's Død giftede sig med Raadmand i Trondhjem, Kancelliraad Søfren Bygbal og i dette Ægteskab havde Datteren Cathrine, som blev g. m. Generalløitn. Johan Mangelsen. Albert Angell, som ved Handel og Giftermaal havde erhvervet sig en betydelig Formue og døde 1705 som Magistratspræsident i Trondhjem, Kancelliraad og Assessor i Bergamtet, var igjen en Søn af Kjøbmand i Trondhjem Lorentz Mortensen, der antog Navnet Angell efter sit Fødested i Slesvig.

Lorentz Angell var født i Trondhjem d. 21de Januar 1692, samme Aar som hans Broder Thomas, den bekjendte Legatstifter, der var født d. 29de Decbr. 1692. Brødrene gik paa Trondhjems Kathedralskole og bleve i 1709 derfra dimitterede til Kjøbenhavns Universitet, hvor de d. 16de Octbr. indskreves blandt de akademiske Borgere. Den 20de April 1724 udnævntes Lorentz Angell til Kancelliraad, d. 28de August 1733 blev han virkelig Justitsraad og d. 7de Januar 1746 fik han Titel af Etatsraad. Han drev Handel i Kompagniskab med sin Broder Thomas og eiede i Forening med ham en

Digitized by Google

stor Mængde Gaarde, Skove og Sagbrug nordenfjelds, især i Klæbo og Selbo samt i Helgeland. Brødrene vare tillige de største Lodeiere i Røraas Kobberverk og Aktionærer i et Par Handelskompagnier i Kjøbenhavn, et Sukkerraffinaderi og et Tobaksspinderi i Trondhjem. Den ældre Broder eiede særskilt Gaarden Grilstad i Strinden, der efter hans Død tilfaldt hans Svigersøn, Peter Fredr. Suhm[1]). Det Angellske Handelshus var et af de allerrigeste i Norden, idet dets Formue ansloges til 600,000 Rdl.

Lorentz Angell og Sara Collett havde 2 Børn, begge Døtre, hvoraf den ældste, Sara, som var født i Trondhjem d. 20de Januar 1731, døde allerede Dagen efter sin Fødsel, medens den yngre Karen, født sammesteds 16de Mai 1732, voxede op. Om sine Svigerforældre beretter Suhm[2]), at de vare »ordentlige, forstandige og christelige Folk«, Faderen »overmaade from og goddædig«, Moderen »mere sparsommelig og noget hastig«. De gave, fortæller han, sin Datter Karen en omhyggelig Opdragelse, lod hende lære »godt tydsk og fransk, som og at spille paa Clavicembal og at dandse heel ziirlig . . . Hun sang ei heller ilde, men især blev hun af sin Moder underviist i at føre en ordentlig og god Huusholdning samt anholdt til et ærbart, indgetogent og christeligt Levnet. Hun bar derfor altid største Ærbødighed og Omhu for sine Forældre og lærte især Taalmodighed, Standhavtighed og Paapasselighed for Syge i hendes Faders langvarige og haarde Sygdom, som og endede hans Dage 1751 d. 19de Martii«. Suhm roser hende ogsaa for Godgjørenhed, »et usædvanligt og mandigt Mod, en utrættelig Arbeidsomhed og en mageløs Orden i alle Ting . . . Hendes Ansigts-Træk vare milde, levende og af god Farve, endskiøndt Smaakopperne havde fra hendes tidlige Aar fordærvet hendes Hud, ja endog forvandlet hendes blaae Øine til brune . . . Saasom Gud havde begavet hendes Forældre med anseelig Rigdom, saa havde hun mange og adskillige Friere. Endeligen lykkedes det Etatsr. Peter Friderik Suhm at vinde hendes Hierte og blive forlovet med hende 1751 d. 29de Julii, hvorpaa de og havde Bryllup 1752 d. 19de April«. Suhm var født i Kjøbenhavn d. 18de

[1]) Jvfr. Suhms saml. Skr. VI S. 370. [2]) »Caracter af Frue Karen Suhm født Angell«, i hans saml. Skr., IV Side 361—68.

Digitized by Google

Octbr. 1728 og Søn af Admiral Ulrik Frederik Suhm og Hylleborg Catharina Lerche. Han var altsaa ved sit Giftermaal 23 Aar gammel, men havde allerede Rang som Etatsraad og en Hofcharge som Kammerjunker, Fortrin som i Forening med hans udmærkede Aandsevner naturligvis lettede ham Erobringen af den unge, trondhjemske Arving. Han fortæller selv uden Sky, at Aarsagen, hvorfor han »drog saa lang en Vei, fra Kiøbenhavn til Trondhiem, for at frie, var den Lyst, han havde til Studeringer, Frihed og Uafhængighed, hvilke giorde det nødvendigt for ham at søge efter en rig Brud for at kunne undvære kongelig Tieneste. Og at hans Tanker just faldt paa Trondhiem og paa Frøken Angell, dertil fik han Anledning ved sin beslægtede General-Lieutenant Frølich, som boede i Trondhiem«. Vilkaarene med Giftermaalet vare, at Suhm skulde forblive i Trondhjem, saalænge Svigermoderen levede og lade hende sidde i uskiftet Bo. Da Sara Angell fire Aar derefter døde i Trondhjem d. 14de August 1756, blev der heller ikke afholdt noget Skifte, idet Svogeren, Thomas Angell, der boede i samme Hus som ugift og efter Suhms Beretning havde tilegnet sig et Slags Herredømme over sin Broders Familie, saa den maatte tage hver Skilling af hans Haand, vedblev at forestaa Fælleshandelen. Paa denne Maade hengik 6 Aar, men i 1762 opstod der et Brud mellem Thomas Angell og Suhms, der havde til Følge, at den syttiaarige Gamle, som i 34 Aar neppe havde sat sin Fod over Husets Tærskel, pludselig flyttede bort, skiftede det fælles Bo og oprettede det bekjendte Testament, hvorved han forbigik sin Broderdatter og skjænkede sin Formue, 3 Tønder Guld eller omkring 300,000 Rdl., til milde Stiftelser og fjernere Slægtninger[1]). Suhm fik ved Skiftet en omtrent lignende Formue, og da han ikke kjendte noget til Thomas Angells Testament, vedblev han endnu i nogle Aar at bo i Trondhjem i Haab om, at hans Hustru skulde arve sin Farbroder. Ved denne og andre Leiligheder, fortæller Suhm, viste hans Hustru en »ugemeen Taalmodighed og Standhavtighed«,

[1]) Norske Stiftelser I S. 506—17, III S. 843 og 1037, E. F. Storm: Om Fattig- og Understøttelsesvæsenet i Trondhjem se Side 21.

Digitized by Google

men hun havde nu faaet Ulyst til Trondhjem, hvorfor hun overtalte sin Mand til at flytte derfra. Efterat Suhm i 14 Aar havde været bosat i Trondhjem, et Ophold, som især er bleven mærkeligt ved den Del, han med Biskop Gunnerus og Rektor Schøning havde i Stiftelsen af det kgl. norske Videnskabers Selskab, flyttede han da i Juli 1765 tilbage til sin Fødeby med Hustru og Barn, hans eneste Søn, Ulrik Frederik Suhm, født i Trondhjem 1761. Denne haabefulde Yngling døde i Kjøbenhavn 1778, og d. 11te Juli 1788 afgik ogsaa Hustruen ved Døden paa Landstedet Øverød i Sjælland[1]). Tre Maaneder derefter giftede Suhm sig med den unge, blomstrende Apothekerdatter, Christiane Becker. Han døde d. 7de Septbr. 1798 og hans Enke et halvt Aar senere, efterladende sig Datteren Petrea Friderica Christiana Suhm, født 1799 og død 1837.

[1]) Gravskrift af Suhm i hans saml. Skr. XIV, S. 329.

Digitized by Google

Femte Kapitel.

Tredie Slægtled. I. Stadskaptein Collett's og Karen Bergs Børn.

1. Amtmand Matthias Collett og Hustru Beata Løve.

Matthias Collett, ældste Søn af Kjøbmand og Stadskaptein i Christiania James Collett og Karen Madsdatter Berg, var født omtrent 1708, formodentlig i Christiania, i hvis Kirkebog hans Daab dog ikke findes anført. Han opkaldtes efter sin Morfader, Kjøbmand i Christiania Mads Olufsen (Berg). Forældrene, som ved hans Fødsel kun vare 21 Aar gamle, bleve først gifte i 1709. Den 15de August 1726 indsattes han i Herlufsholms Skole i Syd-Sjælland og dimitteredes i 1728 »20 Aar gammel« til Kjøbenhavns Universitet, hvorefter han fortsatte sine Studier ved dette og nogle fremmede Akademier, deriblandt ved Universitetet i Oxford, hvor han sees at have opholdt sig i August 1736[1]). Han lagde sig særlig efter Mathematik og Filosofi og ernærede sig nu i flere Aar i Kjøbenhavn ved at manuducere i disse Fag, indtil han i 1745 efter sin Bedstemoder, Kommerceraadinde Collett, fik en Arv paa henved 5000 Rdl., som satte ham i en mere uafhængig økonomisk Stilling.

Efter et næsten 20-aarigt Ophold udenfor Fødelandet tænkte han at vende tilbage dertil som Embedsmand og søgte ved Udgangen af 1745 den ledige Post som Konrektor ved Christianias Ka-

[1]) I det Bodleyanske Bibliotheks Protokol i Oxford læses: »1736 Aug. — Mathias Collett Norvagus« (F. Sneedorffs saml. Skr. I, S. 523).

Digitized by Google

thedralskole. Han udnævntes ogsaa til dette Lærerembede d. 7de Januar 1746, men kom ikke til at tiltræde det, da der kort efter aabnede sig en bedre Udsigt for ham i Kjøbenhavn, hvor han d. 18de Februar s. A. beskikkedes til Sekretær ved den faa Dage iforveien for hele Riget oprettede General-Havnekommission. Denne Stilling beklædte han til 28de Septbr. 1750, da han udnævntes til Amtmand i Finmarken. Samme Aar havde han nydt den Ære efter Forslag af daværende Professor (senere Statsminister) Stampe at optages som Medlem af det kgl. danske Videnskabsselskab, hvor han d. 23de Febr. 1750 indvalgtes sammen med Berghauptmand Stuckenbrock og de daværende Justitsraader Klevenfeldt og Luxdorph[1]).

Collett reiste først i 1751 op til sit Amtmandsembede og havde forinden, i Kjøbenhavn d. 19de Marts 1751, Bryllup med Beata Løve, for hvem han samme Aar gjorde Indskud i »den civile og adskillige Stænders Enkekasse«, efter hvis forandrede Fundats af 16de Marts 1804 Understøttelse fremdeles tilkommer de oprindelige Indskyderes trængende Paarørende, ogsaa i Sidelinierne[2]). — Beata Løve var født i 1703 og Enke efter Kjøbmand i Kjøbenhavn Johan Georg Büchler, med hvem hun havde 2 Børn, Johan Georg og Helene Cathrine Büchler. I sit andet Ægteskab havde hun ingen Børn.

I omtrent 6 Aar var Collett Amtmand i Finmarkens Amt. Som saadan havde han Embedsbolig paa Alten Gaard, der er særdeles smukt beliggende ved Bunden af Altenfjorden i en af Finmarkens vakreste Egne. Til Gaarden hørte en for Finmarken ualmindelig stor Jordvei med endel Skov og hvad der især er mærkeligt paa Grund af Stedets Beliggenhed under den 70de Breddegrad, ogsaa lidt Kornavl; Stedet er som bekjendt det nordligste i Verden, hvor Korn (Byg) dyrkes og bliver modent. Men det var et yderlig fattigt, veirhaardt og uveisomt Distrikt, som Collett var sat til at forestaa. Hele Finmarkens Handel var dengang bortforpagtet til det islandske Kompagni i Kjøbenhavn, som mod Forpligtelse til at

[1]) Møllers »Mnemosyne« IV, Kbh. 1833, S. 35—36. [2]) B. Moe: Tidsskr. f. norsk Personalhist., ny Række, S. 24 og Norsk Statskalender for 1883 ved N. R. Bull, S. 277—78.

Digitized by Google

forsyne Indbyggerne med alt, hvad de behøvede til Føde, Klæder og Fiskeriets Drift havde Eneret til at handle med dem efter en fastsat Taxt. Aarene 1748—54 udmærkede sig vistnok ved rige Fiskerier, og Befolkningen, som indtil Midten af forrige Aarhundrede var i stadigt aftagende, begyndte i Colletts Embedstid atter at forøges, men under den ufri Handelstilstand sank dog Almuen Aar for Aar dybere i Gjæld, og Kompagniet frasagde sig i 1758 Handelen paa Finmarken længe før Forpagtningstidens Udløb. Foruden de mislige Handelsforhold bidroge især de Vilkaar, hvorunder Jordeiendommene dreves, til den daarlige Forfatning, hvori Finmarken dengang befandt sig. Indbyggerne eiede nemlig ikke Grunden, hvor de boede, men hele Landet var lige til 1775 et Staten tilhørende Sameie, hvoraf Beboerne betjente sig iflæng, og Følgen var, at Jordbruget i høi Grad blev vanskjøttet.

Collett tog sig med Iver af sit Embede; han følte den almindelige Nød og arbeidede troligt for at afhjælpe den. Under 27de Mai 1752 fik han af Regjeringen Paalæg om at indhente Efterretninger om sit Amt og afgive Forslag til Forbedringer i Distriktet og som Følge deraf indsendte han til Kancelliet en »Relation angaaende Finmarken«, dateret 21de Februar 1757, indeholdende dels Uddrag af de indhentede Efterretninger, dels egne Bemærkninger. For at ophjælpe Jordbruget foreslog han blandt andet, at Jorden skulde inddeles, opmaales og overgaa til Brugernes private Eiendom, og at der til dem, som ønskede det, skulde udvises Bopladse, der skulde skyldsættes [1]). Denne gavnlige Foranstaltning blev dog først gjennemført i 1775 efter fornyet Forslag af Amtmand Fjeldsted. Fremdeles fik Collett udvirket en kgl. Resolution af 22de Mai 1755 om, at der aarlig skulde udsættes Præmier for at fremme Jordforbedring, Husflid, Hvalfangst m. m. Af hans Embedsvirksomhed forøvrigt kan nævnes som et mærkeligt Exempel

[1]) Relationen findes i det kgl. Bibl. i Kbh., Thottske Samling No. 951 a. Folio; se Thaarups »Udførlig Veiledn. t. d. danske Monarkies Statistik«, IV, S. 229 og sammes »Veiledn. t. d. danske Monarkies Statistik«, 2den Udg. I, S. 208; jvfr. kgl. Befal. af $\frac{27}{5}$ 1775 (Reskr. $\frac{8}{8}$ s. A.).

Digitized by Google

paa, med hvilken Myndighed en Overøvrighedsperson i de Dage turde optræde i hine fjerne og isolerede Egne, der kun stod i Postforbindelse med Udenverdenen 8—9 Gange om Aaret, at Collett Mikkelsdag 1751 fra Kirkebakken i Alten lod oplæse en Befaling, hvorved han, under Straf af Bøder og Gabestok i Overtrædelsestilfælde, forbød Kortspil og paalagde Forældre at opdrage sine Børn i Gudsfrygt [1]).

Den 22de Februar 1757, altsaa endnu forinden hans Forslag til Finmarkens Ophjælpelse var naaet frem til Kjøbenhavn, udnævntes Collett til Amtmand i det nyoprettede »Oplandenes Amt«, som Aaret forud var fraskilt Akershus Amt og bestod af de nuværende Hedemarkens og Christians Amter [2]). Han fraflyttede derfor Finmarkens ublide Egne og bosatte sig paa Gaarden Kvæker i Vangs Præstegjeld paa Hedemarken, men døde her allerede to Aar efter sin Ansættelse, den 23 April 1759. Den tidligere nævnte bekjendte danske retslærde, Henrik Stampe yder ham i sine »Erklæringer vedkommende Generalprokurør-Embedet« megen Anerkjendelse som Embedsmand, idet han siger, at Collett, der betegnes som »sagtmodig og stille« i sin Optræden, »var bekjendt for en meget ærlig, fornuftig og redelig Mand, der besad smukke Videnskaber og havde god Indsigt i Lov og Ret« [3]). Af Justitiarius J. Chr. Berg omtales han ogsaa — i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie III, S. 262 — som »den brave og duelige Amtmand Matthias Collett«. I den paa Ligkistens Plade indridsede Gravskrift hedder det med de sædvanlige høitravende Udtryk, at han var

»En Roes for sit Fødeland | Et Exempel i sine Embeder | En Ære-Støtte for sig selv (!) . . . Hans store Forstand, rare Egenskaber og | Exemplariske Dyder giorde ham i Livet | Høytæred paa Jorden | Høytelsked i Himmelen | Ja banede Vey for ham i Døden | Til det Sted, hvor han nu er indtaget | Til de Retfær-

[1]) Rigsarkivets Samlinger Dokum. vedk. Finmarken; jvfr. Reskr. $\frac{18}{2}$ 1752.
[2]) Den for ham udfærdigede Instruktion findes i Thaarups »Magazin« II S. 505—26.
[3]) L. c., V, S. 140; og II, S. 260—61 og 454—55, hvor der nævnes en Skriv. fra Amtmand C. til Kammerkollegiet af $\frac{9}{11}$ 1757, indeholdende Forslag til Afskaffelse af Misbrug af Brænding og Drik af Kornbrændevin paa Landet; jvfr. Frdn. $\frac{8}{8}$ 1757.

Digitized by Google

diges Bolig her oventil. | Ach, hvorfor skulde Norge saa tiilig | begræde dette Tab?« [1])

Kort før sin Død var Amtmand Collett bleven en velstaaende Mand ved at han efter sin Farbroder i London havde faaet et Legat paa £ 4000, der regnedes lige med 20,000 Rdl. Paa Dødsleiet oprettede han et Testament (dat. 12te Marts og konfirmeret 18de Mai 1759), hvori han traf følgende Bestemmelser om sine efterladte Midler:

»Matthias Collett, Kgl. Mayestæts Amtmand over Oplandenes Amt, giør vitterligt: At min elskværdige Kone, Beata Løve, skal efter min Død være min eneste Arving, da det ikke har behaget Gud i dette mit kjærlige Egteskab at velsigne mig med Børn; og naar min Kone, Beata Løve, ved Døden afgaaer, da skal hendes tvende Børn, navnlige Johan Georg Büchler og Helene Cathrine Büchler, være hendes eneste Arvinger, naar Tusinde Rdl. af min Kones efterladte Bo betales til min Søster Karen Collett og efter hendes Død til lige Deling mellem hendes med Hr. Raadstueskriver Iver Tyrholm avlede Børn, saafremt nogen af dem er ilive, og efter deres Død deres nærmeste Arvinger, ligesom og Tusinde Rdl. forlods tilfalder bemeldte min velfortjente Steddatter, Helene Cathrine Büchler, da hun derefter gaaer i lige Arv med hendes Broder Johan Georg Büchler. Bemeldte Johan Georg Büchler nyder ikke uden Renterne af den Arv, som efter dette mit Testamente kan tilfalde ham efter sin Moder, min kjære Kone, Beata Løve, som det staaer til at gjøre den Foranstaltning, hende godt synes, til den Arvecapitals Conservation, som maatte tilfalde ham« osv.

Testamentsvidner vare Sognepræst til Stange Peder Schielderup og Amtsfuldmægtigen Johan Adolph Pram.

[1]) Hass's »Æres-Minde« for 1759, Univ. Bibl.

Digitized by Google

Nogle Maaneder efter (d. 20de Juli 1759) udstedte Enken med Laugværge, Justitsraad Christian Ancher, paa Kvæker et Gavebrev, hvorved hun forærede sin »elskelige og kjære Datter, Helene Cathrine Büchler, som under al Lydighed til megen Nytte og Tjeneste stedse har været hjemme, hvorved hun har menageret sine Forældre mange Depenser i adskillige Tilfælde,« endel i Gavebrevet opregnede Møbler, Sengklæder og andet Indbo »til en nogenlunde Belønning for hendes Flid og Vindskibelighed, saavelsom og, at hun maatte have nogenledes Vederlag mod, hvad der allerede er kostet paa hendes Broder, Johan Georg Büchler, baade med at lade ham studere og ellers i adskillige Maader« osv.

Denne Datter blev d. 28de Octbr. 1762 gift i Christiania med Viceborgermester og Kjøbmand sammesteds, Kancelliraad Mogens Larsen Mogensen (Monsen) paa Linderud i Aker og døde d. 6te Juli 1831 i en Alder af 91 Aar. Af deres Børn blev en Søn og en Datter voxne, nemlig Erik Mogensen, f. 1770, død 1801 — var ifølge Bernt Ankers Gravskrift »skjøn som den pythiske Apollo« (!) — og Martha Beata Mogensen, f. 1766, død 1823, gift med den bekjendte titul. Generalkrigskommissær Haaken Mathiesen, som med hende fik Linderud Gaard.

Beata Collett bosatte sig efter sin Mands Død i Christiania, hvor hun i 1761 kjøbte og tilflyttede den gamle Karnapgaard nederst i Kongens Gade, ved Siden af Vaisenhuset, nu tilhørende Konsul W. Ihlen. Her døde hun d. 4de October 1777, 74 Aar gammel.

---

2. Karen Collett, gift med By- og Raadstuskriver Iver Tyrholm.

Stadskaptein Colletts eneste Datter, Karen, fødtes i Christiania d. 19de Octbr. 1711, kom nogle Aar efter Faderens Død i Huset til sin Bedstemoder, Kommerceraadinde Karen Collett, og blev d. 22de Marts 1741 gift med dennes Søstersøn, daværende Prokurator Iver Tyrholm, en Søn af Kjøbmand paa Bragernæs Niels Iver-

Digitized by Google

sen Tyrholm* og Anne Leuck. Faderen var født i Fredrikstad 1666 og stammer maaske fra Båhuslen, hvor der i Gøtaelvens Munding ligger en Holme ved Navn Tiur- eller Tyrholmen. I en gammel Familiebibel har Iver Tyrholm og hans Efterkommere nedskrevet endel Optegnelser om Familien, hvoraf Afskrift findes i Rigsarkivet, og som er benyttet til følgende Meddelelser:

Tyrholm var født paa Bragernæs d. 26de April 1700, sendtes i 1713 for sin Uddannelse til London, hvor han opholdt sig i 5 Fjerdingaar, og studerede fra 1720 til 1722 ved Kjøbenhavns Universitet. Den 28de Juni 1726 fik han Bevilling som Prokurator ved alle Retter i Norge og flyttede i 1735 til Christiania, hvor han blev en meget søgt Sagfører. Kort før sit Bryllup kjøbte han og tilflyttede den Gaard i Kirkegaden, som nu eies af Grosserer Knud Graah, og her fødtes hans 6 Børn, 2 Sønner og 4 Døtre, hvoraf kun de to ældste Døtre bleve voxne. Den 22de October 1756 udnævntes han til By- og Raadstuskriver samt Skifteskriver, Auktionsdirektør og Notarius publicus i Christianssand, hvor han kjøbte sig en Gaard ved Siden af Bisperesidentsen. Karen Tyrholm døde der d. 23de Februar 1761[1]) og Tyrholm d. 19de Juli 1763; begge begravedes i Christianssands Domkirke. De efterlode sig to Døtre: 1) Karen, f. 16de Octbr. 1741, død 14de April 1790, gift 7de Septbr. 1761 med Kjøbmand i Christianssand Christian Brinch, en Søn af Kjøbmand og Kommerceraad i Christianssand Anders Søfrensen Brinch og Biskopsdatteren, den fra Holbergs Levnet bekjendte Else Bolette Bircherod[2]), der først var gift med Borgermester Ludvig Stoud; 2) Anna, f. 7de Marts 1743, død i Bergen 5te Septbr. 1777, gift 5te Juli 1764 med Stadsmaaler i Bergen, senere Justitsraad Valentin Christian Valentinsen, en Søn af Kammerraad Peder Valentinsen i Stavanger og Anna Wilhelmina Bredal[3]).

---

[1]) Gravskriften med en smagløs Gravsang findes i Hass's »Æres-Minde« for 1761. [2]) Se herom L. Daae: Optegn. til Holbergs Biographi i Norsk hist. Tidsskr. II, S. 285 o. flg. [3]) Personalhist. Tidsskr. II Kbh. 1881, S. 211—217 og 219.

Digitized by Google

3. James Collett,

Stadskaptein Colletts yngste Søn, fødtes i Christiania i de første Dage af November 1717 (døbt $\frac{8}{11}$ s. A.). Sex Aar gammel mistede han sin Fader, og da Moderen, som var i trange Kaar, bosatte sig i Fet, tog Farbroderen, Peter Collett, sig af Guttens Opdragelse og holdt ham til at studere, hvortil anvendtes Renterne af den Arv paa noget over 3000 Rdl., som tilfaldt ham efter Bedstefaderen, Kommerceraad Collett. Som 18—19 Aars Yngling viste han sig ustadig, vilde ikke læse, gjorde Gjæld og voldte sin Farbroder og Værge meget Bryderi. Høsten 1736 reiste han uden Tilladelse afsted med et engelsk Fartøi til England og Portugal, men kom næste Aar atter tilbage til Christiania. Længe kunde han dog ikke holde det ud hjemme, hvor han mødte saa mange misfornøiede Blik, og han fattede derfor den Plan at drage ud med et af de store danske Skibe, som gik til Indien. Han behøvede imidlertid Penge for at klare sin Gjæld og komme hjemmefra, hvorfor han skrev til sin Onkel og bad om Reisetilladelse i følgende Brev:

»Allerkiæreste Hierte Farbroder!

Forlad, forlad, at ieg, som bekiender mig ganske u-værdig til hans Godhed og Condolence, kommer nu og bemøier ham med disse u-værdige Linier, som allene begiærer hans Dom og Tilladelse paa dette mit nye Forsæt angaaende han vil tilstede min Reise til Ost-Indien, hvor ieg agter med Hierte Farbroders Forlov at gaae, saasnart han vil give mig hiin Tilladelse, tænkende da ved en længere Udeblivelse at blive bedre og igjen at komme i hans Gunst; for naar ieg betænker ret Sagen paa begge Sider, saa maa ieg bekiende, at det er saa vel en smertelig Ting baade paa Hierte Farbroders og alle kiære Venners Side at see min ilde Opførsel, som for mig at befinde højtærede kiære Venners store aversion og Vrede, som ieg nu maa føle haardere end ieg vel kan bære, og derfor haaber, at denne resolution vil blive den bedste og tienligste paa begge Sider; ieg begiærer derfor ydmygeligen højtærede Hierte Farbroders Tilladelse og lever i al Ærbødighed hans underdanige Tiener til min Død.

James Collett.«

Digitized by Google

Onkelen skjønte vel, det kunde ikke nytte at holde paa ham, og lod ham i Mai 1737 reise afsted til Kjøbenhavn med Anbefalingsbrev til Bankkommissær Solberg, der skaffede ham Plads som Volontør paa det vestindisk-guineiske Selskabs Fregat »Grevinden af Laurvigen«, som i næste Maaned skulde afgaa til »Madagascar og de africanske Custer«. James skrev hjem meget lykkelig over denne Ansættelse og meldte tillige, at han af Skibets Befragter, Charles Barrington havde faaet Løfte paa den første Officiersplads, som maatte blive ledig ombord, og som han var skikket til. Før Udreisen fra Kjøbenhavn skrev han endnu engang til sin Onkel og bad om hans Tilgivelse og flere Penge i følgende Ord:

»Ædle Herre!

Jeg maa bruge Ovidii Ord, naar han siger: *hej mihi, quid faciam ut, nomine lecto, durus et aversa coetera mente legas.* Men dette maa ieg ikke frygte for og derfor forsømme min Pligt. Ieg tilstaar, at ieg har fortørnet Hierte Farbroder med saa mange Feyl, ieg har begaaet, men ieg bekiender mine Feyl og beder om Forladelse; ieg haaber, at Gud vil tilgive mig og venter, at alle Mennesker vil giøre det samme, og derfor beder hiertelig, I vil forlade mig, helst nu ieg skal paa en lang Reyse, og Gud veed, enten ieg nogen Tid maa have den Ære og Lykke at see nogle af mine Venner igien, derfor venter ieg Forladelse. Forlad! Forlad! skal blive min idelige Raaben, indtil ieg har bevæget Eders Hierte. Viis mig en Naades-Gunst endnu før min Afreyse, bliv ikke ved at være haard, men lad mig see Eders Forladelse ved en liden Hiælp til min Reyses Befordring, og hiælp mig denne Gang, at ieg skal ikke aldeles blive ruineret. Jeg kiender Eders ømme Hierte og vil bede Gud at bøie det til min Fordeel. Ieg er fattig og I er rig og veed I har Evne, og ønsker 10,000 Gange mere igien (*sic*). Gud veed mit Hierte, at ieg er villig til at tiene Eder indtil min sidste Blodsdraabe, om det er ellers til Eders Fornøielse. Ieg frygter for at bemøye Eder med mere, men det skal blive min idelige Raaben: Forlad! Forlad! Af Eders ydmyge og lydige Fætter

James Collett« [1]).

[1]) Begge Breve findes i Christianias Skifteprotokol for 1737—41, Side 196 o. flg.

Digitized by Google

Saa drog han da i Juni 1737 afsted paa »Grevinden af Laurvigen«, men et Par Aar efter kom der Brev fra St. Helena fra Kapteinen, Jacob Nicolai Holst, at han var død paa Reisen d. 3die Juni 1738. Skiftet efter ham begyndte d. 16de Marts 1740. Størsteparten af hans Arv efter Bedstefaderen viste sig endnu at være i Behold, og Boet havde et Overskud af 2872 Rdl., som deltes mellem hans Moder og Søskende.

Tredie Slægtled.

II. Kjøbmand Peter Colletts og Anna Cathrine Rosenbergs Børn.

1. Karen Collett, gift med Konferentsraad Poul Heltzen.

Karen Collett fødtes i Christiania d. 18de Februar 1725 og blev der d. 5te August 1744 gift med daværende Kammerraad og Kommitteret i Rentekammeret i Kjøbenhavn Poul Heltzen, som var født i Christiania d. 25 Marts 1711 og Søn af Kjøbmand i denne By Helle Michelsen og Sophie Cathrine Vogt, Datter af Kommerceraad Poul Pedersen Vogt, denne Families norske Stamfader paa mødrene Side.

Poul Heltzen's Navn var oprindelig Hellesen, men i 1733, da han og hans yngre Broder Michael, der døde 1770 som Oberberghauptmand paa Kongsberg, med kongeligt Stipendium reiste til Tyskland for at studere Forst- og Bergvæsenet, havde de med sig Reisepas og Anbefalinger til nogle tyske Fyrster, hvori Navnet var forandret til Heltzen, og dette blev siden Familiens Navn [1]. Efter Hjemkomsten fra Reisen blev Poul Heltzen i Slutningen af 1740 Kammerraad og Kommitteret i Rentekammeret, hvor han særlig skulde have med Forstvæsenet og Bergverksdriften at gjøre, fik i 1745 Titel af virkelig Justitsraad, blev 1759 Etatsraad og 1768 Konferentsraad. Fra 1750 til sin Død var han derhos 1ste Direktør

---

[1]) A. Collett: Familien Elieson, Chria. 1881, S. 11 og Personalhist. Tidsskr. II, Kbh. 1881, S. 191.

Digitized by Google

ved den kgl. »bestandige Enkekasse« og i 1755 og følgende Aar Kommissarius ved Myntvæsenet i Kjøbenhavn.

Heltzens havde 7 Børn, alle fødte i Kjøbenhavn, men af disse døde 3 Sønner og 1 Datter som smaa, og kun følgende 3 voxede op: 1) Christian Ernst, født d. 12te Septbr. 1745, blev Berghauptmand nordenfjelds og Konferentsraad, gift med Anne Christine von Haxthausen og døde d. 14de Marts 1825 i Trondhjem, hvor han var Medlem af og Bibliothekar ved Videnskabsselskabet; 2) Anna Catharina Sophia, født d. 22de April 1752, var 1762 Legatar efter sin Grandtante Maria Resen (se foran Side 87); 3) Sophia Charlotte, født d. 18de Novbr. 1753, gift med Kommandørkaptein, Kammerherre Hans Gustav Lillienskiold til Lilliendal, Skuderup m. fl. Gaarde, og død d. 15 Septbr. 1834. — Karen Heltzen arvede til forskjellige Tider efter sine Forældre og andre Slægtninger mellem 25,000 og 30,000 Rdl., og Heltzen fik næsten ligesaa meget i Arv efter sin Fader († 1725) og Morbroderen, Konferentsraad Peter Vogt i Christiania, som døde barnløs i 1767 og efterlod sig en Formue af 190,000 Rdl. De vare saaledes meget velstaaende Folk og eiede og beboede en Gaard med Have i Amaliegade i Kjøbenhavn. I deres Hus opholdt sig i flere Aar Karens yngre Søstre, Christine og Anna Collett, hvis Hjem var opløst ved Forældrenes Død. Deres Bryllup stod hos Heltzens i 1755 og 1754.

I Aaret 1771 tog Heltzen Afsked fra Rentekammeret[1]) og Aaret efter, d. 10de Mai 1772 døde han under et Besøg hos Svigersønnen, Kammerherre Lillienskiold, paa Herregaarden Lilliendal i Nærheden af Vordingborg. Han fik, hedder det i »Kjøbenhavns Adresse-Contors Efterretninger« for 15de Mai 1772 »ondt i Kirken og døde underveis, til største Sorg og Bestyrtelse for hans Datter, Frue Kammerherreinden, som just den Dag holdt hendes Kirkegang efter sin Barselseng«. Paa denne Gaard døde ogsaa Karen

[1]) I Statskalenderen staar han som 1ste Kommitteret i Kammerkollegiet, men i Nyerups og Krafts Litteraturlex. og Erslevs Forf.lex. 1ste Udg. I, S. 629 kaldes han »Deputeret«.

Digitized by Google

Heltzen d. 19de Septbr. 1785 og blev ligesom sin Ægtefælle bisat i det Lillienskioldske Gravkapel i en til Gaarden hørende Kirke. Hendes Søster, Ditlevine Feddersen, som dengang var bosat i Kjøbenhavn, skildrer i Brev til Mathia Anker af 22de Octbr. 1785 Karen som »den elskværdigste, dydigste, uligneligste Søster« og fortæller, hvorledes »en hidsig Feber røvede hende bort midt i en Sundhed og Munterhed, som sjelden følger hendes Alder«. I et andet Brev til den samme af 13de Septbr. 1800 skriver hun i Anledning af, at Fru Heltzens Børnebørn, Juliane og Elisabeth Lillienskiold, vare i Besøg hos Bernt Anker: »Franskmanden siger, at godt Blod kan ikke lyve; Gud veed, de har godt nok at slægte paa: deres Mormor især glemmer jeg aldrig. Et Hjerte som hendes, O, ingen Dødelig bør bryste sig af at have det bedre«.

---

2. Christine Sophie Collett, gift med Geheimeraad Hieronymus Johann Schultze, R. D. O.

Kjøbmand Peter Colletts og Anne Cathrine Rosenbergs næstældste Datter, Christine Sophie (kaldet »Stinchen«) fødtes i Christiania d. 24de Februar 1726 og kom efter Forældrenes Død til Søsteren Fru Heltzen i Kjøbenhavn, hvor hun d. 18de April 1755 blev gift med daværende Justitsraad og Sekretær i Krigskancelliet Hieronymus Johann Schultze. Men allerede Aaret efter, d. 6te April, døde hun i Kjøbenhavn. Nogle Uger iforveien havde Ægtefællerne oprettet reciprokt Testament, (konfirmeret 21de April 1756), hvorefter den længstlevende skulde arve den anden, hvis denne ikke efterlod sig nogen Livsarving, dog saaledes, at om Schultze døde først, skulde hans Søskende eller deres Arvinger faa 300 Rdl. til lige Deling, og hvis hun døde først, skulde hendes Søskende faa 1000 Rdl. til Deling paa samme Maade. Da hans Hustru var død uden at efterlade sig Børn traadte derfor Schultze op i hendes Sted som Fordringshaver efter Testamentet i hendes

Digitized by Google

Forældres og Morbroders Mathias Rosenbergs Dødsboer og fik ved den endelige Udlodning i disse, med Fradrag af de 1000 Rdl., udbetalt henved 12,000 Rdl.

Schultze var født i 1716 og Tysker af Fødsel. I 40-Aarene blev han Kancellist i Krigskancelliet, Auditør ved Drabantgarden og Landkadetkorpset samt Medlem af Slotsretten, og siden gik han hurtigt frem i Kancelliet og Rangklasserne. I 1746 fik han Titel af Krigsraad og forfremmedes til Kancellisekretær, i Begyndelsen af 1754 blev han virkelig Justitsraad, udnævntes i 1757 til Deputeret i Landetatens Generalkrigskommissariat, fik to Aar derefter Titel af Generalkrigskommissær med Rang som Oberst, blev ved Kommissariatets Forening med Krigskancelliet Medlem af Generalkrigsdirektoriet og ved dettes Ophævelse i 1767 Deputeret i Generalitets- og Kommissariatskollegiet. Samme Aar blev han Etatsraad, 1768 Konferentsraad og 1774 Ridder (ɔ: Storkors) af Danebrog, ved hvilken Leilighed han efter Ordensstatuterne valgte til Symbol »Candide sed caute«. I 1781 blev han Geheimeraad med Titel af Excellence. Fremdeles var han i en Aarrække Direktør ved Landetatens Varemagasin og benyttedes i flere kongelige, navnlig militære Kommissioner. Da han var 80 Aar gammel fik han (d. 18de Novbr. 1796) Afsked i Naade som Deputeret i Kollegiet. Dette Kollegium skildres nogle Aar iforveien af Major Schrødersee, en af Kronprins Frederiks Hofmænd, som bestaaende af Mænd uden Karakterfasthed og Viljestyrke. Med sin bidende Pen skriver han om Schultze: »Geheimeraad Schultz, der kom her ind i Landet som hvervet Tambour, er hele Collegiets levende Ordbog. Han er ydmyg, især mod Regimentstambouren, hvis store Tromme han ønsker sig til Ligkiste. Benene putter han helst under Bordet, fordi det ene er kortere end det andet, og han har desaarsag aldrig kunnet holde Fodslag med Tiden« [1]).

Efter Christine Colletts Død blev Schultze gift med Anne Susanne Fabritius (af den i 1778 adlede Familie Fabritius de

[1]) Vaupell's d. og n. Hærs Historie II, Kbh. 1876, S. 245—46.

Digitized by Google

Tengnagel), født 1737 og Datter af Bankkommissær Etatsraad Gotthilf Just Fabritius og Mariane Bruguier. Ogsaa dette Ægteskab var barnløst. Hans Hustru døde i Kjøbenhavn d. 11te Juli 1792 og selv døde han i samme By d. 27de Septbr. 1803, 87 Aar gammel.

En norsk Forfatterinde fra Tullins Dage.

3. Ditlevine Collett, gift med Konferentsraad Nicolai Feddersen.

Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs tredie Datter fødtes i Christiania d. 19de Juli 1727 og blev kaldt Ditlevine efter Statholder Ditlev Vibe, der stod Fadder til hende.

Efter Forældrenes Død kom hun til sin Faster, Fru Resen, som boede i »Collettgaarden«, og blev derfra d. 5te Januar 1749 gift med den 28 Aar ældre Magistratspræsident, Justitsraad Nicolai Feddersen, hvem hun bragte en Formue paa 25—30,000 Rdl. Feddersen, som var født i Flensborg d. 18de Octbr. 1699 og Søn af Raadmand Peter Feddersen og Lucia Suling, var i 1746 bleven Magistratspræsident i Christiania efter tidligere at have været Hovmester for de kongelige Pager og Medlem af Slotsretten i Kjøbenhavn. I 1746 fik han Titel af Justitsraad og blev i 1760 Etatsraad [1]).

Ditlevine var en fra Hjertets og Forstandens Side mere end almindeligt vel udrustet Natur, med en poetisk anlagt og livlig Aand. Denne uddannede hun ved megen Læsning, som man kan se af hendes efterladte, i Universitetsbibliotheket opbevarede Versebog, der indeholder Uddrag af franske, tyske, danske, engelske og svenske Forfattere.

I sin Ægtefælle fandt hun en beslægtet Natur. Præsident Feddersen skildres som en »fint dannet og kundskabsrig Mand« med

---

[1]) Om hans Familie haves Efterretn. i O. H. Moller's »Genealog. Tabellen von den Vorfahren und Nachkommen des Herrn Peter Feddersen«. Flensb. 1774.

Digitized by Google

skjønliterære og videnskabelige Interesser. Han skal have været den første, som her i Landet arbeidede for Dannelsen af en historisk Forening, og efterlod sig ogsaa en betydelig Bogsamling [1]).

Til Feddersens nærmeste Omgangskreds hørte Digteren Tullin, der i 1760 blev gift med Præsidentens Søsterdatter, Mette Kruckow, som dengang opholdt sig i Huset hos sin Onkel. Tullin, der paa den Tid stod paa sit Høidepunkt som »Maidagens« feirede Digter, hvis Vers var paa alles Munde, satte megen Pris paa Omgangen i dette literært dannede Hjem, der dannede en behagelig Modsætning til det støiende Selskabsliv, som hans Venner blandt Christianias Kjøbmandsaristokrati droge ham ind i, men som han med sin svage Helbred slet ikke taalte. I Husets aldrende Herre, hans »cher oncle Feddersen«, der selv skal have skrevet Vers, havde han en Mand, hvis Skjøn paa Poesi han tillagde megen Vegt, og Husfruen satte han ligeledes høit; han roser hende ensteds i sine Breve for »hendes ulignelige Genie til Poesie« og skrev Hyldningsdigte til hende, bl. a. under Benævnelsen »Dorinde«. Gjennem Tullin stiftede den bekjendte Topograf, Præsten Wilse Bekjendskab med hende; han omtaler hende med Anerkjendelse som en Dame, der »dyrkede Sprog og Videnskaberne, hvilket Moden kuns tillader Kjønnet incognito« [2]).

Fru Feddersen nærede paa sin Side stor Beundring for Tullin, som hun omkring Aaret 1760 paa sine egne og nogle andre Christiania-Damers Vegne hyldede i følgende Digt, overskrevet »Et Høyagtnings Vidne fra nogle Hyrdinder i Norden til den norske Ovidius:«

Hvis Verdens Skikke var som i de ældre Tider,
En Ære-Støtte vi opreiste Dig, *Tullin!*

---

[1]) J. Møllers Tidsskr. for Kirke og Theologi IV S. 210; L. Daae: Det gamle Chria. S. 175 og Tullin's Breve i Ill. Nyhedsblad for 1861, No. 28 o. flg., Særtryk S. 11. [2]) Tullins Breve, l. c., Tullins saml. Skrifter, Indledningsdigtet og I, S. 113 og 134; Wilses »Reise-Iagttagelser« I, S. 197; Rahbeks Fortale til Seidelin's Udgave af »Tullins udvalgte Digte«, Kbh. 1799 S. LXXIX og N. M. Petersens Danm.s Literaturhist. 2 Udg. V 2, S. 201.

Digitized by Google

Men da vor Alder nu ei slige Moder lider,
Saa gid vi havde kun saa sindrig Pen som Din,

Paa det vi kunde her Din Roes saa net avmale
Som Du har malet alt, Din Maji-Dag især!
Og at — dog nei, det er forgiæves, vi vil tale;
Hver Tanke, Du har tænkt, Din Ære-Støtte er.

Ja troe, Vor norske *Young!* Din Lykke skulde blive
Din Tænke-Ævne liig, hvis de formaa'de det,
Som sig Forundrere af Dig her underskrive,
Til Tegn, at deres Kiøn kan ogsaa tænke ret.
Saa skriver og underskriver
Dorinde.

M. R., K. V., K. A., D. E., A. S., B. M., M. L.« (Formodentlig Maria Resen, f. Collett, Karen Vogt, f. Holter, Karen Ancher, f. Elieson, Dorothea Elieson, f. Mogensen, Annichen Støedt, f. Ancher, Bolette Müller, f. Darjes, og Mathia Leuch, f. Collett.)

Fyrretyve Aar senere blev dette Digt trykt i »Hermoder« (V, 14de Hefte) sammen med to andre Digte fra Ditlevine Feddersens Haand, af hvilke det ene er skrevet til hendes Mands Fødselsdag, som hun betegner som »den velsignede Dag, der rykker hende ud af den Traurighed, hvori hendes Sygelighed saa ofte sænker hende«. I October 1765 udgav hun anonymt en Oversættelse fra Fransk af Goldonis Komedie »Pamela«, som Redaktøren af Christianias eneste daværende Avis »Nordske Intelligenz-Sedler« fandt saa »ypperlig«, at han begyndte at optrykke den i sit Blad (Aarg. 1766 No. 14—26). Da private Skuespil netop dengang vare komne i høieste Mode i Byens bedste Kredse, er det sandsynligt, at Oversættelsen — som antydet af vor Theaterhistoriker H. J. Huitfeldt — har været beregnet paa, at Stykket skulde opføres paa Privattheatret. Ligeledes oversatte hun Voltaires 5 Akts Skuespil »Kaffehuset eller Skotlænderinden«, der dog ikke udkom paa Tryk. I et Brev til Søsteren Mathia fra 1796 omtaler hun denne Oversættelse som et af sine Ungdomsarbeider og ønsker, at hun kunde have seet sin

Digitized by Google

Niece, Martine Collett i »Lindanes« Rolle, som denne netop med stort Bifald havde givet paa Christianias dramatiske Selskabs Theater[1]).

Af langt varigere Interesse end disse literære Smaating er dog en i Rigsarkivet bevaret Samling af Breve, 11 i Tallet, som Fru Feddersen i Aarene 1785—1801 (altsaa i hendes 58de til 74de Aar) skrev fra Danmark til Mathia Anker i Christiania. I disse lærer man hende at kjende som en gjennem-elskværdig gammel Dame, af en svag Helbred, men med en til det sidste lige usvækket Interesse for det Aandsliv, som rørte sig om hende, med en fin Pen, en let og behagelig Stil, fuld af Deltagelse for andres Lidelser og med den ømmeste Hengivenhed for sine 3 voxne Sønner, hendes Alderdoms Glæde. Med Brevene fulgte undertiden Digte, bestemte til at indheftes i en liden Digtsamling, en vis »rød Bog«, som hendes Brodersøn, daværende Overhofretsassessor Peter Collett havde faaet laant til Gjennemsyn, og som senere var kommen Mathia Anker ihænde. Et Digt, som findes blandt Brevsamlingen i Rigsarkivet, er skrevet i hendes 74de Aar, i Slutningen af Marts 1801, da der kom Efterretning om, at den engelske Flaade paa Veien til Kjøbenhavn seilede ned mod Kronborg Fæstning. Det aander en glødende Harme mod Englænderne, der skildres som »Sørøvere«, og begynder saaledes:

»O Britter, siig, er det vel dig,
Vi før den Ædle kaldte,
Og som hver Norsk fornemmelig
Sig til et Mønster valgte?
Nei, visnet er dit Laurbær-Blad« osv.

Digtet er i det hele ganske betegnende for Omslaget i Stemningen mod den britiske Nation. Begivenhederne i 1801 og 1807 gave den tidligere Beundring en varig Knæk.

Om sine poetiske Smaaarbeider udtaler Fru Feddersen i et Brev fra 1801, at det »rigtignok uforskyldte Bifald«, de have vakt hos hendes kjære norske Venner, har forsonet hende med, at de Danske ikke brøde sig om at læse dem; »har de«, siger hun, »nu og da ved

[1]) Huitfeldt: Christiania Theaterhistorie, S. 66—68, 104—105 og 156.

Digitized by Google

en Hændelse faaet noget deraf i Hænderne, har man let mærket, de vist ikke har følt mere derved end (som Tode siger) et Rullegardin; formodentlig har de tænkt, som og kan være sandt nok, at Smagens Alter modtager ikke nuomstunder deslige Smaaheder til Offer«. Hun beklager derefter Kvinderne i Almindelighed, fordi de have saa liden Anledning til aandelige Adspredelser, og slutter med at sige, at »da mine Opdragere ikke har villet unde mig Leilighed til andre nyttige Beskjæftigelser, hvad Under da, at jeg i mangt et Lidelses Rus og for i nogle Øieblikke at kunne glemme, hvor lidet lykkelig jeg er, griber til det unyttige, lige til at gjøre slette Vers over min Hund?«

I Christiania med dets udprægede Handelsaand var det dengang og længe iforveien det sædvanlige, at Embedsmændene og navnlig de, som tilhørte eller vare indgiftede i Byens Kjøbmandsfamilier, gave sig af med Handels- og Fabrikforetagender, der kunde supplere deres ikke meget rundelige Embedsindtægter og sætte dem istand til i social Henseende nogenlunde at holde Skridt med Kjøbmandsaristokratiet. Et mere bekjendt Exempel herpaa er Digteren Tullin, som var Raadmand og Justermester i Christiania paa samme Tid som han var Spiger-, Stivelse- og Pudderfabrikant. Med Præsident Feddersen var det ligedan, idet han satte en større Del af sine Midler i en Papirfabrik ved Akerselven, kaldet »Jerusalems Papirmølle«, som han selv forestod, og hvorfra han og senere hans Enke solgte forskjellige Sorter Skriv- og Karduspapir. Han var derhos i mange Aar en af Direktørerne i Akershus Stifts Told-

Digitized by Google

forpagtningsselskab. Endel Penge havde han ogsaa staaende i faste Eiendomme, nemlig en af ham selv beboet Bygaard i Kongens Gade i Christiania og Gaardene Frydenberg, Disen og Hougerud i Aker. Paa Frydenberg, som tidligere eiedes af Ditlevines Morbroder Mathias Rosenberg, og hvortil der hørte en smuk Have med »Orangeri« etc., have Feddersens formodentlig boet om Sommeren. Det er uden Tvivl til denne Løkke, som ligger lidt i Nordost for Byen og har en vakker Udsigt over Dalen og Fjorden, at der sigtes i Tullins Digt »Ingen Fabel til Dorinde«, som er skrevet til Fru Feddersens Fødselsdag, og hvori det i Hyrdestilen fortælles, hvorledes Fornuften og Dyden, som vare blevne husvilde, sloge sig ned paa Frydenberg, hvor de befandt sig vel[1]).

I 1767, da Feddersen i 21 Aar havde beklædt Præsidentskabet i Christianias Magistrat, blev han indviklet i en uheldig Strid med den berygtede Eventyrer, Grev Carl Schack Rantzau-Ascheberg, der i et halvt Aars Tid var kommanderende General her i Landet, hvor han forstod at gjøre sig grundigt forhadt[2]). Denne Mand havde mægtige Forbindelser ved Hove, og ved Hjælp af disse fik han allerede to Maaneder efter sin Ankomst, d. 20de Juli 1767, ganske uformodet og uden Lov og Dom »forløvet«, ɔ: afsat, den gamle Præsident fra sit Embede, hvilket fremkaldte stor Misfornøielse hos Byens Borgere, af hvem Feddersen var meget yndet. Aaret efter fik han vel en Slags officiel Opreisning ved en Udnævnelse til Konferentsraad, men i noget nyt Embede blev han ikke ansat; formodentlig har man fundet ham for gammel. Ditlevine Feddersen harmede sig i høieste Grad over den Maade, hvorpaa hendes Mand var behandlet, og skrev endog d. 8de Aug. 1767 et langt Digt derom til Kongen[3]). Hun kunde aldrig glemme denne Uret og fandt, som rimeligt var, Opreisningen lidet fyldestgjørende. I 1790, da Bernt Anker var bleven Konferentsraad, skriver hun saaledes

[1]) Tullins saml. Skr., S. 134. — Frydenberg, Disen og Hougerud kjøbte Feddersen i 1753, 1754 og 1765 for 1446, 2010 og 1900 Rdl., men da Enken 20 Aar efter solgte dem, fik hun 3150, 4000 og 2250 Rdl. for dem. [2]) L. Daae: Det gamle Christiania, S. 180—83. [3]) G. Schønings (og B. Dass's) Saml i det kgl. Bibl. i Kbh., Mskr. 985 Fol. (Meddelt Udg. af Prof. L. Daae).

Digitized by Google

til sin Søster Mathia: »Men à propos, min lille Frue Conferentsraadinde; nær havde jeg glemt at complimentere til dette nye Navn. En Laas-Oplukker, eller hvad man kalder det, havde jeg dog heller seet dingle ved Siden af din Mands Kiole, saa havde jeg i det Mindste beholdt min Rang for mig selv, hvilken jeg dog har bandet mere end een Gang, og for mange Aar siden gierne vilde have solgt for 8 β. Løierligt nok, at naar man har fornærmet en Uskyldig, erklæret at man har giort den Uret, bestemt at en Snavs Titel skal giøre Tingen god igien, saa bliver dog Virkningen modsat og splittergal. En slig Behandling er ikke at udstaae under en Regiering, som ellers virkelig er mild og naadig . . .«

Feddersen døde i Christiania d. 4de Marts 1769. Begravelsen gik for sig med stor Høitidelighed, idet Byens Borgerskab benyttede Anledningen til en Demonstration mod det Hofregimente, som havde faaet ham bort fra Præsidentpladsen. Herom beretter Intelligentssedlerne for 22de Marts 1769: . . . »Den salige Herres Liig blev sidste Mandags Morgen, den 21de Martii, med en standsmæssig og ellers her i Staden usædvanlig Pragt bisat i sin Frues Fædrene-Begravelse. Aftenen tilforn havde ikke alene en stor Deel af Borgerskabet, men endog andre Stadens Indvaanere illumineret deres Vinduer til Ære for deres i 21 Aar retsindige og elskede Præsident, og i Sørge-Huset saaes midt for Hoved-Porten en ind efter i Gaarden forlænget grøn Buegang, behængt med en stor Mængde Lanterner paa Siderne, og i Slutningen saaes paa en ziirlig sort Piedestal den Afdødes Navn i enkelt Træk, stærkt forgyldt og behængt med Lamper; det var omgivet med en Glorie indfattet af Skyer, hvorfra en Haand frembragte en Laurbær-Krands. Øverst i Hvælvingen var Vaabenet anbragt, og nedenunder Navnet paa Piedestallen læstes følgende illuminerede Inscription: »Ieg blev lyksalig førend mine Fiender«. Da Liget blev udtaget, blev af Skibet »Den norske Klippe« saluteret med 9 Skud, hvorefter fulgte Minutskud, indtil den ganske Liig-Ceremoni var tilendebragt«. Derefter følger en Gravskrift, som er mærkelig ved sin høist polemiske Form; det hedder deri bl. a.: » . . . Misundere! | hans Ret til eders Had | begyndte med hans Liv d. 18de Oct. 1699, | voxte efterhaanden som han samlede Fortienester | og saae dem belønnede | naaede sin Højde | da han blev forenet i Ægteskab d. 15 Jan. 1749 med høivelbaarne Frue | Frue Ditlevine Collett | Dødeligheden har ikke Ønsker til mere | end han ejede efter denne Foreening | han

Digitized by Google

plagede eder med saa megen Lyksalighed indtil d. 20 Aug. (*sic*) 1767 | da et Glimt af hans Embeds Dyd | betog ham Lejlighed til at viise fleere« . . .

Feddersen efterlod sig 4 Sønner. En Datter, Anna Lucia, som fødtes i Slutningen af 1750, var død i sin spædeste Barndom. Af Sønnerne døde den næstældste, Nicolai, lom led af Epilepsi, et Par Maaneder efter Faderens Død, idet han d. 5te Mai 1769, neppe 17 Aar gammel, druknede i Akerselven ved den før omtalte Papirmølle, hvor han var ude at fiske. De 3 andre Sønner vare: 1) Peter, f. i Christiania 16de Januar 1750, døde ugift i Kjøbenhavn d. 1ste Febr. 1822 som Justitiarius i (dansk) Høiesteret, Geheimekonferentsraad og Stk. D. O. 2) James, f. i Christiania d. 18de Septbr. 1753, døde ugift i Kjøbenhavn d. 16de Mai 1791; søgte og fik i 1787 paa Grund af Sygelighed Afsked som Fuldmægtig i Kommercekollegiet, ved hvilken Leilighed han fik Titel af Kommercesekretær; 3) Ditlev Frederik, f. i Christiania d. 13de Septbr. 1754, døde omtrent 1810 som Assessor i Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn, Justitsraad og »Kongens Foged« (ɔ: den Embedsmand, som udførte Fogedforretningerne i Kjøbenhavn); gift i Kjøbenhavn d. 18de Juni 1790 med Dorothea Cathrine Staal, »salig Lynges«. Af disse Sønner var den ældste fra Slutningen af 1771, som udnævnt til Protokolsekretær i Høiesteret, bosat i Kjøbenhavn, og da ogsaa de to yngre ved sine Studier vare knyttede til denne By, besluttede Fru Feddersen sig til at følge dem og tage Bopæl paa samme Sted, saa meget mere som hun der havde flere Slægtninger og Venner, deriblandt Søsteren, Konferentsraadinde Heltzen, Kusinen Karen Suhm, f. Angell, Svogeren Konferentsraad Schultze og paa Rønnebæksholm i Sydsjælland Broderen Kammerraad Collett. Hun overdrog derfor sin Broder, James Collett, at sælge Papirmøllen og de faste Eiendomme og flyttede Sommeren 1772 ned til Kjøbenhavn, hvor hun boede med sine Sønner paa Nørregade. Om Sommeren laa hun gjerne, naar hendes Helbred tillod det, paa Landet ved Vedbæk eller Fredriksberg. Helbreden var hendes svageste Punkt, og den kommer hun ofte tilbage til i sine Breve. »Sundheden«, siger hun

Digitized by Google

i et af dem, er »et Gode, som jeg næsten lidet eller intet har vidst af at sige«, men ikke destomindre blev hun, som det ofte gaar svage Mennesker, meget gammel; i et Brev fra 1796 udtaler hun ogsaa selv: »Mit Legems Bygning maa dog være af en egen Malm, siden den kneiser endnu, uagtet de mange Storme og Rystelser; næsten er jeg undselig over at trække Livets Traad saa lang eller, som Ordsproget lyder, saaledes at tage Tappen med, og dog — denne Modestie uagtet, er jeg ikke saa aldeles utilfreds med at leve. Og hvorfor da denne Levelyst? Er Livet vel værdt vore Ønsker? Jo, fordi jeg ikke altid lider lige meget, fordi jeg har Sønner, som kiæle for mig, fordi jeg ejer en elsket Søster, som ynder mig, og hist og her Venner, som ikke vil miste mig, fordi jeg har nogenledes det, som man kalder »Netop«, der gjør de Lykkeligste rige« . . . Endnu i 7 Aar skulde hun »trække Livets Traad«. Den 18de Novbr. 1803 døde hun i Kjøbenhavn »efter mange Aars Lidelser« noget over 76 Aar gammel.

---

4. Kjøbmand i Christiania James Collett og Hustru Karen Leuch. Kjøbmandsliv og borgerlig Virksomhed.

Peter Colletts og Anna Cathrine Rosenbergs Søn James fødtes i Christiania d. 28de August 1728. Da han var 11 Aar gammel, døde hans Fader, hvorved den ene af de to Chefsposter i det rige, fædrene Handelshus Collett & Leuch blev ledig, og det faldt da næsten af sig selv, at James som ældste Søn opdroges til at indtage Faderens Plads i Firmaet. I dette Øiemed sendtes han efter Familiens Sædvane tidligt til London, hvor han under Farbroderens, den engelske John Colletts Ledelse fik sin Uddannelse som Handelsmand. I 1746 mistede Huset Collett & Leuch uventet sin anden Stifter og Chef Peder Leuch, og da ogsaa Peter Colletts Enke Aaret efter afgik ved Døden, kom James i ung Alder til at deltage i Afviklingen af de to store Dødsboers Forretninger (se foran S. 81). Samtidigt begyndte han Trælastforretninger for egen Regning, i hvilken Anledning han fra 1748 leiede af Forældrenes Dødsbo dettes Trælasttomt, Dælenengen ved Christiania. Da Peder Leuch's ældste Søn, Morten Leuch, var bleven myndig, stiftede han med

Digitized by Google

ham i Aaret 1755 et nyt Handelshus Collett & Leuch, der afløste det gamle, hvis fleste Sagbrug og Skove det kjøbte, og disse to Slægtninger, som tillige vare forbundne ved dobbelt Svogerskab, idet begge vare gifte med en Søster af sin Kompagnon, fortsatte siden Fælleshandelen til 1768, da Morten Leuch afgik ved Døden. Derefter drev James Collett Forretningerne alene, men fremdeles under det forrige Firma, som han først henved Aaret 1786, da han optog sin ældste Søn Peter Collett som Associé, ombyttede med Navnet Collett & Søn.

Handelshuset var i Aarene 1760—90 det, som næst det Anker'ske havde den betydeligste Omsætning. I 1774 vare følgende de største Skatydere i Christiania: 1) det Anker'ske Handelshus med Næringsskat 680 Rdl. 2) James Collett med do. 361 Rdl.; 3) (Kancelliraad) M. L. Mogensen 265 Rdl.; 4) Generalinde Wilster 240 Rdl.; 5) Madame Cudrio 191 Rdl.; 6) Generalauditør Lengnick 181 Rdl.; 7) Generalkrigskommissær Holter 159 Rdl.; 8) Jens Thoresen 138 Rdl.; 9) Anders Colling 129 Rdl.; 10) Rasmus Dybwad 100 Rdl. I Christiania med Ladestederne Son, Hølen og Drøbak udlignedes i 1774 paa Næringen 8160 Rdl. — I 1788 faldt Skatten saaledes: 1) det Anker'ske Handelshus 572 Rdl.; 2) James Collett 180 Rdl.; 3) Adam Steen 140 Rdl.; 4) Paul Clausen 120 Rdl.; 5) Jørgen Pløen 105 Rdl.; 6) Jens Thoresen 100 Rdl.; 7) Kancelliraad Mogensen 90 Rdl. 8) Madame Cudrio 82 Rdl.; ialt udlignet 10,450 Rdl., hvoraf Halvdelen paa Eiendomsgrund og Halvdelen paa Næringen[1]).

Det Collettske Firma regnedes for at være meget solid og nød stor Anseelse. I Marts 1759, da Kongen ønskede at laane 30,000 Rdl. til Arméen, »deels af publiqve Fonds, deels hos formuende Particuliers« i Akershus Stift, blev Collett & Leuch af Magistraten anmodet om at faa dette Laan istand[2]), og Firmaet tegnede sig da selv for 10,000 Rdl. (Justitsr. Chr. Ancher for 1000 Rdl.). Det følgende Aar reiste Kjøbmændene i Christiania og

[1]) Byens Regnskab for 1774 og Lange's Optegn. i Rigsark. [2]) Chria. Magistrats Sessionsprot. for $\frac{7}{8}$ 1759.

Digitized by Google

Drammen Spørgsmaal om Oprettelsen af en norsk Bank, i hvilken Anledning de bemyndigede Christian Ancher og Collett & Leuch til at handle i Sagen paa deres Vegne, og disse to Huse indgave derefter i Juni 1760 en Forestilling til Kongen om, at der til Ophjælp af »Norges Handel, Manufacturer og Agerbrug« skulde oprettes en »Auxiliair- eller Nebenbanque« i Christiania som Filial af Kurantbanken i Kjøbenhavn. Herom pleiedes nu i 1½ Aars Tid Underhandlinger med Kurantbankens Bestyrelse, uden at det dog lykkedes at drive Sagen igjennem paa de Vilkaar, som fra norsk Side bleve opstillede. I Begyndelsen af Syttiaarene vaagnede Bevægelsen for at faa en norsk Bank op paany, og nu foresloges tillige oprettet et Økonomi- og Kommercekollegium for Norge; denne Gang var det atter det Anker'ske Handelshus og James Collett, som med nogle andre større Firmaer stode i Spidsen for de nationale Bestræbelser, men som bekjendt ledede disse ligesaalidt nu som tidligere til det ønskede Resultat[1]).

Collett-Husets Hovedforretning, Trælasthandelen, gik fremdeles i det gamle Spor, til engelske og tildels skotske Havne. Udskibningen foregik hovedsagelig ved fremmede Skibe. Firmaet havde selv nogle Fartøier (i 1760—61 »Anne Cathrine« paa 177 Læster, »St. Anna« paa 94 L., »Anne Cathrine «(No. 2) paa 87½ L., »Karen & Mathia« paa 75½ L., »Salvator« paa 44 L. og »Mathia« paa 19 L.), men de fleste af disse gik væsentlig i Fragtfart paa Frankrig, Portugal og Middelhavet. Med Undtagelse af enkelte, kortvarigere Perioder, som f. Ex. Aarene omkring 1760, da den Krig, hvori England dengang var indviklet, satte Trælasthandelen og Skibsfarten tilbage, var denne Handel i det store taget lønnende, og især havde den i Aarene 1776—1783, under den nordamerikanske Frihedskrig, et overordentlig gunstigt Tidsrum, hvori Fordelen for de større Huse, som i Christiania næsten havde monopoliseret Trælastudførselen til Storbritannien, var meget betydelig.

[1]) Meddel. fra d. n. Rigsarkiv I, S. 434—64 og Generalkonsul S. C. Andersen: »Om Bank- og Pengevæsenet i den d.-n. Stat« Chria. 1882, S. 21—22 og 31—32; jvfr. Chria. Magistrats Sessionsprot. 1751—64 S. 572 (i Rigsarkivet).

Digitized by Google

I Begyndelsen af denne gyldne Periode indtraf en Begivenhed, som belyser en enkelt Side af Trælasthandelen paa den Tid, nemlig Kjøbmændenes Optræden ligeoverfor Bønderne, som solgte Tømmer til dem. Bønderne benyttede sig af de gode Trælastkonjunkturer til at klage over den Vilkaarlighed, hvormed de ofte behandledes af Kjøbmændene, især ved Betalingen, og Stiftamtmanden i Akershus Stift Levetzau, som tog sig af deres Sag, fik for sit Distrikt udvirket det bekjendte Tømmer-Reskript af 13de Novbr. 1776, som fastsatte strenge Regler om hurtig Betaling til Lastebonden. Over dette Reskript, som var indledet med nogle Hentydninger til Kjøbmændenes Mangel paa Nøiagtighed i Forholdet til Bønderne, bleve Trælastmagnaterne i Christiania og Fredriksstad meget fornærmede og lode med Bladet »Intelligentssedlerne« omdele et trykt Manifest, underskrevet af James Collett og 8 andre, hvori de protesterede mod Reskriptets Hentydninger som skadelige for deres Kredit og gode Navn og Rygte, stevnede de Bønder, som maatte have noget at fordre hos dem, til inden Udgangen af Februar næste Aar at kræve sin Betaling paa deres Kontor og udsatte en Præmie af 500 Rdl. for den, som kunde angive Udsprederen af de fornærmelige Beskyldninger, »paa det at deslige Calumnianter ikke maa gaae ustraffede«. En saa direkte Udæskning kunde Stiftamtmanden ikke lade gaa uænset hen; han indberettede Sagen til Regjeringen, som ved et nyt Reskript af 26de Febr. 1777 bemyndigede ham til at tilkjendegive Manifestets Udstedere Kongens Misnøie med deres Optræden, idet det erklæredes, at om end det Ankerske og Wilsterske Hus samt Collett og Holter vare gode Betalere, saa kunde der dog ikke i en almindelig Anordning gjøres nogen særlig Undtagelse for deres vedkommende. Herigjennem fik imidlertid de fire nævnte Handelshuse den Opreisning, som det var dem mest om at gjøre, men Christiania-Grosserernes Forhold til Levetzau vedblev siden altid at være spændt[1]).

Collett-Huset kjøbte sin meste Trælast af Bønderne, men virkede

[1]) Wessel Bergs Resk.saml. II, S. 701 og 713, L. Daae: Det gamle Chria S. 196—98.

Digitized by Google

ogsaa endel Tømmer i sine egne Skove, der laa i Nærheden af Glommens Vasdrag i 3 store Hovedgrupper, i Trysil, paa Hedemarken (Løitens og Romedals Almenning) og i Enebak under Gaarden Fladeby, hvoraf James Collett blev Eier som nærmeste Odelsmand efter Morbroderen Mathias Rosenberg, der døde ugift d. 17de Febr. 1753. Her, i Trakten om Øieren, laa ogsaa Firmaets betydeligste Sagbrug, nemlig 7 Sage under Fladeby samt Barbøls og Troldhuls Sage i Enebak, Braatebruget i Skedsmo, Bybruget i Fet og Slattum Sagbrug i Nitedalen. Fremdeles eiede Collett Dals Sag og 3 Sage under Bjølsen i Aker. Med Tømmerdriften fra det afsidesliggende Trysil havde det store Vanskeligheder, da Vasdraget derfra gaar til Sverige, men Skovene der vare særdeles rige, og for at udnytte dem gjaldt det for Eierne at faa Lov til at fløde Tømmeret et Stykke ind paa svensk Grund, for at det derfra over Halensøen gjennem Flisenelven kunde føres i Glommen. Herom pleiedes allerede i 1755 Forhandlinger mellem den dansk-norske og den svenske Regjering, men, som det synes, uden gunstigt Resultat. 16 Aar derefter var dette Spørgsmaal atter oppe, idet den senere Statsraad Carsten Anker for Colletts, Peder Holters, det Ankerske og det Wilsterske Handelshus's Regning i 1771 og 1772 drev Underhandlinger i Stockholm med Gustav d. III om Trysil-Tømmerets Flødning gjennem den øverste Del af Klarelven, men heller ikke denne Gang fik de norske Trælasthandlere sit Ønske opfyldt, hvorimod Underhandlingerne kostede dem en Mængde Penge. Først i Slutningen af 1791 lykkedes det dem at faa den Tilladelse, de saa længe havde begjæret[1]).

Ved Siden af Trælastforretningerne drev Collett en betydelig Virksomhed som Fabrik- og Bergverkseier. Den 7de Juli 1758 kjøbte han paa Auktion for 362 Rdl. det gamle, ved Oslo beliggende Alunverk, hvorpaa Grundlæggerne, det forrige Firma Collett & Leuch, i sin Tid havde anvendt saa store Bekostninger (se foran

[1]) Chria. Magistrats Sessionsprot. $\frac{30}{10}$ 1755 og $\frac{5}{10}$ 1756; Reskr. hos Wessel-Berg af $\frac{19}{8}$ 1785 og Moe: Tidsskr. f. Pers.hist. I, S. 435.

Digitized by Google

S. 71). Nu fandtes der kun nogle faldefærdige Huse paa Stedet, men den nye Eier tog strax ivrigt fat paa at bringe Verket igjen paafode, forbedrede og udvidede Indretningerne efterat have gjort en Reise til et Par svenske Alunverker og fik i 1763 tilstaaet Verket Tiende- og Toldfrihed for bestandigt samt Frihed for Hvervning og Udskrivning tilligemed Ret til at blive forsynet med Mandskab fra Lægderne. Trods alle Anstrængelser og Verkets heldige Beliggenhed lige ved Søen og Hovedstaden vedblev dog Driften fremdeles at være ufordelagtig, og i 1771 syntes alt Haab om Trivsel at være udslukket, idet Eieren da sad inde med en Beholdning af Alun for nogle og tyve Tusinde Rdl. eller Produktet af flere Aars Drift. Da indtraf den overordentlig heldige Omstændighed, at en Englænder, Mr. Colbrue, faldt paa den Ide over hele Europa at opkjøbe alt det Alun, han kunde overkomme, for at man siden skulde nødsages til at tage denne Vare hos ham til de Priser, han selv maatte bestemme. Heller ikke det lille herværende Alunverk undgik hans Opmærksomhed; han kjøbte op hele dets Beholdning og betingede sig tillige alt det Alun, Verket i de fire følgende Aar kunde producere til Udførsel. Ved Plakat af 13de April 1772 blev endvidere Indførselstolden paa (fremmed) Alun forhøiet, og nu begyndte en for Verket særdeles heldig Periode, men denne blev rigtignok ikke af lang Varighed, da Mr. Colbrue selvfølgelig ikke i Længden kunde holde Skridt med Europas Alunproduktion og derfor efter nogle Aars Forløb gjorde Bankerot, hvorpaa Markedet en Tid lang overfyldtes fra hans store Beholdninger, der solgtes til lave Priser. James Collett (og efter ham hans Søn John) vedblev dog fremdeles at drive Verket, hvormed der i 1776 var forenet et Potaskekogeri, men saadanne Tider som under den Colbrue'ske Alunspekulation vendte aldrig mere tilbage, og Verket har i det hele taget neppe været noget lønnende Foretagende. Den største Mængde Alun, som i et Aar virkedes, var 500 Tønder, hvoraf $\frac{3}{8}$ afsattes i Danmark og Norge, medens Resten væsentlig gik til Frankrig. Værdien af disse 500 Tdr. kunde under gunstige Omstændigheder anslaaes til 10,000 Rdl., men Driften var forholdsvis kostbar, da

Digitized by Google

den slugte en Masse Brændsel, nemlig aarlig omtrent 2000 Favne Granved og 46,000 Stk Baghun. Arbeidernes Antal var 32 Mænd og 12 Kvinder, og paa Verket boede omkring Aaret 1790 ialt 106 Mennesker[1]).

Paa Fladeby havde Collett et Teglverk, og en tredie Fabrikvirksomhed drev han paa Gaarden Møllenhof paa Eker. I 1768 kjøbte han denne Gaard med en dertil hørende Oliemølle, som kort forud var bygget af hans Kompagnon, Morten Leuch i Spidsen for et Interessentskab. Leuch havde ogsaa faaet Privilegium til der at anlægge og drive et Sæbesyderi, og dette Anlæg udførte Collett i 1769. Fra Fabrikkerne paa Møllenhof blev nu en ikke ringe Del af Landet forsynet med Grønsæbe og Linolie samt Linkager og Linkagemel til Kreaturfoder, men Eieren havde ofte at kjæmpe med Konkurrence fra Udlandet, hvor nogle af disse Varer kunde leveres billigere, skjønt de rigtignok fra norsk Side paastodes at være af mindre god Beskaffenhed.

Ved Akerselven anlagde Collett en Fabrik for Tilvirkning af Uldkarder, hvor 100 Børn siges at have »fortjent sit Ophold«, men af Mangel paa tilstrækkelig Afsætning maatte Fabrikken efter nogle Aars Drift nedlægges. Anlægget skal dog have havt den gavnlige Følge, at endel derved oplærte Folk senere som Professionister kunde forsyne Landet med alle de Uldkarder, det tiltrængte[2]). I Aarene nogle og Otti var han med at anlægge et Spinderi i Christiania, der havde 160 Spindere, mest Betlere, men Anlægget fristede, som det synes, samme Skjæbne som Uldkardefabrikken, nemlig efter en forholdsvis kortvarig Drift at blive nedlagt. Ligeledes var han interesseret i det Fredrikshaldske Sukkerraffinaderi, Frolands Jernverk og Fredriksgaves eller det Foldalske Kobberverk. Sukkerraffinaderiet oprettedes i 1752 af et Aktieselskab, hvor hver Aktie udgjorde 1000 Rdl., og Collett var en af de større Interes-

[1]) Topogr. Journal 1793, 3die H. S. 1—74; »Samleren« Kbh. 1788, II S. 118—19. [2]) Bings Beskr. over Kgr. Norge, Kbh. 1796, S. 82, og »Samleren«, l. c. S. 116—19 og 130—31.

Digitized by Google

senter, men efter omtrent 24 Aars Drift med et meget vexlende Udbytte blev Fabrikken solgt og Interessentskabet opløst. Med Frolands Jernverk gik det omtrent paa samme Maade. Det optoges i 1763 af Kammerraad Hans Hagerup med et Selskab, hvoraf James Collett var Medlem; men i 1780 solgtes Verket og Selskabet opløste sig. I det Foldalske Kobberverk havde han arvet et Par Lodder efter sin Fader (se Side 70); det dreves i Begyndelsen med Held, men fordrede senere betydelige Tilskud.

Trods det Uheld, som saaledes i Regelen havde fulgt hans Fabrikforetagender, omgikkes han dog endnu i sine ældre Aar med Planer til nye Anlæg. Professor Strøm beretter i »Samleren« (l. c., S. 126), at Collett havde isinde »denne Sommer at anlægge en Kobberplathammer, en Valkemølle, en Mølle at søndermale Bark og et Boreverk til Vandrender«. Intet af disse Anlæg vides dog at være kommet til Udførelse, hvilket vistnok, naar alt kommer til alt, i økonomisk Henseende har været det heldigste for ham, da han allerede forud havde tilsat mange Penge paa ufrugtbare Fabrikanlæg, og industrielle Foretagender dengang i det hele taget endnu havde vanskeligt for at trives her i Landet.

Fra Midten af forrige Aarhundrede bortforpagtede Staten for visse Aar af Gangen Told- og Konsumtionsafgifterne i Landets Stifter til private Selskaber, saakaldte »Toldsocieteter«, der vare grundede paa Aktier. Collett havde mange Aktier i Toldforpagtningsselskabet for Akershus Stift og var Medlem af Bestyrelsen, som havde sit Sæde i Christiania. I Aaret 1764 reiste han og Digteren Tullin til Kjøbenhavn for »paa de Commercerendes og egne Vegne« at slutte en ny Forpagtning for de følgende Aar, og han blev derved Vidne til den overordentlige Hyldest, som under Opholdet i Kjøbenhavn vistes Tullin, der ved »Maidagen« og sine Prisdigte havde vundet et almindeligt udbredt Navn som »Danmarks uden Tvivl største Digter«; der var, hedder det, »ingen Mand af Stand eller Lærdom, der vilde ansees for Skjønner af Talenter, som jo opvartede ham i hans Herberge« [1]). I det nye Toldforpagtnings-

[1]) N. M. Petersens Danmarks Lit.historie; 2. Udg. V 2, S. 198.

Digitized by Google

selskab blev Collett administrerende Direktør og fik i denne Egenskab tilligemed Kjøbmand og Lotterikollektør i Christiania Rasmus Dybwad d. 16de Octbr. 1770 Brev fra Kongen om at indkomme med Forslag til Handelens Opkomst i Norge. En lignende Anmodning skal samtidigt være udstedt til »en i Toldsocietetet og en Lottericollecteur i de andre Stifters Hovedstæder« [1]). I 1776 var Bernt Anker og Collett i Forening »Generaltoldforpagtere« for Akershus Stift.

I det kommunale Liv deltog Collett fra 1761 som en af Byens »tolv eligerede Mænd«, hvis Indflydelse paa Afgjørelsen af andre Kommune-Anliggender end de rent budgetmæssige dog endnu ikke var synderligt fremtrædende, da det var Magistraten eller Overøvrigheden, som bestemte, hvilke Sager der skulde forelægges dem. Fremdeles var han fra 1774 Medlem af Byens Brandkommission paa 5 Mand, og da Christianias Toldbod, Kran og Søboder d. 29de Juli 1785 vare gaaede op i Luer, valgtes han til Medlem af en til Ordning af Gjenopbyggelsen nedsat Kommitté, som indgav et Reguleringsforslag, der i det væsentlige bifaldtes ved Reskript af 3die Novbr. 1786. For Brandvæsenet nærede Collett en stærk Interesse, og engang forærede han Mandskabet ved søndre Kvarters Sprøite, som stod i hans Gaard, egne Hatte og Skilter til Tegn paa deres Bestilling [2]). I hans senere Leveaar skal der have gaaet det Ord i Byen, at »gamle Collett«, naar der var Ildløs, bare behøvede at vise sig og ride omkring Brandstedet paa sin Skimmel, saa fik de snart Bugt med Ilden. Han var ogsaa virksom for Oparbeidelsen af offentlige Veie og lignende nyttige Foranstaltninger. I Aaret 1770 udsatte han i Forening med daværende Etatsraad Christian de Schouboe, M. L. Mogensen, Iver Ancher [3]) og Fr. Clauson Præmier for dem, som i en halv Mils Omkreds om Christiania oparbeidede de bedste Veie, satte de fleste Favne Stengjærder og plantede Løvtrær langs Veiene, og for denne »Nidkjærhed for Lan-

[1]) Stiftsprovst Holmboes Dagbogsoptegn. i Hist. Tidsskr. 2 R. II S. 152.
[2]) Intelligentssedlerne for $\frac{2}{5}$ 1781. [3]) Bernt Ankers ældste Broder, som døde ung.

Digitized by Google

dets Fordel og Ære« fik de en offentlig Taksigelse af General-Veimesteren, G. A. Krogh[1]). Gjentagne Gange gjorde han Tjeneste som frivillig Veiingeniør for Christiania, idet han paa Byens Vegne forestod flere større Udbedringsarbeider paa Hovedveiene i Nærheden. I 1774 blev ved hans Foranstaltning den dengang bratte Ruseløkbakke gjort adskilligt bredere og bekvemmere, Kongeveien derfra til Skillebæk blev afgrøftet og istandsat og en ny Stenbro bygget over denne Bæk. To Aar senere udbedrede han ligeledes Veien gjennem Møllergaden til »Møllen« ved Akerselven. Disse Arbeider udførte han foreløbigt ved egne Midler, hvorfor Byens Øvrighed var ham meget taknemlig, da Bykassen sjelden eller aldrig havde de fornødne Penge til Bestridelse af saadanne større »Extraudgifter«. Til Veiarbeider var der i 1776, efter hvad Magistraten oplyser, i Overslaget for Byskatten kun beregnet 100 Rdl., og Magistraten var derfor særdeles tilfreds med at faa Collett til at paatage sig Møllerveiens høist nødvendige Bearbeidelse, saameget mere som man efter dens Erklæring derved »kunde vente sig dette Arbeide forsvarlig fuldført«[2]). — Ogsaa i Landbruget virkede han til Forbedringer. Paa sin Eiendom Fladeby lod han saaledes hvert Aar fra Kirkebakken Søndagen før Jul uddele Præmier, »bestaaende af en Ulveskinds Hue, en rød Klædes Vest osv.« til de Bønder og Husmænd paa hans Grund, som i det forløbne Aar havde ryddet og grøftet mest, sat flest Stengjærder m. m.[3]).

Træk af Familielivet i Christiania omkring Aar 1760. Stiftelsen af et musikalsk og et dramatisk Selskab.

Som allerede før antydet bestyrkede James Collett Slægtens gamle Forbindelse med Familien Leuch ved at ægte sit Næst-

[1]) Intelligentssedlerne for $\frac{9}{1}$ 1771 [2]) Mag.s Sessions-Prot. 1776, Skr. til Stiftamtm. $\frac{24}{4}$ s. A. [3]) Amtm. Theiste's Reise i Thaarups Mag. for Danm. og Norges topogr. Beskr. II, S. 51.

Digitized by Google

søskendebarn Karen Leuch, født i Christiania d. 19de Decbr. 1733 og Datter af hans Faders Kompagnon, den oftere omtalte »berømmelige« Peder Leuch[1]). Brylluppet, der stod i Christiania d. 10de Novbr. 1756, hædredes ved en Tale af Tullin, hvoraf Bruden fik en Afskrift i Guldsnit, med Titelen: »En Tale, holden paa det store Verdens-Auditorium til Mandkjønnet og tilskreven Bruden, velædle Jomfru Karen Leuch paa hendes Brøllupsdag i Christiania d. 10de Novbr. 1756, af C. B. T.» Talen er trykt i Tullins samlede Skrifter, men i en forandret Form og med nogle specielle Ord til Brudgommen, som ikke ere medtagne i Afskriften[2]). Den er et mærkeligt Indlæg for Kvindens Emancipation, et Emne, som Tullin ogsaa andensteds har behandlet baade i Vers og Prosa. Her vedkommer os dog kun Talerens Henvendelse til Brudgommen, hvori det bl. a. hedder: »Jeg veed det har altid været en Skik, at man ved et Brøllups-Bord skulde opvartes med en heel Hob for Legemet, men med saare lidet for Sjelen; thi Moden vil ikke, at man maa fremkomme med alvorlige Betragtninger paa en Tid, som er ene bestemt for Munterhed og Glædens Overflødighed. Men at jeg har maaskee gjort et Slags Indgreb i dens Rettigheder ved at have sendt Dem dette Ordgyderie (nogle faae urolige Timers afbrudte Tanker), ville De behage at skrive paa Regning af Deres Venskab, som jeg gjør mig saa megen Ære af, og som jeg umuelig paa en for Dem saa vigtig Dag kan lade være uerindret. De vil ikke roses i Øinene, det veed jeg; De er alt for bekjendt for Verden, at De skulde trænge dertil, og at vise Dyden sit eget Skilderie er jo altid at hykle. Men saa meget maa De dog tillade mig at sige, at Himlen har allerede begyndt at bevise Dem, hvad De fortjener, ved at unde Dem en saadan Brud, hvoraf De med Tiden vil erfare, at den har skienket Dem tusinde Lyksaligheder i en eneste. Mit Ønske er derfor, at De maa leve længe for at nyde godt af de Lyksaligheder, hvoraf De kan hente mange hos Deres Brud, mange hos Dem selv og Resten fra Himlen. Udtøm da først her i Livet alle Lykkens Magaziner, og døe derefter saa begrædt af alle Retskafne som Deres Fader!«

I Colletts Ægteskab fødtes 2 Sønner: 1) Peter, født 1757, gift med Karen Elieson, døde som Faderens Kompagnon 1792;

[1]) Se Side 40. [2]) Tullins saml. Skr. III, S. 333—60. Brudgommen har formodentlig faaet en tilsvarende Afskrift.

Digitized by Google

2) John, født 1758, gift med Martine Elieson, døde ligeledes som Kjøbmand i Christiania 1810. Faa Dage efter den anden Søns Fødsel døde Karen Collett i Christiania d. 30te Septbr. 1758, og Tullin, som neppe 2 Aar iforveien havde hyldet hende ved hendes Bryllup, skrev ogsaa hendes Gravskrift (Saml. Skr. I. S. 285—86).

Collett boede i den af hans Bedstefader byggede saakaldte »Collettgaard« i Kirkegaden; han fik Skjøde paa den i 1761 af sin Onkels, den engelske John Colletts Universalarving Claus Heide, men har uden Tvivl med Onkelens Tilladelse boet der fra det Øieblik, hans Forældres Hjem opløstes. I dette Hus, hvor i 50- og 60-Aarene Tullin, den fintdannede og kundskabsrige Præsident Feddersen og hans begavede Hustru, Ditlevine Collett, men i en senere Tid Bernt Anker, hans Hustru Mathia Collett og Enevold Falsen hørte til den nærmeste Omgangskreds, dannede sig i anden Halvdel af forrige Aarhundrede et af Midtpunkterne for det høiere Selskabsliv i Christiania. Af større Festligheder i Collettgaarden maa først og fremst nævnes det Bryllup i Mai 1758 mellem Colletts Kompagnon og hans Søster, som Tullin besynger i »Maidagen«. I Byens eneste Avis, »Intelligentssedlerne«, fortælles ogsaa om et Bal, som i Decbr. 1772 holdtes der for den nylig ankomne kommanderende General i Norge, Prinds Carl af Hessen med Følge, hvor der dandsedes til Kl. 5 om Morgenen, — og om en Middag, som i Novbr. 1788 holdtes for Kronprinds Frederik og Prindserne Carl og Frederik af Hessen, da disse efter det svenske Felttog opholdt sig i Christiania[1]). James Collett var en stor Elsker af Musik, hvad han synes at have arvet efter sin Moders Familie[2]), og denne musikalske Sands gik over paa hans ældste Søn,

[1]) Chria. Intelligentsedler for $\frac{28}{12}$ 1772 og $\frac{29}{11}$ 1788. [2]) Onkelen Mathias Rosenberg var Musikskjønner og uden Tvivl selv Exekutør; han efterlod sig en hel Del Noder og Instrumenter af forskjelligt Slags, og ved Skiftet efter ham angav Organist Joh. Fr. Clausen, at han i mange Aar havde »havt megen Umage og anvendt megen Flid til hans (ɔ: M. R.'s) Fornøielse ved at accompagnere Musikken i hans Huus«, hvorfor han søgte om at faa beholde til Eie en liden Boet tilhørende »Engeløkke«, som han havde havt i Forpagtning, hvilket ogsaa indrømmedes ham.

Digitized by Google

som skal have været en flink Violoncelspiller. Den selskabelige Underholdning gik derfor ofte ud paa Musik. Om et Selskab af denne Art i Collettgaarden har man en Beretning af den i sin Tid meget bekjendte Literat og Agent Hans Holck, »de fattiges Tolk«, som i 1769 i Selskab med Naturforskeren Otto Fredr. Müller besøgte Christiania og under Reisen skrev en Dagbog, som senere i Uddrag er offentliggjort[1]). Selskabet holdtes en Søndag Aften i August, efterat en stor Del af Gjæsterne havde spist Middag paa Bogstad hos Værtens Søster, Mathia Leuch. Foruden Colletts nærmeste Familie og de danske Reisende deltoge i Selskabet: Overhofretsassessor, Justitsraad Johan Fr. Bartholin, Justitssekretær ved Overhofretten Chr. Henr. Støedt, Colletts Fætter Kaptein (siden Major) Fr. Chr. A. Müller med Hustru Bolette Darjes og Datter Anna Magd. Müller (senere g. m. nedennævnte Stiftamtmand Schouboe), fremdeles Assessor, Justitsraad M. L. Eliesons Enke Dorothea Mogensen, hendes Broder, Kjøbmand, Kancelliraad Mogens Larsen Mogensen og Hustru Helene Cathr. Büchler (Amtmand Mathias Colletts Steddatter) samt deres lille Datter, Student Johan Neve Mogensen, Collega scholæ, senere Sekretær, Erik Arbien, Overhofretsassessor Peter Vogt Krefting og hans senere Hustru, Jomfru Christine Sophie Karre, Jomfru Mette Dampe, Justitsraad, senere Stiftamtmand i Bergen Chr. de Schouboe, Bernt Anker, Kancelliraad, siden Overhofretsassessor og Justitsraad Laur. Chr. Steen samt endelig den senere Bergraad Iver Neumann (til Odals Verk) og Hustru Inger Marie Hersleb. »Efter Maaltidet«, fortæller Holck, »blev en Syngeconcert opført af Jomfru Karre, Jomfru Dampe[2]), Hr. Arbien og Assessor Bartholin. Hr. Collett

[1]) A. Munch: »For Hjemmet« IV, S. 255—57; jvfr. S. 261—62. [2]) I Fru Dunker's Erindringer »Gamle Dage« (S. 342) anføres, at James Collett mange Aar efter sin Hustrus Død havde villet gifte sig med Jomfru Dampe (som var 22 Aar yngre end han), men at hans Familie fik det forpurret. Fru Dunker fortæller ogsaa, at Jomfru Dampe boede i en stor Gaard, som Collett havde foræret hende, og at hun stedse var blandt Julegjæsterne paa Fladeby ogsaa efter Colletts Død. — Om denne Giftermaalsplan er intet nærmere bekjendt. Mette Dampe eiede og beboede den store Hjørnegaard i Kirkegaden (tvers overfor Collettgaarden),

Digitized by Google

var Capelmester. Det var en Sang, som ganske indtog mig, og jeg skulde næsten troet, at det var Engle og ei Mennesker«.

Byen savnede dengang et Lokale, beregnet paa Afholdelse af større Koncerter, og i sin varme Interesse for musikalsk Underholdning lod Collett derfor Sommerhuset i sin og Morten Leuch's Have[1]), som laa mellem Grændsen, Akersgaden og Grubbegaden, den saakaldte »Grændsehave«, omdanne til Koncertsal. I Amtmand Theistes Reiseoptegnelser fra 1761—63 nævnes denne som »en meget anselig Orchestersal«, og nogen Tid efter, da Smagen for private dramatiske Forestillinger vaktes i Christiania, blev den ogsaa indrettet for Theaterbrug. Dette var Oprindelsen til Hovedstadens ældste faste Skueplads. Her holdt siden Byens musikalske og dramatiske Kræfter hver Vinter afvexlende private Koncerter og Skuespil for en udvalgt Kreds, men udenfor de Tider, da Theatret anvendtes til privat Brug, overlod Eieren det med stor Liberalitet til Benyttelse af tilreisende Kunstnere, naar disse ikke vare af laveste Rang. Privatkoncerterne, som forestodes af »det musikalske Selskab« under Bestyrelse navnlig af den før nævnte Assessor Steen, Collett og Sekretær Arbien, dannede i mange Aar den regelmæssigste Del af Vinterfornøielserne i Grændsehavens Theater, men efterat der Høsten 1780 paa Indbydelse af Bernt Anker, Zahlkasserer Jacob Juel, James Collett, By- og Raadstuskriver Peter Arbien og Assessor Enevold Falsen var stiftet et dramatisk Selskab i Christiania, bleve ogsaa Skuespil et staaende Led i Underholdningen, hvori Collett som Medlem af Selskabets Bestyrelse og hans to Sønner og Svigerdøtre som rollehavende alle toge den ivrigste Del. Interessen for disse sceniske Forestillinger, der holdt sig i Christiania i over

der nu eies af Dührendahl & Co., og som før havde tilhørt hendes Fader, Kjøbmand Peter Dampe; hun døde her d. $\frac{24}{8}$ 1810 og havde d. $\frac{8}{1}$ s. A. oprettet et Testament, hvorved hun skjænkede sin Gaard og øvrige Eiendele — efter Fradrag af 2000 Rdl. til Legater — til James Colletts Søn John C. og hans Hustru. Den efterladte Formue var 25,294 Rdl.; blandt Legatarerne var Fru Karen Lindemann, James Colletts Svigerdatter, for 1200 Rdl. (Chria. Skifteprot. for 1810). [1]) Kjøbt i Forældrenes Bo ved Auktionsskjøde af 12te April 1756; James Collett Eneeier ved Paategning paa Skjødet af $\frac{31}{8}$ 1772.

Digitized by Google

50 Aar og har havt stor Indflydelse paa Byens sociale Udvikling og hele Dannelsesliv, steg henimod Aarhundredets Slutning til et Sværmeri, som for Collett-Kredsens Vedkommende naaede sin Høide under Julebesøgene paa Fladeby, hvor der hver Aften udførtes saakaldte »Optog«, bestaaende i smaa originale Leilighedsstykker eller frie Bearbeidelser af fremmede Skuespil, af og til ogsaa af smaa Balletter og Syngespil. Herom mere i et eget Kapitel om Livet paa Fladeby.

I Aaret 1792 havde Collett den Sorg at miste sin ældste Søn og fleraarige Associé i Handelshuset, hvorpaa den yngre Søn John Collett, som da var bosat som Kjøbmand i London, blev kaldt hjem for at indtage Broderens Plads i Forretningen. Der foretoges nu et Opgjør af Collett & Søn's Bo, hvorved det viste sig, at det, især i de senere Aar, var gaaet betydeligt tilbage med Husets Formue. James Collett havde i sin Tid efter sine Forældre arvet noget over 24,000 Rdl., i 1759 havde han faaet et Legat efter sin Farbroder i London paa £ 8000 eller 40,000 Rdl., og efter forskjellige andre Slægtninger var der tilfaldt ham omtrent 10,000 Rdl., ligesom han ogsaa havde faaet endel Formue med sin Hustru, saa man kan antage, at han ved Arv og Giftermaal alt i alt var kommen i Besiddelse af mellem 80,000 og 90,000 Rdl. Ved Opgjøret i 1792 blev imidlertid Boets beholdne Formue kun anslaaet til 48,000 Rdl., idet en Mængde Fordringer antoges at være usikre. Hovedgrunden til denne betydelige Nedgang er sandsynligvis at søge i de mange uheldige Fabrikspekulationer, hvorpaa Collett havde indladt sig. Halvparten af Formuen, eller 24,000 Rdl., tilfaldt den afdøde Søns Enke og Børn, dog saaledes, at disse Penge fremdeles skulde blive staaende i Handelshuset, og at der af Beløbet kun skulde kunne opsiges indtil 4000 Rdl aarlig.

James Collett døde i Christiania d. 15de Novbr. 1794 efter nogle Ugers Brystsvaghed og bisattes d. 21de Novbr. i Familiens Gravkapel med følgende af Svogeren Bernt Anker forfattede Indskrift paa Kistens Plade:

Digitized by Google

»Uden Bestandighed
er Venskab et Irlys, som fører til Afgrunden.
Uden Fred i Hjertet
ere Livets Nydelser et løsladt Helvede.
Uden roelig Anstrængelse
forstyrres alle Planer til at gavne.
Uden Sparsomhed
maa Fyrsterne selv fortvivle.
Derfor var Du
Herr James Collett,
som blev den 28de Augusti 1728
og hørte op at være den 15de November 1794,
en trofast Ven, en blid Fader
og en arbejdsom Mand og Borger
i det Kald, som gjør Staterne store.
Dine patriotiske Anlæg hædre Dit Minde,
og Slægter, som trives ved disse,
skal strøe Blomster paa Din Grav.
B. A.«

Paa Ullevold reiste John Collett sin Fader en Mindestøtte af Marmor med følgende Indskrift:

James Collett,
nato 28 Aug. 1728, denato 15 Nov. 1794.
Monumentum optimo patri, civi merito,
posuit 1797 unicus filius« [1]).

Nytaarsdag 1795 holdt Bernt Anker paa Fladeby-Theatret en Mindetale over den afdøde og hans Søn Peter Collett. Efter den første Afdeling af denne Tale, hvori begges Dyder og Kredsens Savn ved deres Bortgang skildredes, traadte Kammerherreinde Kaas[2]) frem, hængte en Krands om en paa Scenen opstillet Urne og foredrog en Sang til de afdødes Minde, hvorpaa Taleren sluttede med at udtrykke sin Glæde over, at »de forsvundne gjenleve i min Ven John Collett, hans Daphne og Iris. Randt Sorgens

[1]) Støtten blev i 1860-Aarene af Ullevolds nuværende Eier hugget itu; Stykkerne benyttede han til et Stengjærde. [2]) Daværende Stiftamtmand Fr. Julius Kaas's Hustru, f. Nilson.

Digitized by Google

Taarer for hine, fremlister Glædens Taare sig for disse; thi ogsaa Glæden har Taarer!«

Dødsboet skiftedes efter kgl. Bevilling ved Samfrænder (Generalkrigskommissær Peder Anker og John Collett samt Niels Lasson og Peder Arnesen). Nettoformuen ansloges til 24,000 Rdl., for hvilken Sum den gjenlevende Søn, som fortsatte Handelshusets Forretninger, mod at tilsvare Arv og Gjæld, »til fri og frelst Odel og Eiendom« fik overdraget alle Boets Eiendele »saavel Jordegods som Kjøbstædgods og Løsøre, alle Beholdninger af Tømmer, Bord og andet, Skibe og Skibsparter m. v.«

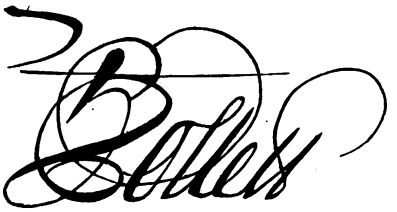

---

5. Kancelliraad Peder Collett paa Rønnebæksholm,

Søn af Kjøbmand Peter Collett og Anna Cathrine Rosenberg, fødtes i Christiania d. 11te Decbr. 1729 og blev ved Daaben d. 23de s. M. opkaldt efter sin Morfader Peder Iversen (Rosenberg). Efter privat Undervisning i Hjemmet reiste han og hans yngre Broder Johan i Septbr. 1749 ned til Kjøbenhavn for »at udstaa sine Examina og videre fortsætte sine Studier under Professor Møllmanns Veiledning«, og d. 7de Octbr. samme Aar bleve Brødrene indskrevne blandt de akademiske Borgere under følgende Tilførsel i Universitetets Protokol: »Petrus et Johannes Collet, bini fratres Christianienses scientiæ juridicæ addicti, civibus nostris adnumerari voluere, digni omnino habiti ab æstimatissimo Decano Collega Møllmann«. P. Collett studerede derpaa med endel Afbrydelser, for-

Digitized by Google

anledigede ved Ophold i Christiania, Retsvidenskab ved Kjøbenhavns og flere fremmede Universiteter, tog efter Tilbagekomsten fra Udlandet i 1756 latinsk-juridisk Examen — den theoretiske Del d. 26de August med Karakteren Laudabilis, den praktiske d. 4de Octbr. s. A. med Haud illaudabilis — og udnævntes d. 29de Novbr. 1756 til virkelig Kancelliraad, uden dog, som det synes, at tage fast Ansættelse i noget Regjeringsdepartement.

Efter Forældrene og forskjellige andre Slægtninger arvede han omtrent 46,000 Rdl., hvoraf han i 1761 anvendte Størstedelen til at kjøbe Herregaarden Rønnebæksholm, beliggende tæt ved Næstved i det sydlige Sjælland. Denne Gaard, der skal have sit Navn efter Holsteneren Tue Rynebeck, som boede der i første Halvdel af det 14de Aarhundrede, var indtil 1571 et kongeligt Len, men gik da over i privat Eie og tilhørte fra 1755 Stiftamtmand, Geheimeraad Carl Juel, som solgte den til Collett (Skjøde af 11te Juni 1761). Borgegaarden bestod dengang af 4 Huse, hvoraf det ene var grundmuret »med gibsede og betrukne Værelser«; Ladegaarden var forholdsvis ny, da den gamle Bygning var brændt i 1742[1]). — Kun i halvandet Aar var Collett Herre paa Rønnebæksholm. Han var fra Ungdommen af en ivrig Jæger, opøvet ved de aarlige Harejagter paa Fladeby, hvor han i 1756 med sine Brødre og et Par andre havde stiftet Fladeby's Jagtklub. Under en Jagt i Nærheden af Rønnebæksholm styrtede han med Hesten og døde af Faldet d. 8de Januar 1763, kun 33 Aar gammel; han bisattes i Kapellet ved Rønnebæks Kirke d. 31te Januar s. A. Paa Bagsiden af hans Portræt, hvor han afbildes i Jægerdragt[2]), staar med Statsraadinde Colletts (hans Broderdatters) Haand skrevet: »Efterat have studeret i Udlandet kjøbte han ved sin Hjemkomst Rønnebæksholm, hvor han levede som ugift, men beflittede sig at tækkes Damerne. Gouverneur Anker, som var tilstede ved et Besøg hos Søsteren Anna Elieson paa Hafslund,

[1]) Hofman's Fundationer VIII, S. 470; Franziska Carlsen: »Noget om og fra Rønnebæk Sogn med Rønnebæksholm«, Kb.havn 1761 S. 249—50; jvfr. Dansk histor. Tidskr. R. 5. I. S. 231 og 288. [2]) En Afbildning findes senere i Bogen, i Afsnittet om Fladeby.

Digitized by Google

fortæller som et Bevis derpaa, at han havde bragt med en stor Mængde smukke og kostbare Sager, som han ved et Lotteri lod bortspille til de fremmede Damer. Han saa godt ud og var munter og godmodig og blev af Herrerne i Spøg kaldet »Pigernes Peer«.

Rønnebæksholm kom efter hans Død til hans foran nævnte Broder, Kammerraad Johan Collett, som i 1764 udløste de andre Arvinger af deres Eiendomsret i Gaarden. Tretten Aar efter gik den over i fremmed Eie, men tilhører siden 1863 atter en af Collett-Familien, Hofjægermester Peter Ferd. Collet.

---

6. Anna Collett, gift med Justitsraad Peder Elieson paa Hafslund.

Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs fjerde Datter, Anna, fødtes i Christiania d. 28de Marts 1731. Efter Forældrenes Død kom hun i Huset til sin ældste Søster Fru Heltzen i Kjøbenhavn og blev derfra d. 22de Novbr. 1754 gift med titulær Justitsraad Peder Elieson, født i Christiania d. 30te Juni 1727, Søn af Kjøbmand Iver Elieson og Karen Mortensdatter Leuch. Den sidste var en Kusine af Brudens Forældre, og Iver Elieson var en Fætter af Brudens Moder, saa dette Ægteskab afgiver et nyt Exempel paa de i Collettfamilien hyppigt forekommende Giftermaal mellem nære Slægtninger.

I Januar 1755 drog det nygifte Par op til Norge og bosatte sig paa Hafslund, tæt ved det nuværende Sarpsborg, en Eiendom, som Eliesons Broder, Kancelliraad Morten Leuch Elieson, Aaret iforveien havde kjøbt af Generalinde Karen Huitfeldt, men som Peder Elieson, der synes at have været den egentlige Kjøber, tog Skjøde paa d. 11te Juni 1756 for en Kjøbesum af 100,000 Rdl. og 800 Specie-Dukater. Under Hafslund, som var en gammel adelig Sædegaard, laa et betydeligt Jordegods, bestaaende af 12 Gaarde i Skjebergs Præstegjeld, og dertil hørte desuden 12 Gaarde med

Digitized by Google

Skove i Østerdalen samt Skjebergs Hovedkirke, Ingedals Annexkirke og Kaldsret til disse Kirker. Ligeledes laa under Hafslund 17 Sage og flere Kværner ved Sarpfossen, uden Tvivl Landets betydeligste samlede Sag- og Kværnbrug. Paa sine Udførselssage havde Elieson i 1763 Ret til aarlig at sage 213,400 Bord, og Kværnbruget ansloges til at indbringe 1000 Rdl. om Aaret. Hovedgaardens Matrikelskyld var 60 Skæ Tunge, og den ansaaes paa Eliesons Tid og endnu i 1820 for at være »den største af alle søndenfjeldske Herregaarde« [1]).

Da Eliesons flyttede ind paa Hafslund, bestod Hovedgaarden af en gammel Kampestens Bygning, hvoraf der nu kun er lidt af Fløiene tilbage. Resten ødelagdes ved Ildsvaade omtrent 1761, hvorefter Eieren opførte den nuværende Bygning, der overrasker ved sin Størrelse og en for norske Forhold usædvanlig Stadselighed baade i det indre og ydre Anlæg. Over Indgangsdøren i Gaardsrummet staar Elieson- og Collett-Familiens Vaaben, hugget i Sten. Topografen, Sognepræst Professor Wilse, der besøgte Hafslund i 1762, beskriver Gaarden saaledes: »Hovedbygningen med sine to Fløie er architectonisk og af Grundmuur opført, den er af to Etager foruden Kielderen og Værelserne under Taget; thi dette er à la Manzarde eller gebrokken, tækket med glasserte Tagsteen. Af de mange smukke Værelser er Salen i øverste Etage mærkelig formedelst sin Størrelse; foran Trapperne underneden aabner sig en stor Vestibule, hvis Gulv er belagt med norske Marmor-Fliser . . . Foran Hovedbygningen er en stor og regulair Have anlagt, hvis høie Alleer af Linde og andre Træer afgive prægtige Spadseregange; for Resten er alt der smukt vedligeholdt; men den moderne engelske Smag sees her ikke [2]).

Eliesons førte paa Hafslund efter Wilses Beretning »en kostbar og tildels prægtig Husholdning«, og navnlig samlede Julen mange Gjæster paa Gaarden. Husfruen var en stolt og pragtsyg, men vellært Dame, der ligesom Søsteren Ditlevine Feddersen syslede med

---

[1]) Wilses Reise-Iagttagelser II, S. 208 og Kraft's Norges Beskr. I, S. 78 o. flg.
[2]) Reise-Iagttagelser, II S. 208.

Digitized by Google

Digtekunsten og var bevandret i Udlandets Skjønliteratur, hvoraf Uddrag findes i hendes endnu opbevarede Versebog. Paa et Miniaturportræt afbildes hun omgiven af Bøger og videnskabelige Apparater; foran hende ligger Udkastet til det nybyggede Hafslund, i hvis Plan og Udstyr hun skal have taget meget virksom Del. Da den gamle Gaard brændte, fortæller Familiesagnet, gik hun op paa en Høi i Nærheden, hvor hun lod sig bringe en fuld Pokal, hvoraf hun drak en Skaal for et nyt, prægtigere Hafslund.

De havde 5 Børn: 1) Iver, født 1755, blev blind som Barn og døde 1775; 2) Karen, f. 1760, gift med Fætteren, nedennævnte Kjøbmand Peter Collett og senere med Major Poul Peter Lindemann, døde 1823; 3) Anne Cathrine, f. 1762, blev gift med Kjøbmand i Christiania Søren Horster og døde 1842; 4) Martine Christine Sophie, f. 1764, blev gift med Fætteren, nedennævnte Kjøbmand John Collett, og døde 1826; 5) Peter, titulær Krigsassessor, R. V. O., f. 1770, gift med Kirsten Kiønig, døde som Postmester paa Moss 1833.

Fru Elieson døde paa Hafslund d. 12te Septbr. 1772, kun 41 Aar gammel, og faa Maaneder efter, d. 2den Febr. 1773, fulgte hendes Ægtefælle hende i Graven. Begge ligge begravede paa Skjebergs Kirkegaard. Paa Pladen paa Anna Eliesons Kiste er indridset en lang Gravskrift, som er holdt i den Tids mest opstyltede Stil; den ender saaledes:

» . . . Sandhed fører Penselen
Og Rygtet blander Farverne
For at afbilde Hendes ædle Træk,
Følelser være Tolk for Hendes Hierte:
Den reneste Forstand forenet med den fineste Tænkekraft
Ophøiede Hende over Kiønnets almindelige Grændser.
Hun var Yndling af Videnskaber uden at paastaae Beundring,
Lidenskab og Stolthed vare ubekiendte for Hendes Siæl.
Standhaftighed i Modgang forædlede Hendes Lykke
Og Venlighed triumpherede over de haardeste Hierter.
Ja!
Himmelske Egenskaber ophøiede Hendes Støv

Digitized by Google

Og giorde Hende til et Mønster for Efterslægten.
Men ak!
Dyrebare Skygge af disse Fuldkommenheder,
Du var — men er ikke mere!«

Generalkrigskommissær Peder Holter og Bernt Anker, den første Justitsraad Eliesons Fætter, den anden hans Søstersøn, overtoge Værgemaalet for de efterladte 5 umyndige Børn, og da den ældste af Sønnerne som sagt var blind og den yngste kun 3 Aar gammel, besluttede Værgerne trods de daarlige Tider (specielt var Aaret 1773 et Trængselens og Hungerens Aar for Landet) at sætte Hafslund og de andre faste Eiendomme til Auktion. I Løbet af et Aars Tid solgtes paa denne Maade de værdifuldeste af Eiendommene, deriblandt Hafslund Gaard og Gods, som kjøbtes af begge Værger i Forening for 76,000 Rdl. med Tillæg af 2000 Rdl. til Sognets Vaisenhus. Strøgodset afhændedes for 16,000 Rdl.

---

7. Kammerraad Johan Collett og Hustru Else Elisabeth Jensen.

Johan, den næstyngste af Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs Sønner, fødtes i Christiania d. 12te Februar 1734. Efter i Hjemmet at have nydt privat Undervisning blev han d. 7de Octbr. 1749 indskreven som akademisk Borger ved Kjøbenhavns Universitet [1]), studerede derpaa bl. a. under den bekjendte Historiker, Professor Gerh. Schøning [2]), og tog d. 23de Septbr. 1752, kun noget over 18 Aar gammel, juridisk Embedsexamen med Karakteren Laudabilis. For denne Examens praktiske Opgave fik han i 1763 samme Karakter. Høsten 1754 udnævntes han til Kancellisekretær og reiste derpaa udenlands for at fortsætte sine Studier

---

[1]) Se foran Side 135. [2]) Nævnes som Elev af Schøning i Fortalen til dennes Norges Historie, B. III.

Digitized by Google

ved fremmede Universiteter. I April 1755 sees han af et Stambogsblad at have opholdt sig i Gøttingen, og ligeledes bereiste han Frankrig, England og Holland.

»Ved min Hiemkomst i Aaret 1760 — fortæller han selv i en Optegnelse, som han 17 Aar senere forelagde Svogeren Bernt Anker — havde jeg den Lykke strax at blive placeret i det Vestindisk-Guineiske Rente- samt General-Toldkammer som virkelig Committeret og anfortroet det Nordenfieldske Departement samt forundt Characteer af virkelig Kammer-Raad [14 April 1761]. Men da paa samme Tiid ingen Gage i dette Collegio var ledig, saa tilbød jeg mig, for ej at besvære den Kongelige Cassa, at tiene saa længe uden Gage indtil Vacance skeede. Efterat 6 Aar saaledes vare forløbne, døer Etats-Raad Barchmann, ved hvilken Lejlighed jeg haabede at see det mig mundtlig ved daværende Chef givne Løfte opfyldt og saaledes erholde den ledig vordne fulde Gage 1600 Rdl. Men da samme paa Geheime-Raad Reventlows Forestilling saaledes blev fordeelt, at jeg deraf alleneste bekom 500 Rdl., endskiønt mig tillige blev tillagt det heele Jydske Told-Departement, mig og paa samme Tiid skeede den Tort, at een i Collegio indkommen Told-Inspecteur blev sat over mig paa Grund af hans Characteer af Justiz-Raad (tvertimod den i begge Regjerings-Collegier vedtagne Coutume at man sad i Collegio efter sin Anciennetet og ej efter Rangen), saa fandt jeg mig nødsaget at udbede mig Tilladelse at retirere mig, til een meere gunstig Lejlighed forefaldt igien at tiene min Konge og Fædreneland«.

Collett var en formuende Mand, idet han efter sine Forældre og andre Slægtninger Tid efter anden havde arvet over 50,000 Rdl. Han kunde saaledes dengang uden Vanskelighed undvære et lønnet Embede. Ved sin ugifte Broders, Kancelliraad P. Colletts Død i Begyndelsen af 1763 overtog han paa sine egne og Søskendes Vegne Bestyrelsen af dennes efterladte Eiendom, Rønnebæksholm i Sydsjælland, og d. 1ste Mai 1764[1]) blev han Eneeier af denne Herregaard ved at afkjøbe de andre Arvinger deres Parter.

Omtrent 2 Aar derefter giftede han sig med Else Elisabeth Jensen, en Datter af Sognepræst til Vestenskov og Cappel paa

[1]) Skjøde, dateret Christiania d. $\frac{24}{11}$ 1764.

Digitized by Google

Laaland Mathias Jensen og Bispedatteren Magdalene Cathrine Ramus af den bekjendte norske Ramus-Slægt, hvortil blandt andre hørte den lærde Historiker og Geograf, Sognepræst til Norderhov Jonas Ramus, Anna Colbjørnsdatters Mand. Denne var en Grandonkel af Magdalene Cathr. Ramus[1]). Elisabeth Jensen, der var født i Vestenskov d. 19de Decbr. 1746, skal have været en elskelig og forstandig Kvinde. Svigerinden Ditlevine Feddersen omtaler hende i sine efterladte Breve med Høiagtelse og Kjærlighed. I en af Frøken Franzisca Carlsen udgiven Bog om »Rønnebæk Sogn« (Kb.havn 1861) fortælles ogsaa (S. 251), hvorledes hun som Husfrue paa Rønnebæksholm tog sig af Almuens Oplysning, idet hun et Par Gange om Aaret hentede Børnene op paa Gaarden og overhørte dem i deres Katekismus og anden Læsning. De flittigste af dem gav hun da Belønninger, ligesom de alle efter Overhøringen fik et rigtigt godt Middagsmaaltid. Om Collett berettes i samme Bog, at han var en udmærket dygtig Bestyrer af Eiendommen, og at ogsaa han forstod at gjøre sig elsket af sine Undergivne. »Han gav dem Sæd, naar de manglede, og hjalp dem paa alle Maader«, og det sagdes om ham, at »bedre Herremand, end han var ved Bønderne, havde de længe ikke kjendt paa Rønnebæksholm«. I 1771 forøgede han Godset med et Jordstykke, kaldet »Raadmandsvænget«, som han kjøbte af Næstved Magistrat, og d. 5te Febr. 1776 fik han kongeligt Skjøde paa Rønnebæks Kongetiende. Under Colletts Besiddelsestid skal en Kvægpest have bortrevet 200 Stykker af Besætningen, og efter ogsaa at have lidt andre Formuestab, om hvis Aarsag man kun har usikre Formodninger, saa han sig i 1777 eller 78[2]) nødt til at skille sig ved den smukke Eiendom. Man har villet vide, at han har mistet Røn-

[1]) Sognepræst Mathias Jensen, f. i Nakskov 1709, † 1776, var Søn af en rig Kjøbmand i Nakskov Jens Rasmussen og (hans første) Hustru Else Munk. Rasmussen skjænkede Legater til Fattige og Skoler i Nakskov og det hedder om ham, at »slig en Borger ikke fødtes hvert Aarhundrede«; Saml. t. Laal, og Falsters Hist. af P. Rhode, Kbh. 1859 I, S. 91 og Hofman's Fundat. VI 2, S. 107, 121 og 126—27.
[2]) Frøken Carlsen siger, at Salget skede $\frac{5}{6}$ 1777, men i dansk hist Tidskr., R. 5. I, S. 231 anføres, at Kjøbekontrakten udstedtes $\frac{25}{6}$ 1778 og Skjødet $\frac{18}{8}$ s. A.

Digitized by Google

nebæksholm ved Spil. Kjøbesummen var 42,800 Rdl., hvoraf dog de 20,000 Rdl. udgjorde en Prioritet, som tilhørte Grev Schulin, og Kjøberen var den fra sin Deltagelse i Intrigerne ved Struensee's Fald bekjendte Eventyrer, Kammerherre Magnus Beringskjold, der flyttede ind paa Gaarden Vaaren 1778, men kun i faa Aar nød Glæden ved at besidde Rønnebæksholm, idet han Sommeren 1781 for Anslag mod Regjeringen blev arresteret i Næstved og ført til Kastellet i Kjøbenhavn, hvorfra han i 1785 bragtes til Bergenhus Fæstning.

Høsten 1777 drog Kammerraad Collett med sin Familie til Kjøbenhavn og søgte sig atter ind i Statens Tjeneste. I den Anledning medbragte han fra Svogeren Bernt Anker Anbefalingsbreve til Grev Schimmelmann og daværende Justitsraad Carsten Anker, som var Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet. Brevet til den sidste er saa karakteristisk for Bernt Anker, at det fortjener at gjengives i sin Helhed: »Kammerraad Collett, en Mand, fait pour le siècle (!), discret et taciturne, bringer dette; jeg har givet ham et Brev til Schimmelmann, men ikke et Ord deri om Moss [Jernverk og Kanonstøberi]. See Du kan hjelpe denne værdige Mand, hvis Fata indlagte viiser, og præsenteer ham for Guldberg, hvor han ikke er kjendt. Hans smukke Børn og hans liden Fortune berettige ham til at hjelpes, og uden at entrere i Kongel. Tjeneste, kan han ikke leve af sine Renter. Gjør dit Bedste«. . . . Det indlagte Dokument, som Bernt Anker her taler om, er den af Collett selv foran givne Skildring af sin Embedsstilling i General-Toldkammeret. Ingen Anbefalinger eller Paaberaabelse af lidt Uret hjalp ham dog; han fik ingen ny Ansættelse i Statstjenesten og var fra nu af henvist til at leve af de smaa Rester af sin Formue. Dertil stødte næsten samtidig megen Sygdom og Dødelighed i Hjemmet, som haardt rammede den allerede tause og nedbøiede Mand.

Collett havde paa Rønnebæksholm faaet 8 Børn, men to af disse, Mathias, født 1768, og Johan, født 1773, havde de mistet som smaa. De øvrige 6 førte de med sig til Kjøbenhavn, men ved Juletider 1777 havde Forældrene den Sorg ved Skarlagensfeber at miste tre til af sine Børn, hvorom Collett selv har optegnet følgende

Digitized by Google

triste Linier: »Anno 1777 d. 7de Dec. blev min Kone syg; Fredagen derefter d. 12te, da hun var meget i Bedring, blev min ældste Datter A[nne] C[athrine] syg af Skarlagensfeber. Søndagen d. 14de om Morg. Kl. 9 døde hun. Hun var født [paa Rønnebæksholm] den 16de Nov. 1770, altsaa 7 Aar og nogle Uger gammel. Hun blev begraven d. 18de Dec. . . . blev Petter syg. D. 24de Dec. blev min yngste Datter [Karen Mathia] syg. D. 25de ligeledes min yngste Søn Johan. D. 27de blev min Søn Jonas syg. D. 31te døde min Datter Karen Mathia. Hun var fød d. . . . Aug. 1776, altsaa 1 Aar og 4 Maaneder gammel. D. . . . Januar 1778 blev min Søn James [født paa Rønnebæksholm sidst i October 1769] syg og døde anden Dagen derpaa«. — Senere fødtes ham i Kjøbenhavn 3 Børn: Ulrikke Cathrine Mathia, født 1778, James, født 1782, og Ditlevine Dorothea Elisabeth, født 1787, men alle disse døde i sin tidligste Barndom. Efter den sidste lille Piges Fødsel blev ogsaa Moderen syg. Herom skriver Svigerinden Ditlevine Feddersen d. 22de Septbr. 1787 til Mathia Anker i Christiania: » . . . Den stakkels Søster Collett, der temmelig vel overstod sin uventede Barselseng, falmer og svinder daglig hen af en tærende Syge. Intet uden rudera af hendes Skiønhed er mere at se, og hun taler om sin Død med en Kiækhed, som forundrer mig; mindst havde vi troet, at den lille uskyldige Glut, hun bragte til Verden, skulde være saa trivelig og skiøn, som hun er, men arme Barn! Erfarenhed viser altfor meget, at Du har indsuget din Moders Gift, og at denne Sygdom er arvelig« . . . Et halvt Aars Tid efter, d. 10de Marts 1788, døde Fru Collett i Kjøbenhavn 41 Aar gammel, efterladende sig af 11 Børn kun 3 Sønner, nemlig: 1) Peter, født 1767, blev Assessor i Hof- og Stadsretten, gift med [1]) Caroline Holm, [2]) Constance von Wickede, døde 1823; 2) Jonas, født 1772, Statsraad, gift med Maren Christine (Tina) Collett, døde 1851; 3) Johan, f. 1775, Amtmand, gift med Christiane de Stockfleth, døde 1827.

Af disse Sønner havde Faderen den Glæde, at de alle bleve Studenter med Karakteren Laudabilis, 2 af dem endog med Udmærkelse, og at de alle i 18 Aars Alderen fik juridisk Embedsexamen med bedste Karakter og forholdsvis tidligt kom i Embedsvirksomhed. I Begyndelsen af 1796 drog imidlertid den mellemste,

Digitized by Google

Jonas, op til Norge som udnævnt til Foged i Numedal og Sandsvær, og da den ældste, Assessor Peter Collett, hos hvem Faderen boede, for Udgivelsen af et Skrift i 1797 ganske uformodet kom ud af sin Stilling, idet han uden Lov og Dom blev afsat fra Embedet, drog den gamle Mand op til sit Fødeland og boede siden afvexlende paa Kongsberg hos sin Søn Jonas og paa Sandaker i Lier hos den yngste Søn Johan Collett, daværende Foged i Buskerud. Han døde, 72 Aar gammel, paa Kongsberg d. 22de Mai 1806 efterat have overlevet alle sine 10 Søskende.

---

8. Mathia Collett, gift med 1) Morten Leuch, 2) Kammerherre Bernt Anker, R. D. O.

Den yngste af Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs Døtre fødtes i Christiania d. 28de Mai 1737 og blev kaldt Mathia efter Morbroderen Mathias Rosenberg. Hendes Fader døde, før hun var 3 Aar gammel, og da hun 8 Aar derefter ogsaa mistede sin Moder, kom hun i Huset til Fasteren, Enkefru Resen, som opdrog hende.

Den 6te Mai 1758 blev hun i sin Fødeby gift med sit Næstsøskendebarn, Broderens Kompagnon, Morten Leuch til Bogstad Gaard. Brylluppet stod i »Collettgaarden« og er bleven vide bekjendt ved, at Digteren Tullin til denne Fest skrev sit berømte, paa flere fremmede Sprog oversatte Bryllupsdigt »Maidagen«. Morten Leuch benævnes i Digtet Menalcas, og Mathia skildres under Navnet Melicinda saaledes:

» . . . See ikkun paa Din Brud,
Ja lad al Verden see, og spørg saa frit, hvad Gud
En Brudgom meer i een Person kan skjenke?
Hvor værdig nærmer Hun sig Dig!
Fornuftig, dydig, deilig, riig,
Og hvo kan hos det smukke Kjøn en Egenskab optænke,
Som ei hos denne Brud Du faaer,
Og ei i største Blomster staaer? . . .«

Digitized by Google

Tullin var Husets fortrolige Omgangsven, og flere Digte fra hans Pen foruden »Maidagen« ere Vidnesbyrd om hans Venskab for Leuch og hans Hustru[1]).

[1]) Tullins saml. Skr. 1ste B., Indledningsdigtet og S. 108, 111, 124, 126 og 133.

Digitized by Google

Morten Leuch var født i Christiania d. 15de April 1732 og var en Søn af den oftere nævnte Kompagnon med Peter Collett i Handelshuset Collett & Leuch, Peder Leuch og Anne Cathrine Hellesen, Konferentsraad Poul Heltzens Søster[1]). Efter i flere Aar at have opholdt sig i Udlandet for sin Uddannelse søgte han efter Hjemkomsten i 1754 Kongen om at blive myndig uden Kurator, og dette tilstodes ham efter en smigrende Anbefaling af Christianias Magistrat, hvori det hedder, at »da han baade ved sin udenlandske Reise samt bekiendte fornuftige og honnette Opførsel har giort sig ganske beqvem til en forventende brav Kiøbmand her paa Stedet, som kan oplive hans brave sal. Faders bekiendte gode Eftermæle, saa kan vi med desto større Sikkerhed attestere, at vi intet finder, som hans allerunderdanigste Ansøgning kan være hinderlig, men samme allerunderdanigst maa recommandere . . .«[2]) Sommeren 1755 traadte han derpaa i Handelskompagni med sin Svoger James Collett under nyt Firma Collett & Leuch, hvis Virksomhed er nærmere omhandlet Side 120—25, hvor Husets vigtigste Eiendomme ligeledes findes opregnede.

Efter sine Forældre, som han mistede i ung Alder, efter Bedstemoderen Karen Leuch, Broderen Justitsraad James Leuch og Grandonkelen Konferentsraad Peter Vogt arvede han en betydelig Formue, som i Forening med, hvad han fik med sin Hustru, maa have beløbet sig til henved 120,000 Rdl. I Christiania eiede han den Gaard i Raadstugaden, der senere benyttedes af Stiftsoverretten, hvoraf den fik Navnet »Stiftsgaarden«, og som nu er Bolig for Statsministeren. Ved sin Bedstemoders Død i 1756 kom han tillige som nærmeste Odelsmand i Besiddelse af Leuch'ernes gamle Eiendom Bogstad, hvis ældre Historie er fortalt Side 36—40 i Oversigten over Familien Leuch. Med Bogstad fulgte Gaardene Øraker, Lilleaker, Mellemrød, Nørsterød med Rød Sag, Bjertnæs eller Tangen, Aarnæs eller Fundengen, Øvre- og Nedre Solberg med Kværn, Venner med Kværn, Øvre Lyse med Pladsene Slora og Aaspe, Nedre

[1]) Se foran Side 40, 64 og 107. [2]) Chria. Mag.s Sessionsprotokol for $\frac{29}{12}$ 1754.

Digitized by Google

Lyse, Aamot, Tømter og Brænna, Stubberud eller Hullet, Grøttum, Pindsli, Hadeland, Ringerike med Kværn, Strøm, Grini med Kværn og Sag, Eg, Aas, Nordby med Sigt og Sagefald, Dæli, Østern med Østernsæteren, Fossum, Ous og Ousjordet, Aagaardslien, Stubdal, Dybendal eller Flaateren — alle med tilhørende Bygsel, fremdeles en Del i Voxen Sag, Hougsæter Skov, Hugstret i Blankvandsaasen, Skovstykket Hæggelien, Kjøbsret i Sagtømmer fra Jonsruds Skov, Rettighed i et Hængsle paa Soleruds og Lysakers Grund samt endelig Ladepladsen Vækkerø med derpaa staaende Bygninger. Disse Eiendomme udlagdes til Morten Leuch paa Skiftet efter Bestemoderen for 40,000 Rdl., saaledes at han skulde tiltræde dem fra 1ste Januar 1758, og samtidigt fik han af sine Medarvinger Skjøde paa Lille Øxenøen ved Fornebolandet for 1200 Rdl. Senere forøgede han dette store Eiendomskomplex ved Kjøb af Askers Hovedkirke med Tanums og Haslums Annexkirker og tilliggende Kirkegods samt Gaarden Jar med Møllebrug ved Lysakerelven, og i Forening med sin Fætter, Zahlkasserer, Generalkrigskommissær Peder Holter og Fredrik Clauson, som var gift med hans Kusine Eleonore Leuch, kjøbte han efter Herman Kreftings Enke Anna Vogt Bærums Jernverk med tilhørende Gods samt Gaardene Kjørbo, Gommerud, Ende, By, Helsæt og Burud, alle i Bærum. Andelen i disse Eiendomme (formentlig med Undtagelse af Kjørbo, der afhændedes til Kammerraad Gustavus Strømbo) solgtes 4 Aar efter Leuchs Død af hans Enke (Skjøde af 2den Januar 1772) til Medeieren Fredr. Clauson, der paa samme Tid ogsaa overtog Holters Del. Kjøbesummen for de to Parter tilsammen var 74,153 Rdl.

Det følgende Billede af Bogstad er gjengivet efter et Maleri fra den Tid, da Peder Anker eiede Gaarden. Anker havde tilbygget adskilligt og specielt Hovedbygningens Fløie, saa Tegningen ikke giver et ganske nøiagtigt Billede af Gaarden, som den saa ud, da Morten Leuch og senere hans Enke eiede den. Men det er den ældste og bedste Fremstilling man har, Bygningerne ere i væsentlige Dele de samme, som i Leuchs Dage, og Landskabet var i Mellemtiden neppe undergaaet nogen betydelig Forandring.

Digitized by Google

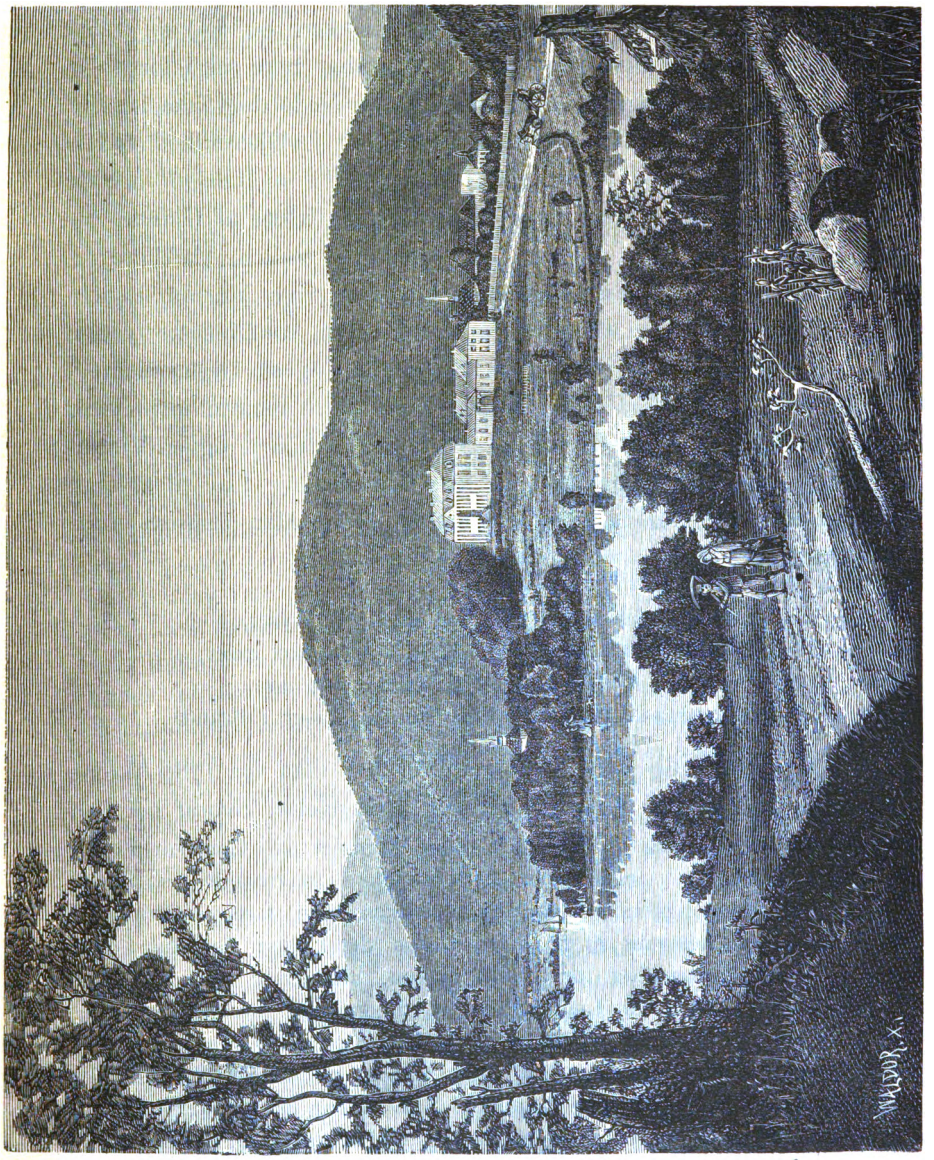

Bogstad omkring Aar 1790.

Digitized by Google

Veien fra Christiania til Bogstad gik dengang om Vækkerø og var altsaa meget længer end nu. Den var dertil bugtet, bakket og daarlig, især paa den sidste Del, fra Vækkerø og opover, inden denne af Peder Anker med stor Bekostning blev sat i fortrinlig Stand. Den milelange, besværlige Vei hindrede dog ikke, at der paa Bogstad udviklede sig et rigt Selskabsliv. »Gjæstfrihed havde der sit Sæde«, siger en samtidig Forfatter[1]), og talrige vare de Karosser og Slæder, som Sommer og Vinter, fyldte af Gjæster fra Christiania, arbeidede sig op over Bakkerne mellem Vækkerø og Bogstad, naar der var Gjæstebud hos den rige Morten Leuch. En hyppig Gjæst ved disse Fester var Tullin, som i dette lystige Lag ofte har søgt at glemme sin Sygelighed og sit Digtermismod. Selskabet sparede ham heller ikke. Hans Muse maatte altid være rede til Sange, Festtaler og andre Improvisationer, og en Vinterdag, da han kom til Bogstad, fik han ikke engang Lov til at tage Ydertøiet af sig, før han havde gjort et Vers. Han improviserede da følgende:

»Skjønt jeg paa denne Tid saa ulyksalig fryser,
At hver en Draabe Blod af Kuld i Kroppen gyser,
Saa skal det Ønske dog mit Hjerte tænde an:
Gid Bogstad staae i Flor til Verden staaer i Brand«.

Af Gaarden og dens Omgivelser[2]), har man fra 1780-Aarene en af Præsten Wilse forfattet udførlig Beskrivelse, hvoraf her kan meddeles et Uddrag: »Saasnart man kommer til Gaarden Voxen — skriver han — præsenteres dette smukke Herresæde, speilende sig i den foran liggende Voxen-Søe, hvilken man farer omkring til Gaarden, som bestaaer af et stort Corps de Logis; der lige over for er Ladegaarden, og foran hiin Haven, affaldende ned mod bemeldte Søe. Corps de Logis eller Hovedbygningen bestaaer egentlig kun af een fuldkommen Etage, men da Taget er à la Manzarde, forsynet med store Tagvindver og har mange rummelige Værelser for Giæster o. s. v., og Kielder-Etagen til Haven har en temmelig Høide, og Hovedtrappen gaaer derigjennem og endda længere ned i Afsæt-

[1]) Wilse: Reise-Iagttagelser, I, S. 232. [2]) »Reise-Iagttagelser«, I, S. 227—33.

Digitized by Google

ninger, seer Bygningen især paa den Side ud, som den bestod af tre Etager; saa danne og de fristaaende Piller paa den Side til Gaarden en Art Porticus, som forhøier Bygningens Udseende til Gaarden. . . . I Kielder-Etagen er Kiøkkenet og Domestikernes Værelser og desuden en Billiard-Stue. . . . Af Haver ere tre Slags, den eene er en Kiøkkenhave med Gevæxthuse og Mistbænke. . . . Lysthaven, som gaaer ned i Afheld og Terrasser fra Hovedbygningen til Søen, er liden, men tæt besat med smaa skaarne Linde- og andre Hekker, altsammen til en kunstig Bosquet, i hvis Gange man gaaer ned til et Lysthuus ved Vandet, hvor man kan sætte sig i en Chalouppe og gjøre en behagelig Tour til Vands. I den tredie Have Østen derfor er . . . en bred Slangegang, der snoer sig over en Broe, som er lagt over en kunstig Bæk eller krumgaaende Canal, hvis eene Ende formedelst Krumningen ei sees, og Enden paa et andet Sted er skiult ved Buskværk. Canalen faaer sit Vand fra en Cascade, og denne igjen sit Vand fra en Rende, kommende Østen omkring Gaarden. Canalen tvinges til at snoe sig end videre omkring, førend den faaer Lov at gaae ud i Søen; den brede Slangegang forandrer sig et Sted til en lige Gang, hvis Formaal er et tarveligt gammelagtigt Huus. Her seer man een af de første Boliger paa Bogstad, og deri den gamle Norske Verden; man triner ind giennem en lav Dør, og Dagen giennem de lave Vindver viser et langt Bord med Bænke og Hynder, som det passer sig i en Bondestue langt op i forrige Seculo. Roer-Skabet i Enden af Stuen og Høisædet for Enden af Bordet mangler ei Oldtidens eenfoldige Zirater; den ligesaa ziirlige Birke-Kande staaer paa Bordet, og viser at man er velkommen; men Fader og Moder i Huset — jo! de sees malede paa Væggen i den Tids Huusdragt; den omhyggelige, alvorlige og derhos fornøiede og troefaste Mine sees afmalet i deres Ansigter, Moder selv deler Maden betænksom ud til nogle Drenge og Gienter, og Fader selv kaster et majestætisk Blik til dem alle. Man gaaer forbi med et Slags Ærbødighed for ham og Oldtiden ud i Kiøkkenet; her ere faa men reenlige gammeldags Kar og andet Kiøkkentøi. Havde jeg været mere nysgjerrig vilde jeg maaskee have forefundet i Faders Roe-Skab Pergaments Bænkebreve, som vidne om hans lovlige Adkomster, og saadan Landets Mynt, som siden er næsten forsvunden, ei at melde om Primstaven, og ved Døren saadan Værge, som hørte før til Forsvar mod uvelkomne Giæster. . . . Jeg fik første Gang, jeg var her, ogsaa Lyst til at bestige det mod Østen tæt herved beliggende Voxen-Bierget, af hvilket vor berømmelige Poet Tullin, som ofte opholdt sig her, har

Digitized by Google

taget sit Ideal i sin forhen ommeldte Poesie, Maydagen, i Henseende til hvad han melder om Biergene; det er vel høit, men ei saa brat, at man jo undertiden anstiller Jagt der. Efter en lang Opgang mellem Træer og Buske, naaede jeg den nøgne Top, fra hvilken man saae Snee-Fieldene mod Vest og Nordvest og mod Østen hen mod de Svenske Grændser. Christiania laa som en Plet i det hele, og den Vei til Bogstad som en lysende Linie i den dunkelgrønne Grund«. . . .

Morten Leuch var en af Christianias »12 eligerede Mænd«. I en Nekrolog i Norske Intelligentssedler[1]) kaldes han »berømmelige Forfædres ældgamle Dyders Arving, Flittigheds rige Belønner, for Faderløse en kiærlig Fader, for Nødlidende en villig Hiælper, for dig Læser! et følgeværdigt Exempel at blive stor uden Rang, ædel uden Adel og udødelig ved at befordre Medborgeres Vel«. Ligeledes siges han at have været »Videnskabers skiønsomme Elsker«, og det anselige Bibliothek, han efterlod sig, tyder ogsaa paa, at han var en for sin Stand mere end almindelig belæst og dannet Mand. Han døde, neppe 36 Aar gammel, under et Besøg hos sin Fætter, Justitsraad Elieson paa Hafslund d. 24de Januar 1768 og bisattes i den Leuch'ske Families Gravkapel ved Vor Frelsers Kirke i Christiania. Hans Ægteskab var barnløst. Slægtningen Bernt Anker skrev følgende høitravende Gravskrift over ham:

Led mig du store Aand, som kjender Ormes Svaghed
og lær mig | at knæle for Skjæbnens Helligdom.
Et Blik paa Urnen, som gjemmer min Ven | Menneske-Vennen |
Herr *Morten Leuch's* Aske
aabner for min Sjæl de skræksomste Scener,
ja skræksomme for Udødelige selv
om Venskab dyrkes saa i deres Boliger.
Suk i Enrum ere flere Smerters Tolk | end de fæleste Skrig:
ædle Lidelser ere tause.
Saadanne ere Dine
Frue *Mathia Leuch.*
I Din opløftede Sjæl | virker den Guddom, Du føler,

[1]) For $\frac{17}{2}$ 1768; jvfr. »Klagesang over en god Medborgers Død« i Nummeret for $\frac{10}{2}$ s. A.

Digitized by Google

Dyd, Fornuft og Ømhed kappes vel om Fortrin,
men i dine stille Sindsbevægelser | glimter dog Viisdommen,
som har helliget sig en Tempel i Dit Hjerte.
Faderløses Fortvivlelse maa være Dine Sukke
og Følelsløse selv maa sukke med Dig,
thi her ligger den Ædelmodige, den Udkaarne blandt Sjæle af høiere Art.
som Himlen skjænker Jordens Ulyksalige til Trøst.
Tys! | Nu krøb Avind i Skjul, nu saae jeg Engle smile,
da Rygtet klappede sine Vinger | og Luften gav denne Gjenskrald:
Fortrængtes Lovtaler | skal eviggjøre dit Minde,
og den sildigste Efterverden af bedrøvede Slægter
fremsætte Dig til Mønster.

B. A.

Bernt Anker.

36 Aar gammel blev Mathia Collett 2den Gang gift i Christiania d. 11te April 1773 med den i disse Blade ofte nævnte mere end 9 Aar yngre Bernt Anker, der langt ude var beslægtet med hende, da hans Moder var Mathias Næstsøskendebarn. Om Brylluppet, som uden Tvivl stod i »Stiftsgaarden«, beretter en Tradition følgende: En Dag var der stort Selskab hos Mathia Leuch. Gjæsterne lagde Mærke til, at en af Dørene i Selskabsværelset var skjult af et stort Speil, og midt under Selskabet træder Bernt Anker frem af Kredsen og spørger, om der er nogen, som vil række ham sin Haand. »Ja, hvis ingen anden vil, saa vil Værtinden«, svarede Mathia og rakte ham Haanden. Musikken spillede op, de øvrige Gjæster stillede sig Par om Par, paa et Vink gled Speilet tilside, og hele Selskabet begav sig ind i næste Værelse, hvor alt var beredt til Vielsen, som strax paafulgte[1]). Til Brylluppet oversatte Professor Wilse »Maidagen« paa Fransk og overrakte den

[1]) Det var dengang almindeligt i de høiere Klasser at vies hjemme i Huset uden foregaaende Lysning fra Prædikestolen. — En Version af Sagnet lyder paa, at det var Værtinden, som spurgte, og Anker, som svarede.

Digitized by Google

til Brudeparret »med en passende Tilskrift efter de nye Omstændigheder« [1]).

Bernt Anker var Søn af den rige og ansete Kjøbmand i Christiania, Justitsraad Christian Ancher[2]) og Sønnesøns Søn af Slægtens Stamfader her i Landet, Kjøbmand Erich Ancher, der var født i Gøtheborg og bosatte sig i Christiania nogle Aar før den første Collett. Moderen hedte Karen Elieson. Han var født i Christiania d. 22de Novbr. 1746, fik en meget omhyggelig Opdragelse dels i Hjemmet, dels i England og blev i 1764 med et meget smigrende Testimonium indskreven ved Kjøbenhavns Universitet, hvorefter han i nogle Aar reiste udenlands. Ved Tilbagekomsten i 1767 blev han udnævnt til Justitsraad og skal have faaet Tilbud om at gaa som Legationssekretær til Paris, men Moderen, som i 1765 var bleven Enke, fik ham til at afstaa derfra for at komme hjem og forestaa det store fædrene Handelshus. Han traadte nu i Kompagniskab med Moderen og sine 3 Brødre og styrede i mange Aar som den virkelige Chef og med stor Dygtighed dette Hus under Firma »Karen sal. Christian Anchers & Sønner«. Dets Forretninger bestode væsentlig i Trælasthandel og Fabrikdrift, og dets Omsætning var den største i Christiania. Ved sit Giftermaal fik han desuden en betydelig Særformue, men ikke Bogstad Gaard, som med alle sine tilliggende Eiendomme samt Glemming Skov, Jar og Askers trende Kirker af Mathia Leuch var afhændet til Ankers Broder Peder Anker for 90,000 Rdl., et Salg som fuldbyrdes af begge Ægtefæller i Forening ved Skjøde af 31te Marts 1775.

I 1783 skiftede Karen Anker med sine Sønner, hvorpaa Bernt Anker overtog Husets Forretning for egen Regning, idet han for 128,913 Rdl. fik sig overdraget dettes fleste Eiendomme, deriblandt det af Faderen byggede, senere saakaldte »Palæ« i Christiania,

---

[1]) Wilses Reise-Iagttag., S. 196 i 1ste Del, som af Forfatteren i 1790 er tilegnet »Deres Høiædle Velbaarenhed Herr Berndt v. Anker, Kgl. Majestæts Etatsraad«.
[2]) Se W Lassen: »Norske Stamtavler« I, S. 92 og A. Collett: »Familien Elieson« S. 12—15.

Digitized by Google

hvor han havde sin Bopæl. I 1790 kjøbte han af sin Fætter Ritmester Elieson Gaarden Frogner i Nærheden af Byen for 39,000 Rdl., og her boede han oftest om Sommeren. Hans betydeligste Eiendom var dog Moss Sagbrug og Jernverk, hvor han ogsaa jevnlig opholdt sig. Her var i Midten af forrige Aarhundrede anlagt et Kanonstøberi, som han forbedrede og udvidede efter i den Anledning at have foretaget Reiser til udenlandske Kanonstøberier, og med megen Møie og Bekostning fik han endelig drevet det til, at den dansk-norske Marinestyrelse fandt sig »mest betrygget ved Kanoner fra dette Verk«. I 1798 kjøbte han ogsaa Hakedals Jernverk, som dengang var aldeles i Forfald, men af ham blev bragt i den bedste Opkomst. Hans faste Eiendomme vare i 1804 ikke mindre end 146 i Tallet, paa samme Tid som Nettoformuen ansloges til 1,485,000 Rdl., deri ikke iberegnet tilgodehavende hos 405 usikre Debitorer for over 456,000 Rdl. Det var fornemmelig ved Trælasthandelen, der ved Slutningen af forrige Aarhundrede tog et ganske overordentligt Opsving, netop som Forordningen af 22de April 1795 havde givet Skoveierne en næsten ubunden Frihed til at hugge i sine Skove og Sagbrugseierne Tilladelse til at sage et ubegrændset Antal Bord paa de priviligerede Sage, — at Anker tjente sin fyrstelige Formue. I de 10 sidste Aar af sit Liv havde han efter eget Opgivende en aarlig Nettoindtægt af over 100,000 Rdl., men det gik rigtignok ud over hans Skove, som ved hans Død vare dygtigt medtagne. Til sin Bedrift holdt han en hel Flaade af Skibe; i Slutningen af 90-Aarene havde han saaledes, efter hvad han selv har oplyst i sin Autobiografi, 40 Skibe i Søen. Han var ogsaa den første, som udrustede en norsk Ostindiefarer, ved hvis Udreise fra Moss i 1791 Claus Frimann skrev en begeistret Sang [1]), og da Skibet i 1793 vendte tilbage, stod der et Digt til Anker i »Intelligentssedlerne« [2]), hvori det hedder:

»Du! hvis Minde groer, hvor Granen fældes,
hegner Gaard hos Gaard i Dalens Skiød,

[1]) Trykt i hans »Syngende Sømand«, Bergen 1793. [2]) Nummeret $\frac{19}{8}$ 1793.

Digitized by Google

Du! hvis Navn i Bierges Barm skal ældes,
paa hvis Rigdom taarnet Bølge brød —
Landets Tarv, Medborgers Vel at fremme,
tale Sandhed, hvor det Sandhed gialdt,
egen, men ey andres Fordeel glemme,
dette aldrig Dig besværlig faldt.
Stolt av Dig man med Beundring hørte
Norges Handel opnaae Broders Rang,
da Du til saa fierne Kyster førte
Rigets egne Skatte første Gang«. o.s.v.

Bernt Anker var besjælet af en Ærgjerrighed, der ikke lod ham finde sig tilfreds med den Lod, en Handelsmands Stilling i Norge den Tid kunde byde. Vistnok vare hans Kaar forholdsvis glimrende, og ingen kunde heller gjøre ham Rangen som sin Fødebys mest intelligente og mest formaaende Borger stridig, men Forholdene i det lille Christiania med sine 8—10,000 Indbyggere vare altfor indskrænkede for en Virkelyst som hans. Navnlig stod den diplomatiske Løbebane altid for ham i et lokkende Skjær, og da Besiddelsen af Adelskab gav en fortrinlig Adgang til de høiere Statsmandsposter, sikrede han sig dette Fortrin, idet han med flere af samme Slægt i 1778 efter Ansøgning og paa Grundlag af en rigtignok ubevist Paastand om, at Familien var af svensk Adel, naturaliseredes som dansk (-norsk) Adelsmand med Forandring af Navnet fra Ancher til Anker. Nogle Aar iforveien var han bleven Etatsraad. Hans Lyst til at opgive Forretningerne for at gaa ind i Diplomatien modnedes efterhaanden til et bestemt Forsæt, som oftere er berørt i hans Breve fra 1784 og 1789 til Fætteren Carsten Anker i Kjøbenhavn [1]). I det sidste Aar gik der Rygter om, at han skulde blive Envoyé i London, en Ansættelse, som stemte fuldkommen med hans Ønsker, hvad han ogsaa nogle Maaneder forud personligt havde udtalt for Kronprinds Frederik. Men det blev ikke til noget hverken med denne eller nogen anden Udnævnelse i Statsembede. Man har uden Tvivl fundet, at han

[1]) Delvis trykte i L. Daae's »Det gl. Chria.«, S. 241—44.

Digitized by Google

Digitized by Google

sigtede for høit, og dertil kom, at man ikke til alle Tider følte sig fuldt forvisset om hans Hengivenhed for Danmark, men tillagde ham separatiske politiske Planer. Allerede i 1772 var der saaledes vaagnet en Mistanke om, at han og flere af hans nærmeste Slægt omfattede Sverige med altfor megen Varme. Det var dengang Carsten Anker opholdt sig i Stockholm for paa det Ankerske, Collettske. og flere Christianiahuses Vegne at underhandle om Tømmerflødningen fra Trysil gjennem Sverige (se foran Side 123) og samtidigt tænkte at faa sin Families formodede svenske Adelskab godkjendt i dette Land. Noget Bevis for, at Bernt Anker har knyttet politiske Forbindelser i Sverige, er dog ikke fremkommet [1]). Derimod drev hans Nationalfølelse ham til at stille sig i første Række blandt den, som kjæmpede for at skaffe Fædrelandet visse Institutioner, som ere nødvendige, for at en Nation skal kunne føre et selvstændigt Statsliv, og ligeoverfor disse Bestræbelser stillede den danske Regjering sig som bekjendt ikke gunstigt. I Begyndelsen af Syttiaarene stod han i Spidsen for de norske Kjøbmænd, som arbeidede for, at Norge skulde faa sin egen Bank og eget Kommercekollegium (se foran Side 121), og siden udgav han en Afhandling paa Fransk om Nødvendigheden af en Bank i Christiania. Ligeledes kastede han sig med Iver ind i Bevægelsen for at skaffe Norge sit eget Universitet, skrev offentligt for Sagen og var Medlem af en Kommitté, som i 1793 traadte sammen i Christiania for at arbeide mod dette Maal. Senere underhandlede han med Historikeren Suhm om Kjøb af dennes store Bibliothek paa 100,000 Bind, som han agtede at forære det vordende Universitet, men denne vakre Plan gik overstyr, da Kommitteens Forslag om Universitetets Oprettelse blev afslaaet. At Regjeringens Vægring ved at efterkomme Normændenes Ønsker maatte efterlade en Braad hos Anker som hos andre Norske var rimeligt

[1]) Dr. Y. Nielsen: »Gustav d. III's norske Politik« i Hist. Tidsskr., 2 Række I, S. 9—12, 17, 42—44, 74—75, 122 og 223—24, samt L. Daae »Det gl. Chria.«, S. 218—19 og 243—46.

Digitized by Google

nok, men videre end til en temmelig spagfærdig, passiv Misnøie med det danske Styre kom det dog ikke. Anker var ikke nogen revolutionær Natur, og sin Loyalitet ligeoverfor den danske Kongefamilie lagde han ved saa mange Leiligheder for Dagen, at der ikke er Grund til at drage dens Oprigtighed i Tvivl. Han tog sig imidlertid meget nær af, at han ikke fik Ministerposten i London, og da han ud paa Høsten 1789 reiste til denne By for at tilbringe Vinteren i Udlandet, kom der Rygter ud om, at han der vilde virke for Norges Frigjørelse. Efter Hjemkomsten fra sin Reise, hvorunder han ogsaa havde været i Paris, hvor Revolutionen var brudt ud, tog han dog med Tilfredsstillelse imod at blive udnævnt til Konferentsraad, to Aar efter fik han Kammerherrenøgelen og i 1803 blev han »Ridder af det hvide Baand« (R. D. O.), en sjelden Udmærkelse for en Normand, som aldrig havde indtaget nogen Embedsstilling. Det paafølgende Foraar, medens han opholdt sig i Kjøbenhavn, var det, efter hvad han beretter i et Brev til Carsten Anker af 20de Mai 1804, atter paa Tale, at han skulde indtræde i Statstjenesten som Finantsminister efter Grev Schimmelmann, men denne Gang erklærede han: »jeg vil aldrig sacrifier mon repos et le sublime de mes pensées au prix d'un illustre embarras«. Noget bestemt Tilbud om Porteføljen har han dog, som det synes, ikke faaet.

De Hæderstegn, Bernt Anker modtog af Kongen, vare ikke ufortjente. Han besad Egenskaber, skikkede til i fuldt Maal at tildrage ham Opmærksomhed og bevare ham i Erindringen som en af Aarhundredets mærkeligste Normænd. Han var ikke alene Landets rigeste Mand og den, som førte det mest glimrende Hus, men han besad ogsaa en livlig og mere end almindeligt dannet Aand, havde sjeldne Sprogkundskaber og en levende Sands for Videnskab og Kunst, dertil varm Fædrelandskjærlighed og et Hjertelag, der aabnede hans Haand for alle nødlidende og har reist ham et ærefuldt Minde som en af sin Fødebys gavmildeste Velgjørere.

I social Henseende indtog han den første Plads i sin Fødeby. Hans Hjem var i en Række af Aar Midtpunktet for dennes høiere

Digitized by Google

Selskabsliv, og med en stærk Følelse af sin Stillings Forpligtelser »repræsenterede« han for Hovedstaden ligeoverfor reisende Udlændinger, hvoraf neppe nogen af Betydning besøgte Christiania, uden at han, oftest med Anbefalingsbrev, opsøgte Bernt Anker og modtoges af ham med uskrømtet Gjæstfrihed. Der er heller ingen Tvivl om, at den dannede Omgangstone i dette Hjem, hvor Byens Intelligents var samlet til den ene Fest splendidere end den anden, har virket forædlende paa det sociale Livs Former i Christiania i det hele. — Hans rigt udstyrede Bolig er beskreven af Professor Wilse i hans »Reise-Iagttagelser«[1]) og i Küttners »Reise durch Teutschland, Dänemark, Schweden, Norwegen m. m.«[2]), hvori det bl. a. berettes: »Herlig skiøn er Udsigten fra Kammerherre Ankers Landsted [Frogner], en liden Miil fra Christiania, ligesaa skiøn, men af ganske anden Art er hans Broders prægtige Gaard [Bogstad] omtrent 4 smaae Mile herfra. Disse to Brødre leve i denne langt fraliggende Krog af Verden i al en engelsk Lords Storhed og med Europas mest civiliserede Folks Eleganz. Da vi første Gang besøgte Kammerherren [B. A.], førte man os igiennem en lang Række af skiønne Værelser, zirede deels med gode Tapeter, deels med Malerier og Kobberstik . . . Jeg følte det ganske synderligt hos ham her i Norge at finde en stor Quercino, en Guido, en udmærket skiøn Conca og flere Malerier af adskillige andre Mestere«.

Bernt Anker var Medlem af Videnskabsselskaberne i Trondhjem, Stockholm og London og blev ligeledes optagen i det danske Landhusholdningsselskab, hvor han udsatte Præmier, bestaaende af Selskabets største Guldmedalje eller 100 Rdl., for Afhandlinger om Jerntilvirkning m. m. Overhovedet viste han stor Rundhaandethed, naar han troede at kunne virke for Bergverks- og Fabrikdriftens Opkomst i vort Land[3]). — I Christiania udstedte han i 1796, da Universitetsplanen var gaaet overstyr, sammen med Dr. Treschow og Dr. Johs. Müller Indbydelse til offentlige videnskabelige Forelæsninger og holdt derpaa gjennem et Par Vintre i sit Bibliothek

[1]) I, S. 152, 189, 224 og 235. [2]) Küttners Reise 1797—99 findes i forkortet Oversættelse i Thaarups Magazin, II, S. 312 o flg. [3]) Se videre herom Bernt Moes' Tidskr. for n. Personalhistor. I, S. 370—72.

Digitized by Google

i »Palæet« gratis Foredrag over Æsthetik og Naturlære, navnlig Experimentalfysik, som han i dette Øiemed studerede under et Ophold i Frankrig, og hvortil han med stor Bekostning anskaffede sig fysiske Apparater og et Naturaliekabinet. I Palæet havde han desuden en Bogsamling paa over 4000 Bind, som efter hans Død af Broderen Peder Anker tilligemed Instrumentsamlingen skjænkedes til Krigsskolen.

Foruden Afhandlingerne om Banken og Universitetet har han udgivet endel Smaaskrifter, især Taler, Leilighedsdigte og Gravskrifter, men Størsteparten af hans literære Arbeider ere ikke trykte, deriblandt Forelæsningerne over Naturretten, Sørgespillet »Major André« og nogle andre Skuespil, som opførtes paa Privattheatrene i Christiania, paa Fladeby og paa Moss Jernverk, hvor han holdt store Fester med sceniske »Optog« i samme Smag som de Collettske paa Fladeby. For Skuespilkunst nærede han Tidsalderens stærkt udprægede Interesse, var en af de ledende Aander ved Stiftelsen og Bestyrelsen af det dramatiske Selskab i Christiania[1]) og optraadte endog i sine senere Aar ikke sjelden paa Brædderne i større Roller, navnlig i sine egne Stykker. I Sammenhæng med denne Smag for sceniske Fremstillinger staar hans afgjorte Tilbøielighed for en vis theatralsk Effekt, hvilket forresten var et Træk, man oftere støder paa hos hans samtidige. Bernt Anker var ikke lidet stolt af sit Forfatterskab og havde i sit Testament bestemt, at hans literære Efterladenskab skulde sendes hans Ven Christen Pram til Udgivelse mod et Honorar af 5000 Rdl. Men af Offentliggjørelsen blev der dog intet, hvad vel de færreste nu ville beklage. Hans Taler og Gravskrifter ville forekomme Nutiden at være temmelig søgte og svulstige, og hans æsthetiske Arbeider ligge i det hele for fjernt fra vor Tids Smag og røbe desuden for liden Originalitet og digterisk Begavelse[2]).

Hans Gavmildhed var storartet i en Grad, som søger sin Lige

[1]) Huitfeldts Theaterhistorie, S. 104 og 205 m. fl. St. — Mathia Anker var det dramatiske Selskabs Direktrice. [2]) Bernt Ankers Forfatterskab er behandlet af H J. Huitfeldt i Histor. Tidsskr. 2den Række, I, S. 492—546.

Digitized by Google

i Landets Historie, og hans rundhaandede Bestræbelser for at støtte videnskabelige og oprette milde Stiftelser ere alene tilstrækkelige til at sikre ham et uforglemmeligt Navn. Hans efterladte »uvisse Fordringer«, der som foran antydet i Bøgerne stode anførte for over 456,000 Rdl. og for en stor Del bestode i Laan til Slægtninger, Venner og Videnskabsmænd, som henvendte sig til ham om Understøttelse, skulde efter hans Bestemmelse udslettes og bleve aldrig krævede[1]).

Paa sin 6te Bryllupsdag oprettede han og hans Hustru et Opfostringshus i Christiania for 12 forældreløse Børn under Navn af det Ankerske Vaisenhus, til hvis Opretholdelse de skjænkede en fast Eiendom og en aarlig Renteindtægt af 800 Rdl. Ideen til Stiftelsen skyldes Ankers Fætter, Slotspræst Sverdrup, som i sin Autobiografi i Kaldsbogen for Akershus Slotsmenighed fortæller, hvorledes han under en Samtale med Bernt Anker og Frue om den bedste Maade, hvorpaa man ved sin Formue kunde gjøre vel mod fattige, fik Anledning til at bibringe »dem det Forsæt at antage sig 12 Børn aarlig til Opdragelse, saasom de selv ei med Børn vare begavede; og vi vare ikke saa snart blevne enige udi, at dette vilde stifte den største Nytte, førend de, rørte af ædle Følelser og med en uforlignelig fælles Redebonhed besluttede at sætte saadant i Værk« . . .[2]) Vaisenhuset, som i 1878 feirede sin Hundred-Aarsfest, har været til stor Velsignelse for mange.

Da Bernt Ankers yngste Broder, Jess, døde 1798 og efterlod sig et insolvent Bo, dækkede han dennes betydelige Gjæld ved helt og holdent at overtage Boet, (hvilket skal have kostet ham omkring 100,000 Rdl.), forærede Broderens store Gaard i Christiania til Krigsskolen, hvem den fremdeles tjener til Lokale, og hans efterladte Bogsamling til Christianias Kathedralskole. Denne Skole testamenterede han ogsaa den saakaldte »Palæhave« til Anvendelse i botanisk Øiemed, og »Palæet« selv skjænkede han paa samme

[1]) Se Bernt Moe l. c. S. 381—84 og 388—90, L. Daae: Det gamle Chria. S. 253—56. [2]) Klokker Svendsens Optegnelser, Manuskr. i Univ.-Bibl.

Digitized by Google

Maade »til offentligt Brug«, hvorfor Gaarden i 1806 tilskjødedes Kongen for at tjene til Beboelse for Kongehuset under Ophold i Christiania.

Endnu staar tilbage at nævne den storartede Stiftelse, det Ankerske Fideikommis, oprettet ved hans Testament af 19de December 1801, — den rigeste af alle norske Stiftelser. Hans efter norske Forhold kolossale Formue skulde efter hans Død, med Fradrag af nogle Pengesummer og faste Eiendomme til navngivne Personer og Indretninger, samlet staa under Bestyrelse af en Administration og danne et Fideikommis, hvis Midler skulde anvendes for en Del til Legater for hans Familie, men fornemmelig til trængende, værdige Enker, begavede, men fattige Studenter og husarme. Fideikommissets senere bedrøvelige Historie er bekjendt nok. Begivenheder, som ikke af Testator vare forudseede, gjorde, at det kun faa Aar og i betydeligt indskrænket Maalestok kom til at virke i sit veldædige Øiemed. Hvad der var ment at skulle blive en velsignelsesrig Stiftelse for det hele Land endte som et Familiefideikommis.

Der er visse Mennesker, som paa Grund af en iøinefaldende, skjønt temmelig uskadelig Karakterfeil, saasom Forfængelighed og deslige, mere end andre ere udsatte for en skjæv Bedømmelse af Folk, som ikke have staaet dem saa personligt nær, at de have faaet Leilighed til at se eller efter Fortjeneste vurdere de gode Egenskaber, som kunne findes indenfor det mindre tiltrækkende ydre. En saadan Skjæbne vil især i et lidet Land og under smaa Forhold kunne times selv en i Virkeligheden fremragende Mand. Dette har været Tilfældet med Bernt Anker, hvis svage Punkt var en stor Selvtillid og dermed forbunden Forfængelighed, der var enhver paafaldende og hører til de Feil, man i Omgangen med sine Medmennesker har vanskeligst for at tilgive. Denne Karaktersvaghed, som næredes ved Bevistheden om, at han i de fleste Henseender ragede op over sine Bysfæller, og ikke blev mindre ved den Hyldest, som til Overmaal blev den i ham forenede gavmilde Rigmand, Adelsmand og Mæcenat tildel, kommer jevnlig tilsyne i hans Breve,

Digitized by Google

men allermest dog i den af Lahde og Nyerup udgivne »Samling af fortjente danske Mænds Portraiter« (3die Del), hvor der meddeles en stærkt rosende Biografi af ham, som er affattet i 3die Person Enkelttal, men i Virkeligheden er skreven af ham selv[1]). I større Omgivelser var denne mindre heldige Side af hans Karakter neppe bleven saa bemærkelig, og under enhver Omstændighed begaar man en Uretfærdighed ved — som enkelte have gjort — at opholde sig derved saaledes, at man overser hans store Fortjenester.

Velvilligt, men træffende er hans Personlighed bedømt af Rektor i Trondhjem Laur. Smith i et af Professor L. Daae offentliggjort Brev til Geheimeraad Bülow af 1ste Januar 1785[2]). Med endnu større Anerkjendelse, og dog i det hele taget rigtigt, skildres han af Professor i Mineralogi, senere Overbibliothekar ved Cambridge-Universitetet E. D. Clarke, som reiste her i Landet i 1799 og har udgivet en Reisebeskrivelse i mange Bind, »Travels in various Countries of Europe, Asia and Africa«[3]), hvori han udtaler sig saaledes om Bernt Anker:

> »Hvad hans Person angaar, da var han over almindelig Legemshøide, stærkbygget og smuk. Hans Haar var efter den gamle Parisermode stærkt krøllet og pudret, og under hele Samtalen [ved deres første Sammentræf] stod han ligeoverfor et stort Speil, opmærksomt mønstrende og ordnende de forskjellige Dele af sin Dragt; men i alt dette var der intet af blot og bar Forfængelighed eller Affektation; det var aabenbart kun, hvad der mellem Franskmænd vilde være bleven betragtet som en velopdragen Kavallers utvungne Livlighed, medens et saadant Væsen vistnok for engelske Øine maatte have noget af en Petitmaitre ved sig. I denne mønsterværdige Mands Optræden fik vi imidlertid en Lærdom om ikke at slutte for raskt fra det ydre Skin. I hans Hjerte havde Menneskenaturens bedste Egenskaber faaet Plads, og hans med Forstand vel udrustede og opfindsomme Aand lod i enhver Samtale et saa udstrakt Kjendskab til Verden og Bevæggrundene til

[1]) Om Autobiografiens mærkelige Tilblivelseshistorie se L. Daae: Det gamle Christiania, S. 252—53. [2]) »Af Geheimeraad Johan v. Bülows Papirer«, Chria. 1864, S. 166—67. [3]) London 1824, 10de Bind, S. 364—65, 404 og 456—57.

Digitized by Google

Menneskenes Handlinger baade i det offentlige og private Liv komme tilsyne, at det gjorde alle, som stiftede hans Bekjendtskab, begjærlige efter at komme i nærmere Berøring med ham. Hans Navn er saa nøie knyttet til Christianias og Norges Historie, at ingen reisende, som har offentliggjort en Skildring af Landet fra Bernt Ankers Tid, har forsømt at bemærke det . . . Han var fortrolig med de bedste engelske Forfattere i næsten enhver Videnskabsgren og ikke daarligt bevandret i andre Nationers Skrifter. Han var i Sandhed i alle Henseender et ganske ualmindeligt Menneske . . . Hvis der nogensinde var en Mand, hos hvem enhver Egenskab var forenet, skikket til at danne Fædrelandsvennen, Statsmanden, Samfundets Ven og Formynder, den fattiges Hjælper i Nøden, det offentliges Velgjører, Beskytteren af Geniet, Literaturen og Kunsten, da var det Bernt Anker . . . Nogle reisende have talt om hans Forfængelighed; paa os virkede denne Svaghed, om den fortjente saa strengt et Navn, kun til at gjøre hans Selskab saa meget mere underholdende; ikke saa at vi morede os paa hans Bekostning, men fordi vi gjennem al hans formodede Egenkjærlighed saa en Sindets Munterhed, som syntes at sige: »jeg vil være hvadsomhelst, fra den stolteste Statsmand til den lystigste Deltager i en Blindebukleg, heller end at mine Gjæster skulle kjede sig af Mangel paa Samtale eller Fornøielse«, — og vi følte os forvissede om, at Tabet af en saadan Mand paa et saadant Sted som Christiania aldrig vilde kunne erstattes . . .« [1]).

Om Mathia Anker lyder Dommen ubetinget rosende. »Hun blev«, fortæller Fru Dunker i sine Erindringer,[2]) »i sin Tid, og vistnok med Rette, anseet som den ypperste blandt Kvinderne i Christiania . . . Hun var agtet af alle og elsket af mange. Den 28de Mai, »Vilhelmsdagen«, var hendes Fødselsdag, og denne Dag blev hvert Aar høitideligholdt med megen Hjertelighed paa Ullevold hos John Collett. Ogsaa dette Aars 28de Mai [1801] havde jeg seet hende paa Ullevold, hvor der blev sunget til hendes Priis:

I Sekler lever til din Ære
Vor første Digters Foraarsdag.
Af den dit hele Kjøn kan lære
At Qvindens Roes er Dyd og Smag.«

[1]) Se ogsaa Wolffs »Northern Tour«, London 1814, S. 99—100. [2]) »Gamle Dage« Kbh. 1871, S. 163, 167, 198 o fl. Steder.

Digitized by Google

I Oprettelsen af det Ankerske Vaisenhus havde hun som før anført sin store Andel, og da Stiftelsen var kommen i Gang, opofrede hun sig meget for at den skulde trives. Slotspræst Sverdrup omtaler i sin utrykte Biografi[1]) 19 Aar efterat Vaisenhuset var oprettet, hvorledes det var gaaet fremad »under Kammerherreindens eget Tilsyn med Oeconomien, Børnenes Pleie, Klæder, Udstyr og sædelige Forhold, hvorved Hun, der ofte selv underviiste dem og med egne Hænder forfærdigede adskilligt til dem, ja havde en ret moderlig Omsorg for at faae dem siden udsatte paa gode Huuse og at bidrage til deres videre Velfærd, behandlede disse fremmede og fattige Børn næsten som om de havde været hendes egne, hvortil hendes Mand, hvis vigtigere Beskjæftigelser herved fornemmelig havde Hensyn paa Fremtiden, med Penge og Biefald idelig opmuntrede hende«.

Mathia Anker døde i Christiania d. 21 Juli 1801, 64 Aar gammel. Da hun blev begraven, fortæller Fru Dunker (l. c. Side 166) »var hele Christiania By i Bevægelse, og saadan Begravelse har der aldrig været seet . . . Det var en Sommermorgen tidlig Kl. 6. Efter Ligvognen gik Anker og de nærmeste mandlige Slægtninge, derefter Vaisenhuusbørnene, derefter tolv hvidklædte unge Piger med Krandse, derefter to Hundrede af Embedsmænds og Borgeres Koner og Døttre, der strøede Blomster og bare Krandse, derefter Mændenes Skare. Paa Byens Torv eller rettere paa den dengang saakaldte Hestekirkegaard var opreist et Slags Kapel, hvor Kisten blev sat paa en Katafalk, førend den blev bragt ind i Gravkapellet. Vaisenhuusbørnene stillede sig rundt om Kisten, Anker kastede sig over Kisten, omfavnede den og sagde: »Nu bedrøvede Du mig for første Gang!« Børnene sang nu nogle Vers, forfattede i den Anledning af Fru Delphin. Derpaa traadte de tolv unge Piger frem, lagde deres Krandse paa Kisten og sang nogle Vers, hvoraf jeg kun erindrer een Linie: »O, den Bedste blandt os er ei meer«. Den qvindelige Deel af Familien holdt i dybeste Sørgedragt i lukkede Vogne paa Torvet omkring Kapellet. Der hørte Graad og Hulken, og Tjenere hentede Vand til de Besvimede«.

Paa et Par Portrætter fra Mathia Ankers Ungdom fremstilles hun i en hvid, nedringet Atlaskes Kjole, som efter Moden fra omkring Aar 1760 indeslutter Figuren i et langlivet, stivt Korset. Det

[1]) Af Kaldsbogen for Akershus Slotsmenighed i Klokker Svendsens Optegnelser paa Univ. Bibl.

Digitized by Google

mørkebrune Haar er høit opstrøget og prydet med en Besætning af Diamanter. Ansigtet er ganske vakkert, med et mildt, godt Udtryk. Hun var, som før nævnt, adskillige Aar ældre end sin Ægtefælle, og Anker fortæller i sin Autobiografi, at hans Giftermaal var »en Episode, hvori hans Sjæl havde ingen Del«; strax efterat have brugt dette noget lapsede Udtryk roser han hende som »en fortræffelig Kone«, og Ægteskabet synes at have været noksaa lykkeligt, da der paa begge Sider var Agtelse og Hengivenhed, om end ikke Kjærlighed. Paa hendes Kiste satte han den Indskrift:

»Mathia Anker | Ungdoms Forsorg | Armods Tilflugt
Fød 28 Maj 1737 | død 21 Juli 1801
Du gav mit Liv dets Værd, jeg fandt Naturen skjøn,
da ved din Barm jeg saae dens tryllerige Scener.
Din Lykke blev mit Maal, dit Smiil min Idræts Løn,
og evig Sympathie min Sjæl med din forener«.

I Palæets Have reiste han hende en Mindestøtte[1]) med Paaskrift: »Mathia Anker — viis og god«, og holdt Aarsdagen efter hendes Død i det Ankerske Vaisenhus en Mindetale over hende, trykt i Kjøbenhavn 1803 med Motto: »Hun var mit Alt — min Himmel og min Fryd. Hun elsket var — ved Viisdom og ved Dyd«. I denne Tale siger han om den afdøde: »Hun dannede mig — jeg velsigner hendes Støv og erkjender det — og havde jeg Anlæg, skylder jeg hende, det er ingen Skam at bekjende det, det lidet jeg er. Hun hindrede mig fra at blive Forfængeligheds Slave« o.s.v. I følgende Digt har han ogsaa udtalt sine Følelser ved Tabet af hende:

»Jeg hører ikke henrykt meer
Mathias bløde, skjønne Stemme,
Jeg dette Smiil ei mere seer,
som lærte mig hver Qval at glemme.

Ei meer jeg vandrer Haand i Haand
Med Hende gjennem Paradiser,
Ei meer min glædedrukne Aand
I Hendes Blik min Skaber priser.

[1]) En anden Støtte, af Malm, med Indskrift »Mathia Anker, den uforglemmelige«, reiste Brodersønnen John Collett i en Lund paa Ullevold, som han havde faaet af B. Anker.

Digitized by Google

Min Lykkes blide Sol gik ned,
Omsomt om Roe mit Hjerte leder,
Og fordums nydte Saligheder
Fordoble min Elendighed« . . . o.s.v.

Paa disse og lignende lyriske Udbrud maa der dog ikke lægges nogen større Vegt. Han tænkte som bekjendt paa at gifte sig igjen; da han Vinteren 1804—5 opholdt sig i Kjøbenhavn, forlovede han sig med en ung feteret Skjønhed, Frøken Falbe, men angrede snart efter dette Skridt og hævede Forbindelsen efterat have skjænket hende et Gavebrev, hvorefter hun ved hans Død skulde faa 100,000 Rdl. og 6000 Rdl. i aarlig Livrente.

Da Bernt Ankers Ægteskab var barnløst, havde Ægtefællerne oprettet reciprokt Testament, hvorefter den længstlevende, paa nogle forholdsvis ubetydelige Legater nær til den andens Slægt, skulde faa det hele Bo ubeskaaret. Ved Mathia Ankers Død fik hendes Arvinger ifølge dette Testament udbetalt ialt 200 Rdl. som Vederlag for den rige Arv[1]). Samme Aar oprettede han, som tidligere omtalt, et nyt Testament, og efter dette fik to af den Collettske Familie anselige Legater: John Colletts Hustru Martine fik »de 10,000 Rdl., som ere hende tilsagte ifølge min Kones Disposition«, og Mathia Bernhardine Collett, senere gift med Sølvverksdirektør Steenstrup, »de hende tilsagte 4000 Rdl.« Begge disse Legatarer vare dog tillige nær beslægtede med Bernt Anker og opdragne i hans Hus.

Under det før nævnte Ophold i Kjøbenhavn blev Anker syg og døde der d. 22de April 1805, 59 Aar gammel. Hans Helbred havde i mange Aar været mindre god[2]), uagtet han i sin Levemaade viste et sjeldent Maadehold, og hans Aandsevner skulle ogsaa i hans senere Leveaar have været noget svækkede[3]). Liget førtes til Christiania, hvor det d. 21de Juni 1805 bisattes i Familiens (senere nedrevne) Gravkapel ved Vor Frelsers Kirke. Min-

[1]) Personalia i Rigsarkivet under »Anker«. [2]) Se et Brev til Generalmajor Gedde, medsendt Intelligentssedl. for $\frac{18}{8}$ 1795, hvori han daterer sin Sygelighed fra Tilbagekomsten fra London og Paris i 1790. [3]) Se Broderen P. Ankers Brev i Bustikken IV, 1823, S. 41, og B. Moe, l. c., S. 478—79.

Digitized by Google

dedigte af Lyder Sagen, Frankenau, Schack-Staffeldt, Mathias Hagerup o. fl. tolkede det Tab, Fædrelandet havde lidt ved hans Bortgang [1]).

---

9. Peter Collett paa Buskerud, gift med 1) Maren Kirstine Holmboe, 2) Johanne Henriche Ancher.

Det yngste af Kjøbmand Peter Colletts og Cathrine Rosenbergs Børn fødtes i Christiania d. 14de April 1740, tre Maaneder efter Faderens Død, og opkaldtes efter ham. I 7 Aars Alderen mistede Peter Collett ogsaa sin Moder og kom efter Opløsningen af det fædrene Hjem til Sognepræst, Professor Grave paa Eker. I 1756 var han paa et Handelskontor i Amsterdam, og senere opholdt han sig for sin videre Uddannelse i flere Aar i England.

Den Arv, han fik efter sine Forældre og andre Slægtninger, tilsammen over 50,000 Rdl., satte ham istand til i 1762 at kjøbe den store Gaard Buskerud [2]) paa Modum med betydelige Sagbrug og andre Herligheder. Kjøbesummen for denne Eiendom, som nu er i hans Sønnesøns Søns Besiddelse, var 37,000 Rdl. Gaarden, som har givet hele Amtet Navn, var langt op i Tiden Krongods, men gik i 1688 over i privat Eie for en Fordring i Anledning af Leverancer til Hoffet og fik ved den Leilighed større Friheder end nogen adelig Sædegaard, idet den i det udfærdigede Kongeskjøde erklæredes »frii for al Besværing oc Paalæg, wære sig af Hengsler, Tømmerweldter, Folchenis Udskrifning oc Skatters Paaleggelse i alle Maader . . . sampt frii for Tiendes Udgifwelse af hwad som paa de fiire [Aamots] Sauger skiæris«. Den afhændedes overhovedet med de samme Rettigheder, hvormed Kongen havde eiet den, og dertil hørte Ind-

---

[1]) Minerva 1805, II, S. 96—98 og 211; Kb.havns Adresseavis 1805, No. 154; Chria. Intelligentssedl. 1805, No. 18, 19 og 25; Nye Digte af Schack-Staffeldt Kiel, 1808, S. 336. [2]) Skal være en Forvanskning af Biskopsrud.

Digitized by Google

tægt for Bords og Plankers Opstabling ved »Kongssagene« (Aamots Sage), Bropenge, Førstekjøb af Sagtømmer i Hallingdalen, Krydsherred, Snarum og Modum samt Ret til om Vinteren at sende Brugshestene til gratis Fodring i disse Distrikter under Ledsagelse af Oppassere eller saakaldte »Fo'rmarsker«, som ligeledes nøde frit Underhold[1]). Under Buskerud laa foruden Kongssagene Gaardene Sætersberg og Døvig, den sidste med Sagbrug og et især i tidligere Dage bekjendt Laxefiskeri, der allerede nævnes i Kong Sverres Saga; endelig hørte derunder Præstegjeldets trende Kirker, Heggen, Snarum og Nykirke, indkjøbte i 1723. Paa Buskerud-Godset boede i 1783 410 Mennesker[2]).

To Aar efterat Collett havde tiltraadt denne Eiendom, hvis anselige Hovedbygning (af Træ) endnu vidner om fordums Pragt, førte han en Hustru ind i sit nye Hjem, nemlig Maren Kirstine Holmboe, født i Christiania d. 4de Februar 1745 og Datter af Stiftsprovst i denne By, Dr. theol. Otto Holmboe og Maren Ancher, Bernt Ankers Faster. Brylluppet stod i Christiania d. 22de Februar 1764, og Vielsen forrettedes af Brudens Fader. I dette Ægteskab fødtes 2 Børn: 1) Peter, født 1766, blev Høiesteretsassessor, gift med Eilertine Bendeke og døde i 1836; 2) Anne Cathrine, født 1768, blev gift med Peter Nicolai Arbo til Lundbygaard og døde 1846. Kort efter denne Datters Fødsel døde Moderen paa Buskerud d. 9de Marts 1768 og blev begraven ved Nykirke; hendes Fader skrev Gravskriften, der er optagen i Hass's »Æresminde« for 1768.

Den 27 Juni 1770 giftede Collett[3]) sig med en Kusine af sin første Hustru, Johanne Henriche Ancher, født d. 23de Novbr. 1750 i Ringsaker, hvor hendes Fader Provst Christopher Ancher var Sognepræst. Moderen hedte Magdalene Bentsen, af den i Christiania i forrige Aarhundrede bekjendte rige Mogensen'ske Familie. Efter Provsten Anchers Død i 1757 kom Datteren i

[1]) Bustikken IV, 1823, S. 654—56, hvor Skjødet er trykt. [2]) Bings Beskr. over Kgr. Norge, Kbh. 1796, S. 74. [3]) Efter kgl. Bevilling paa Grund af Slægtskabet.

Digitized by Google

Huset til sin Onkel, Justitsraad Christian Ancher i Christiania, og dennes Enke, Karen Elieson, gjorde hendes Bryllup. I en Vindusrude paa Buskerud er til Minde om Bryllupsfestlighederne indridset følgende:

Hr. Peter Collett bragte sin anden Brud, Johanne Henricha Ancher til Buskerud d. 30te Juni, gelejdet af følgende Selskab: Karen Ancher (Brudens Pleiemoder), *Mathia Leuch* (Brudgommens Søster), *Anna Elisabeth Cold* (senere g. m. efternævnte Peder Ancher), *Anna Magd. Müller* (Colletts Kusine, senere g. m. efternævnte Schouboe), *Anna Hermina Bentsen, Karen Holmboe* (Søster af Colletts første Hustru, senere g. m. Kontreadmiral F. W. Krog), *Karen Elieson* (formodentlig nedennævnte Peter Collett jun.s senere Hustru), *Christian de Schouboe* (senere Stiftamtmand i Bergen), *James Collett* (Brudgommens Broder), *Lauritz Christian Steen* (Overhofretsassessor), *Peder Ancher* (Brudens Fætter, senere Statsminister), *Peter Kaae, Jens Holmboe* (Brudens Broder, senere Sognepræst i Eidsberg), *Peter Collett jun., Johan Collett, Frantz Dræbye* (Brudgommens Brodersønner med Huslærer), *Peter Arbien* (Raadstuskriver). Kort efter Brylluppet tog Collett til sig sin Kones faderløse tolvaarige Kusine, den senere noksom bekjendte norske Digterinde, »Nordens Sappho« Magdalene Sophie Bentsen, Datter af Oberbergamtsforvalter paa Kongsberg Mogens Bentsen og Sophie Hellesen, den S. 107 nævnte Konferentsraad Heltzens Søster. Hun opholdt sig paa Buskerud i flere Aar og blev derfra i 1777 gift med daværende »Studiosus«, siden Sognepræst P. L. Castberg og efter hans Død med Toldinspektør i Kragerø Buchholm, under hvilket Navn hun er bekjendt som Forfatterinde. En anden af vore Digtere har ogsaa tilbragt nogle Ungdomsaar paa Buskerud, nemlig Jonas Rein, som var Huslærer der i længere Tid.

I sit 2det Ægteskab havde Collett 5 Sønner og 4 Døtre, hvoraf den ældste Datter Maren Kirstine, født 1772, døde nogle Maaneder gammel. De andre vare: 1) Christian Ancher, Bergraad, født 1771, gift med Karine Bie, døde 1833; 2) Christopher, Officier, født 1773, g. m. Anne Cathr. Arbo, døde 1815; 3) John,

Digitized by Google

Justitsraad, født 1774, g. m. Christiane Rosen, døde 1824; 4) Karen Magdalene (Kaja), f. 1776, g. m. Kaptein C. L. Boeck, døde 1800; 5) Maren Christine (Tina), født 1777, g. m. Statsraad Collett, døde 1860; 6) Mathia Bernhardine, født 1779, g. m. Sølvverksdirektør Steenstrup, døde 1847; 7) James Henrik, f. 1781, Student, døde 1811; 8) Otto, f. 1784, Kjøbmand i Christiania, g. m. Martine Collett, døde 1833.

Ved Siden af det store Landbrug paa Buskerud Gaard drev Collett Trælastudførsel og havde i den Anledning Borgerskab i Drammen, hvor hans Trælast udskibedes. Her var han i 1777 og nærmest følgende Aar, i den gunstige Handelsperiode under den nordamerikanske Frihedskrig, bosat i en ham tilhørende Gaard paa Strømsø, men i 1781 solgte han denne Gaard og tog atter fast Bopæl paa Buskerud. I 1784 optoges han som Medlem af det »patriotiske Selskab i Christiania«.

Kun 46 Aar gammel døde han paa Buskerud d. 16de Marts 1786 efter et 6 Maaneders Sygeleie med mange Lidelser. Ved hans Død fik Buskerud-Godsets fattige en Gave af 1000 Rdl. med Udlæg i Eiendommen.

Bernt Anker og Digteren, Sorenskriver i Eker, Modum og Sigdal Thomas de Stockfleth, Colletts Ven og Omgangsfælle, skrev Gravskrifter over ham. Stockfleths» Epitafium« er mærkeligt ved et skarpt Udfald mod Kjøbstadborgeren i Modsætning til Landmanden, foranlediget ved den kjølige Maade, hvorpaa Kjøbmand i Christiania James Collett, som forøvrigt næsten hele sit Liv havde levet fjernt fra sin meget yngre Broder paa Buskerud, var optraadt ved dennes Dødsleie. Trods Gravskriftens stærkt udhævede Tendents bære dog Lovordene over den afdøde et umiskjendeligt Sandhedens Præg. Gravskriften lyder saa:

»Hvo var nyttigere for Staten:
Kjøbstædmanden, han som med karg Varsomhed
betrædde klogere Fædres sikkre Bane
og — bleven rigere uden egen Vindskibelighed —

Digitized by Google

trives kun i Stadens qvalme Luft,
moeres kun ved betydende Tall
og saa med Taabens dorske Ligegyldighed
magelig tilvender sig de fortjentes Fortrin;
ansees ofte for en arbeidsom Træl, naar han
med jevne Puls-Slag damper over at postere
i den drøye Gjeldner-Rolle;
beundres tit med gabende Bifald, enten
naar hans gyldne Karm tordner rullende frem
over den gungende Steenbroe,
eller og hans raske Løber med Lynildens Fart
skyder sig frem over den glatte Rendebane
imellem Bifald smilende Tilskuere, og ellers
nøysom med den Titel af ærlig Mand,
i Mangel af en meere glimrende,
glemmer, at hans Kald opfordrer ham til at vise,
at dette værdige Navn,
bestod i noget mere end at
ikke frygte for Bøddel eller Slutter, ——
eller og den jevnt tænkende Landboer,
som kjendte sine Evner, dyrkede dem
og dannede sig en Plan for det stille Livs roelige Glæder;
som følede det stort at være sig selv bevidst
at have fremmet de ringes Held ved Mildhed og Haandrækning,
og at det er en Krands værd, ved gavnlige Forsøg
at have belæret den tungnemmede Landmand,
og i en liden Kreds,
omringet af huslige Glæder,
at have ofte udbredet Lyksaligheder,
rene som den uskyldige Moder Natur paa hans aabne Mark?
Læser!
er dig dit Valg tvetydigt,
saa vend dine vanhellige Øine bort fra dette Blad,
et svagt, men velment Mindesmærke!
Ikke Rang og tomme Titler,
ikke fordervet Smag af kildrende Lyster,
ikke fremmede Egnes her optagne Daarligheder,
ikke gridsk Paaholdenhed eller tankeløs Ødselhed
udmærkede nogensinde den Mand,

Digitized by Google

hvis Minde,
hædret ved Venners Taarer
og hans Undergivnes Velsignelser,
skal være Menniskevennen dyrebart:
Peter Collett, Herre til Buskerud Gaard.
Hans Titler — ikke betalte med Guld, som Forsynet
rundelig havde tildeelt ham, og hvis Værd han
kjendte med den forsigtiges Godgjørenhed,
ei heller med Smigger, som han foragtede,
vare:
En driftig Landmand,
en virksom Dannemand,
en gjæstfrie Huusfader;
Hans Ære at opfylde sine Pligter som
en kjærlig Ægtefælle, en omhyggelig Fader,
en retskaffen Nordmand
og især: at ikke blues ved at være Christen,
beskeden uden at hykkle,
venlig uden at indsmyge sig,
ligefrem uden at være plump,
mild i Omgang, streng i Sæder,
følsom uden denne forstemte Ømhed,
som byder at daane
ved den skjønnes smeltende Triller,
men bliver til en Middelting af et Suk og
en Gisp ved Brødres Død.
At han faldt af i sin Manddoms beste Aar
gjør hans Savn des smerteligere
for mange elskende Venner,
endnu mere for 10 haabefulde Børn,
og hvad —
for den elskværdigste Kone, hans mageløse Frue,
Johanne Henrica fød *Ancher*,
hvis Kjerlighed — den Himlen lønne —
prøvet ved at se ham døe sex langsomme Maaneder,
hvis Navn — hvis Hjerte —
er den største Lovtale over den Mand,
hvis Savn koster saa dyrebar Taare.
Dette er Sandhed;

Digitized by Google

uden den skulde dette ikke være tegnet
af en Haand,
som aldrig borgede Hykklerens Pensel
eller den leiede Lovtalers svolmede Klygt
for at smiggre levende eller døde.
Læser!
blues ikke ved dine ømme Følelser.
Taarerne selv hædre Menniskevennen, var han end en Helt,
naar de offres en dydig og en god Mands Minde.

Numini ut thus, sic honesta laus viris cedit bonis.«

Ved Colletts Død blev Buskerud for 42,700 Rdl. udlagt til Enken, som her i mange Aar førte et Hus, om hvis Gjæstfrihed og Hygge der er bevaret flere Vidnesbyrd, navnlig i Breve fra Bergmænd, som lagde Veien til eller fra Kongsberg indom Buskerud. Bergraad P. Petersen fortæller[1]) i et Brev til Carsten Anker af 7de Mai 1791 om et saadant Besøg: ». . .Nær havde jeg glemt at hilse fra den ganske fortræffelige Madame Collett paa Buskerud. Jeg fulgte hjem med Christian[2]) i Markeds-Dagene, da man for Bonde-Støi Intet kunde udrette her hjemme. Det var hende en sand Fornøielse at høre, jeg var kjendt og yndet af Dem. Jeg var paa Buskerud i tre Dage, og endskjøndt vi converserede til langt ud paa Natten, syntes jeg dog ikke at kunne fatte, hvor Tiden saa hastig blev af. Kaja[3]) blev confirmeret i Søndags. Hun er en overmaade vittig og smuk Pige.« — Den 17de Juli 1791 skriver Petersen om et andet Besøg paa Buskerud sammen med Professor Thorstensen og to danske Herrer, Hoppe og Wad: ». . . Første Aften vare de [ɔ: H. og W.] endnu lidt fremmede. Efter Bordet kom vi ned i Haven. Der sang Kaja, Madamen og vi andre med. Dette morede dem. Vi passiarede til langt paa Natten. Om Formiddagen gik Turen til Kobolt-Verket, hvor vi besaae Alting, kom derfra tilbage Kl. 3 og spiste til Middag paa Buskerud, hvor de begge amuserede sig kostelig. De skulde have reist om Eftermiddagen, men de vilde nødig derfra, gave derfor let efter for Mad. Colletts Anmodning. Wad blev saa indtagen

---

[1]) Meddelt Udgiveren af Prof. L. Daae. [2]) Husets Søn, som dengang gik paa Bergskolen paa Kongsberg. [3]) Husets Datter, senere Fru Boeck.

Digitized by Google

af den fortræffelige Kone og den yndige Pige og af hele Husets landlige Lyksalighed, at han neppe talte om andet end hvad det vilde koste at rive sig løs derfra. Hoppe ligesaa, som var bleven ligesom hjemme paa Buskerud. Blandt andet gjorde jeg og han en liden Ridetour tilsammen paa to smaae Heste uden Sadel og Bidsel, hvilket særdeles morede ham . . . Om Formiddagen næste Dag toge de derfra til Drammen . . .« I et Brev fra daværende Bergkandidat P. Steenstrup paa Kongsberg til Carsten Anker af 13de Juli 1798 (Rigsarkivets Samlinger) fortælles: ». . . Jeg var igaaraftes hos Oberførster Bie, i Selskab med Madame Collett fra Buskerud. Hun bad mig hilse Dem: At Buskeruds Mo'r var i Aar som i Fjor. Hun er munter og blid og maa være det, naar hun seer, at hendes Børn blive lykkelige . . .«

Peter Colletts Enke ønskede, at Buskerud skulde tilfalde en af hendes egne Sønner, og ud paa Høsten 1799 gjorde hun sig rede til at flytte til Kongsberg, hvor hun eiede en Gaard, idet hun saa vilde overdrage Bestyrelsen af Buskerud til Sønnen Christopher, som var Kornet à la suite ved de akershusiske Dragoner[1]). Men hendes Stedsøn, daværende Stiftsoverretsassessor i Christianssand Peter Collett, ansaa sig odelsberettiget og gjorde Fordring paa, at hun skulde fravige Gaarden til Fordel for ham. Herpaa vilde hun først ikke indlade sig, men da det truede med at blive Proces, indgik hun i April 1800 Forlig med Stedsønnen, hvorved hun overlod ham Buskerud mod en aarlig Livrente af 700 Rdl.[2]). Hun flyttede derpaa for bestandigt til Kongsberg, hvor hendes to gifte Døtre (Fruerne Boeck og Collett) vare bosatte, og her døde hun d. 29de September 1812. Om hendes Jordefærd d. 7de Octbr. beretter »Intelligentssedlerne« (for 30te s. M.), at den »var ligesaa hæderlig som hendes hele Vandring gjennem Livet havde været . . . Da Kisten skulde hæves af Bærerlauget, traadte Embedsmænd, fra den høieste til den laveste, frem, som skulde udgjøre Sørgeparrene, imellem hvilke tillige indfandt sig ubudne alle Byens unge Kjøbmænd og andre hæderlige Mandfolk, der alle vexlede af at bære Liget fra Sørgehuset til Kirken og derfra igjen til Graven. Saasnart Liget kom ud af Sørge-

[1]) Avertissement i »Intelligentssedlerne« 1799 No. 43. [2]) Se Bergkandidat Steenstrups Brev til Carsten Anker af $\frac{1}{4}$° 1800 i Rigsarkivet.

Digitized by Google

huset, mødte unge Piger i hvid Dragt, og Pigebørn, iførte Hvidt, med en grøn Krands gik foran Liget parvis og bestrøede Veien til Kirken med Blomster. Ved Kirkens Dør modtoges Liget af Koner i sort Dragt. Sørge-Musik hørtes fra Orgelet og Konerne indtog Pigernes Plads, gik foran Liget til Alteret og i nogen Afstand dannede de, tilligemed Piger og Børn, en Kreds om Kisten. En Enke, holdende en Urne, ledsaget af en Kone paa høire og en Pige paa venstre Side (Pigen i hvid Dragt, indhyllet i sort Kaabe) kom Liget imøde ved Alteret — Kisten nedsattes — Sørge-Musikken ophørte, og Enken med Ledsagerinde fremtraadte til Kisten og satte Urnen paa den paa Kisten staaende, bekrandsede Piedestal«. Derefter holdtes Ligtalen, et Kor afsang Vers, Urnen bekrandsedes, og Toget gik under Sørge-Musik til Graven med blomsterstrøende Piger og Børn i Spidsen. Ved Graven bleve nye Vers afsungne af Koret, og da Følget kom tilbage til Sørgehuset, laa der et latinsk »sapphisk« Digt med Oversættelse paa Norsk i samme Versemaal, skrevet af Provsten Fredrik Schmidt paa Eker til Erindring om den afdøde. Af de 10 Vers vil det være nok at hidsætte følgende:

»Jord, du modtage huldt i Moderfavnen
Veiende Værdet af saa kostbar Gave,
Støvet af Hende — ak — som Skjæbnen nylig
Fra os bortkaldte.
Her Dyden offrer Dig sin fordums Bolig,
Dette Skatkammer for Elskværdigheder,
Ypperst af Alt, o stille Jord! det vorde
Stedse Dig helliget.
Udmærket Ynde, Fromhed og en hellig
Blyhed i Sæder, vittig Aand og ædelt
Hjerte, som stedse lige huldt sig aabned'
For Høi og Ringe.
Yndede Stemmes lette Skjemt og Spøgen,
Tækkelig Anstand, et elskværdigt Aasyn,
Ziirlighed, Smag og Gjæstfrihed — Alt inden
Maadeholds Grændse;
Disse Ting, sjelden samlede uddelte
Til Støvets Børn af Skjæbnens høie Styrer,
Rundelig blev Dig til Deel Johanna
Henricha Collett.«

Digitized by Google

Sjette Kapitel.

Fjerde Slægtled.

I. Kjøbmand James Colletts og Karen Leuchs 2 Sønner.

1. Kjøbmand Peter Collett og Hustru Karen Elieson.

Peter Collett fødtes i Christiania d. 18de August 1757 og fik med sin Broder John Undervisning i Hjemmet af Huslærere, hvoraf den sidste var en dansk Student Frantz Dræbye, der senere blev bekjendt som Oversætter af Adam Smiths Bog »om national Velstand« (Kjøbenhavn 1779—80) og døde som Etatsraad i 1814.

For at sætte Slutstenen paa Sønnernes Opdragelse sendte Faderen dem i 1773, 16 og 15 Aar gamle, under Dræbyes Ledelse ud paa en lang Reise, først i Norge siden til Udlandet. Under denne Reise, som varede i 3 Aar, førte Peter Collett Dagbøger, der ere bevarede, og som vise, at han besad en tidligt moden Iagttagelsesevne og var vel hjemme i fremmede Sprog. Han besøgte flittigt Fabrikker og Bergverker, som han udførligt har beskrevet, nedtegnede adskilligt af Interesse om de forskjellige Byers Handel, Fabrikdrift og Indretninger, som en vordende Kjøbmand og Fabrikeier burde kjende til, men studerede ved Siden deraf Videnskab og Kunst og benyttede i fuldeste Maal den Anledning, Opholdet i i store Kulturlande bød ham til at gaa i Theatret og høre Koncerter. Ligesom Faderen var han musikalsk begavet og lagde sig især efter at spille Violoncel, hvori han tog Undervisning under et længere Ophold i Tyskland fra 1774 til 75. Paa dette Instru-

Digitized by Google

ment skal han have været en flink Exekutør. Dagbøgerne oplyse, at Reisen tog sin Begyndelse Sommeren 1773 med en Tur til Kongsberg og derfra gik over Drammen Kysten rundt til alle norske Byer op til Trondhjem, hvorfra de reisende toge Landeveien tilbage til Christiania. Efter 3 Ugers Stands i Hjemmet gik Turen over Sverige til Kjøbenhavn, hvor Brødrene opholdt sig i 7 Maaneder; derfra videre over Hamburg og Berlin til Leipzig, hvis videnskabelige og musikalske Læreanstalter besøgtes under et 8 Maaneders Ophold, og hvor de reisende af en opbevaret Stambog sees at have havt sin meste Omgang i de akademiske Kredse. I Stambogen findes Bemærkninger paa Vers og Prosa af 57 af Peter Colletts Venner og bekjendte af de forskjelligste Nationaliteter, de fleste paa Tysk, Latin eller Fransk, men enkelte paa Dansk, Svensk eller Engelsk. Størsteparten af disse Stambogsbemærkninger skriver sig fra Leipzig Vinteren 1775 og enkelte hidrøre fra mere bekjendte Mænd, saasom Professor eloquentiæ ved Leipziger-Universitetet, Livius's Udgiver, Ernesti, — den bekjendte Musiker, Operetteforfatteren Hiller, som formodentlig har været hans Lærer, og Literaten Chr. F. Weisse, Lessings og Gellerts Ven. Fra Leipzig fortsattes Turen til Gøttingen, hvor Brødrene stiftede Bekjendtskab med den berømte Lingvist, Hofraad v. Heyne, og paa en af de følgende Stationer, Frankfurt am Main, besøgte de Goethe, til hvem de havde Anbefalingsbrev fra Gøttingen. Om Sammentræffet med den da 25-aarige Digter skriver Collett den 16de Marts 1775 i Dagbogen, at de »med denne vittige Mand havde en sindrig Samtale i 2de Timer«, og den følgende Dag beretter han, at »Doctor Goethe« kom i Eftermiddagsvisit til dem, hvorefter de gik paa Koncert sammen. Senere aflagde Brødrene ham en Afskedsvisit. Under Besøget skrev Digteren i Colletts Stambog:

Bleib dir selbst getreu!

zum Andencken

Goethe.

Franckfurt am Mayn d. 17 März 1775.

Digitized by Google

Reisen gik nu til Straszburg og derfra gjennem Schweitz til Lyon, Marseille og Paris, hvor Brødrene opholdt sig Sommeren 1775, derfra over Belgien og Holland til London, hvor de forbleve den paafølgende Vinter. I 1776 droge de 3 reisende, ledsagede af en norsk Tjener, paa kryds og tvers gjennem England og Skotland, hvorunder Peter Collett søgte at befæste de gamle og knytte nye Forbindelser for Handelshuset hjemme. Høsten 1776 kom de tilbage til Christiania.

Et Par Aar efter blev Peter Collett forlovet med sin Kusine, Karen Elieson, en Datter af Justitsraad Peder Elieson paa Hafslund og Anna Collett (se foran Side 139). Hun var født i Christiania d. 14de Marts 1760 og henlevede sin Barndom i et rigt og luxuriøst udstyret Hjem, men mistede i 13 Aars Alderen sine Forældre og kom derefter i Huset til sin Faster i Christiania, Karen Anker, Bernt Ankers Moder, hvor hun lærte sin fra Udlandet nylig hjemkomne Fætter at kjende. I nogle efterladte Optegnelser (i Udgiverens Eie) fortæller hun, at hun strax blev indtagen i Fætteren, og at de Vinteren 1778—79 bleve forlovede under Tilbagereisen fra Moss Jernverk, hvor der havde været Familiefest hos Jess Anker, som nylig var bleven gift med sin Kusine Karen Elieson. Ved at bestikke Kusken havde den unge Herre faaet maget det saa, at han paa Hjemturen over Isen i Maaneskin — Fjorden havde nemlig lagt sig — selv kom til at styre den elskedes Slæde, og her fik han da Anledning til at lægge sine Følelser for Dagen. Deres Bryllup stod i Christiania d. 5te Febr. 1783, samme Dag som Broderen John Collett blev gift med Karens Søster Martine Elieson. I Ægteskabet fødtes 4 Børn, 1 Søn og 3 Døtre, hvoraf 2 Døtre bleve voxne, nemlig Karen, som blev gift med Veimester Iver Steen og Martine (Tina), som ægtede sin Faders Fætter, Otto Collett.

Omtrent 1785 blev Peter Collett af Faderen optagen som Associé i dennes Handelshus, hvis Navn i den Anledning kort efter fra Collett & Leuch forandredes til Collett & Søn. I de faa Aar, hvori han deltog i Bestyrelsen af Forretningerne, viste han

Digitized by Google

dog ingen synderlig Interesse for Handelen, men havde to Passioner, som han især dyrkede: at spille Violoncel og gaa i Klubben. Ligeledes var han en ivrig Jæger og tog med sin Hustru flittigt Del i den livlige Selskabelighed, som dengang herskede i Christiania, hvor den havde sin rigeste Næring i den almindelige Lyst til at spille Privatkomedie. Ogsaa i Byens Klubber gik det hovedsageligt ud paa selskabelig Adspredelse ved Kortspil og lignende. Deltagerne i den Spilleklub, hvoraf Collett var Medlem, gik under Navn af »Bixerne«. — Da Kronprinds Frederik i 1788 ventedes til Christiania efter sit svenske Felttog, oprettede Collett med endel andre unge Hovedstadsborgere, hvoraf vel flere have hørt til »Bixerne«, et ridende Korps til Prindsens »høitidelige Modtagelse og til Følge og Bevogtning ved Hans høie Nærværelse samt i Fremtiden til Opvartning for Hans kongelige Majestæt eller hvilke af det høikongelige Arvehuus, der benaade Byen med Deres høie Besøg«. Denne Æresgarde, som valgte Collett til sin Anfører eller »Formand«, fik i 1789 kgl. Konfirmation paa sine Statuter[1]). Den kaldtes efter sin Uniforms Hovedfarve »det gule Korps« og bestod i 93 Aar, indtil den i 1881 blev opløst ved Borgervæbningens Ophævelse.

Peter Collett døde i Christiania d. 23de Marts 1792, kun 34 Aar gammel. Hjemkommen fra en varm Ridetur skal han have drukket et Glas kold Vin, og det voldte hans Død efter et Par Dages Sygeleie. Bisættelsen i det Collettske Gravkapel gik d. 29de Marts for sig med megen Høitidelighed, idet hans Fader havde faaet Dispensation fra den gjældende Forordning om en hastig og tarvelig Begravelse. Det gule Korps paraderede ved Bisættelsen, der fandt Sted under Affyring af Minutskud, og Bernt Anker havde ladet trykke og omdele følgende Gravskrift:

»Hvilket gyseligt Optrin!
Almagtens Lynstraale rev pludselig

[1]) Wessel-Bergs Reskriptsaml. for ⅋ 1789, hvor Korpsets »Konvention« i 18 Paragrafer er anført. I Bernt Moe's Tidskr. f. norsk Personalhist., S. 404, jvfr. L. Daae: »Det gamle Chria.«, S. 214, nævnes »Ritmester« Iver Elieson som den egentlige Stifter af Korpset; han findes dog ikke blandt de hos Wessel-Berg opregnede 14 Mænd, som have underskrevet »Konventionen«.

Digitized by Google

Den raske — den sunde — den vakkre Mand,
Hr Peter Collett,
i sit 35te Aar efter tvende Dages Sygdom
fra hans fortræffelige Kone, *Frue Karen Elieson,*
fra 3de spæde Børn, en øm og bedaget Fader,
Hans eeneste Broder,
Nordboerens Glæde og Tilflugt ved Themsens Strande.
Hvilken Mand, Søn, Fader, Ven!
Landsmænds Yndling, Underhavendes Fryd!
Han var venlig, beskeden, ærlig;
Intet uædelt Træk i Hans heele Liv,
Intet den vel opdragne Mand uanstændigt i Hans Adfærd
Derfor græde, savne, raabe alle:
Dette er Sandhed
ikke kjøbt Ros over uværdigt Støv.«

Til Tak for den Opmærksomhed, det gule Korps havde vist ved Begravelsen, forærede Enken Korpset endel Gjenstande, som den afdøde som Anfører havde baaret. Korpset tilskrev hende i den Anledning saaledes: »S. T. Frue K. sal. Colletts, Christiania. Med den ømmeste Følelse have vi modtaget Deres allerhøistærede. Mindet af vores elskte Anfører har været os altiid dyrebart, og tungt maatte vi savne den vigtigste Støtte for vores Selskab. De tilsendte Sager modtages med største Forbindtlighed, og som Beviis paa den Agt, vi bære for samme, have vi giort det til en uryggelig Lov, at disse, som Prydelse, bruges af enhver, der i Tiiden maatte beklæde den salige Afdødes Plads. Vi anbefale os deres høistagtede Ynde.

Christiania den 2den Septbr. 1792. Allerærbødigst
Jac. Pettersen. Erich Thurmann. Peder Arnesen. Christ. Clasen. Schøyen. Johan Arnesen. [Hans Thorn] Thoresen. Even Steen. Helmer Jensen. E. O. Boyson. P. Mørck[1])«.

Ved Opgjøret af den Lod, som tilkom den afdødes efterladte i det Collettske Handelshus, bestemtes denne til 24,000 Rdl., der foreløbigt forbleve staaende i Handelshuset, (se Side 133). Enken reiste derpaa efter Indbydelse af sin Svoger og Søster med Børnene over til London, men kom i 1793, da John Colletts brøde op

[1]) Dok. blandt Personalia i Rigsarkivet.

Digitized by Google

for at bosætte sig i Christiania, tilbage med dem og boede nu i nogle Aar paa Lilleaker mellem Vækkerø og Bogstad. Denne Gaard prydede hun, efter hvad Professor Wilse i sine Reise-Iagttagelser beretter, »med alt det, Natur og Kunst tilsammen kan tilveiebringe«, det vil sige, hun fulgte sine romantiske Ideer med alskens Anlæg i den Tids kunstlede Smag. I en med Løvtrær tæt beplantet Dal, som hun kaldte »Vilhelmsdalen«, opførte hun en Hytte, hvor der »boede en Eremit saa levende, som man kan forlange det af en Automate«. »Naar man aabnede Døren til Hytten — fortæller Fru Dunker i sine »Erindringer« — saae man paa Væggen hængende et Træbæger, en Spade og andet Haveredskab. Ved den ene Væg stod en Løibænk, og paa denne laae Eremitten med det lange, hvide Skjæg og i Munkedragt; foran ham stod et Bord, hvorpaa et Timeglas og et Memento mori; der laae ogsaa en opslagen Bog og Pen og Blæk. Det blev kun tilladt En ad Gangen at betræde Hytten; naar man nærmede sig Bordet for skrive Devise eller Navn i Bogen, reiste Eremitten sig op og blev staaende ved den anden Side af Bordet; naar man gik derfra, sank han igjen ned paa Leiet. Mekanismen herved var vistnok meget simpel, men det var dog imponerende den første Gang«. — I 1795 mistede Enken sin eneste, otteaarige Søn James, der var sendt op til Præsten Bull i Vang paa Hedemarken for at opdrages. Han druknede i en Hængemyr, og man turde længe ikke fortælle Moderen, at han var død. Til Erindring om ham og sin Mand oprettede hun paa Lilleaker efter Wilses Beretning et »Æreminde« i ædel Smag [1]).

Karen Collett skildres som en før liden Dame med et klogt, mandligt Ansigt og stærkt rødgult Haar. Paa Grund af den Anstand, hvormed hun førte sig, gik hun blandt »Bixerne« under Navnet »Majestæten«. Efter Fru Dunkers Beretning var hun »en meget aandrig og talentfuld Dame«, som »især var beundret for sit dramatiske Talent«. Hun hørte ogsaa til Christianias Privattheaters mest benyttede Kræfter og spillede i sin Ungdom Soubretteroller, men siden »stolte, adelige Damer og Ifflandske

[1]) Reise-Iagttag. V, S. 287, og »Gamle Dage«, Erindr. af Fru C. Dunker, S. 199 og 344.

Digitized by Google

Mødre«[1]). Denne hendes stærke Interesse for Theatret gav Anledning til et Bekjendtskab, som blev afgjørende for hendes senere Liv.

Vinteren 1798—99 blev »die Räuber« af Schiller opført paa Theatret i »Grændsehaven« af det norske Jægerkorps's Officierer, hvoraf flere vare Tyskere, og som efter Fru Dunkers Erklæring »næsten alle vare talentrige og interessante Personligheder« (l. c. S. 191). Opførelsen vakte stor Sensation; den opflammede Lidenskaber, opløste gamle Baand og knyttede nye, kort sagt: den »gjorde Epoke i Christiania« (l. c. S. 193). Især var man begeistret over den smukke Løitnant Lindemann, en født Holstener, der spillede Carl Moor, og med Et, fortæller Fru Dunker, »gik det Rygte: Løitnant Lindemann er forlovet med Madame Collett. Rygtet medførte Sandhed. Hendes Familie var meget derimod; hun var flere Aar ældre end ham [han 27, hun 39], og da hun var meget corpulent, saa hun maaskee ældre ud end hun var. Hun havde en voxen Datter, der jo efter Alderen havde passet sig bedre for Lindemann; man vilde ogsaa vide, at hun havde tilbudet ham sin Datter og Godset Holleby. Ikke desmindre havde de Bryllup samme Aar« (l. c. S. 344—45). Brylluppet stod den 29de April 1800 i al Stilhed hos Brudens Broder, Krigsassessor Peter Elieson paa Evje Gaard søndenfor Moss.

Poul Peter Lindemann var født i Tellingstedt i Ditmarsken d. 18de Octbr. 1771, blev i 1792 Fænrik ved det norske Jægerkorps og fik den 13de Juni 1800 Karakter af Sekondløitnant, men tog en Maanedstid efter Afsked for at drive Gaarden Holleby i Tunø Præstegjeld, en gammel adelig Sædegaard, som hans Hustru kort før sit Giftermaal havde kjøbt for 40,000 Rdl. Her vare Ægtefællerne senere bosatte, og her fødtes d. 4de Octbr. 1801 deres eneste Barn, Hans James Lindemann. I 1804 udnævntes Lindemann til Veimester à la suite i Smaalenenes Amt, fik samme Aar Kapteins Rang, blev under Krigen i 1814 af Kong Christian Frederik overdraget en Kommando over Almuvæbningen og fik (for-

[1]) »Gamle Dage«, Side 343 og Huitfeldts Theaterhistorie, Side 106, 136 og 218.

Digitized by Google

modentlig i den Anledning) Titel af Major. I 1830 mødte han paa Storthinget som Repræsentant fra Smaalenenes Amt.

Fru Lindemann døde paa Holleby d. 20de Marts 1823 og blev begraven der i en af hende anlagt Gravlund, kaldet »Mindet«. Lindemann døde paa samme Gaard d. 16de Juli 1845. Deres Søn blev gift med Annette Christine Kiønig, født i Saltdalen i Nordland 1831, Datter af Sognepræst Johan Christopher Kiønig og Cathrine Madsen. I 1875 brændte Holleby under Eierens Fravær, hvorved flere Familieportrætter og andre Minder om den Collettske Familie gik tabt. Aaret efter, d. 2den April 1876, døde H. J. Lindemann, netop som en ny Hovedbygning havde begyndt at hæve sig paa den gamles Tomt. Han efterlod sig Enke og to Sønner, Poul Christopher, f. 1856, og Carl Catharinus, f. 1859.

---

2. John Collett paa Ullevold og Hustru Martine Elieson.

John Collett, den yngre af Kjøbmand James Colletts og Karen Leuchs to Sønner, fødtes i Christiania d. 22de Septbr. 1758 og døbtes samme Dag med Navnet Johan, men skrev sig altid efter Navnets engelske Udtale. Hans Fødsel kostede Moderen Livet. Han valgte sin Faders, Bedstefaders og Oldefaders Levevei, fortsatte med Held og Dygtighed den Trælasthandel, disse havde oparbeidet, og blev den rigeste af sin Slægt. Efter privat Undervisning sendtes han, 15 Aar gammel, i 1773 med sin et Aar ældre Broder under Ledelse af Huslæreren Frantz Dræbye til sin videre Uddannelse ud paa en fleraarig Udenlandsreise til Danmark, Tyskland, Schweitz, Frankrig, Belgien, Holland og England, hvorfra han i 1776 kom tilbage til Hjemmet. Her var han nu i nogle Aar paa Faderens Kontor, indtil han ved Begyndelsen af 80-Aarene fulgte sin Grandonkels og Navnes Exempel og bosatte sig i Lon-

Digitized by Google

don, hvor han varetog det fædrene Handelshus's engelske Interesser. I 1782 gik han der i Kompagni med en anden norskfødt Kjøbmand Andreas Gram paa de Vilkaar, at Fælleshandelen med en Grundkapital af £ 5000 St. skulde begynde d. 1ste Januar 1783 og under Firma »Collett & Gram« vare foreløbigt i 15 Aar. Collett skulde kunne

Digitized by Google

tage Bopæl hvor han vilde, og Gram forpligtede sig til at gjøre sig al Umage for Christiania-Huset »Collett & Leuch« (senere »Collett & Søn«), hvis faste Kommissionærer de vare[1]).

Under et Besøg i sin Fødeby blev han forlovet med sin Kusine, Martine Christine Sophie Elieson, en Søster af Broderens, Peter Colletts Forlovede, Karen Elieson, og født paa Herregaar-

[1]) Den paa Engelsk affattede Kontrakt mellem Collett og Gram, dat. $\frac{30}{8}$ 1782 og skreven paa Pergament, findes blandt Personalia i Rigsarkivet.

Digitized by Google

den Hafslund ved Sarpfossen d. 15de December 1764 (se Side 139). Den 5te Februar 1783 stod Søskendeparrenes Dobbeltbryllup i Christiania, sandsynligvis i »Palæet« hos Martine Eliesons Pleieforældre og nære Slægtninger, Bernt og Mathia Anker.

Ud paa Vaaren 1783 drog Collett med sin unge Hustru over til London, efterat de allerede d. 26de April s. A. havde været saa forsynlige »i Betragtning af den Pligt, der paahviler Ægtefolk at sørge for hinanden«, at oprette reciprokt Testament, hvorefter den længstlevende skulde arve det hele Bo, minus 100 Rdl. til den afdødes Arvinger. Da Ægteskabet blev barnløst, traadte Testamentet, som konfirmeredes d. 11te Januar 1805, i Kraft ved Colletts Død i 1810. — Om deres 10-aarige Ophold i London ved man, at den selskabelige Tilbøielighed, den Gjæstfrihed, de begge i en senere Periode af sit Liv i saa overordentlig høi Grad lagde for Dagen i sit Hjem i Christiania og paa Ullevold og Fladeby, allerede her kom tilsyne. Deres Hus i Wellclose Square, tæt ved London Dock og den dansk-norske Kirke, blev et Samlingssted for Skandinaver, der besøgte London, og i Gravskriften over Broderen kalder Bernt Anker Collett for »Nordboernes Glæde og Tilflugt ved Themsens Strande« (se Side 182). Ligeledes skriver Professor Fr. Sneedorff, som i 1792 besøgte London: »Her er tvende behagelige og ægte danske Huse: den danske Ambassadeurs Greve Wedels og Hr. Colletts«[1]). Omtrent 1786 stiftede J. C. »det nordiske Selskab i London«, hvis Hovedformaal angaves at være »Oplivelse og Vedligeholdelse af en fornuftig og varm Kjærlighed til Fædrelandet«, og i dette Øiemed udsatte Selskabet gjennem flere Aar Præmier for fædrelandssindede Skrifter eller almennyttige Foretagender og begyndte Udgivelsen af et Verk, der skulde udtrykke Selskabets Tanke. I Juni 1786 udsatte det en Præmie af 30 danske Dukater for Besvarelsen af Emnet »Kjærlighed til Fædrelandet«[2]); af de indkomne 4 Besvarelser vandt den, som

[1]) Sneedorff's saml. Skr., I, S. 436. [2]) Christiania Intelligentssedler for $\frac{9}{8}$ 1786 og $\frac{17}{16}$ 1787.

Digitized by Google

var indleveret af den senere Biskop Johan Nordal Brun, Prisen og blev i Forening med en Ode over Fiskerierne af samme Forfatter trykt i Kjøbenhavn 1788 som 1ste Hefte af »Samling af Skrifter, udgivne fra det nordiske Selskab i London, 1ste Bind«. Den 12te Januar 1791 bekjendtgjorde Selskabet i Intelligentssedlerne, at da det var bleven opmærksom paa, hvor vanskeligt det var for de mindre formuende i Christiania at faa levende Fisk, udsatte det 2 Præmier, bestaaende af en Guldmedalje eller 40 Rdl. for dem, som ved Attest fra Byens Politimester kunde bevise, at de ved hensigtsmæssige Indretninger paa sit Fiskefartøi i 1791 havde indbragt det største og det næststørste Antal levende Krogfisk, tagen udenfor Færder. Ansøgningerne skulde indleveres til John Collett i London. Efter dennes Tilbageflytning til Christiania hører man ikke mere til Selskabets Virksomhed, og der udkom ikke mere af dets Skrifter end det nævnte 1ste Bind.

Medens Colletts vare bosatte i London gjorde de flere Udenlandsreiser. Efter et Besøg i Norge 1787 toge de med sig over til England sin 10-aarige Kusine, Tina Collett fra Buskerud, den senere Statsraadinde Collett, som Aaret forud havde mistet sin Fader og nu foreløbigt blev sat i en engelsk Pension. I December 1789 gjorde de en Tur over til Paris, hvor Revolutionen faa Maaneder iforveien var brudt ud, og her traf de Bernt Anker og hans Hustru, som vare paa en længere Reise i Udlandet. Disse to Familier vare hele Livet igjennem knyttede til hinanden ved stærke Venskabs- og Slægtskabsbaand, og Glæden over Samværet var stor. Blandt de mange Vers, B. Anker har skrevet til sin Kusine, Martine Collett, er et Digt til hendes 25-aarige Fødselsdag, som de feirede sammen i Paris. Fjorten Aar senere udgav han dette Digt i Trykken med et Tillæg under Titelen: »Til Frue Martine Collett, Raynals Eliza, paa hendes Fødselsdag d. 15 Decbr, 1789 i Paris og nu i Christiania 15 Decbr. 1803«:

»— — —
Skiæbnen vilde, at vi skulde
se Dig her i Gallers Land;
Zoners Varme eller Kulde

Digitized by Google

Hiertet ei forandre kan;
Themsens, Seinens, Glommens Flode
er os vistnok lige kiær,
kuns vi samles paa vor Klode,
naar din Fødselsfest det er.

Bliv, o Tina, Ziir for Norge,
glad i Pligter — lig din Mand,
Viisdom kiender da ei Sorger
for sit elskte Fødeland.
Engang skal Du see de Fielde,
som er dine Ønskers Maal,
da skal Summen Navnet giælde*),
derpaa tømmes denne Skaal.

* * *

Saa vi sang i Frankers Egne,
Salighed i Hierter fandt,
Kroner saae vi da hensegne,
Venskab os til Livet bandt.
Himlens Vink til Ønsket svarte,
— Støvets Lod ei altid Fryd! —
Den sin Yndling dog bevarte,
Lykken ligner nu din Dyd.

*) Afgangne J(ohn) C(ollett), efter hvilken vor J. C. er opkaldt, boede, hvor denne boer, i London og efterlod sig £ 100,000 St. Lig ner Lykken Fortienesten, opnaaes mit Ønske.

B. A.

Handelshuset Collett & Søn 1792—1810.

I Aaret 1792 kaldte Broderens uventede Død Collett tilbage til Fædrelandet; han afsluttede derfor sine Forretninger i London og brød op til Christiania, hvor han traadte ind i Handelshuset Collett & Søn som Faderens Associé. Ved dennes Død i November

Digitized by Google

1794 blev han eneste Indehaver af Firmaet og overtog ved Skiftet efter ham Boets Gjæld mod at faa »til fri og frelst Odel alle Boets Eiendomme, saavel Jordegods som Kjøbstædgods og Løsøre, alle Beholdninger af Tømmer, Bord og andet, Skibe og Skibsparter m. v.«, alt for den lave Taxt af 24,000 Rdl. Blandt Eiendommene var »Collettgaarden« i Christiania og Fladeby i Enebak.

John Collett var en særdeles dygtig Kjøbmand, som under de i det hele taget gunstige Handelskonjunkturer i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede erhvervede sig en Formue paa flere »Tønder Guld« (à 100,000 Rdl.). Han regnedes ogsaa almindeligvis for Hovedstadens rigeste Kjøbmand næst efter Bernt Anker og tjente f. Ex. i Begyndelsen af Aarhundredet et enkelt Aar 78,000 Rdl. alene ved Kornhandel. I Næringsskat betalte i 1804: det Ankerske Handelshus 612 Rdl., John Collett 289 Rdl., Haaken Mathiesen 206 Rdl., P. Clausen 123 Rdl., Jørgen Pløen 111 Rdl., Raadmand Mostue 83 Rdl., Ener Holm 83 Rdl., Adam Steen 81 Rdl., Hans Thorn Thoresen 79 Rdl., Fredr. Berg 70 Rdl., Jacob Nielsen 69 Rdl., Poul Thrane 68 Rdl., Ole Brede 60 Rdl. og S. Bøgh 60 Rdl.[1]).

Den jevneste Kilde til Handelshusets Velstand var fremdeles som i tidligere Dage Trælasthandelen, som henimod Slutningen af Niti-Aarene fik et nyt og meget raskt Opsving og nu i nogen Tid dreves under exempelløst heldige Vilkaar, navnlig paa England, hvor Colletthuset havde sine fleste faste Kunder, og hvor Efterspørgselen efter norsk Trælast under Krigen med Frankrig var usædvanligt stor. Medens der i den gunstige Handelsperiode under den nordamerikanske Frihedskrig 1776—1783 antages at være udført i Gjennemsnit henved 123,000 Læster norsk Trælast om Aaret, var Trælastudførselen i 1805 fra de søndenfjeldske Toldsteder samt Trondhjem, Christianssund og Stavanger henved 269,000 Læster og ansattes ogsaa i 1804 og 1806 til over 200,000 Læster[2]). Fra

[1]) Jvfr. L. Daae: Det gamle Chria., S. 266—67. [2]) Schweigaards Statistik, Chria. 1840, S. 91—93.

Digitized by Google

Christiania udførtes i disse 3 Aar gjennemsnitlig 32,328 Læster Trælast, hvoraf 28,091 Læster gik til engelske Havne[1]). Broderparten udskibedes af det Ankerske og det Collettske Handelshus, og de Rigdomme, som i denne Tid tilfløde dem, vare ganske overordentlige. Som Eier af betydelige Skove og mange priviligerede Sagbrug havde John Collett ogsaa stor Fordel af Bestemmelserne i Forordningen af 22de April 1795, som gav Skoveieren en saagodtsom ubunden Frihed til at hugge i sin Skov saameget han lystede; under Bibehold af Forbudet mod at anlægge nye Tømmersage uden kgl. Bevilling ophævede derhos denne Forordning det paa de priviligerede Sage indtil den Tid hvilende Baand, at Skuren ikke maatte overstige et vist Antal Tømmerstokke.

Udbruddet af Krigen med England i 1807 gjorde for et Par Aar et voldsomt Afbræk i den glimrende Handelsperiode, og den Omstændighed, at Collett i Begyndelsen af 1808 i Forening med en anden Christiania-Grosserer, Ener Holm og den senere saa bekjendte Chr. Magnus Falsen, for at danne en Modvegt mod det engelske Kapervæsen, oprettede et Kaperkompagni »som den eneste, men tillige den føleligste Maade, hvorpaa Norges Fiender kunne skades«, tyder paa, at han i denne Tid er paaført kjendelige Tab af sine gamle Venner og Stammefrænder Englænderne. Om dette Kaperkompagni, som var grundet paa Aktier à 100 Rdl., reiste der sig forøvrigt en Polemik i Bladet »Tiden«, hvor Berettigelsen af Kaperi angrebes fra enkelt Hold, men fandt en varm Forsvarer i Regjeringskommissionens Medlem Enevold Falsen, som mente, at det var berettiget Nødverge[2]).

I 1809 begyndte en ny Blomstringstid for Husets Trælast- og Kornhandel gjennem Indførelsen af den saakaldte »Licensefart«, der midt under Krigen satte norske Skibe, som vare forsynede med Beskjærmelsesbrev, istand til at føre Korn fra Danmark og, medens Østersøhavnene vare spærrede, bringe Trælast til England og tage

[1]) Krafts Norges Beskr. 1ste Udg. I, S. 221—22. [2]) »Tiden« for 8/8 og 19/8 1808.

Digitized by Google

Varer derfra tilbage. Da John Collett døde i Begyndelsen af 1810, stod saaledes Husets Velstand paa det høieste.

I den gyldne Periode forøgede Collett det allerede store Tal af Skove og Sagbrug, som Firmaet eiede, da han overtog det, ved Indkjøb af flere faste Eiendomme, og ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede var han utvivlsomt en af sin Tids største norske Landeiendomsbesiddere. I 1821 eiede Collett & Søn ikke mindre end 45 særskilte Gaarde paa Landet — og deri ere kun Hovedbrugene regnede, ikke f. Ex. de under Fladeby brugte 13 Gaarde —, fremdeles 34 særskilte Skove samt 8 Sagbrug med 31 Sage. Disse Tal vare neppe mindre 20 Aar iforveien. Af Eiendommene, som laa i mange forskjellige Sogne, i Aker, Enebak, Nitedalen, Fet, Skedsmo, Søndre og Nordre Odalen, Vinger, Eidskogen, Vaaler, Løiten og Trysil m. fl. Steder, altsaa især i Trakten om Øieren eller i Glommens Dalføre, kan her nævnes som de betydeligste: Fladeby, som med underliggende Gaarde, Skove, 8 Sage, Teglverk og Kværnbrug i 1822 blev værdsat for 85,000 Spd., By og Narvestad Brug i Fet, med 7 Sage, Gaarde og Skove værdsat for 35,000 Spd., Løitens og Romedals Almenninger (ligeledes 35,000 Spd.), Ullevold i Aker (35,000 Spd.), 6 Sage under Stalsberg ved Strømmen med 9 skyldsatte Pladse (20,000 Spd.), Møllenhof Gaard og Skov paa Eker med Sæbesyderi, Oliemølle, Kværn- og Sagbrug (16,000 Spd.), Slattum og Markerud Gaarde, Skove og Sagbrug i Nitedalen (12,000 Spd.), Ramstad og Faller Gaarde, Skove og Sag samt de 2 Troldhuls Sage i Fet (15,000 Spd.), Fusker Gaard og Skov i Nordre Odalen (15,000 Spd.), Nordre Taasen i Aker (10,000 Spd.).

Collett fortsatte den af hans Fader paabegyndte Drift af Møllenhofs Oliemølle og Sæbesyderi paa Eker, og selv satte han en Fabrik af samme Art i Gang ved Akerselven, formodentlig ved Bjølsen, hvor han i 1808 foruden et Sagbrug ogsaa drev en Limfabrik. Ligeledes tog han i Arv efter Faderen Driften af Alunverket ved Oslo, men Afsætningen af det der tilvirkede Alun, Brunrødt og Vitriol var kun ringe, og Verket vilde ikke lønne sig. I Begyndelsen af Aarhundredet tilkaldtes som et sidste Forsøg to kyn-

Digitized by Google

dige Mænd, Bergmester Baumann og Apotheker Maschmann, for om muligt at bringe Verket paafode, men forgjæves: Arbeidslønnen og Priserne paa Brændematerialet vare for høie i Forhold til Værdien af det udvundne Produkt, og omkring 1810 blev Alunverket nedlagt[1]).

John Colletts Landbrug paa Ullevold.

Collett var ikke en af Tidens mere fremragende Aander, men han var en tænksom og for sin Stand mere end almindeligt belæst Mand, der under sit lange Ophold udenlands havde erhvervet sig gode Kundskaber, specielt paa det praktisk-økonomiske Omraade, og vidste at nyttiggjøre disse Kundskaber for sig og sine Medborgere. Især interesserede han sig for Reformer i Landbruget og har ved sit utrættelige Arbeide paa dette Felt indlagt sig megen Fortjeneste.

Det norske Landbrug stod dengang i det hele paa et meget lavt Trin. De Forbedringer, som enkeltvis vare gjorte i Landets sydøstlige Egne af Præsterne Vogelius i Asker, Mandahl i Sørum og Brødrene Peder og Bernt Anker paa Bogstad og Frogner, vare ikke komne nogen større Almenhed tilgode, og for den, som havde Lysten og Midlerne til at anstille praktiske Reformforsøg, var der saaledes fuldt op at gjøre. Krigen i 1807 og følgende Aar, hvorunder Rigets Tilførsel af Korn og andre Landbrugsartikler vanskeliggjordes, ja undertiden ganske afskares, viste tilfulde, hvor nødvendigt det var, at der for Alvor og med Forstand arbeidedes paa at ophjælpe denne i høi Grad forsømte Næringsgren. Collett, som i England havde seet, hvad en rationelt dreven Landhusholdning kunde udbringe, medbragte derfra flere Ideer til Forbedringer i

---

[1]) Topogr. Journal 1793 H. 3, »Travels in Europe etc.« by E. D. Clarke, X, London 1824, S. 450—54 og Hausmanns »Reise durch Scandinavien 1806—1807«, Gøttingen 1811, I, S. 212 o. flg.

Digitized by Google

Agerbrug og Fædrift. Som Rigmand og Besidder af store Jordeiendomme med en forskjellig naturlig Beskaffenhed havde han Leilighed til i stor Maalestok at anstille landøkonomiske Forsøg, og denne Anledning benyttede han paa en praktisk og almennyttig Maade, idet han, naar en Forbedring i hans Mønsterbrug havde vist sig lønnende og hensigtsmæssig for det norske Landbrug, ikke sparede nogen Møie eller Bekostning for at gjøre Reformen bekjendt i de videst mulige Kredse.

Til Landvæsenets Fremme stiftede han »det landøkonomiske Selskab for Akers Sogns Vel« og opmuntrede til Stiftelsen af lignende Selskaber paa andre Steder, hvorfor han ogsaa er kaldt »de norske Sogneselskabers Fader«[1]). I Akers Sogneselskab, hvor der udsattes Prisbelønninger for Forbedringer i Agerbrug og Kreaturstel, var han Formand og redigerede i Forening med Biskop Bech, Professor Maschmann o. fl. Skriftet »Den norske Bondeven«, ligesom han for egen Regning gratis lod uddele landøkonomiske Smaaskrifter til Almuen opigjennem Landet.

Om hans Virksomhed som praktisk Landmand fortæller Sognepræst Dr. Neumann i en Mindetale, han i 1810 holdt over Collett i »Selskabet for Askers Præstegjelds Vel«, at ingen af hans mange Eiendomme savnede Beviser paa hans økonomiske Opmærksomhed; men det er dog især til Gaarden Ullevold ved Christiania, at hans Navn som en af det norske Landvæsen saare fortjent Mand er knyttet[2]).

Ullevold fik Collett i November 1793 i Foræring af Bernt Anker, som nogle Aar iforveien havde kjøbt denne allerede den-

[1]) Nemlig af daværende Sognepr. til Asker, senere Biskop Dr. Jacob Neumann i »Norske Landvæsens-Samlinger« II, Chria. 1812, Side 369. Sammesteds berettes, at Collett i 1809 for den bedste Veiledning til Indretningen af Sogneselskaber udsatte en Præmie af 100 Rdl., som blev vunden af Biskop i Akershus Stift Bech. [2]) Neumanns Tale er under Titel: »John Collett som Landmand« udgiven paa Selskabets Bekostning og tilegnet »den Savnedes troe og ædle Mage Martine Christine Sophie Collett med Venskab og Agtelse«. Den er optrykt i »Landvæsens-Samlinger« II, S. 1—18. En anden Mindetale over ham, holdt af daværende Sognepr., senere Biskop Pavels d. 8/4 1810 i Selskabet for Akers Sogns Vel, udkom i Chria. 1811 og medfulgte »Den norske Bondeven« No. 13.

Digitized by Google

gang smukt bebyggede og med et stort Haveanlæg udstyrede Landeiendom paa Auktion efter Generalauditør Lengnicks Enke. Collett skal have fundet Gavebrevet paa Ullevold med Pladsen Sandaas under sin Serviet ved et Middagsgilde, og Gaven, der bekræftedes ved Skjøde, udstedt paa Mathia Ankers Fødselsdag den 28de Mai 1794, efterfulgtes i 1795 af en ny Foræring fra Bernt Anker, bestaaende i Nabogaarden Taasen, som i mange Aar havde været brugt under Ullevold. I 1799 indløste Collett Forpagtningsretten til det nærliggende Lille Ullevold for 2000 Rdl., og nu drev han underét Ullevold, Taasen og Lille Ullevold, tilsammen 1038 Maal Jord, som han senere forøgede ved Indkjøb af endel af Øvre Blindern.

Collett begyndte med at anskaffe sig engelske Plouge, Saamaskiner, Ekstirpatorer og andre fremmede Agerdyrkningsredskaber, anvendte Høstpløining, som til den Tid kun var lidet brugt her i Landet, indførte Rodplantning (Dibling) af Korn samt Sædskifte, afvexlende med Rodfrugter og Kornsæd, lagde sig efter Dyrkning af fremmede Kornsorter, Poteter[1]), Turnips og Humle, kjøbte udenlandsk Kvæg til Racernes Forædling og brugte den dengang saagodtsom ukjendte Sommerstaldfodring, hvis Betydning først en senere Tids Landmænd i Norge ret have villet erkjende — kort sagt, han gjorde Gaarden til et Mønsterbrug og oparbeidede den efter Præsten Neumanns Sigende »til Rangen af det første Landgods i Christianias Omegn«. Man skulde næsten tro, at der var Tale om et godt Landbrug fra 1860, ikke et fra 1800. Da Collett overtog Eiendommen, var omtrent en Trediedel eller 360 Maal taaleligt opdyrket, men 7—8 Aar efter havde han pløiet op og tilsaaet omtrent hele Udmarken, og det dyrkede Areal udgjorde da 875 Maal. Kreaturholdet forøgede han i samme Tid fra 8 Kjør og 6 Heste til 27 Melkekjør, 16 Heste, 9 Kjøreoxer, 8 unge Oxer, 12 Stude, 12 Svin, 8 Sauer af engelsk og 9 af spansk Race o.s.v., og

[1]) For Potetesdyrkning, som endnu var forholdsvis lidet udbredt, virkede han ved at udsætte Præmier. Som en Mærkelighed beretter Prof. Wilse i sine »Reiseiagttagelser« V (Kbh. 1798), at Collett et Aar paa Ullevold avlede 300 Tdr. Poteter, hvorfor han ogsaa vandt en Præmie.

Digitized by Google

Pavels fortæller, at han kunde optræde i Høitidsdragt, forarbeidet i hans Hus af den Uld, hans egne Faar ydede ham. Udførligere Oplysninger om hans Jordbrug findes i et af Præsten Neumann udgivet Skrift »John Colletts Landbrug paa Ullevold, et Bidrag til Norges Agerdyrkninghistorie«, Kjøbenhavn 1804. Skriftet var først stykkevis indtaget i »Nordisk Landvæsens- og Landhusholdningsmagazin« for 1803, men udgaves Aaret efter paa Colletts Bekostning som en egen Bog, der dog ikke kom i Handelen, men sendtes rundt til alle Provstier for af Præsterne at uddeles til de flittigste Jordbrugere. Bogens 101 Oktavsider optages væsentligt af en Skrivelse fra Collett, hvori han under Besvarelse af en Række af Neumann opstillede Spørgsmaal giver en udførlig Skildring af sit Landbrug.

Som allerede antydet beholdt ikke Collett sine i Landbruget vundne Erfaringer for sig selv. Det var hans Lyst, siger Neumann, »at gjøre sine Landsmænd opmærksom paa, hvorledes Anvendelsen af en bedre Dyrkningsmaade ogsaa gav et større Udbytte, hvorledes denne Anvendelse kunde skee, ved hvad Midler, ved hvad Redskaber den lettest og fordelagtigst kunde skee«. Saa ofte Leilighed gaves, og navnlig ved St. Hanstid, naar Oplandsbønderne i størst Mængde kom til Byen, holdt han paa Ullevold festlige Sammenkomster med Landmænd, viste dem om og forklarede for dem sine Forbedringer. Om Sommeren holdt han en Slags Landbrugsskole paa Gaarden, hvor han optog Bondegutter, gav dem fri Undervisning og Underholdning og uddelte Præmier til de flinkeste. Flere af disse satte han til at drive sine Gaarde opover Landet, frigav dem i bestemte Aar for Afgift, gav dem gratis Sædekorn til det første Aars Sæd og Kalve af god Race til Opdræt, forsynede Gaardene med bedre Agerdyrkningsredskaber og kjøbte og uddelte blandt Brugerne gode Skrifter om Landvæsenet. Til Gjengjæld fordrede han, at de i Landbruget skulde følge hans Methode. Neumann, fra hvem disse Oplysninger er hentede, beretter endelig, at Collett, hos hvem »Fædrelandssindet aldrig slumrede«, i Krigsaaret 1808 omgikkes med Planer til Oprettelse af et norsk »Agerdyrkningskammer« — formodentlig et offentligt Kollegium for Landbrugsvæsen —, og at

Digitized by Google

han var villig til at bidrage 10,000 Rdl. til en saadan Indretning, men, tilføier han, Hensigten opnaaedes ikke »paa denne Maade« [1]).

Neumann og Pavels stode ikke alene med sin Ros over Colletts Virksomhed som Landmand. Den bekjendte Geognost Leopold v. Buch udtaler i sin »Reise durch Norwegen und Lappland« [2]) at »hvad den ædle og virksomme John Collett har udrettet paa sit Landgods Ullevold, vil maaske endnu længe vedblive at være for Norge et Mønster i Agricultur«. Ligesaa har Botanikeren, Overlærer, siden Lektor Flor med følgende Ord givet Collett Plads blandt dem, som have bidraget til Udbredelse af Kundskaben om Botanik her i Landet: »Eftersom Ridder John Collett som sand Patriot følte Norges Brøst, Landoeconomiens lave Standpunct og arbeidede paa ved sine kostbare Forsøg at lære sine Landsmænd at gjøre Fremskridt, saa glemte denne virksomme, arbeidsomme, driftige og tænkende Hædersmand, som Naturen bød altfor tidlig for os at forlade Norge, ikke, at Agerdyrkningens Støtte er Botanikken. Han lod opføre Gevæxthuse paa en særdeles smagfuld Maade, og han vidste at ordne Alt i dem vel, saasom han selv var Orden. Disse Huse bleve forsynede med Planter til Nytte og Fornøielse, saa at i Aaret 1804 var den frie Jord og Husene beplantede med omtrent 300 Arter. Samme Fordeel og Frihed have Botanikere, Agerdyrkere og Gartnere paa dette gjestfrie Sted, Ullevold, som paa Bogstad (ɔ: de fik Frø, Rødder og Stiklinger til Foræring). Paa saadan Maade gavne Formuende Natur-Videnskaben!« [3])

Collett døde midt i sin bedste Virksomhed, og de nærmest følgende alvorlige Tider med Krig og Trængsler, der bragte Landeiendommenes Værdi til at synke ned til et Lavmaal, vare alt andet end gunstige for videre Gjennemførelse af Reformer i Landvæsenet, forsaavidt der til dem krævedes nogen større Kapital. Hans landøkonomiske Bestræbelser kom under disse Omstændigheder ikke til at bære de varige Frugter, de fortjente, men hans Arbeide har dog ikke været forgjæves, skjønt dets umiddelbare Virkninger maaske

[1]) Neumanns nævnte Skrift, S. 25—29. Forf. sigter vel til »Selskabet for Norges Vel« som den Maade, hvorpaa Hensigten opnaaedes. [2]) Udg. i Oversættelse i Kbh. 1812. [3]) Flor: »Bidrag til Kundskab om Naturvidenskabens Fremskridt i Norge«, S. 35—36, Indbydelsesskrift til Examen ved Chria. Kath.skole 1813.

Digitized by Google

nu i det enkelte ikke kunne paavises. Han har ialfald sat sit Mærke i de lokale Landhusholdningsselskaber, og disses Gjerning optoges i det store af »Selskabet for Norges Vel«, som Collett var med at stifte i 1809, og hvor han valgtes til Medlem af Direktionen og Formand i Klassen for »Jagt, Fiskeri, Fædrift og Biavl«. I dette Selskab kom han dog ikke til at virke, idet han døde paa Direktionens første Samlingsdag. Hans Enke lod sig imidlertid indskrive som Medlem i hans Sted og sendte Selskabet 250 Rdl. som et »Contingent-Legat« for sin afdøde Mand, i hvilken Anledning Direktionen d. 7de December 1811 tilskrev hende et smigrende Brev, hvori den bevidnede hende sit »Samfunds forbindtligste Tak og Høiagtelse saavel for den indsendte Gave«, som især fordi hun derved havde »skjænket Selskabet den Glæde at kunne for stedse opbevare i sine Bøger som i sit Minde Navnet af en ligesaa virksom som fortjent Patriot, hvis altfor tidlige Bortgang ogsaa var et udmærket Tab for det Selskab, i hvis første Opkomst han deeltog med saa megen Varme, og af hvilket han lovede sig ligesaa meget godt for Fædrelandet, som han deri haabede at finde mange skjønne Anledninger for sin patriotiske Virksomhed og gavmilde Opoffrelse til Norges Vel«.

»*Friederich, P. zu Hessen. Bech. Rasmusen. Rosted. Platou. Bull. Peder Anker. Rosenkrantz. H. Wedel-Jarlsberg*«[1]).

Forskjellige Træk af John Colletts Fædrelandssind.

Collett tog sig med Varme af Folkeoplysningen, til hvis Fremme han oprettede og underholdt Almuskoler paa et Par af sine Hovedeiendomme. Paa Alunverket ved Christiania stiftede han i 1806 en saadan Skole for Arbeidernes Børn. Skolens Lokale blev høitideligt indviet paa hans Hustrus Fødselsdag ved Afsyngelsen af en for Anledningen forfattet Sang og en Tale af Collett, hvorom Pavels

[1]) Personalia under Collett i Rigsarkivet.

Digitized by Google

beretter, at noget »sandere, skjønnere, mere indtrængende« kunde ved saadan Leilighed neppe været sagt«. Overhovedet, tilføier han, viste Collett, »naar han tog til Orde for Fædrelandets og Menneskehedens den gode Sag, en Veltalenhed, der aldrig forfeilede Veien til hans Tilhøreres Hjerter, da det tydeligen saaes, at den kom fra hans eget« [1]). En anden Almuskole oprettede han Vinteren 1807—8 paa Fladeby for endel af Sognets Børn. Skolen holdtes i Begyndelsen i en Sidebygning til Hovedgaarden, men senere opbyggede han ogsaa her en egen Skolebygning med Bolig for Læreren, som han selv antog og lønnede. Elevantallet paa Fladebys Skole var 50—85, og Sognepræsten i Enebak sporede faa Aar efter »de skjønneste Virkninger af denne velgjørende Indretning« [2]). En tredie Skole planlagde han paa Ullevold, men Tanken paa at reise og indvie denne i 1810 afbrødes ved hans Død. I det hele taget, hvor det gjaldt ved Pengebidrag eller paa anden Maade at virke for et almennyttigt Foretagende, stod John Collett altid rede med sin gavmilde Haand. I 1798 skjænkede han 100 Rdl. til Akershus Stifts Skoleholderseminarium, i 1801 gav han 500 Rdl. til Omlægning af Veien over Ekeberg ved Christiania, og i Slutningen af 1809 bidrog han med 3000 Rdl. til Oprettelsen af en Arbeidsanstalt for Byens fattige, som fik Navnet »Christian Augusts Minde«, men almindeligvis efter en tidligere Eier, General Mangelsen, er kaldt »Mangelsgaarden«. Hans Enke og Adoptivsønnen Otto Collett fulgte Exemplet ved i 1811 til Oprettelsen af det norske Universitet at tegne sig for et Bidrag af 8000 Rdl., til Udbetaling med en Fjerdedel aarlig i 4 Aar.

I Krigsaarene 1807—8, da hans egen Hovednæringskilde, Trælasthandelen med England, var stoppet, gjorde han store Opofrelser for at hjælpe sine trængende Medborgere og forsyne Hæren med Madvarer og andre Fornødenheder. I Slutningen af 1807 var han med at danne et Aktie-Selskab for at sikre Hovedstadens Korn-

---

[1]) Pavels's »Mindetale«, S. 12—13. [2]) Sognepr. J. Aars's Efterretn. om Enebak i »Budstikken«, R. 2, I, S. 32; jvfr. »Tiden« for 1810, No. 43 og 44.

Digitized by Google

forsyning, hvorved han tegnede sig for 2000 Rdl., men Vaaren 1808 viste der sig alligevel i Egnen om Christiania at være en almindelig Mangel paa Sædekorn, da Hæren krævede betydelige Kornforsyninger og Almuens store Nød lagde Beslag paa alt, som kunde afsees af Beholdningerne. Disse bleve under Afspærringen fra Danmark hurtigt formindskede uden Udsigt til Fornyelse, og det var smaat baade med Folkehjælp og med Heste, da de, som ikke brugtes i Felten, paa Grund af Fodermangel og den strenge Skyds vare i en meget slet Forfatning, saa det saa ud til, at Agrene i 1808 skulde komme til at ligge øde. For at afværge den store Nød, som kunde opstaa, naar Høsten kom uden Grøde, gjorde Collett Regjeringskommissionen, som daglig bestormedes med de mest trængende Ansøgninger om at faa Korn fra de offentlige Magasiner, det liberale Tilbud, at enhver Husmand eller Jordbruger i Akers Præstegjeld, som vilde forpligte sig til plante Korn i Rader efter Diblingsmethoden, skulde til hvert Maal Jord, han i det Øiemed spadede op, faa gratis udleveret paa Ullevold ½ Skjæppe bedste Sædebyg. Undervisning i Methoden og den Jordbund, som udkrævedes, kunde enhver faa ved Henvendelse til Collett selv eller et af 12 navngivne Medlemmer af »Agerdyrknings-Commissionen for Akers Sogns Vel«, som ogsaa uddelte Sedler til Kornportionernes Afhentning. Dette Forslag anbefalede sig ved at baade Spadningen og Plantningen kunde ske ved Kvinder og Børn alene, uden Hestehjælp, og at der med Udsigt til en ligesaa rig Høst, som naar Jorden paa almindelig Maade tilsaaedes, kun medgik en Fjerdedel af det sædvanlige Sædekorn. Regjeringskommissionen fandt ogsaa Forslaget saa vigtigt, at den strax ved et særskilt Nummer af det officielle Blad »Budstikken« (for 9de Mai 1808) lod det bekjendtgjøre »til Efterretning og Udførelse, ikke blot i Akers Sogn, der hos Hr. Collett nyder en Understøttelse i denne patriotiske Hensigt, men i alle de Egne i Landet, hvor den anbefalede Udsaaningsmethode vil være gavnlig«. Forslaget blev ogsaa offentliggjort fra alle Prædikestole i Akershus Stift.

Faa Dage efterat Hæren var rykket ud mod den svenske

Digitized by Google

Grændse udstedte Collett — d. 21de April 1808 — en Indbydelse til Christianias Borgere om at tegne frivillige Bidrag og afgive Proviant til Hærens Forsyning. Denne Indbydelse lod han ved sin Adoptivsøn bære om fra Hus til Hus, og Dagen efter var det indre Gaardsrum i Collettgaarden aldeles fuldt af Madvarer, Vin og Brændevin, som under Eskorte af den ridende Borgergarde, »det gule Korps«, sendtes afsted til Krigsskuepladsen. Lignende Opfordringer, som han lod udgaa til Venner og Bekjendte rundt om i Landet og i Kjøbenhavn, havde samme gunstige Udfald: fra alle Kanter strømmede der ind Bidrag af Fødemidler, Klæder og Penge, som det overlodes til Collett som den af Regjeringskommissionen anerkjendte Kommissionær paa bedste Maade at anvende til Forsyning af Hæren eller de ved Fiendens Indfald mest nødlidende Egne af Landet. Krigen havde neppe varet 14 Dage, før han kunde indmelde, at 55 Vognlæs med Proviant og andre Forfriskninger vare afsendte til Tropperne, og saaledes blev han ved, saalænge Krigen varede. Næsten hvert Nummer af »Budstikken« fra de Tider indeholder Efterretninger om hans Indsamlinger og Forsendelser eller Takkeskrivelser fra høistbefalende og andre, som modtoge Gaver[1]). — Den 27de Juli 1808 blev han Medlem af en blandet militær-civil Kommission til at forestaa Anvendelsen af de betydelige Pengebeløb, som baade i Danmark og Norge vare skudte sammen til Understøttelse for norske Krigere (det endnu bestaaende »Understøttelsesfond for Blesserede og Faldnes Efterladte«). For sin fortjenstfulde Virksomhed under Krigen udnævntes han d. 28de Januar 1809 til Ridder af Danebrog.

Som en af Byens mest fremragende Borgere var han naturligvis Medlem af Kommunerepræsentationen, Christianias »tolv eligerede Mænd«. Ligeledes var han 1ste Direktør i det af ham under Krigen i 1808 grundede »Christiania Søe-Assurance-Selskab« og Bestyrer i »det patriotiske Selskab for Aggershuus Stift«, som senere

[1]) Budstikken B. I; Aalls »Erindringer«, 2den Udg., S. 141 og L. Daae: »Det gamle Chria.«, S. 287.

Digitized by Google

gik op i »Selskabet for Norges Vel«. Endelig overtog han efter sin Fader som en Slægtning af Testator, Konferentsraad Peter Vogt, »det Vogtske Familielegat«[1]).

Selskabsliv i Christiania og paa Ullevold ved Aar 1800.

I John Colletts Privatliv indtog Selskabeligheden en stor Plads. Allerede i Fædrenehjemmet, hvor Interessen for musikalske og dramatiske Tilstelninger samlede mange Mennesker, og hvorfra der regelmæssigt to Gange om Aaret drog ud et muntert Tog til de store Høstjagter og Julesammenkomster paa Fladeby, var Smagen for Selskabslivets Fornøielser bleven udviklet hos ham, og den nærede til Overflod af hans lille, livlige Hustru,

«den Smaa, af alt stort den største,
af alle Værtinder den første«,

som Bernt Anker spøgende, med Hentydning til hendes selskabelige Talent, kaldte hende. Colletts Rigdom satte ham ogsaa istand til i fuldt Maal at tilfredsstille sin og sin Hustrus Lyst til festlige Adspredelser, og man kunde se det udenpaa ham, at han var anlagt for at nyde Værtskabets Glæder, idet han var en meget fyldig Mand med udprægede Træk af Hjertelighed, Jovialitet og Tilbøielighed til Vellevnet i sit aabne, runde Ansigt. Paa sine ældre Dage blev han overmaade tyk og veiede endog, paastaaes der, henimod et Skippund.

Dette Hang til Selskabelighed var ganske i Tidens Smag. Med Sværmeriet for Privatskuespil og den opblomstrende Handel fulgte i Christiania i Slutningen af forrige Aarhundrede en Selskabssyge og Overdaadighed i Gjæstebud, der ikke synes at have staaet i

---

[1]) Se om en efter hans Død opstaaet Strid om Bestyrelsen »Intel.sedl.« for 1810 No 24—29 og 33; jvfr. »Norske Stiftelser«, III, S. 126.

Digitized by Google

noget rimeligt Forhold til Byens Størrelse og øvrige Omstændigheder. Privatgilder og Sammenskudslag i »Halfdans Klub« og andre lignende Foreninger afløste hinanden i ustandselig Række, og den Luxus, som udfoldedes i de private Selskaber, virkede i samme Retning paa de offentlige, indtil Bernt Anker og nogle andre endelig fandt, at det gik over alle Grændser og besluttede at sætte en Stopper derfor. De formaaede omkring Aaret 1798 70 af Byens bedste Folk til at indgaa en skriftlig Overenskomst om, at der ved Sammenskudslagene skulde iagttages visse økonomiske Regler — at ingen skulde have Lov til at gaa ud over de for hver Aften fastsatte Bestemmelser, at der kun skulde tillades et vist Antal Lysekroner i hvert Værelse, at Antallet af tændte Voxlys i hver Lysekrone skulde fastslaaes, og endelig, at der istedetfor en kostbar Souper skulde gives et mindre Maaltid [1]). Dette Forsøg paa at indskrænke den selskabelige Luxus synes imidlertid hurtigt at være strandet paa den almindelige Nydelsessyge; ialfald havde det ingen varig Virkning paa de private Selskaber.

Dog er det neppe tvivlsomt, at det overdrevne Gjæstebudsliv har havt et større Sving ud over den rene Materialisme, end man nu er tilbøielig til at forestille sig. Derfor tale maaske ikke saa meget de stærkt bevægede politiske Tilstande, der bragte Klubberne i Mode, som netop den nævnte mærkelige og varige Lidenskab for dramatisk Underholdning, hvoraf Byens dannede Kredse vare betagne, og som var Hovednerven ialfald i Selskabslivet i den Ankerske og Collettske Cirkel i Christiania, paa Fladeby og paa Moss Jernverk. Det maa ogsaa erindres, at der i disse Kredse tælles Navne, som høre til Norges bedste fra den Tid, Navne som Bernt og Peder Anker, Enevold og Christian Magnus Falsen.

Til »det dramatiske Selskab« i Christiania, »Brændpunktet« for Byens sociale Omgang [2]), var John Collett og hans Hustru stærkt

---

[1]) E. D. Clarke: Travels, X, S. 368—69. [2]) Huitfeldts »Chria. Theater-Historie, Fortalen og Registeret under John og Martine Collett.

Digitized by Google

knyttede. Før sit Giftermaal toge de begge som rollehavende Del i det ældre Selskab for Opførelse af Privatkomedier, som Bernt Anker, Raadstuskriver Arbien, James Collett, Enevold Falsen og Zahlkasserer Juel stiftede her i Byen i 1780. Ved Ægtefællernes Tilbagekomst fra London var dette Selskab stilnet af, men John Collett skal da sammen med Bernt Anker have fremkaldt nyt Liv i det, og senere vedblev han troligen at virke for dets Opretholdelse. I 1799 var han med at stifte et nyt, større dramatisk Selskab, som blomstrede i Christiania i mange Aar, og i dette var han Medlem af Bestyrelsen (oftere administrerende Direktør), ligesom hans Hustru efter Mathia Ankers Død i 1801 var dets Direktrice. Hun var tillige en af dets gode og mest benyttede sceniske Kræfter, hvorfor Bernt Anker sang til hendes Pris:

»Kun Pierider selv maa Krandse flette,
naar vor Thalia viser sig,
hvo kan med Dig om Fortrin trætte,
med Dig, i alt ulignelig?« . . .

I Aarene 1799—1809 optraadte hun paa Privattheatret i 27 forskjellige Roller, deriblandt som »Grevinden« i »Figaros Bryllup«, »Orsina« i »Emilia Galotti« og »Lady Teazle« i »Bagtalelsens Skole«. Collett vides derimod ikke at have besiddet nogen scenisk Begavelse, og hans Korpulence lagde desuden en naturlig Hindring iveien for en hyppigere Optræden paa Brædderne. Skuespillene opførtes i hans eget Theater i »Grændsehaven«, som han havde arvet efter sin Fader, men i 1801 solgte han Haven med alle derpaa staaende Bygninger til det dramatiske Selskab for 1400 Rdl., hvorefter det gamle Theater blev nedrevet og et nyt og større opført i Stedet.

I Begyndelsen af det 19de Aarhundrede var Collett den, som førte det mest selskabelige og galante Hus i Christiania, og i Familiens gamle Bolig, Collettgaarden, var der i hans Tid og endnu flere Aar efter, medens den eiedes af hans Enke, mangen splendid Fest, hvorom Minder ere bevarede. Pavels fortæller om

Digitized by Google

en elegant »Assemblée«, som holdtes der d. 6te April 1816, og hvortil omtrent 350 Mennesker vare indbudne, men, tilføier han, »der er vel heller ikke i Christiania en saa sammenhængende Række af Selskabsværelser, hvortil hele 2den Etage kan bruges, og hvor man kan gaa fra det ene til det andet i fortløbende Række« [1]). Der knytter sig dog ikke nogen særlig Interesse til disse Fester, som havde en mere almindelig Karakter. Derimod fortjene de eiendommelige Former, hvorunder Datidens Selskabsliv ytrede sig paa Colletts Landeiendomme, Ullevold og Fladeby, en nærmere Beskrivelse.

Ullevold var Familiens Sommeropholdssted, hvor den flyttede ud i Slutningen af Mai, naar Træerne grønnedes, saaledes at Mathia Ankers Fødselsdag, d. 28de Mai, kunde festligholdes der til Minde om, at Eiendommen var en Gave fra hende og hendes Mand. Naar Aarets Grøde var i Hus og Løvet faldt, var Familien atter i sin Vinterbolig i »Collettgaarden«. Allerede før Ullevold kom i Colletts Eie, var den en vel bebygget, til Landsted indrettet Gaard, som af en tidligere Besidder, Generalkrigskommissær Lengnick, var udstyret med flere kunstige Anlæg, der udførligt ere beskrevne af Topografen Professor Wilse i hans Reise-Iagttagelser (I, S. 236—39 og V, S. 288). Den ligger paa en Bakke med Udsigt udover den vakre Christianiadal, med Byen og Fjorden i det fjerne. Gaarden, hvortil en Lindeallé førte op, bestod af en dyb, enetages Bygning, som med sine Fløie og Udhusbygninger indesluttede en stor, firkantet Gaardsplads, og saavel Hovedbygningen som Ladebygningen havde et Taarn, hvoraf det ene bar et »Seierverk (Klokke) med Timeviser«. Det eiendommeligste Rum i Huset var en rund Koncertsal, hvis Væg dannedes af tynde Granbord, og bagenfor den var et tomt Rum, hvorefter der fulgte en ny Væg, alt beregnet paa, at der i Salen skulde blive en smuk Klang. Fra Hovedtrappen kom man ud i den store Have, som med sine Blomster- og Frugtkvarterer var anlagt i 3 Terrasser nedover Bakke-

[1]) Dagbogs-Optegnelser 1815—16, S. 404.

Digitized by Google

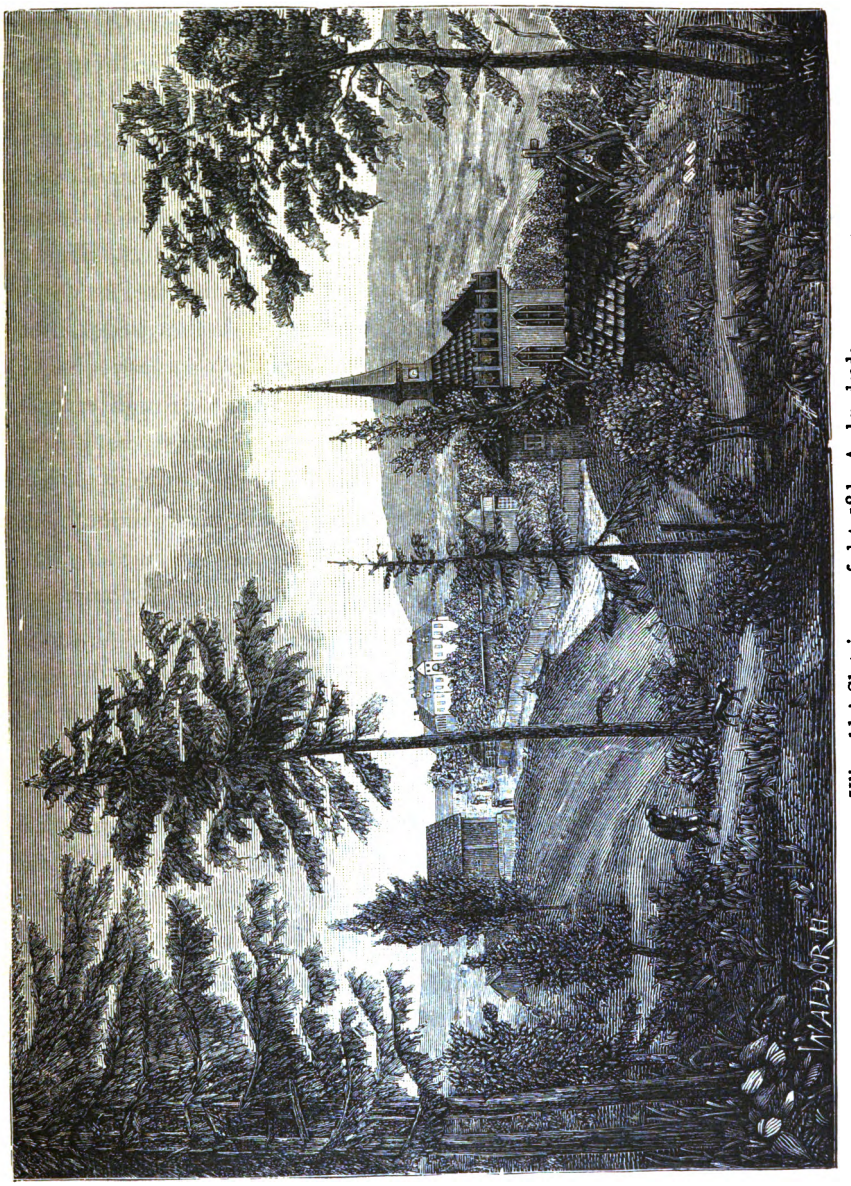

Ullevold i Slutningen af det 18de Aarhundrede.

Digitized by Google

hældet, og hvis største Seværdighed bestod i et toetages Orangeri i Form af en Kvadrant, med Indgang fra begge Etager. Af andre Rariteter nævner Wilse et Hus for Kanarifugle og et Lysthus, »tapetseret med engelske illuminerte Udsigter med Glas for«.

Collett forflerede til Overdrivelse disse Ullevolds »Seværdigheder«, som dengang gjorde saadan Lykke. Han byggede Lysthuse i Form af græske Templer eller som Tønder og Paraplyer, helligede »Ceres«, »Bakkus«, »Erkjendtlighed«, »Venskab« o.s.v., gravede en Grotte, hvor der ved festlige Anledninger sprudlede Vin istedetfor Vand, indrettede et »Karussel-Spil« og et Badehus, som forsynedes med Bibliothek, anlagde en Fiskepark, hvori Svaner og andre Fugle svømmede om, og i hvis Baggrund der laa en liden »Fregat«, som efter Wilses Beretning var saa »perspectivisk og illusorisk malet«, at det var vanskeligt at blive Bedraget var — kort sagt, han udstyrede Stedet med en Mængde overraskende Mærkværdigheder, som altid trak mange nysgjerrige til Gaarden. Naar der nu var Gjæstebud paa Ullevold, pleiede Vært og Værtinde efter Middagsbordet, men før Desserten, som gjerne indtoges i det grønne, at gjøre en Rundtur med sine Gjæster til de forskjellige Anlæg, og ved Lysthusene opvartedes da med Musik og bødes Forfriskninger af Damer i Karakterdragter, svarende til hvert enkelt Steds Natur og Emblemer. Undertiden var Værtinden selv blandt de udklædte Damer. I Fru Dunkers »Erindringer« (S. 158—9) fortæller saaledes om et Selskab paa Ullevold for Prinds Christian August, at da Collett spadserede med Prindsen i en Granelund, traadte Værtinden, klædt som Diana med 2 smaa Nymfer (Tina Collett og Lette Fleischer), alle udstyrede med Bue, Kogger og Pile, Prindsen imøde og bød ham Vildt. — Skjønt de her beskrevne Anlæg i Almindelighed faldt i Tidens Smag, var der dog enkelte, som syntes, at der paa Ullevold var ødslet for meget med kunstige Tilstelninger paa Naturens Bekostning. Desto større Behag fandt disse i den tæt ved Gaarden beliggende vakre Granelund, hvor Naturen havde faaet Lov at raade uhindret, idet der her kun var opreist 3 Monumenter, et af Marmor over Eierens Fader James Collett, et af Jern over

Digitized by Google

Mathia Anker og et tredie, hvorpaa der stod paa de forskjellige Sider: Ver et æstas — Vita et mors — Longe et prope — Amico Kaas.[1])

Selskaberne paa Ullevold begyndte som sagt hvert Aars 28de Mai med en Fødselsdagsfest for Fru Anker, og paa denne Dag, der efter Almanakkens Helgen kaldtes »Vilhelmsdagen«, opbødes «alt, hvad Hygge og Kjærlighed formaaede». Ved Bordet blev der sunget til hendes Pris under Anførsel af Husets Værtinde, som havde en vakker Sangstemme og, naar det gjaldt, kunde sætte sammen et Digt. Et saadant Fødselsdagsdigt har hun ladet trykke i Rahbeks Tilskuer for 1800 (No. 9 & 10); her synges der bl. a. til Mathia Anker:

«Men hun, hvis blide Ømhed lønner
Den ypperste blandt Norges Sønner,
og elskes ømt af ham igjen,
Hvis Blidhed Mandens Dage fryder
Og hæver ham til nye Dyder,
Hvad Lykke eier Himmelen,
Som kan endnu forøge den?

Kor:

Hun lønner Norges Ziir og Ven,
Hvad Lykke kan forøge den?

(Martine Collett alene synger:)

Og jeg, som skylder denne Moder,
Alt hvad jeg nød af Livets Goder,
selv dette Hjertes Følelser;
Min inderligste Tak fremstræber,
Men Ønsket dør paa tause Læber —
Kun dette: altid som hun er
Hun nyde længe Glæden her.

Kor:

O, altid, altid den hun er,
Hun længe nyde Glæden her.» osv.

[1]) Reise-Iagttagelser af Mag. forhenv. Konrektor i Trondhjem Bloch, Kbhavn 1808, S. 56—58. — Om Kaas se efterfølgende Side 213.

Digitized by Google

Efter Fru Ankers Død blev Dagen fremdeles høitideligholdt paa den smukkeste og mest passende Maade, hvorpaa hendes Minde kunde hædres, nemlig ved Bespisning af fattige. Herom fortæller Fru Dunker (l. c. S 198), at «flere Aar efter Colletts Død, og da omsider Ullevold blev fremmed Eiendom, vandrede endnu Folket paa Vilhelmsdagen til Ullevold for at nyde en Reminiscence af de tabte Glæder. Den sidste Gang, jeg bivaanede en saadan Fest, var i Aaret 1812 . . . Paa den store Gaard var dækket lange Borde, hvorved Fattige bleve beværtede med Kjødsuppe og Oxesteg; hvad de ikke formaaede at fortære, havde de Tilladelse at tage med; naar de stod op fra Bordet, blev dem leveret hver 24 Skilling, og nu indlodes en ny Skare, der ligeledes beværtedes. Brødet var opskaaret i store Kurve, saadanne, som man ellers bruger til Brænde, og som der maa 2 Mand til at bære. Jeg hørte en Kone sige: «Man har sagt os, at Kongen er vor jordiske Herre, men jeg siger, Madame Collett er det.» Denne Tale vandt Bifald« . . .

Blandt Gjæster paa Ullevold taltes jevnlig Udlændinger, hvoraf kan nævnes Louis Philippe, der under sin Reise her i Landet som Emigrant ogsaa besøgte dette Sted. Collett skal selv have kjørt ham derop i sin Gigh. Navnlig synes det, som om enhver reisende Englænder af nogen Betydning er bleven henvist til Collett, hvis engelske Sympathier vare noksom bekjendte, og som i den Grad havde indforlivet sig i britiske Sæder og Skikke, at han er bleven kaldt «den norske Engelskmand«. Vi skylde nogle af disse Udlændinger udførlige Skildringer af Ullevoldsfester, der ere karakteristiske for Datidens høiere Selskabsliv. Saaledes beskriver den før omtalte, vidt bereiste engelske Professor Clarke, som havde Anbefalingsbreve til Collett, et Middagsgilde paa Ullevold i Midten af October 1799 paa følgende Maade [1]): » . . Vi forefandt et stort Selskab i Mr. Colletts Hus og deriblandt Mr. [Bernt] Anker og vore Venner Mess.rs Kent og Jarret. Vi bleve her forestillede for Dr. Müller, en meget kundskabsrig Læge og stor Mineralog, som sad ved Siden af os ved Bordet; han var gift med en Søster af en engelsk Læge og talte flydende Engelsk. Den Fest, vi vare indbudne til, var saa præg

[1]) Oversættelse fra E. D. Clarke: Travels X. S. 381—88.

Digitized by Google

tig, at vor egen Konge neppe havde kunnet byde en galantere Beværtning. Der fandtes alle Landets Delikatesser og alle Europas Vine tilligemed ethvert Slags kostbar Likør og Sukkertøi, og dog var enhver af disse Artikler fra Familiens eget Pakhus. En Yndlingsdrik, kaldet Biskop, serveredes i store Boller af rigt Porcelæn; den bestod af Burgunder og Rødvin, blandet med Sukker, Specerier og spanske Appelsiner; men ved Siden deraf blev der uafladeligt budt omkring store Pokaler med Champagne, Rhinskvin, Cap Constantia, Canarievin, Sherry og Madeira. Portvin, som havde været 23 Aar paa Flasken og var udmærket velsmagende, sendtes omkring i Karaffer tilligemed Burgunder og Rødvin. Efter Landets Skik sade vi mange Timer tilbords, men vi længtes ikke efter at reise os, thi den muntreste Selskabelighed og den livligste Samtale herskede hele Tiden, uden Trætte eller Drukkenskab. Den eneste Bekymring, Vært og Værtinde nærede, var, at deres Gjæster ikke skulde befinde sig saa vel og more sig saa godt, som Værtskabet kunde ønske det. Stor Munterhed fremkaldtes ved Anekdoter om Keiser Paul af Rusland, som paa den Tid var almindelig Gjenstand for Samtale i de fleste Egne af Europa . . . Ved Mr. Colletts Bord havde vi den Fornøielse at være Vidne til nogle af disse gamle Skikke, hvis Aflæggelse man sørger over, fordi de historisk betegne en Nations Fiendommelighed. Værten og Værtinden reiste sig op og foredroge en kort Sang som Indledning til den Skaal, de agtede at udbringe. Hele Selskabet forenede sig i disse Selskabssange, og de gjorde et meget godt Indtryk, ikke mindst paa os, da vi mærkede, at de vare Forløbere for Skaaler, som Englændere hilse med Begeistring. Paa denne Maade drak vi for *The wooden walls of old England* — *British Commerce* — *Rule Britannia* — *God save the King* og, med hvilken Hjertesorg kalde vi nu [ɔ: 1824] dette tilbage i Erindringen, for *A perpetual alliance between England and Norway.* — Saasnart man har reist fra Bordet, tager man Vært og Værtinde i Haanden og gjør dem en Kompliment; staar man paa en fortrolig Fod med Familien, kysser man Husfruens smukke Haand. Alle begive sig derpaa til et andet Værelse, hvor Kaffeen er serveret. Der er ingen Adskillelse mellem de to Kjøn, saaledes som i England: her, som i andre mere dannede Selskaber paa Fastlandet, gaar man samtidigt fra Bordet. Derefter tænde Herrerne sine Piber. En ren [ɔ: ny] Pibe bydes kun sjelden, og denne Mangel paa Renlighed, der er knyttet til en Skik, som i og for sig er barbarisk og urenlig, er en af de faa Ting, hvorover en fremmed kan have at klage. Kortbordene ere aldrig bedækkede med Klæde,

Digitized by Google

og ere fulde af Kridtstreger som i et Værtshus. Der spilles mest Boston, men hvad der end spilles, saa er Kursen altid lav. Høit Spil synes i Norge at være næsten ukjendt i dannet Selskab.»

Franskmanden Lamotte fortæller i sin Reisebeskrivelse fra Norge i 1807,[1]) hvorledes man efter en Middag paa Ullevold fortsatte Festen i det grønne. Den 23de Juli var han og hans Reisefælle i Selskab der sammen med «40 af Landets fornemste Personer«. Beværtningen var udmærket.[2]) »Før Desserten reiste man sig fra Bordet; enhver tog den Dame, hvem han havde givet Haanden, da han gik tilbords; thi det er her Skik og Brug, at man i Selskaber ikke gaar alene, men to og to; er der ingen Dame, tager man tiltakke med en Herre. Toget bevægede sig ned i Haven gjennem Drivhusene og Pavillon'erne, der vare prydede med Buster af de største Botanikere. Man hørte et Musikkorps spille i Skyggen af en Lindeallé. Jeg havde troet, man ikke spiste Dessert i dette nordlige Land, men spadserede en Tur i Stedet. Hvilken Enfoldighed! Et langt Bord stod dækket for os under Lindetræerne, fuldt af Frugter, Is og de mest udsøgte Likører; der var Æbler fra det foregaaende og Meloner fra dette Aar, Malvoisiervin, Cap Constantia, Tokai'er etc.. Musikken hørte op og Værtinden sang norske Sange, hvori flere istemte; man drak Skaaler og der spilledes God save the King. Efterat to Timer vare tilbragte ved Desserten, brød Selskabet op og gik parvis en herlig Tur i Lunden. Ved en Pavillon, hvor Musikken atter spillede, serveredes Kaffe af Værtens Niece; tilvenstre var en Hytte, helliget Ceres, hvor en Dame trakterede med oplagt Melk, tilhøire, ved Trappen af en Høi, en anden Hytte, helliget Bakkus, hvor en Nymfe skjænkede Rhinskvin, som var over 50 Aar gammel. Herfra gik Toget til en tæt Naaleskov, og Musikken istemte nu en sørgelig Tone; thi midt i Skoven var der en liden Høi, hvor Værten havde ladet reise et Mindesmærke for sin Fader med den Indskrift: »Optimo patri — civi bene merito — par son fils unique«. I Taushed forlod man dette Sted og kom derefter til en Grotte, der havde to Vandspring, og hvor den elskværdige Niece som en anden Hebe uddelte Vanddraaberne, som var en kostelig Nektar. Derfra gik man til et Tempel, i hvis Midte der stod en Statue for »Venskabet«;

[1]) »Voyage dans le Nord de l'Europe dans l'année 1807 par A. Lamotte, à Londres 1813« S. 26—28. [2]) Han nævner ogsaa Retterne: 1) Suppe, 2) Kalvekoteletter med Spinat, 3) Lax, 4) Lammesteg, 5) Skinke, 6) Fuglesteg (des dindons sauvages) samt Grønretter i Overflod.

Digitized by Google

her maatte man drikke en Skaal for en speciel Ven af Værten [Kaas?]. Tilsidst naaede man til en nydeligt møbleret Salon, »élevé en l'honneur de l'amour conjugal», og der drak man The. Kort efter indbødes man til at spille Ringspil, hvorunder Musikken opmuntrede til høie Kast. Det begyndte imidlertid at skumre, Duggen faldt; Alting maa have en Ende, selv Fornøielser. Kl. 10 om Aftenen sagde vi Farvel til vort Værtskab, hvis utvungne Væsen og naturlige Gjæstfrihed havde vakt vor Beundring. . . .«

Det mest bekjendte Selskab paa Ullevold er det saakaldte Prindsegilde, som holdtes d. 5te Septbr. 1809 i en politisk bevæget Tid og har faaet sit Navn efter to tilstedeværende Prindser, Statholderen Christian August og hans Eftermand, Vicestatholder Frederik af Hessen. Indbuden til Festen var ogsaa Colletts gamle Ven og langt ude besvogrede, Kancellipræsident Kaas[1]), der nylig var kommen tilbage til Christiania som konstitueret Stiftamtmand og Medlem af Regjeringskommissionen, men tillige med det hemmelige Hverv at holde Øie med Prinds Christian August. Kaas kom dog ikke; han undskyldte sig med Upasselighed; men Grunden var visselig det spændte Forhold, hvori han var kommen til Prindsen, og som her ved Ullevoldsfesten skulde komme aabenbart tilsyne. Jacob Aall, som var en af Gjæsterne, siger i sine Erindringer (l. c. S. 206—7), at »denne Festlighed var en af de største, som er given i Christiania, og alle Byens meest anseede Mænd vare der tilstede.« Alle Christianias Ekvipager vare den Dag i Bevægelse, og efterhaanden, som de rullede igjennem Haven op til Gildegaarden, bleve de modtagne af Fanfarer fra Blæseinstrumenter. Efterat Gjæsterne vare blevne glimrende beværtede ved Spisebordet, førtes de ind i et Sideværelse, hvor »paa engelsk Vis« Vin og Dessert blev serveret, og Skaalernes Række begyndte. Først udbragte Værten Kongens Skaal, som hørtes i Taushed og uden Enthousiasme.

[1]) Kaas var g. m. Enken efter Jernverkseier Conr. Clauson, en Stedsøn af Colletts Slægtning Eleonore Leuch. Da Kaas 29 1809 kom tilbage til Christiania, hvor han som Stiftamtmand fra 1795—1802 havde været meget yndet, tog han ifølge «Intelligentssedlerne« med sit hele Følge ind hos Collett, som holdt et stort Gjæstebud for ham, hvorunder en for Anledningen forfattet Sang blev afsungen.

Digitized by Google

Aall blev endog af sin Sidemand, »en af de mest anseede Mænd i Forsamlingen,« trykket tilbage i sin Stol med den Ytring, at den Skaal ei burde drikkes, men Aall delte ikke denne Anskuelse, reiste sig op og drak den. Derefter blev Prinds Christian Augusts Skaal drukken med største Jubel og med en Uendelighed af Hurraraab, medens Prindsen af Hessen, da Turen kom til ham, maatte tækkes med en almindelig Hyldning, idet ogsaa han var mistænkt for at være Vogter paa den danske Konges Vegne over Christian Augusts Handlinger. Efter hver af disse Skaaler afsang man Festsange, der vare forfattede og trykte for Anledningen. Værten proponerede derpaa Præsident Kaas's Skaal og beklagede, at Sygdom hindrede ham fra at være tilstede, men neppe var Kaas's Navn nævnt, før Prinds Christian August sprang op fra Bordet og løb ud af Værelset, idet han lod, som han blødede Næseblod. Værten, som ikke forstod Meningen med dette, fulgte ham, og snart efter kom Prindsen tilbage til sin Plads. Da alle atter vare komne tilsæde, gjentog Værten sin Skaal, hvortil Prindsen, uden at røre sit Glas, ganske kort svarede: «Jeg haaber, han befinder sig vel.«

Dette Gilde var et af de sidste af John Colletts mange Gjæstebud. Faa Maaneder efter var han død. Hans Enke fortsatte imidlertid i flere Aar med disse Selskaber, væsentligt i samme Form. Saaledes omtaler Claus Pavels i sine Dagbogsoptegnelser for 28de Mai 1815 et Selskab paa Ullevold for Statholderen Grev Essen og Frue, hvor Gjæsterne gik den sædvanlige «grand tour« til Templerne, Badehuset, Grotten osv.

Jagtliv og Juleliv paa Fladeby.

Gaarden Fladeby, til hvis Navn der knytter sig saa mange Minder om en forgangen Kulturperiode, ligger i Enebak paa Vestsiden af Øieren, omtrent 4 Mil fra Christiania. Gaardens Hoved-

Digitized by Google

bygning, der nu er nedreven, laa paa en liden Høide med en vid Udsigt over Øieren og Enebaks flade Marker, i Vest begrændset af de skovbevoxte Aaser, som føre over til Christianiadalen. Omkring Aar 1600 eiedes Fladeby af Lagmand i Oplandene, Arild Olufsen Gyldensø, hvis Datter, Maria Olufsdatter, bragte Gaarden til sin Ægtefælle, Borger i Oslo Eskild Christensen af Familien Griis. Fra ham kom den til Sønnen, Raadmand i Christiania Christen Eskildsen Griis, ved hvis Død i 1694 Eiendommen med tilliggende Sagbrug værdsattes til 1500 Rdl. Paa Skiftet efter Christen Griis fik hans Enke, Kirsten Leuck, Udlæg i Fladeby sammen med sine to Døtre, men Kirsten Leucks 2den Ægtefælle, Peder Iversen (Rosenberg), udløste sine Steddøtre og blev Eneeier af denne Gaard og flere nærliggende Brug, som han lagde under Hovedgaarden. Fra Peder Iversens Død 1718 eiedes Godset af hans Søn, Mathias Rosenberg, og da denne døde ugift i 1753, tilfaldt det hans Søstersøn James Collett som nærmeste Odelsmand. Fladeby vurderedes paa Skiftet efter Rosenberg til 8000 Rdl. og de tilliggende Gaarde til 4030 Rdl., men Eiendommen regnedes senere for at have langt større Værdi paa Grund af sine fordelagtige Sagbrug og Skove. Det under Fladeby liggende Jordegods bestod af 13 Gaarde: Omberg, Borgen, Rud, Siljebøl, Berskoug, Houg, Mellegaard, Sundby, Hougsten, Sikkerbøl, Gjestang og 2 Ovind-Gaarde. I det hele indtog Eiendommen paa lidt nær en af Præstegjeldets Fjerdinger, Strandens Fjerding kaldet, og havde en samlet Skyld af 14 Skꝑ 5 Lꝑ.

Hovedbygningen var af Træ og havde, hvad der ei var sædvanligt paa Landet, 3 Etager. Til stadig Beboelse var den ikke indrettet: den benyttedes kun til kortere Besøg i Jagttiden og Julen og er derfor af Henr. Wergeland i hans Farce »Norge i 1800 og 1836«, hvis 1ste Akt og Mellemspil foregaar paa Fladeby, træffende kaldt »den Collettske Eremitage». Om Julen holdtes hele Bygningen opvarmet af en Fyrbøder, som ikke havde andet at gjøre end at lægge i Ovnene, og alle Døre stode aabne. I en stor Sal i 2den Etage var et løst, simpelt Theater anbragt i den ene Ende, og

Digitized by Google

denne Sal, der tillige tjente til Dagligstue, var bl. a. smykket med henved 20 oljemalede Portrætter af Rosenberg'er, Leuch'er og Collett'er, af hvilke sidste ved Udgangen af forrige Aarhundrede 5 Generationer vare repræsenterede, fra Familiens engelskfødte Stamfader, Kommerceraad James Collett, med sit statelige ydre under en vældig Paryk fra Ludvig d. fjortendes Tid og ned til hans Sønnesøns Sønnesøn, den 6aarige James Collett i sin kostelige rød- og hvidstribede Fløielsdragt fra den første franske Revolution, med høi Hat paa de rødlige Haar, det sidste mandlige Led af den ældre, rige Gren af Familien, det, hvortil der var knyttet saa mange Forhaabninger, indtil disse fik en brat Ende ved at han i 1795 som liden Gut druknede i en Hængemyr. Op til Dagligstuen stødte Spisesalen, hvis Vægge havde et eiendommeligt Udstyr, idet der paa Hylder var anbragt Rækker af de af Julegjæsterne gjennem mange Aar forfærdigede Bordopsatser med Dukker og andre Figurer, som henspillede paa de dramatiske Forestillinger, der vare opførte paa Fladebys Theater. I en Sidebygning var «Kavallerkammeret« med flere Gjæsteværelser for Herrer. Mod Nord førte Terrasser ned til en stor Have, og paa Vestsiden af Landeveien, der gik forbi Huset og dengang i en lang Strækning var beplantet som Allé, laa en anden Have.

I de Skove, der dække de svagt skraanende Høider vestenfor Fladeby-Sletten, var der god Anledning til Harejagt, som af Gaardens Eiere ogsaa dreves systematisk i en Række af 70 Aar og derover. Mathias Rosenberg var Jæger og hans 3 Søstersønner, James, Peder og Johan Collett vare, maaske oplærte af ham, ligeledes meget glade i at gaa paa Jagt. Den 9de Septbr. 1756 oprettede disse tre Brødre i Forening med senere Overhofretsassessor Lauritz Christian Steen og Sognepræst Johan Wilhelm Rødder, forhenværende Huslærer i Familien, et fast Jagtselskab paa Fladeby og vedtog en Jagtlov i 29 Paragrafer, hvis Efterlevelse skulde paasees af en »Oberjægermester», der ledede Jagten og var Formand i Jagtretten.[1]) Til Oberjægermester valgtes Steen, og han forrettede

[1]) Der haves endnu Exemplarer af denne Lov, betitlet: «*Lex venatoria*, d. e. Regler for et Jagt-Selskab, oprettet paa Fladebye Gaard den 9de September A:o

Digitized by Google

som saadan endnu i 1790, medens James Collett som Fladebys Eier var »Viceoberjægermester». Den følgende Herre paa Fladeby, John Collett, overtog derimod selv Ledelsen af Jagten, og efter hans Død 1810 indtog hans Enke, »Ober Jægermesterinde« Martine Collett, Forsædet i Jagtretten, medens Generalveimester Ingier fra Ljan og senere Otto Collett vare Oberjægermestere, indtil de regelmæssige Fladebyjagter ophørte i Aarene 1800 og nogle og tyve. Af andre Funktionærer talte Selskabet en «Rumormester«, der havde at purre Jægerne op om Morgenen, en »Kassemester» til Opkrævning af Mulkter og i John Colletts Tid endvidere 2 »Jægermestere» til at varetage Ordenspolitiet, en »Proviantmester« til at besørge Formiddagsfrokosten op i Skoven til Jægerne, der kaldtes »Oberjægere«(medens Jagtbetjentene benævntes «Underjægere«), fremdeles en »Introduktør« for Damerne, der havde at ledsage disse til Jagtstedet og sørge for, at de der «paa en udmærket Maade modtoges» af Jægerne, endvidere en «Sekretær» til at føre Jagtprotokollen og

En Fladeby-Jæger 1756.
(Kancelliraad P. Collett).

Christi 1756 af James Collett, Peder Collett, John Collett, Laur. Chr. Steen, Joh. Wilh. Rødder.« — Ved »Jagtbefaling« af 11te October 1818 bestemtes, at de 3 »Oberjægere«, Overadjutant Oberstløitnant N. J. L. Krog og Advokaterne Nils Aars (senere Høiesteretsassessor) og Nils Sem (senere Stiftamtmand) skulde sammentræde for at gjennemgaa de gamle Lovbestemmelser og gjøre Forslag til nye. Det af denne Kommitté udarbeidede Lovudkast drøftedes derpaa under Jagtmøder i 1820, og den nye Lov traadte i Kraft et Par Aar efter og bekjendtgjordes i Trykken 1823.

Digitized by Google

endelig en »Bøddel« med hans »Skolar» (almindeligt kaldet Rakkerknegten) til Straffe-Exekutioner. I 1813 fik Selskabet en «Patron« i Statholderen, Prinds Christian Frederik, der med et Følge af Officierer deltog i Fladebyjagten for det Aar, og i 1815 fik det en ny «Patron» i Statholderen Grev Essen, der var med i det Aars Jagt.

Om de enkelte Fladebyjagter haves indtil 1798 kun korte Optegnelser, indridsede i Vindusruder, som have staaet paa Hovedgaarden, men nu findes paa Gaarden Hougsten ikke langt derfra. De indeholde sædvanligvis alene Opgave over Jægerne og Antallet af medbragte Hunde og skudte Harer. For Aarene fra og med 1798 til 1823 haves derimod udførligere Dagbogsoptegnelser om 16 Høstjagter i en Jagtprotokol, der opbevares i Collett-Familien. Sekretær ved Protokollen var i 1798 John Collett, 1799 Kaptein Hommel, 1800, 1801, 1802, 1803 og 1804 Generalveimester Ingier, 1808 Iver Steen, 1809 Otto Collett, 1811 og 1815 Præsten Jens Aars, 1812 daværende Politimester, senere Sorenskriver Weidemann, 1813 Løitnant og Adjutant hos Prinds Christian Frederik, F. Schwarz, 1818 Kaptein Frisak og daværende Oberstløitnant, senere Statsraad N. J. L. Krog, 1820 og 1821 engelsk Kjøbmand Ths. Baker.

Jagterne afholdtes almindeligvis i September, men enkelte Aar i October eller de sidste Dage af August, og varede i fire Dage, Ankomst- og Afreisedagene ikke medregnede. Jægernes Tal var selvfølgeligt noget vexlende, men som Regel omkring 15, hvori den faste Stok i James Colletts Tid udgjordes af ham og hans to Sønner Peter og John samt Overretsassessorerne L. C. Steen og Jens Gram, Kammerraad Johan Collett, saa ofte han var i Norge, Brødrene Jess og Peder Anker, By- og Raadstuskriver Peter Arbien, Agent Jacob Nielsen, Ritmester, senere Generalmajor Peter Vogt Nilson, hans Broder Haaken Nilson samt Ritmester Iver Elieson og Proprietær Halvor Blindern, i de følgende Eieres Tid af John og senere Otto Collett, Generalveimester Ingier, Kjøbmand Claus Tullin, som stadig var Proviantmester, Proprietær Torgersen fra Riis, som var Rumormester, Overkrigskommissær Carl Carlsen, der fun-

Digitized by Google

gerede som Bøddel, Kaptein, senere Oberst Niels Schiøtt samt Brødrene Præsten Jens Aars, Overkrigskommissær Jonathan Aars og Høiesteretsadvokat Nils Aars. Deltagere i flere Aars Jagter vare derhos: Kantor I. A. Flintenberg, Bernt Anker, Generalauditør Ole Christopher Wessel, Assessor Enevold Falsen, Kancelliraad, Politimester Bull, Kammerherre, Stiftamtmand, senere Kancellipræsident Fr. Julius Kaas, Kommerceassessor H. Mathiesen, Prokurator Jørg. v. Cappelen Darjes, Generaladjutant C. F. Bielefeldt, som d. 20de Septbr. 1796 ved et ulykkeligt Skud dræbte en af de andre Jægere Peder Schmidt,[1]) fremdeles Officiererne J. Fr. Wilh. Haffner og C. E. Hommel samt Statsraad N. J. L. Krog og den senere Stiftamtskriver Hagb. Falsen. Blandt tilfældige Jægere taltes oftere Udlændinger, især Englændere.

Saasnart de indbudne Jægere, hvoraf enkelte ledsagedes af sine Fruer eller kvindelige Slægtninger og bekjendte, vare ankomne til »Jagtslottet«, som det kaldes i Protokollen, bestemtes det, i hvilken Skov der hver Dag skulde jages, og derpaa fordeltes de medbragte Hunde, hvoraf der kunde være 20, 30, ja lige op til over 40 Stykker, ved Lodtrækning paa de enkelte Jagtdage i forskjellige «Slip« med 4 eller 5 Hunde i hvert Slip. Derefter udstedtes af

[1]) Der har gaaet et Rygte om, at Drabet var forsætligt, men dette bestyrkes ikke af de foreliggende Dokumenter; jevnfør Fru Dunkers Erindringer »Gamle Dage« S. 115—16. Tilstede ved Begivenheden vare foruden Bielefeldt og Schmidt: John Collett, Overhofretsassessor Peter Collett, Prokurator Darjes, Laugmand Gram, Regimentskvartermester Hjorth, Generalveimester Ingier, Assessor Mathiesen og Løitnant Henr. Stockfleth. Dagen efter, d. 21de Septbr., afholdt vedkommende Foged et Forhør paa Stedet, og d. 4de Octbr. lod Stiftamtmanden optage et Thingsvidne i Christiania, hvorpaa han d. 19de s. M. sendte Dokumenterne til Generalitetet med følgende Skrivelse: »I Anledning af en mig fra Knud Schmidt af 27de f. M. tilkommen Klage samt et af Fogden Krigsraad Dahl af 21de næstforhen afholdt Forhør angaaende den paa Gaarden Fladebye indtrufne ulykkelige Hændelse, da Klagerens Søn Peder Schmidt, ved det at Hr. Oberstlieutn. Bielefeldt faldt og hans Bøsse gik af, blev dræbt, har jeg ladet et Thingsvidne erhverve ved dette Steds Bything, som jeg herved giver mig den Ære at fremsende med ærbødig Anmodning, at det høie Collegium ville føie den fornødne Foranstaltning til Sagens videre Fremme « De militære Autoriteter synes at have ladet Sagen falde. Bielefeldt blev senere Generalmajor og Chef for Artilleriet; han viste sig forresten som en Kujon under Kjøbenhavns Bombardement i 1807.

Digitized by Google

Hundenes Eier Indbydelse til næste Dags Jagt med Bemærkning om Hundenes gode Egenskaber, Lovene oplæstes for de uindviede og Geværerne undersøgtes af Oberjægermesteren og en Jægermester. Foruden Harehagel skulde hver Jæger være forsynet med 2 à 3 Paskugler til Anvendelse, om han skulde støde paa »Bjørn, Ulv, Gaupe eller andre skadelige og vilde Dyr,» men man har ingen Beretning om, at der paa disse Jagter er skudt større Dyr end Ræve og Grævlinger.

Ved første Daggry vækkedes Selskabet af Rumormesteren, som sang en Vise eller gjorde Støi med alskens larmende Instrumenter, men i senere Aar bistodes i Vækkertjenesten af ordentlige Klarinetblæsere, og den Jæger, som derefter blev liggende i Sengen eller kom for sent til Paraden i den store Sal eller den saakaldte «Curré», maatte betale Mulkt til Fattigkassen. Efter en hurtig Frokost blæstes til Opbrud, og Kl. 6—7, undertiden før, vare Jægerne tilhest eller tilfods paa Veien til Skoven, alle iførte Jagtuniform, som fra Aaret 1804 bestod i Hat, grøn Kjole med broderet Krave, sort Vest og graa Pantalons. Det første Kobbel blev nu sluppet. Hvis Hundene ikke fik Los inden en vis Tid, sædvanligvis en Time, bleve de, naturligvis under mange Spottegloser til den ulykkelige Eier og under Sørgetoner fra de to medbragte »Skalmeieblæsere« atter indkoblede og nye Hunde bleve slupne. Saasnart Los hørtes, havde enhver Jæger at indtage sin bestemte, undertiden ved en nummereret Pæl mærkede Post i den »Tur», Haren ventedes at ville løbe, og derpaa skulde han tilkjendegive sin Stilling ved at fløite, hvilket Tegn af den nærmeststaaende Jæger maatte besvares paa samme Maade, for at de ikke skulde skyde i Linie af hinanden, om Haren passerede imellem dem. Overtrædelse heraf straffedes med Mulkt, og til samme Straf var den Jæger hjemfalden, som gik nogen anden «i Forpost» inden en Afstand af 2 à 3 Bøsseskud. Forsigtighed i Omgang med Krudt og Gevær var i det hele taget ved mange Lovregler indprentet Jægerne og tilligemed Enighed opstillet som Selskabets Grundpiller. Saaledes maatte ingen gaa med opspændt Hane over Led eller Gjærde eller paa Veien til eller fra

Digitized by Google

Jagten, og heller ikke maatte nogen, naar han kom hjem fra Jagten, sætte fra sig sin Bøsse ladet, uden at have lagt enten Stry eller Papir paa Fængpanden, saa at enhver kunde se. at den var ladet, og omgaaes forsigtigt med den. Den Jæger, som saa Haren og ikke klemte løs paa den, naar den var inden 160 à 200 Skridts Afstand fra ham, kunde mulkteres, men enten han skjød eller ikke, skulde han raabe Hundene paa Sporet ved et: Se her, se her, se her var han! Saarede han Haren, skulde han raabe overlydt: Haren er anskudt, og dersom Hunden toge en saaret Hare, fik den Prisen, som godtgjorde, at han havde skudt sidst paa den. Pristegnet fæstede Jægeren i sin Hat. Fældede han Haren ved sit Skud, skulde han med hul og langsom Stemme raabe 3 Gange Todt! Todt! Todt! men han maatte først have Haren i Haandeu, forinden Todten raabtes, og derpaa skulde han skrige 3 Gange til de øvrige Jægere: Herover! Todt! hvorefter enhver var pligtig at samles ved Todten. Skjød Jægeren derimod en «Biløber», ɔ: en anden Hare end den, Hundene forfulgte, skulde han tie stille, indtil man kom til den jagede Hares Todt. Ved Todten blæstes Fanfarer af Musikanterne, og var det nu første Gang, Jægeren havde fældet en Hare, blev han under visse Ceremonier, der dog ikke ere nærmere beskrevne, høitideligt indviet af Oberjægermesteren over det skudte Dyr, der i begge Løb holdtes op af de 2 Jægermestere. Harens «Udveidning« til Hundene skede under Raabet: Se her, her er den, veide, se her! eftersom Hundene ankom og kobledes ind, helst i Nærheden af næste »Jagttur», for at gjøre Hundene muntre «ved Kobbellos«. Naar en opskræmt Hare gjemte sig bort, «gik i Berg», som det kaldtes, skulde Jægeren ved Raab melde de andre dette, og disse havde da at indfinde sig, for at man ved fælles Magt kunde faa Haren ud. Den Jæger, som først kom til Stedet, tilkom Prisen, om Haren blev tagen »af Berg«.

Paa denne Maade kunde Jagten gaa lystigt den hele Dag, alene afbrudt af en Formiddagsfrokost, som bragtes af Proviantmesteren og ofte oplivedes ved at Damerne indfandt sig tilhest med Oberjægermesterinden i Spidsen. Damerne kunde ogsaa deltage i Jagten

Digitized by Google

og førte da i de senere Aar Titelen »Jægermesterinder». Saa ofte de »beærede Jagten med deres behagelige Nærværelse», havde de Fortrinet til de bedste Poster i Jagtturen. De nøde alle Selskabets Rettigheder og havde Stemme med i alle Tilfælde, hvor Straf ilagdes, men kunde selv ikke undergives Aktion, Dom eller Straf; »thi Forsigtigheds-Regler«, tilføier Jagtloven, «som ere de eneste, der bør paaligge dem, ville være unødvendige at foreskrive.»

Den fjerde Jagtdag holdtes en »Generaljagt«. Da bleve alle Hundene slupne paa en Gang, og i denne Jagt deltoge næsten bestandigt Damerne, af hvilke især Jess Ankers og Peter Colletts Fruer, begge født Elieson, udmærkede sig ved flere Gange at tage Prisen. Det største Antal Harer, som vides at være skudt paa en saadan 4 Dages Jagt, var 36, deraf 16 paa en Dag (i Aaret 1784). I det hele taget synes Jagtudbyttet at have været større i forrige end i dette Aarhundrede, og Formindskelsen sattes et Aar (1801) i Forbindelse med, at Rævene øiensynligt vare tiltagne, og at der holdtes fire Fæhunde inden Jagtens Grændser, hvorfor Selskabet besluttede at udsætte Præmie for Rævenes Ødelæggelse, ligesom Oberjægermesteren lovede at sørge for, at alle Gaards- og Fæhunde inden Jagtterritoriet afskaffedes.

Langt ud paa Eftermiddagen, undertiden først ved Aftenens Frembrud vendte Jagtselskabet hjem for at forfriske sig ved det velbesatte Middagsbord paa Fladeby, og derpaa holdtes Jagtret, hvis nogen Anmeldelse om Lovovertrædelse var indløben. Straffebudene vare mange. Saaledes var Sværgen forbudt under en Mulkt af 8 Skilling for hver Ed, men denne Bestemmelse har sagtens været ligesaa illusorisk som et Forbud mod Hazardspil, der ogsaa fandtes i Loven. For Jagtretten førtes der Vidner, Anmelderen af Overtrædelsen nedlagde som Aktor Paastand paa strengeste Straf, Forretningen protokolleredes af Sekretæren og idømte Straffe exekveredes paa Stedet. Straffene bestode — foruden i Bøder til Fattigkassen, hvis Midler af Fladebys Eier kunde bortgives «til en gammel trængende Enke eller Skytter, som har været Opvarter paa Jagten« —

Digitized by Google

i korporlig Revselse ved Slag af enhver Jægers Hagelpung med eller uden et Skud Hagel i, samt »alvorlige Formaninger».

* * *

I 1813, fra 12te til 16de Septbr., var der i Anledning af Statholderens, Prinds Christian Frederiks Deltagelse i Jagten flere Festligheder end sædvanligt paa Fladeby. Selskabet bestod af Prindsen, Oberjægermesterinde Martine Collett, Oberjægermester Ingier, Jægermester Otto Collett med Frue, Jægermester Jonathan Aars, Proviantmester Tullin med Frue, Oberjægerne Carlsen, Niels Schiøtt, Jens Aars, Hagbart Falsen med Frue, H. Torgersen, Iver Steen med Frue, Oberst Sejersted, Oberstløitnant Haffner, Major Brock, Staldmester Kaas, Agent Nielsen, Kaptein Haxthausen og Løitnant F. Schwarz. Denne sidste, der valgtes til Sekretær, har i Jagtprotokollen givet en meget udførlig, livlig og fornøielig Skildring af de 4 Dages Besøg paa Fladeby.

Da Jægerne ankom om Eftermiddagen d. 12te Septbr., var Otto Collett reist Prindsen imøde, og nogle Timer efter kom denne med sit Følge. Ved hans Ankomst var alle Jægere med fuld Jagtbevæbning samlede i Hovedbygningens store Sal, hvor de dannede en Halvkreds om Oberjægermesterinden, som, da Prindsen traadte ind, modtog ham med følgende Hilsen:[1])

Fra kraftfuld Daad, indviet Norges Gavn,
Tilgiv, o Fyrste, at vi Dig indbyde
Til simpel, skyldfri Lyst med os at nyde
Her i Naturens hulde Moderfavn.

Vel mangen skjøn Septemberdag randt hen,
Fra hin, da Venskab, Borgerdaad og Glæde
Først knyttede vort Brodersamfunds Kjæde,
Til nu, da venlig Du forskjønner den;

Vel lød saa mangt et muntert Jægerqvad,
Naar Kredsen, efter Dagens lette Møie,

[1]) Trykt i Christiania hos Jacob Lehmann under Titel: »Til Deres Høihed Prinds Christian Frederik til Danmark og Norge, ved Ankomsten til Fladebye den 12te September 1813.«

Digitized by Google

Med Sved paa solbrændt Kind og Smil i Øie,
Ved breden Bord sig leirede saa glad;

Men dog var ingen Dag saa festlig blid,
Saa freidigt aldrig vore Jubler løde,
Som de, hvormed vi Dig, o *Christian!* møde,
Som denne Dag, der vinkede Dig hid.

Ærbødigt fro vort Samfund nærmer sig;
Et varmt «Velkommen»! vi Dig alle byde;
O! denne Hyldning, vore Hjerter yde,
Vist meer end Læbens Lovsang tækkes Dig.

Derefter hilsede Jægermester Collett Prindsen saaledes:

Med Dig i Skov og Mark vi drage ud,
Hvor Jægerhornets raske Toner lyde;
Skal Kampens Alvorsstund engang frembryde,
Kald os! og atter følge vi dit Bud.

Disse Ord ledsagedes af et 9 Gange gjentaget Hurraraab fra Jægerne, hvorefter Hs. Høihed takkede Oberjægermesterinden for den overraskende og venlige Modtagelse og Jægerne for Bevidnelsen af deres Hengivenhed. Senere førte Prindsen Oberjægermesterinden tilbords, hvor efter Protokollistens Sigende »en udsøgt Beværtning og en uafbrudt Munterhed nær havde bragt Selskabet til at glemme, at Jagten med næste Morgens første Solstraale skulde begynde.« Endelig ordnedes Jagten for de følgende Dage og Kaptein Haxthausen udnævntes til Rumormester.

Tidligt næste Morgen vækkedes Selskabet af Rumormesteren og blæsende Instrumenter, og snart efter vare alle tilhest paa Veien til Siljebøl Skov. Jagten gik nu lystigt den største Del af Dagen, og først sent paa Eftermiddagen vendte Selskabet med 7 skudte Harer tilbage til »Jagtslottet«, hvor de mødige Jægere efterat have klædt sig om strax gik tilbords. Mod Slutningen af Maaltidet istemte alle Jægerne følgende Sang, «helliget Hans Høihed Prinds Christian Frederik af Oberjægermesterinden og Jægermester O. Collett med Frue«:

Digitized by Google

Mel.: Og Odin han sendte Hermoder afsted.

Et Lysglimt fremtindrer bag truende Skye,
Og vildsomme Stie det opklarer;
See, Vandreren styrkes og haaber paa ny
Og frygter ei Skræk eller Farer.

Og ruster end Mørket sig atter til Strid,
Dog Lyset omsider skal vinde;
For Solen, der straaler saa klar og saa blid,
De dunkleste Taager maa svinde.

Saa, *Christian!* med Dig til vort Fædreneland
Kom Glæden og Haabet tilbage;
Du smilende trøsted' og Norriges Mand
Blev taalig i Trængselens Dage.

Saa styrker dit Aasyn, om truende Skye
End atter tilbage maa vende;
Vi glædes og haabe, snart Dagen vil grye
Og Natten saa frydefuld ende.

Thi mødte Dig Jubler, i hvor Du drog hen:
»Hil Dig, o vor Ven og Beskytter!
»Du bringe os hensvundne Tider igjen.
«Og Tryghed i Borg og i Hytter.«

Og festlige Jubler skal møde Dig her,
Vort Norriges Ven og dets Hæder!
Velkommen, o Fyrste, os alle saa kjær,
Velkommen til landlige Glæder!

Med fulde Glas drak man denne Velkomstskaal, og Salen gjenlød af høie Fryderaab. Flere Sange bleve nu istemte, flere Skaaler tømtes og Munterhed, Spøg og Latter herskede hele Bordet rundt.

Om Aftenen blev Jagtretten sat. Oberjægermesterinden traadte først frem og anmodede Prindsen om at erklære sig for Jagtselskabets høie Beskytter. Anmodningen blev efterkommet, hvorefter Jægerne med et gjentaget Hurraraab hilsede sin »Patron«, Derpaa diskuteredes et paa Skrømt fremsat Forslag i 8 Poster om, at Sekretæren til Opmuntring i sin brydsomme Stilling skulde tillægges visse For-

Digitized by Google

rettigheder: hans Person skulde være hellig og han skulde rangere lige efter Oberjægermesteren m. m., men Forslaget blev i alle Hovedpunkter forkastet. Videre fremstod Bøddelen, Overkrigskommissær Carlsen, og anholdt om at faa sig en Medhjælper i Haandterin gen, da han selv blev gammel og svag. Dette indvilgedes, blandt andet af Hensyn til, at det kunde træffe, at den gamle Bøddel selv skulde straffes paa Kroppen, og P. Anker ansattes som Bøddelens tjenstgjørende Dreng med Titel af Skolar. Derpaa begyndte den egentlige Retsforhandling under Forsæde af Selskabets Patron. Løitnant Schwarz fremstod og anklagede Kaptein N. Schiøtt for under Jagten at have eftertragtet hans Ben med skarpe Skud. Der førtes Vidner for og imod, men indstevnte benegtede Faktum, og Dommen gav ham Medhold, idet den lød paa, at Klageren paa Stedet skulde gjøre Schiøtt Afbigt paa Vers. Schwarz sagde da stante pede:

Hr. Niels von Schiøtt,
for at jeg støt
staar end paa mine Bene
jeg her Dem priser, —
skiønt Sagen viser,
jeg kan ei Saadant mene.

Dermed gav Modparten sig tilfreds. Andre Klagemaal bleve nu paakjendte, deriblandt et af Bøddelen mod «Styggen«, som Haxthausen stedse kaldes i Protokollen, for at have gaaet med to opspændte Haner i Skoven, skjønt der ikke hørtes Los. Denne Anklagede blev imidlertid ogsaa frifunden og Bøddelen dømtes til paa Krakken at modtage et Slag af hver Jægers Hagelpung, hvilken Dom øieblikkelig exekveredes.

Dagen efter vare alle ligesaa tidlig ude som den foregaaende. Jægerne vare blevne enige om ikke at skyde, førend Prindsen havde faaet Skud paa en Hare, men «Styggen« lod sig henrive af sin Jagtiver, stillede sig i Forpost for Prindsen og dræbte den Hare, som netop havde rettet sit Løb mod dennes Post. For sin Udaad blev Haxthausen stillet for en Extra-Jagtret, der sattes i Skoven strax efter Frokosten, og dømt til at lide den haardeste Straf, 3 Slag af hver Jægers fyldte Hagelpung. Exekutionen iverksattes paa Stedet.

Digitized by Google

Dagens Jagt endte med en »General-Slip« af alle Hundene, ved hvilken Leilighed en Hare faldt for Prindsens Skud.

Da Jægerne kom hjem, fandt de Selskabet forøget med Kammerraad Juul og Familie fra Vestby. Man gik tilbords, og under det muntre Maaltid blev Gaarsdagens Festsang paany afsungen. Prindsen udbragte Skaaler for Værtskabet og de tilstedeværende Damer, og deri deltog, beretter Protokollisten, hele Jagtselskabet med »Inderlighed og høi Jubel«, idet »alle følte, hvormeget Oberjægermesterinden, Fru Tina Collett, og de øvrige Damer bidroge til at forherlige de glade Dage, Opholdet paa Fladebye skjænkede enhver.« Om Aftenen blev der dandset.

Den tredie Dags Morgen hindrede et vedholdende Regnveir Selskabet fra at gaa paa Jagt. Ud paa Formiddagen reiste Prindsen med Følge ud for at bese den nyanlagte Vei over Relingsaasen og senerehen droge nogle af de ivrigste Jægere afsted paa Jagt, hvorfra de kom tilbage sent om Eftermiddagen samtidigt med Prindsen efterat have skudt 9 Harer. Overkrigskommissær Aars's Hat var prydet med ikke mindre end 7 Priser. Efter Middagsbordet overraskede Hs. Høihed Oberjægermesterinden med en liden Komedie, hvori der optraadte flere bekjendte Figurer. Prindsen havde selv ordnet Scenernes Gang og overtaget en Rolle. Personerne i Stykket vare: Postaabneren — Tullin, hans Kone — Fru Kaja Steen, Pernille — Fru Tullin, Troels — Carlsen, Major Schreckenfeldt — Prindsen, Christoph — Haxthausen, Hartkorn — Hagb. Falsen, Jens Olsen — Haffner og en Poet — Schwarz. Stykket dreiede sig om en fordrukken, politiserende Postaabners Uefterrettelighed med Brevene med deraf følgende Forviklinger; blandt andet havde han under sin megen Politisering med de i Stykket forekommende reisende mistet et Brev, som dog til Slutning blev fundet og oplæst. Det havde følgende Indhold:

Til Eierne af Fladebye!

Det Selskab, der nylig tilbragte sande Morskabs Dage paa Fladebye, ønsker at bevidne dette Steds Eiere dets Tak for den utrættelige Omhu, hvormed de stedse sørgede for at glæde enhver af deres Gjæster.

Digitized by Google

Gid Fladebye stedse blive, hvad det hidtil var: en Bolig for uskyldig Munterhed og landlig Fornøielse! Gid dets Eiere længe glædes selv ved at kunne glæde Andre!

Fladebye Jagtselskab d. 17 (sic) September 1813.

Christian Frederik. H. Tullin. K. Steen. L. Falsen. Haxthausen. Ingier. Sejersted. F. Schwarz. Haffner. C. Tullin. J. Aars. Brock. Kaas. Iver Steen. H. Falsen. Schiøtt. C. Carlsen. Jacob Nielsen.

Jens Aars.

Dette Brev blev derpaa overleveret til Oberjægermesterinden og dermed sluttede Forestillingen.

Den fjerde Dag havde Prindsen bestemt til sin Afreise. Ved Frokosten bevidnede han Stedets Eiere sin Tak for de glade Dage, han havde tilbragt i deres Kreds, drak paa Fladebys Velgaaende og ønskede flere Aar at kunne deltage i det munte Jagtselskabs Adspredelser. Hele Selskabet fulgte Prindsen tilvogns, og under Musik og Hurraraab forlod han Gaarden. Nogle Timer efter reiste ogsaa Størstedelen af det øvrige Selskab tilbage til Christiania, medens nogle tilbageblevne Herrer i Forening med en ny Gjæst, Løitnant Ingier, atter droge paa Jagt. I det hele blev der paa disse 4 Dages Jagt skudt 24 Harer for 6 Slip Hunde.

* * *

Efter Jagtselskabets Afreise blev det stille paa Fladeby i nogle Maaneder; da aabnedes ved Juletider dets Døre paany for en Skare af muntre Gjæster.

Allerede i Begyndelsen af James Colletts Besiddelsestid (1753—1794) var det Skik, at Eieren om Julen drog ud til Fladeby med Slægt og Venner for at tilbringe en 8—14 Dages Tid der i landlige Glæder. Denne Skik er som bekjendt almindelig i England, hvor Godseieren, om han ellers er bosat i en By, ialfald i Julen og Jagttiden forlader Byresidentsen og samler sin Omgangskreds til Aarstidens Adspredelser ude paa sit Landgods, og Collett, som efter Tidens Sædvane i de rige norske Kjøbmandsfamilier havde faaet sin Uddannelse i Slægtens oprindelige Hjemland, har uden Tvivl derfra hentet sit Forbillede.

Digitized by Google

Julebesøgene paa »Fladeby-Eremitagen«, der ligesom Høstjagterne vedvarede gjennem to Menneskealdere, have givet Stof til et interessant Blad i hin Tids Kulturhistorie og ere beskrevne af flere samtidige og sildigere Forfattere. Tullin tilbragte Julen 1760 paa Fladeby, men den første Beretning om Julefornøielserne paa dette Sted i den eiendommelige Form, hvorunder de udførligen skildres af flere Forfattere ved Aarhundredets Skifte, meddeler Præsten J. N. Wilse i sine, første Gang i 1783 trykte, Erindringer fra en Reise til Fredrikshald Vinteren 1763. Han fortæller her, hvorledes han underveis indhentedes af en Række af 30 Stadsslæder, som fore ham forbi »i stærk Trav; den smukke Eqvipage og Sølvklang af Bielder gav det hele Anseelse af en Procession eller Optog, især om den havde krøbet frem istedenfor saagodt som at flyve. . . . Dette Reise-Selskab kom fra Christiania for at passere Juledagene paa et smukt Landgods, Fladebye. Paa dette Sted, tilhørende Hr. James Collett i Staden, har man vidst i disse senere Tider at anrette Divertissements af forskiellig og artig Smag. Saaledes paatager endeel Damer af Selskabet sig at være Værtinder hver sin Dag, man spiller, man dandser, man synger, man samtales, ingen Debauche, ingen ufornøden Tvang, den gode Opdragelse, utvunget Venskab, og Lyst til at contribuere hver sit til Selskabets Behag angiver Tonen; men det usædvanlige her i Landet er de Skuespil, Liebhabere af denne Slags Fornøielse blandt Selskabet sammesteds anstille, hvorved Kiøbenhavns største Vinter-Divertissements, som denne Hovedstad har allene for sig, saavidt kun lidet savnes; men hvad endnu er mere synderligt, en paatager sig deels i Egenskab af Vært, deels ellers at spille en Art af Solo-Rulle den Dag, Værtskabet falder ham til, det være sig som Haandværksmand eller en høiere Betiening, og paa saadan Maade har Paven i Rom selv været her — i en Hast saae jeg engang lidt af saadant Optog, og dette er alt, hvad jeg kan melde derom.«

Forbilledet for denne Skik med et ved Lodtrækning valgt Værtskab, der skulde sørge for de andre Gjæsters Underholdning, navnlig ved dramatiske »Optog«, har vor Theaterhistoriker H. J. Huitfeldt fundet i en gammel Hofforlystelse, der i Tyskland var kjendt under Navnet »Wirthschaft«, og som egentlig var et Slags improviseret Forestilling, hvorved »de høie Herskaber« selv spillede f. Ex. en Værtshusholder og hans Kone, medens de indbudne fore-

Digitized by Google

stillede Værtshusgjæsterne, der da vare af de forskjelligste Nationer og Stænder. Den lystige Person i Stykket, »Skjærsliberen«, der havde den frieste Ret til at sige, hvad han vilde, valgtes ved Lodtrækning (Huitfeldts »Christiania Theaterhistorie« Side 177).

Naar »Optogene« begyndte at blive et stadigt Led i Juleunderholdningen paa Fladeby vides ikke med Bestemthed, men den berømte engelske Statsmand Lord Brougham, der besøgte Stedet Julen 1799 med sin Ven Charles Stuart (siden Lord Stuart de Rothesay) fortæller i sine Erindringer, at Skikkene med dramatiske Forestillinger vare befulgte i Familien i 30 Aar, og den ældste Optegnelse om, at nogen af Gjæsterne har udført »Værtskabet« paa Fladeby, er fra 30te December 1769 — da Mathia Collett, Bernt Ankers senere Hustru, og Assessor J. F. Bartholin vare Værtinde og Vært —, altsaa omtrent fra den Tid, da man finder de første Spor til, at Privatkomedier bleve en staaende Underholdning i det høiere Selskabsliv i Christiania.

Nærmere Efterretninger om de enkelte Aars Juleliv paa Fladeby i den lange Aarrække, hvori James Collett var Herre der, haves ikke. Derimod skyldes den Sædvane, at Gjæsterne indridsede sine Navne paa Gaardens Vindusruder eller de Glas, hvoraf de drak ved Bordet, at man kjender enkelte Julereisende i dette Tidsrum ligefra 1759, og derhos har man en fuldstændig Liste paa de Herrer og Damer, 20 i Tallet, som den 24de December 1793 reiste til Fladeby for at ture Jul, den sidste i James Colletts Levetid. Det er fornemmelig Personer af Familierne Anker, Bukier, Clauson (-Kaas), Collett og Elieson, hvis Navnetræk saaledes ere bevarede, men Rækken paa de stadige Gjæster kan med al Rimelighed forøges med flere af de Navne, som forekomme ved den Tids Høstjagter og Julebesøgene nogle Aar senere, f. Ex. Assessor J. Gram, Officiererne Wilh. Haffner, P. V. Nilson og Ingier samt Brugseier Claus Tullin, Digterens Søn. Derhos støder man, ligesom ved Høstjagterne, af og til paa Navne, tilhørende reisende Udlændinger, hvoraf den mest notable var den fra Svensksund bekjendte, senere saa berømte engelske Admiral Sir Sidney Smith, der gjæstede Fladeby Julen 1790.

Digitized by Google

Henimod Aarhundredets Slutning begynde Kilderne til Fladeby-Krøniken at flyde rigeligere. Foruden af Lord Brougham, der har ofret Julebesøget paa Fladeby flere Sider i sine Memoirer, er Livet der skildret af to andre Øienvidner, nemlig den franske Emigrant de Latocknaye, der besøgte Stedet samme Aar som Lord Brougham, og Fru Conradine Dunker, f. Hansteen, der med sin første Mand, Artillerikaptein Aamodt, var blandt Julegjæsterne i 1800 og 1801, og som i sine Erindringer har givet en levende Skildring af disse Besøg.[1]) Det righoldigste Aktstykke til Fladebylivets Historie er imidlertid de bevarede Rester af en Bog over hver Dags Begivenheder, som førtes paa Stedet af en dertil udvalgt Sekretær. Denne Journal har formodentlig omfattet Tidsrummet fra de sidste Aar i forrige Aarhundrede til og med Julen 1808. Allerede i 1793 gjordes der et Forsøg paa at faa istand en Julejournal, men det blev med Beskrivelsen af det første Blad i den Bog, der fra 1798 benyttedes som Jagtprotokol. Julen 1809, den sidste John Collett oplevede, var der neppe nogen Sammenkomst paa Fladeby, i det mindste ikke i den sædvanlige Maalestok, idet Afskedsfestlighederne for Prinds Christian August i de sidste Dage af December holdt de Julereisende tilbage i Christiania. Af Julejournalen er nu kun i Behold et Brudstykke af Optegnelserne for 1800, ført af daværende Løitnant Niels Schiøtt, hele Journalen for 1801, 1802 og 1803, ført i de to første Aar af Husets Frue, i det sidste af daværende Prokurator Christian Magnus Falsen, og endelig Størstedelen af Journalen for 1804 og 1808, hvoraf den første er ført af C. M. Falsen, den anden af Peder Kierulf (senere Expeditionssekretær).

Julebesøgene paa Fladeby i John Colletts Tid gik i Almindelighed saaledes for sig:

Hver 24de December ud paa Formiddagen samledes de Julereisende i aabne Slæder udenfor Bernt Ankers Gaard »Palæet«, men efter Mathia Ankers Død udenfor »Collettgaarden«, og derfra udgik

[1]) Efterat dette var skrevet er et nyt Bidrag til Fladebylivets Historie, af Fru Munch, f. Barckley, offentliggjort i »Norsk Skillingsmagazin« 1883 No. 1—3.

Digitized by Google

det lange Tog af Slæder med Værtskabets i Spidsen til Fladeby. Veiene vare fulde af Bakker og Støp, og det hørte til det sædvanlige, at en eller flere af de reisende væltede underveis, men naar Føret var godt, kom man frem paa 4 Timer. Lord Brougham fandt den Hurtighed, hvormed der kjørtes, mindre behagelig; hans Smalslæde gik itu paa Veien paa Grund af den voldsomme Fart, men da Skaden var udbedret, gik det afsted ligesaa hurtigt som før.

Antallet af reisende, som ankom til Fladeby Julaften, var sædvanligvis 20 eller lidt derover, men forøgedes gjerne længere ud i Julen til mellem 25 og 30 faste Gjæster. Da Lord Brougham og hans Ven den 28de December 1799 kom derud efter Indbydelse paa Værtens Vegne fra Bernt Anker, til hvem de havde Anbefalingsbreve, bestod Selskabet af 29 Personer, og Tallet voxede siden til 35, hvoriblandt der dog vist har været flere Gjæster alene for en enkelt Dag. De Julereisende i John Colletts Tid tilhørte væsentlig de samme Familier, som færdedes der i hans Faders Dage. Selskabets faste Stok var foruden Eieren og hans nærmeste Familie samt den i Fru Dunkers Erindringer med saa megen Beundring omtalte Miss Euphrosyne Talma, der i flere Aar var Husets Gjæst[1]) — Kaptein Lindemann og Familie fra Holleby, Bernt Anker og Frue med andre af Anker-Familien, Stiftamtmand Fr. Jul. Kaas med Frue f. Nilson, Regimentskirurg (senere Professor) M. Thulstrup og Frue f. Clauson-Kaas, flere Medlemmer af Familien Clauson, C. Tullin og Frue f. Wilster, Løitnant (senere Overkrigskommissær) C. Carlsen og Frue f. Mathiessen, Assessor J. Gram, Løitnant (senere

[1]) Colletts havde gjort hendes Bekjendtskab i London og inviteret hende over til sig; hun var hos dem til 1801, da hun reiste til sin Broder, den berømte franske tragiske Skuespiller Talma. »Hun var«, siger Fru Dunker, »en af de Personer, som man aldrig glemmer, om man kun har seet dem een Gang. Hun var liden af Væxt, noget guul af Hud; der var intet egentlig smukt i hendes hele Udvortes; men hvilken Skjønhed skulde ikke have vundet ved at bytte med hende! Det er noget, der ikke lader sig beskrive, det er den Aand, den Ild i hver en Mine — vel mig, at jeg saae hende og kan endnu i min Erindring see det livlige, yndige Billede. Hun var kaldet Euphrosyne efter den yngste af Gratierne, og hun bar Navnet med Rette . . .« (»Gamle Dage«, S. 147—48).

Digitized by Google

Oberst) N. Schiøtt samt fra 1802 Assessor (senere Justitiarius) Enevold Falsen og Frue f. Mathiesen. To eller flere Gange nævnes som Julegjæster, foruden Kaptein Aamodt og Frue, Kaptein W. Haffner, Oberstløitnant Bielefeldt, Ritmester Elieson, Jacob Borch (senere resid. Kapellan), Husets Kusiner Frøkenerne Lillienskiold fra Danmark, Kjøbmand N. Ring, Chr. Magnus Falsen og Frue f. Munch, Frøken Thrine Kofoed (senere Fru Aars), »Practicus« Høyer, Marcus Pløen, samt de under Høstjagterne nævnte 3 Brødre Aars m. fl. Blandt Gjæster for enkelte Dage forekomme oftere Præsident (senere Statsraad) Rosenkrantz, Stiftamtmand Grev G. Moltke med Familie og Præstegaardsfolket, først Præsten Nannestads, senere Præsten J. Aars's Familier.

Ud paa Eftermiddagen ankom de reisende til Fladeby, hvor de hilsedes velkommen af Vært og Værtinde, der vare komne forud for sine Gjæster.

Saasnart man havde forfrisket sig efter Turens Besværligheder, valgtes en Sekretær til at føre Juleprotokollen og en Læge til at kurere Tilfælde af forstilt Sygdom, paatagen for at slippe fri for Værtskabspligterne, en kjedelig Rolle eller lignende. Sekretærposten var forbunden med adskilligt Bryderi og skyedes i Almindelighed af Herrerne, da der krævedes et underholdende og tillige udførligt Referat af Dagens Begivenheder, og Protokollisten altid maatte være *à jour* med sine Optegnelser, hvortil der ofte ikke levnedes ham anden Tid end Timerne efter Midnat, naar der endelig var bleven stille paa Kavallerkammeret. Den valgte Sekretær blev strax tagen i Beslag til at hjælpe Husherren — eller »Oberværten«, som han kaldtes til Forskjel fra de efter Tur fungerede Værter — med at skrive Indbydelser til Venner og bekjendte i Nabolaget om at gjæste Fladeby i Julen. Derefter trak Selskabet under megen Spænding Lod om, hvem der skulde være Vært og Værtinde sammen i en af de følgende 8 Dage fra 1ste Juledag til og med Nytaarsdag. Lodtrækningen foregik under Ledelse af Oberværten, som ikke selv trak noget Nummer, men under hele Julen indtog Stillingen som Hædersgjæst paa samme Tid som han i alle Spørgsmaal af

Digitized by Google

Betydning var den øverstbefalende. Oberværtinden, Martine Collett, trak derimod Lod med de andre. Den, som ikke fik en af de 16 nummererede Kugler, fik heller ikke noget Værtskab at varetage.

For det Par, som havde trukket No. 1, begyndte Værtskabspligterne endnu samme Aften, idet det efter Aftensbordet paa det dertil indrettede Theater i den store Sal maatte give et dramatisk »Optog«, ogsaa kaldet »Invitation«, fordi Værten til Slutning havde at indbyde de øvrige Julegjæster til Middag næste Dag, da han vilde feire sit Bryllup eller en anden i Stykkets Handling begrundet Fest. Til Optogenes Udførelse havdes paa Fladeby en fuldstændig Theatergarderobe med Tilbehør, og da Julefestlighederne pleiede at slutte med en Maskerade, havde Gjæsterne ofte medbragt Karakterdragter, der kunde bruges ved Forestillingerne. Det var Værtens Pligt at sørge for Optoget enten ved at bearbeide et ældre Stykke eller sammensætte et nyt, og det stred mod god Skik og Orden at overlade Ordningen til Værtinden. Hans Opgave var dog ikke meget svær; det gjaldt kun at skaffe Selskabet nogen Underholdning, og de Fordringer, som stilledes til et originalt Arbeides dramatiske Indhold, vare ikke strenge. Tiden til Rollernes Indøvelse var desuden knapt afmaalt og Ordene bleve for Størstedelen extemporerede, saa der i det hele taget ikke kom til at ligge saa megen Vegt paa Stykkets Plan som paa Udførelsen af de enkelte Roller. Forøvrigt havde de fleste Fladebygjæster ved jevnlig at deltage i Forestillingerne paa Christianias Privattheater og ved den Øvelse, de Jul efter Jul fik paa Fladeby, erhvervet sig et dramatisk Skjøn, der gjorde dem det forholdsvis let i en Hast at sætte et antageligt Optog sammen og finde sig tilrette i sine Roller. Dertil kom den væsentlige Hjælp, den som forestod Optoget havde i de tilstedeværende gode Skuespillerkræfter, hvoraf der ikke var ganske faa, saasom Jacob Borch, Oberværtinden og Søsteren Fru Lindemann, Claus Tullin og Frue, Henriette f. Wilster, Miss Talma, Kaptein Aamodt og Frue (Conradine Dunker), Thrine Kofoed, senere Fru Aars, Regimentskirurg Thulstrup og Frue, den smukke Eleonore f. Clauson-Kaas, Officiererne Wilh. Haffner, C. Carlsen og N. Schiøtt

Digitized by Google

samt J. C. Schandorff. Alle disse hørte til det dramatiske Selskabs bedste og mest anvendte Kræfter, og en enkelt af dem, Borch, maa efter Samtidens Dom have været en Skuespiller af meget høi Rang.

De Leilighedsstykker, som gaves paa Fladeby, vare i Regelen ganske korte og bestode undertiden blot af nogle faa Scener, som de rollehavende da udfyldte efter bedste Evne. Kun nogle af Bernt Ankers Optog og et af Christen Pram, med Titelen »Ennuien og Julen paa Fladeby, en norsk Julespøg« (trykt i 5te Bind af hans »udvalgte Arbeider«) vare mere udarbeidede og af længere Varighed. Af andre originale Optog, der hævede sig op over Mængden, kan nævnes to af Enevold Falsen, der opførtes i 1802 og 1803 og gjorde overordentlig Lykke. Det første var et versificeret Festspil, hvori Forfatteren udtrykte sin Glæde over efter sit lange Fravær fra det kjære Christiania atter at være kommen tilbage blandt sine Ungdomsvenner, og som endte med Dands og Sang, hvorunder Oberværten og hans Hustru bekrandsedes af de i Stykket optrædende Bønder og Bondepiger. Dette Optog affødte flere af samme Slags. Af Leilighedsstykkerne er dog intet opbevaret, som kan tillægges noget større Værd uden som Bidrag til Kundskaben om hin Tids Sæder og dramatiske Smag. De vare kun flygtige Udkast, bestemte for den Kreds, hvor de saa Lyset, og den halvt eller helt improviserede Form, de som oftest fik, gjorde dem heller ikke skikket til at bevares.

De fremmede Skuespil, som opførtes paa Fladeby (deriblandt flere af Holbergs), var i Regelen tidligere indstuderede og opførte paa Privattheatret i Christiania, men de afpassedes efter Tid og Leilighed, og nævnlig maatte Værten ogsaa i disse tillempe Slutningscenen saaledes, at han fik Anledning til at indbyde Selskabet til Festmiddag den følgende Dag. Under Lord Broughams Besøg i 1799 opførtes en Aften, da de Latocknaye var Vært og Fru Tullin Værtinde, et Stykke paa Fransk, nemlig en Bearbeidelse af Shakespeares »Taming of the shrew«. Ogsaa Syngespil gik over Fladebys Scene, og en Ballet brugtes undertiden som Mellemspil.

Digitized by Google

Den næste Morgen maatte Vært og Værtinde være tidligst paafærde af alle og de første som indfandt sig i »Konversationssalen« (Dagligstuen), ellers bleve de hentede under Trommeslag. Saasnart de vare færdige til at modtage sit Selskab, almindeligvis Kl. 9 eller saa, lode de de andre vække ved en Hornblæser og modtoge og beværtede derpaa som rigtige Værtsfolk sine Gjæster, efterhaanden som disse kom ned til Frokostbordene, der stode dækkede i Salen til langt ud paa Formiddagen, idet der altid maatte være Frokost færdig til Efternølere, selv om disse behagede at indfinde sig aldrig saa sent. Den øvrige Del af Dagen havde de ligeledes efter bedste Evne at sørge for Gjæsternes aandelige og materielle Underholdning, og der blev ofte stillet større Fordringer til dem, end de kunde opfylde. Værtinden maatte ud i Kjøkkenet for at faa Besked om, hvad de skulde have til Middag, for vidste hun ikke det, naar nogen spurgte hende, lo man hende ud. En særlig Pligt, som paalaa hende, var at besørge en Bordopsats, der havde Hentydning til Gaarsdagens Optog. Til Forfærdigelsen heraf var der et eget Værelse, forsynet med alle fornødne Apparater, og der fandtes paa Gaarden Dreier, Maler og Paparbeider, som kunde hjælpe til. Enhver Gjæst havde imidlertid — fortæller Lord Brougham — sin fuldeste Frihed til at gjøre, hvad han havde Lyst til, uden at nogen engang spurgte, hvor han var. Man gik paa Ski, »spadserte, kjørte i Langslæde, konverserede eller læste, sang og musicerede eller gjorde Visitter paa hinandens Værelser, andre, hovedsagelig de ældre Herrer, spillede L'hombre eller Boston og røgte. Senere spistes Luncheon som en Appetitskjærper foran Middagen«[1]).

Kl. 2½ à 3 forkyndte »Skalmeiens Lyd«, at Middagsmaden var færdig og »Suppen« underveis fra Kjøkkenet, hvorpaa Selskabet, som imidlertid havde klædt sig om, parvis begav sig til Spisesalen, alle spændte paa at se Dagens Opsats. Denne tronede midt paa Bordet og var undertiden af betydelig Størrelse og indrettet med megen Kunstfærdighed. Saaledes bestod den, for at tage et Exempel iflæng, en Dag af en Piedestal, hvorpaa der stod en Voxfigur,

[1]) Life and times of Henry Lord Brougham, vol. I, 2d edition, London 1871.

Digitized by Google

forestillende Heltinden i Gaarsdagens Optog (»Ægteskabet ved Feiltagelse«); hun var klædt i en blaa Kjole med Mandfolkehat og Sabel ved Siden; paa Piedestallens fire Sider stod: »Lad vore Hierter bestandig være delt mellem Kierlighed og Venskab (Optogets Slutningsreplik) — Capitaine Aamodt (Værten) — Frue Martine Collett (Værtinden) — 28de December 1801«. Piedestallen, der saa ud til at være af Marmor, stod paa en Forhøining med to Trappetrin, omgiven af fire Stolper, som vare forenede ved Jern-Lænker. Hvis Kritikken havde noget at udsætte paa Bordopsatsen, udeblev den aldrig, og Værtskabet gav overhovedet Anledning til mange Drillerier.

Ved Bordet gik det muntert til med Skaaler og Sange. Dagens Vært, som ifølge sin Rolle præsiderede ved Bordenden, maatte sørge for Gjæsternes Underholdning og havde at udbringe flere Skaaler, hvis ikke, vedblev man ihærdigt at udbringe Værtens Skaal for at minde ham om hans Pligter. Han maatte drikke paa Selskabets Velgaaende, tale for Oberværten og Oberværtinden o.s.v. Ved den sidste Skaal sang man, om ellers ingen havde skrevet en egen Vise for Anledningen:

»Saa skjænke vi
en Bumpert i
for Obervært og Værtinde;
paa Glæder rig,
for Sorger fri
der' Levetid hensvinde!
Og hør engang,
stem op en Sang
for Jul og glade Dage!« o.s.v.

Til en Middag paa Fladeby hørte nødvendigvis en lang Række Skaaler med Bordsange, og det synes engang at have været Skik og Brug, at Herrerne skulde udbringe den Skaal, som var angiven paa de ved enhvers Kuvert staaende Pokaler, hvori var insleben en billedlig Fremstilling af de forskjellige Næringsveie eller Stænder m. m. [1])

[1]) Af saadanne Pokaler er der bevaret 4, der eies af Kbmd. P. Simonsen i Christiania, nemlig 1, mærket No. I: »*Gud velsigne Landet og Agerdyrkningen*« (paa Glasset er

Digitized by Google

Efter Bordet og Kaffeen spillede de ældre Kort, medens Ungdommen dandsede eller legede Julelege, opførte Pantomimer og lign. Nogle havde travlt med Forberedelserne til Aftenens Optog. En egen Morskab bestod i at kaste Penge tilgrams mellem de unge af Bygdens Folk, som pleiede at indfinde sig for at se Optoget fra den aabne Salsdør. Dette var en »engelsk« Leg, siger Fru Dunker, men hun finder den medrette hverken human eller smuk, for Bondegutterne vare færdige at slaa hinanden ihjel for at bemægtige sig de udkastede Skillinger. Undertiden bragte Almuen med sig hjemmevirkede Ting, som kjøbtes af Julegjæsterne ved Auktion og bleve godt betalte; en Gang indkjøbtes saaledes Uldstrømper og Vanter for 40 Rdl., og disse Gjenstande bortspilledes derpaa ved Lotteri.

Efter et let Aftensmaaltid opførtes Optoget af den tilkommende Dags Vært og Værtinde, og derpaa begyndte Dandsen og de andre Julefornøielser paany og varede ofte til langt over Midnat. Det hele endte med, at Værten og Værtinden satte sig paa to Stole midt paa Gulvet, og at Gjæsterne en for en gik frem og takkede dem for Dagen ved at kysse dem. Herrerne kyssede Værtinden paa Haand og Mund, Damerne kyssede Værten, denne kyssede sin Værtinde og dermed begav enhver sig til sit.

Nytaarsdag var der en noget forandret Dagsorden. Tidlig om Morgenen vækkedes Selskabet af, at Sognets Tambur kom og trommede det nye Aar ind. Om Formiddagen skrev man Nytaarsvers til hinanden, og om Aftenen var der Maskerade istedetfor Optog. Næste Formiddag skulde man nemlig bryde op, og der var derfor ikke beskikket nogen Vært eller Værtinde til at indbyde Selskab til den Dag. For Maskeraden afgav Theatergarderoben de nødvendige Dragter og Masker, forsaavidt Gjæsterne ikke havde taget saadanne med sig hjemmefra. Efter Demaskeringen dandsedes til langt paa Nat, og inden visse Grændser fik ogsaa Tjenerskabet

indsleben en Land-Gaard med Omgivelser); 2, mærket No. VI: »*Alle Jægernes Velgaaende*« (en Jagtscene); 3, mærket No. VIII: »*Gud Regire Kriges Standen*« (en beleiret Fæstning); 4, mærket No. X: »*Lykke til Jernverkerne*« (en Marsovn med Omgivelser).

Digitized by Google

Tilladelse til at optræde i Dandsen denne Aften. Lord Brougham beretter, at nogle af Tjenerne dandsede en Nationaldands, som han beskriver som meget vild og vanskelig, og det forundrede ham at se, at en af Damerne dandsede denne Dands med en Tjener.

Anden Nytaarsdag reiste Selskabet tilbage til Christiania, men mødtes gjerne ud paa Eftermiddagen hos Traktør Thoms (i »Thomsegaarden«) til et Sammenskudsmaaltid eller efter Indbydelse hos Bernt Anker, hvor man tilbragte Resten af Dagen under Samtale om Julens Oplevelser.

*

* *

Julesammenkomsterne paa Fladeby ophørte ikke ved John Colletts Død 1810, men ingen Optegnelser og navnlig ingen Journal er kommen for Lyset, der kan fortælle om disse Selskabeligheder i de sidste Aar, hvori Gaarden var i Collett-Familiens Eie. Saameget er dog vist, at de Tab, Kredsen havde lidt ved Bernt Ankers, Enevold Falsens og John Colletts Død, ikke bleve erstattede, og den Smag, det muntre Vid og gode Humør, som endnu hvilede over disse Julefestligheder i Aarhundredets første Aarti, har neppe holdt sig i det næste. Fladebylivet havde levet sin bedste Tid.

Efter de gyldne Aar fulgte for Landet en Trængselsperiode, der maatte virke kuende ogsaa paa de sociale Forhold, og under et stedse stigende økonomisk Tryk gik det gamle Handelshus Collett & Søn efterhaanden tilgrunde. Dermed var det ogsaa forbi med Fladeby. Aaret efter Firmaets Opbud (1821) vurderedes Gaarden for 85,000 Spd., men de daarlige Tider med lave Priser paa Jordegods og Skove varede længe ved, og Høsten 1827 lod Boets største Kreditor, det engelske Firma Boultons & Pelly Fladeby med nogle nærliggende Brug gaa under Auktionshammeren, hvorved de selv fik Tilslaget for 25,000 (senere forhøiet til 30,000) Spd. »Pelly'erne« nedlagde Sagene, som de flyttede til Borregaard ved Sarpfossen, og realiserede i de paafølgende Aar Godset ved at udstykke det til Bønderne. I 40-Aarene solgtes Bygningerne paa Fladeby til Ned-

Digitized by Google

rivning. Sidebygningen kjøbtes af Kommunen og opførtes igjen i Nærheden af Enebaks Kirke for at tjene til Skole og Bolig for Kirkesangeren, men Hovedbygningens enkelte Dele og Indboet spredtes ved Auktionen ud over Bygden. Vinduerne med sine talrige Indskrifter indsattes i nærliggende Bondegaarde, Opsatserne solgtes til Almuen som Legetøi for Børnene, og det store Galeri af Familieportrætter gik ogsaa over i fremmedes Eie, hvorfra det kun delvis er kommen tilbage til Slægten. Som for at udslette alle Spor af Stedets Udseende i dets Velmagtsdage blev Alléen, der førte forbi Gaarden, rodhugget, og samme Skjæbne havde Træerne i Haven, hvorefter denne oppløiedes og udlagdes til Mark. Nu staar der kun en lav Stue paa den Høi, hvor Fladeby laa. —

Udsprunget, som Fladebylivet var, af en forlystelsessyg og letsindig Tid maatte det naturligvis medføre sine store og iøinefaldende Farer. I dets Rod, Tilbøieligheden til Adspredelse og Nydelse, laa allerede Spiren til en Udartning, som, hvis Rygterne fra dets sidste Tid staa til troende, heller ikke er udebleven. Samtiden, der var opvoxet i hint Nydelsesliv, synes dog at have betragtet disse Foreteelser med et mere nysgjerrigt end fordømmende Blik, og fra den er egentlig kun fremkommen en enkelt nedsættende Dom, der ligefrem sigter til Fladeby, nemlig Stiftsprovst Lumholtz's Hentydning til dem, »der fore paa deres flade Veie«. Den efterfølgende Tid har derimod været mere tilbøielig til at fæste sig ved Fladebylivets svage Sider, men det er neppe tvivlsomt, at de Rygter, hvorpaa denne Dom grunder sig, for en stor Del skyldes Misforstaaelser og lide af Overdrivelser[1]). Det maa vel erindres, at Livet paa Fladeby havde særegne, for den udenforstaaende Mængde fremmede Former, som f. Ex. det mellem Gjæsterne af begge Kjøn parvis skiftende Værtskab, og Beretningerne om de

[1]) »Tage vi ikke feil«, siger L. Daae i »Det gamle Christiania«, S. 231, »hidrørte de (Rygterne) fordetmeste fra Udenforstaaende, som ikke fik Adgang til at være med, og det har jo til alle Tider hørt til det større Publikums slette Instinkter at lade sin Kritik gaa ud over Forhold og Personer, som det selv er udelukket fra at lære nærmere at kjende«. Jvfr. ogsaa Huitfeldts Theaterhistorie S. 180—81 og 487—89.

Digitized by Google

Fornøielser, dette gav Anledning til, have lettelig under sin Vandring fra Mund til Mund faaet et tvetydigt Præg. Megen Vegt maa der lægges paa, at de inden- og udenlandske Forfattere, der have skildret sit Ophold paa Stedet, intet ufordelagtigt melde derom, medmindre man dertil vil regne, hvad Lord Brougham kun finder »kjedsommeligt«, at hver Leg endte med Kys. I Fru Dunkers Erindringer, hvor der ellers ikke lægges Dølgsmaal paa Tidsalderens Svagheder, nævnes intet, hvori nedsættende Rygter skulde kunne finde Støtte, og i de mest authentiske Kilder til Fladebyhistorien, Julejournalen og Jagtprotokollen, skal man have vanskeligt for at paapege Steder, der tyde paa, at noget anstødeligt har tildraget sig.

Rygterne være nu mere eller mindre begrundede, Navnet Fladeby vil dog altid i vort Lands og særlig vor Hovedstads Kulturhistorie staa som et betydningsfuldt Mærke for Aandsretningen og den sociale Omgangstone hos de dannede Klasser i en bevæget Tidsalder. Dette Mærke er saa meget mere interessant, som det vil være enhver paafaldende, at vi her staa ligeoverfor noget fremmedartet, at Fladebylivet i sine eiendommelige, sluttede Former tilhører en Kulturretning, der ligger os overmaade fjernt, og hvis Sammenhæng med Nutidens i flere Punkter er vanskelig nok at opdage. Høist mærkelig er ogsaa den Udholdenhed, hvormed disse Fornøielser fortsattes Aar efter Aar i væsentlig de samme Former gjennem næsten to Menneskealdere.

John Colletts Død, Handelshusets Fortsættelse og Slutning.

Collett døde i Christiania d. 3die Februar 1810, kun noget over 51 Aar gammel. Dødsfaldet anmeldtes i Bladet »Tiden« af Udgiveren Præsten N. Wulfsberg som et »virkeligt Nationaltab«; han beklagede, at »den driftige, virksomme, vennehulde, gavmilde Mand, hvis Indflydelse paa Norges Landhusholdning bør prises og længe skal

Digitized by Google

savnes, hvis utrættelige Vedholdenhed i, hvad ham var overdragen, og hvad han havde sat sig til et Maal, fortjener at efterlignes«, — var vandret bort, »midt i Manddommens Alder, da Fædrelandet endnu havde ønsket og kunnet haabe, at han skulde virke for dets Vel, offre Tid, Flid og med rund Haand Formue til dets Helligdomme« [1]). Begravelsen foregik under overordentlig Deltagelse af Byens Befolkning, idet den, efter hvad »Tiden« beretter, overvares ikke alene af et talrigt inbudt Selskab af Slægt og Venner, men ogsaa af en »fast utællelig Skare af Uindbudne, som ønskede at yde denne Hædersmands Støv den sidste Hæder«. Sørgetoget gik fra Collett-Gaarden til Vor Frelsers Kirke, hvor en af Overlærer (senere Statssekretær) Platou forfattet Kantate blev afsungen til Orgelmusik, komponeret af Etatsraad (senere Statsraad) Falbe. Derefter holdt Biskop Bech Sørgetalen, fuld af Ros, og saa istemtes anden Afdeling af Kantaten, hvori et Recitativ lød saaledes:

». . . Ja sildigst Efterslægt skal fro velsigne
Hans Minde og hans Navn; thi gavmild bød
Han Kundskabs-Fakkelen for den at lyse!
Han Normand var, han elsked' Norges Land —
Og Norges Held og Hæder var hans Id,
Hans varme Hjertes inderligste Bøn;
Og derfor norske Mænd hans Støv velsigne!« . . .

Processionen gik derefter til Familiens Gravkapel, hvor Kisten nedsattes. Paa Laagets Plade stod indgravet en lang Gravskrift af Præsten Wulfsberg, indeholdende en udførlig Oversigt over hans Handel og Vandel fra Vuggen til Graven.

Med John Collett uddøde paa Mandssiden Familiens ældre Gren, Kjøbmandsgrenen, som viser 4 Slægtled efter hinanden — Kommerceraad Collett, Peter Collett, James Collett og John Collett — der alle tilhørte samme Stand, alle vare Trælasthandlere, alle vare rige Mænd og alle vare bosatte i samme By, for det meste

[1]) »Tiden« for 1810 No. 43 og 44, ogsaa udg. i Særaftryk med Titel »John Colletts Jordefærd«, 16 Halvsider, 4to. Chria. 1810.

Digitized by Google

endog i samme Hus. En saadan mere end hundredaarig Kontinuitet, paa én Gang i Næringsvei, Rigdom og Bosted, er i Bybefolkninger meget sjelden at træffe[1]). Den var naturligvis for en Del bevirket ved tilfældige Omstændigheder, men den finder ogsaa sin Forklaring ved de overordentligt fordelagtige Vilkaar, hvorunder Christianias Trælasthandel paa England i forrige Aarhundrede dreves næsten som en Eneret for enkelte store Kjøbmandsfamilier, fremdeles ved de værdifulde faste Eiendomme, især priviligerede Sagbrug, som i Collettfamilien gik i Arv fra Fader til ældste Søn, og endelig ved en vis Uforanderlighed i de for Slægten eiendommelige Vaner og Tilbøieligheder, en Bestemthed i Slægtsmærket, som atter kan bero paa, at Peter, James og John Collett alle 3 vare gifte med Kusiner.

Da hans eneste Brodersøn, James Collett, døde som Barn, havde han adopteret sin Fætter, Otto Collett fra Buskerud, for at Handelshuset Collett & Søn ved ham kunde fortsættes, naar han selv faldt fra. Ligeledes havde han taget til sig sin afdøde Broders Datter, Tina Collett, og mellem disse to unge Mennesker blev i 1808 stiftet et Ægteskab, hvorved Pleieforældrene saa opfyldt et af sine kjæreste Ønsker.

Enken overtog hele Boet og fortsatte Forretningerne under Bestyrelse af Adoptivsønnen, som derfor fik en Trediedel af hvert Aars Overskud, medens hun selv ved Kontrakt forbeholdt sig to Trediedele; hvis hun giftede sig, skulde hele Massen undtagen Ullevold, Taasen og Blindern tilfalde Otto Collett, mod at han svarede hende en aarlig Livrente af 5000 Rdl., og døde hun før ham, skulde han faa det hele Bo.

Handelshusets senere uheldige Skjæbne vil blive fortalt under Otto Collett. Dets Opbud i 1821 skal være kommen som en sørgelig Overraskelse over hans Pleiemoder, og hun haabede endnu ved en personlig Henvendelse til den største Kreditor, Londonerhuset

---

[1]) Se Dr. J. R. Hübertz's Skrift: »Om Bevægelsen i den danske Befolkning«, Kb.havn 1840, S. 93—96.

Digitized by Google

Boultons & Pelly, hvis Chefer hun kjendte, da hun i sin Tid havde vist dem Gjæstfrihed i Norge, at kunne rette paa Sagerne, hvorfor hun Høsten 1822 fulgte med sin Adoptivsøn over til London for at reise Penge og opnaa billigere Vilkaar for Restancernes Betaling. Da Konjunkturerne vare begyndt at bedres lidt, gik Kreditorerne den paafølgende Vaar ind paa en Ordning, hvorefter Boultons & Pelly i Forening med Otto Collett fik sig overdraget det hele Bo til fri Raadighed i 5 Aar for i den Tid at søge at faa Huset paafode.

Inden disse 5 Aar vare forløbne døde John Colletts Enke paa Ullevold, hvor hun i sine senere Leveaar havde boet baade Sommer og Vinter, d. 21de August 1826, noget over 61 Aar gammel. Hun skaanedes derved for at opleve, at Huset Collett & Søn i 1828 faldt sammen, uden at det denne Gang lykkedes at reise det igjen.

Digitized by Google

Syvende Kapitel.

Fjerde Slægtled. II. Kammerraad Johan Colletts Børn.

1. Hof- og Stadsrets-Assessor, Peter Collett.

Peter Collett, ældste Søn af Kammerraad Johan Collett, fødtes paa Faderens Eiendom Rønnebæksholm ved Næstved Sommeren 1767 (døbt 4de Juli s. A.) og kom, da Rønnebæksholm i 1777 blev solgt, med Forældrene til Kjøbenhavn, ved hvis Universitet han blev Student i 1783. To Aar efter tog han, kun 18 Aar gammel, latinsk juridisk Examen med Laudabilis, udnævntes d. 22de Januar 1790 til Protokolsekretær i Høiesteret og blev d. 9de Aug. 1793 tillige surnumerær Assessor ved Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn. Under 4de September 1795 beskikkedes han sammen med Professor N. Kall, Høiesteretsadvokat Brorson og to israelitiske Kjøbmænd N. L. Meyer og J. Henriques til Medlem af en kgl. Kommission for at gjøre Forslag til Forbedring af Jødernes borgerlige Stilling.

I de Aar, hvori han var Embedsmand i Kjøbenhavn, Aarene fra 1790 til 1797, gik der stærke religiøse og politiske Strømninger i Hovedstadens literært dannede Kredse. Paa det religiøse Felt var der Kamp mellem de orthodoxe, Rationalisterne og Fritænkerne, Spørgsmaalet om Bondens Ret ligeoverfor Godseieren satte Sindene i Bevægelse og den franske Revolution fremkaldte adskillig Gjæring, om end Erkjendelsen af, at Kongemagten gjorde et mildt Brug af sit Enevælde og i flere Retninger virkede for Frigjørelse, nødvendigvis maatte lægge en Dæmper paa de revolutionære Lyster.

Digitized by Google

Bevægelsen var dog saa stærk, at den vakte Opsigt i Udlandet; Danmark fik Ord for at være en Revolutionsarne, og fra russisk Side gjordes der Regjeringen Forestillinger om Pressens altfor store Frihed. Klublivet, der blomstrede som aldrig før eller siden, bidrog til at holde Gjæringen oppe, og gjennem en ved Trykkefrihedssøgsmaal ophidset Presse bleve de urolige Hoveders Udæskninger til Regjeringen spredte i videre Kredse.

Brændende fremfor alle var Spørgsmaalet om Trykkefrihedens Berettigelse. Som bekjendt havde Struensee hævet Censuren og givet ubunden Trykkefrihed, men da dette havde literær Tøilesløshed tilfølge, bestemte Guldberg, at Aviser og Skrifter om Regjeringen skulde censureres af Politimesteren uden Appel til Domstolene. Efter den franske Revolutions Udbrud tiltoge Trykkefrihedssagerne i Antal, og i 1790 blev disse Sagers Behandling atter undergiven Domstolene, saaledes at Tiltalen skulde bestemmes af Kancelliet. Man savnede imidlertid en fast Lovgivning for Afgjørelsen af den Slags Sager, og det kom derfor jevnlig til Rivninger mellem Regjeringen og Pressen, da Regjeringen paa Grund af Tidens Tegn mod Slutningen af Aarhundredet blev mere og mere følsom for Ytringer af Misbilligelse, medens Pressen paa sin Side fandt sig prisgiven til Vilkaarlighed, idet Ting, som før vare sagte ustraffet, nu bleve gjorte til Gjenstand for Paatale.

Collett kastede sig tidlig ind i Journalistikken og blev i Begyndelsen af Mai 1793 fast Medarbeider med Præsterne A. Birch og M. F. Liebenberg samt Toldkammer-Kommitteret Rosenstand-Goiske og Professor Fr. Thaarup i Ugebladet »Borger-Vennen«, der udgaves af et velgjørende Samfund, »det forenede Understøttelses-Selskab«. Bladet indeholdt i Regelen braadløse Opsatser om alskens hverdagslige Materier, beregnede paa Borgerklassen, men under Colletts Redaktionstid, der varede til Udgangen af 1795, da alle de 5 nævnte Udgivere traadte af, fik Bladet en umiskjendelig demokratisk-politisk Farve. Tidligere var han bleven Medlem af det »norske Selskab«, der vistnok ved Slutningen af 80-Aarene havde tabt noget af sin gamle Glands fra Wessels, O. G. Meyers og Brø-

Digitized by Google

drene Vibes og Frimanns Dage, men dog endnu i sin Midte talte flere begavede Mænd, nu danske, saavelsom norske, deriblandt Rein, Zetlitz, Joach. Vibe, Pram og Rahbek. I 1793 ophørte imidlertid Selskabets literære Virksomhed, hvorefter det gik over til at blive en Klub for en hyggelig Omgangstone, hvor Vid og Lune fremdeles vare herskende. Endvidere var han Medlem af den saakaldte »Dreyers Klub«, efter Rahbeks sigende »en Samleplads for

Digitized by Google

ypperlige Hoveder og frisindede Mænd«. I denne Klub, hvori der i Revolutionsaarene politiseredes meget, var han i 1797 Formand.

Den Omgangskreds, han i disse Selskaber fik, betegnes ved de velkjendte Navne P. A. Heiberg, Enevold Falsen, Fr. Høegh Guldberg samt Rasmus Nyerup og Rahbek, hvilke sidste begge i Nødens Stund viste Collett et opofrende Venskab. Rahbek omtaler ham i sine »Erindringer« paa mange Steder med særdeles Varme og Høiagtelse, kalder ham sin »elskede Ungdoms og Manddoms Ven« og føier gjerne efter sin Vis til hans Navn et epitheton ornans som »Tænkeren«, »Sandsigeren Collett« eller lignende. Da Rahbek i 1798 holdt Bryllup med sin »Camma«, var Collett Forlover sammen med Brudens Fader (senere Konferentsraad) Heger. De to Forlovere vare, fortæller Rahbek, de eneste tilstedeværende ved Bryllupsbordet, men de vare begge »Vanddrikkere«, og han maatte derfor, for at faa sin og sin Kones Skaal ordentligt drukket, hente en fjernere bekjendt op fra Gaden.

I politisk og religiøs Henseende var Collett stærkt paavirket af de Bevægelser, som udgik fra de store Kulturlande. Som Politiker var han Demokrat og ivrig Bekjæmper af ethvert Slags »Regjeringstyranni«, der lagde Baand paa den borgerlige Frihed, saasom Pressetvang, Statskirke, et begunstiget Fødselsaristokrati, Laugsrettigheder og Privilegier af hvad Navn nævnes kan, og disse Meninger forfægtede han trods sin Embedsstilling uforfærdet i Klubberne saavelsom i sine Skrifter. »Han hørte — siger Rahbek — til dem, hvis frimodige Sandhedskjærlighed ikke vilde lempe sine Ideer efter Magthaverens«. Dog var han ikke af de radikaleste Frihedsivrere. I Dreyers Klub gik, efter hvad Rahbek beretter, »Triumviratet E. Falsen, (Advokat) Klingberg og Collett« paa Grund af sin politiske Tænkemaade spøgende under Navnet »Gironden«. Collett holdt paa Lydighed under Loven og ansaa Revolution udført ved fysisk Magt for »en Krænkelse af Regentens og Folkets Rettigheder, for uretfærdig, daarlig og stridende mod Statsklogskab, fordi enhver overilet Reform har og maa have Ulykker i sit Følge, som ingen kan beregne«. Imidlertid gjorde han i denne Henseende en

Digitized by Google

subtil Forskjel mellem Oprør og Opstand. Oprør, hvorved han forstod enkelte »Individers voldsomme Modsættelse imod de konstitutionelle Magter«, fandt han forkastelig, men Opstand erklærede han under visse Forudsætninger for et »brugeligt Nødmiddel, naar et helt Folk ikke véd paa anden Maade at redde sig fra Tyranvælde«.[1])

I religiøs Henseende var han Fritænker, og under Paavirkning af Kants Morallære optraadte han for ubetinget Religionsfrihed og ivrede mod religiøs Intolerance og enhver Art af Samvittighedstvang. Paa det juridiske Felt, hvor han navnlig tog Baco af Verulam og Italieneren Filangieri til Mønster, søgte han ligeledes at virke for Reformer. Han vilde have Domstolene løst af sin Afhængighed af den udøvende Magt, Benaadning skulde gjøres overflødig ved tydelige, bestemte og milde Love, den inkvisitoriske Proces skulde stærkt begrændses og Anvendelsen af Arrest indskrænkes, selv i Gjældssager. Et af hans Forlangender var ogsaa, at Domstolene skulde paalægges at give Motiver for sine Domme og afsige disse offentligt.[2]) Af alle Reformer i Lovgivningen var der dog ingen, som laa ham mere paa Hjerte, og som han i sine Opsatser oftere kommer tilbage til, end en Forandring af Lovbestemmelserne om Trykkefrihed. «Ret til Tankernes frie Yttring hører, sagde han, blandt Statsborgernes helligste og uafhændelige Rettigheder; den er deres sikkreste Værn imod Magthaverne.[3])

Hans demokratiske Anskuelser kom dog i Begyndelsen af hans literære Virksomhed ikke tilorde i hele sit her antydede Omfang og havde indtil 1797, hans sidste Embedsaar i Kjøbenhavn, ikke den mod Regjeringen tilspidsede Form, som de senere fik. Imidlertid indeholder allerede »Borger-Vennen« for 1794 og 1795 enkelte Opsatser[4]) fra hans Pen, som maatte tildrage sig en for ham som Em-

[1]) »Borger-Vennen« VII. S. 97, Kritikken over Birckners Bog om Trykkefriheden, S. 19—20 og »Minerva« 1798 III. S. 301—6. [2]) »Minerva« 1798 I. S. 440, o. flg., II. S. 164; «For Sandhed«, S. 229 o. flg. [3]) Kritikken over Birckners Bog, S. 1 og »Minerva« 1798 I. S. 300. [4]) »Tanker om Straffeloves Grund etc.« i B. VI, No. 34; »Om Fordomme« B. VII, No. 11—13; »Om Bogtrykkerkonstens Virkninger«, B. VII, No 41, jevnfør No. 42 og 43.

Digitized by Google

bedsmand farlig Opmærksomhed og bringe ham som en af de mistænkelige paa Regjeringens sorte Bræt.

Vaaren 1797 udgav Rationalisten Michael Gottlieb Birckner, residerende Kapellan i Korsør et Skrift «om Trykkefriheden og dens Love«,[1]) hvori han konkluderede med, at det burde være enhver tilladt offentligt at skrive om alt muligt og i hvilkensomhelst Form, saalænge man afholder sig fra direkte at opfordre til med fysisk Magt at kuldkaste eller forandre Statsforfatningen og modsætte sig den offentlige Myndighed, og saalænge man heller ikke blander sig i den privates huslige Liv eller private Handlinger (S. 208). Denne Bog vakte en overordentlig Opsigt og i visse Kredse tillige stor Beundring for den Uforfærdethed, hvormed Forfatteren, skjønt Embedsmand, vovede at tale Pressens og Frihedens Sag paa en Tid, da man gik og frygtede for strengere Forholdsregler til Indskrænkning af Trykkefriheden. Navnlig blev Collett begeistret ved Læsningen af Birckners Skrift, hvor han fandt en tænksom, frimodig og med hans egen Opfatning væsentlig stemmende Fremstilling af den Sag, han i høieste Grad interesserede sig for. I sin Enthousiasme udstedte han d. 19de April 1797 og lod i Kjøbenhavns Adresseavis og Christianias Intelligentssedler indrykke en Indbydelse til at tegne Bidrag til en Medalje for Birckner som et »nationalt Hæderstegn, passende til den Agtelse, som hiin Skriverettighedens værdige Talsmand har fortjent ved sin Frimodighed, Sandhedskjærlighed og den philosophiske Aand, hvormed han har behandlet sin vigtige Materie.» Efter Birckners Død 1798 satte han i Gang en Indsamling for hans Enke og Børn.

I det af Rasmus Nyerup redigerede Ugeskrift« Kjøbenhavnske (Berlingske) lærde Efterretninger« (No. 20—24 for 1797) indrykkede han en udførlig Anmeldelse af Birckners Bog og udgav ogsaa sin Anmeldelse særskilt under Titelen »Forsøg til en Bedømmelse af M. G. Birckners Bog om Trykkefriheden og dens Love».[2]) Collett gik

[1]) Birckners saml. Skr., Kbh. 1797, I. S. 1—248. [2]) Bedømmelsen, der udgjør 84 Sider i Oktav, bærer Mottoet: «Vitam impendere vero. Statius.« Den udkom

Digitized by Google

i dette Skrift ud fra, at det var en Embedsmands som enhver andens ikke alene Ret, men ogsaa »ubetingede Pligt, fra hvis Udøvelse Intet kunde afskrække ham, at gjøre Regjeringen og Folket opmærksom paa de Mangler, som han opdager i Statens Indretning og Lovenes Forvaltning« (S. 18), og idet han optog og videre udviklede Birckners Hovedsætninger, udtalte han sig paa flere Steder mod Regjeringen i en bitter og lidet forsigtig Tone. Han ytrede, at »Regenterne forholde Folket dets klareste Rettigheder indtil det sidste Øieblik, da de afnødes dem med overlegen Magt», — antydede, at »saadan Haardnakkethed trættede Folkets Taalmodighed,« og at »Regjeringens Indgreb i Trykkefriheden» ofte skede «for derved at hindre et Udbrud af Misfornøielse, som Magthaverne befrygte» (S. 74), — ankede over de uklare og ubestemte Trykkefrihedslove og udtalte sig med Styrke om Regjeringens inkonsekvente Optræden i flere bekjendte Pressesager (»Vækkersagen« og Processerne mod P. A. Heiberg og Stephansen). Ved Kravet paa større Skrivefrihed gik han i enkelte Retninger videre end Birckner, idet han f. Ex. med den Forskjel, han gjorde paa Opstand og Oprør, var tilbøielig til at antage, at den Forfatter, som raadede til Oprør, burde tiltales og straffes, men derimod ikke den, som raadede til Opstand. Skriftet vidner gjennemgaaende om en stærk Utilfredshed med den daværende Retstilstand. Men ogsaa den aabenbarede Religion angreb han i sin Bog. Han udtaler, at »Moralitet, naar den skal være reen og sand, ikke maa støtte sig paa Læren om Guds Tilværelse»; den eneste rene Kilde til al sand Dyd var efter hans Mening, »Agtelse for Pligt og Morallovens Bydende» (S. 32).

For dette Skrift blev Collett ved kgl. Resolution af 29de Septbr. 1797 uden videre afsat fra sit Embede. Resolutionen henviste til flere af de Sætninger, som indeholdes i Bedømmelsen, og fremhævede som den værste den Paastand, at det burde være en Forfatter tilladt at haane og spotte Landets Regjering og Konstitution, og at

samme Aar i 2den Udgave, forøget med et Tillæg, indeholdende den kgl. Resolution, hvorved Collett afsattes fra Assessorembedet, samt endel dertil knyttede Anmærkninger.

Digitized by Google

en Embedsmand ikke i denne Henseende var bunden ved sin Troskabsed, samt »at den dydige Atheist realiserede i sin Person det høieste Ideal af menneskelig Fuldkommenhed og Kraft«. Resolutionen sluttede med, at Kongen ikke kunde «betro denne Mand, efterat han saaledes har kundgjort sin Tænkemaade, at være Dommer iblandt Vort Folk, hvis Sikkerhed er Os altfor vigtig til, at Vi skulde taale at see Domstolene beklædte med Personer, der ansee Brud af deres Eed som en god Handling, og Guds Fornægtelse for den største Hæder.»[1]) Afsættelsen vakte en overordentlig Opsigt. Det var siden Struensees Tid noget uhørt, at en Embedsmand, og det en Dommer, fik Afsked uden Lov og Dom og uden at erholde Pension, og som Regjeringens Optræden kom alle overraskende, saaledes synes det og at have været en almindelig Mening, at Slaget var haardere end fortjent. Enhver, som ser Sagen fra Nutidens Standpunkt, vil vistnok give denne Mening Medhold. A. S. Ørsted fortæller i sine Erindringer, at han »deelte den levende Følelse, som denne Begivenhed opvakte.« Skjønt visse Ytringer i Colletts Bog forekom ham »ligesaa skjæve som stødende,» saa holdt han dog for, »at det egentlig kun var Lyst til at sige noget stærkt, der havde fremkaldt hans Paradoxer, uden at der var Anledning til at kaste Mistanke paa Manden, der ellers var anseet for en fuldkommen redelig Mand,« og ialfald fandt Ørsted det »for Følgernes Skyld meget beklageligt, at der saaledes blev gjort Undtagelse fra en Grundsætning, der, udenfor en vis kort Periode, ubrødelig var overholdt af vore souveraine Konger. At Collett, efter hvad der var bekjendt og i de Dage idelig blev omtalt, kort forhen havde i en Klub med Iver yttret sig for, at Regjeringen maatte uden videre kunne afskedige enhver Embedsmand, til hvem den ei længere havde Tillid, kunde heller ikke komme i nogen Betragtning.«[2]) Den varmhjertede Rahbek stillede sig i denne Sag helt og holdent paa Colletts Side. Han

[1]) Collett protesterede medrette i Tillægget til »Bedømmelsen« mod den Form, hvori enkelte af de paaklagede Steder i hans Bog vare citerede i Resolutionen. [2]) »Af mit Livs og min Tids Historie«, Kbh. 1851, I, S. 67; jvfr. N. M. Petersens »Bidrag til den danske Literaturs Historie«, 2den Udg. IV, S. 81—82.

Digitized by Google

paastod, at Regjeringen havde mistydet de Sætninger, der citeredes i Resolutionen, og betegnede endog i sin overstrømmende Sympathi for Vennen dennes Skrift som »et af vor Presses allerædleste Børn, betegnet med den redeligste Sandhedskierligheds, den sindigste Upartiskheds og den sømmeligste Frimodigheds Præg« (Tilskueren 1797, No. 79). Denne Mening fastholdt han 30 Aar efter i sine »Erindringer« (V. S. 61), idet han tilføiede, at «ingen Mand kunde mene Fædreland, Menneskehed, Ret, Frihed og Sandhed det inderligere og bedre, end P. Collett mente dem det; at hans Hierte var trofast og ømt, som hans Aand var tænksom, granseende og lys, og som hans Levnet og hele hans Vandel var uplettet og ustraffelig.«

Rahbek beretter videre, at hvad der ved Tidenden om Colletts Afsættelse i høi Grad »forstærkede det rædsomme Indtryk, og det ikke blot for hans personlige Venner«, var den Omstændighed, at Resolutionen var kommen Collett ihænde samme Dag, som han holdt Bryllup med sin Forlovede, »den ædle og aandfulde Fru Fibiger« («Erindringer«, IV, S. 465 og V, S. 60). Dette er dog ikke ganske nøiagtigt, idet Collett, da Resolutionen faldt, allerede havde været gift i nogle Dage. Han blev nemlig viet i Helliggeistes Kirke d. 21de Septbr. 1797, men det kan nok være muligt, at han paa Bryllupsdagen har faaet nys om, hvad der forestod. Bruden var Margrethe Caroline Holm, som var døbt i Kjøbenhavn d. 25de Juli 1766 og Enke siden 1789 efter Kontorchef i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, Kancellisekretær Adolph Fibiger, med hvem hun havde 2 Sønner, nemlig Peter Holm Fibiger, Løitnant, født 1787, død paa St. Croix 1815, gift der 1808 med Baronesse Helene Moulin de Bretton, der døde 1812, og Adolph Christian Fibiger, Fabrikeier, født 1789, død i Kjøbenhavn 1862, gift 1) 1804 med Anna Louise Hillebrandt, 2) med Hedevig Caroline Klingberg, f. 1802. Caroline Holm var Datter af Koffardikaptein Peter Holm og Christence Morsleth. I Ægteskabet med Collett havde hun en Datter, Christence Elise Caroline, som døbtes i Helliggeistes Kirke d. 22de Novbr. 1799, men kun blev et halvt Aar gammel. Rahbek har dediceret 6te Bind af sine »Prosaiske Forsøg«

Digitized by Google

til »det ædle og lykkelige Ægtepar P. og Caroline Collett», og deres Hus, fortæller han, hørte til hans og Cammas »kiæreste og i hver Henseende interessanteste Omgang» (»Erindringer» V, Side 63 og 327).

I Colletts brødløse Stilling toge hans Venner sig broderligt af ham. Nyerup overlod ham fra Begyndelsen af 1798 Redaktionen af de en Gang ugentlig udkommende «Lærde Efterretninger«, der indbragte ham nogle hundrede Rigsdaler om Aaret, og Rahbek fulgte Exemplet, idet han, trods den Mistanke, han derved paadrog sig paa høiere Steder, optog ham som Medredaktør af Maanedsskriftet »Minerva», hvorved han efter eget sigende vandt sig en »kundskabsrig, talentfuld og virksom Medudgiver«. Her leverede Collett nu i 1798 og 1799 adskillige Bidrag,[1]) og Rahbek delte troligt Honoraret med ham, en Opofrelse, der var saameget mere at paaskjønne, som Rahbek dengang stod i Begreb med at gifte sig og Formindskelsen i hans ikke synderligt store Indtægter let kunde bevirke en Udsættelse af Brylluppet. Ved Siden af disse literære Sysler manuducerede Collett til juridisk Embedsexamen, og hans Kaar bleve snart saa gode, at han syntes »endog at have vundet i sit Tab« (l. c. V S. 62—63 og 185—86).

I Slutningen af Aaret 1797 stiftede P. A. Heiberg, Collett og Rahbek med et Par andre et literært Samfund, som de kaldte «Selskabet for Sandhed«. Det udgav et Kvartalskrift, hvori Collett har skrevet et Par Afhandlinger.[2]) Selskabet talte

---

[1]) Nemlig i »Minerva«: Sallusts Fortale til den jugurthinske Krig, oversat, Aarg. 1798 I; »Om Vigtigheden af Loves Tydelighed og Bestemthed», 1798 I og II; forskjellige Bidrag til den historiske Artikel, 1798 II og III; »Hvem bør en Nations Fordomme og Uvidenhed nærmest tilskrives, Regjeringen eller de Regjerede?« 1798, II; Aphorismer af Baco af Verulam med Bemærkninger, 1798, II og III; »Om og hvorvidt Regjeringen er berettiget til at fordre Agtelse etc.«, 1798, III; »Hvad er Regjering?«, 1798, IV; «Betragtninger over Straffe i Almindelighed og over Æresstraffe i Særdeleshed«, 1799, I; »Om Pengestraffe i Almindelighed og Boeslodsstraffe i Særdeleshed«, 1799, II; »Om Livsstraffe«, 1799, II; »Tanker over Love imod Løsgjængere og Betlere», 1799, III. [2]) »For Sandhed« B. III, »Er det godt, at Embeder bortgives paa Livstid?» og «Er en Lovcommission i Danmark at ønske, og hvorledes burde den i saa Fald organiseres?«

Digitized by Google

i sin Midte mange fremragende literære Personligheder, hvoraf de fleste ansaaes for loyale Borgere, men allerede den Omstændighed, at Heiberg og Collett vare blandt Stifterne, gjorde det mistænkeligt i Regjeringens Øine; det forfulgtes med Angivelse for Politiet, idet det sagdes at være en Jakobinerklub, og efter faa Aars Bestaaen opløstes det af sig selv. Af endnu kortere Varighed blev et andet Literatur-Selskab, hvori Collett var Direktør sammen med Professorerne Sander og Rahbek m. fl., kaldet »det nye literariske Selskab», som stiftedes i Juni 1799 og fra Begyndelsen af Aaret 1800 skulde udgive en »almindelig Fædrelands-Tidende», til »almeen Oplysnings og Forædlings Udbredelse«, men da Presseforordningen af 27de Septbr. 1799 udkom, gik Selskabet ind.

Denne Forordning, der væsentlig indskrænkede Trykkefriheden, gjorde en stor Forandring i Colletts Liv, idet den bragte ham til at ophøre med al literær Virksomhed. Han fratraadte strax Redaktionen af «Lærde Efterretninger« og »Minerva«, hvorved han, som han selv siger, »offrede 450 Rdlr. aarlig for sin Sikkerhed»,[1]) og levede nu et Aars Tid af at give Manuduktion i Retsvidenskab, men besluttede sig derefter til at drage ud og bryde sig en ny Bane i en fremmed Egn. I den Anledning tog han Bestalling som Prokurator ved Retterne paa de vestindiske Øer og drog ud paa Høsten 1800 med sin Hustru og sine to Stedsønner over til St. Croix, hvor han bosatte sig i Christianssted. Ved Afreisen fra Danmark holdt hans Venner et Afskedslag for ham, hvortil Digteren Fr. Høegh Guldberg havde skrevet en Sang, som med en Indledning af Rahbek, helliget Venskabet, er indtagen i den »Danske Tilskuer« for 1800, 2den Del, og begynder saa:

«Broder! Gaa til fjerne Kyster
elsket, hædret, lykkelig!
I din Afskeds Stund det trøster,
hvad vort Hjerte siger Dig:

[1]) Brev af $\frac{7}{12}$ 1799 til Fætteren, Assessor Collett i Christianssand.

Digitized by Google

Den som er en saadan Aften værd,
finder ogsaa Ven og Broder der!
Broder, gaa til fjerne Kyster
elsket, hædret, lykkelig!» osv.

I Vestinden fandt Collett en venlig Modtagelse og et godt Udkomme, men havde den Sorg ikke længe efter Ankomsten did at miste sin Hustru. Han blev 2den Gang gift — i 1803 paa St. Croix — med Christine Sophie Constance von Wickede, der var af en gammel Patricierfamilie fra Lübeck, født der d. 22de Decbr. 1777 og Datter af Institutbestyrer Friedrich Bernhard v. Wickede og Auguste von Selau. Dette Ægteskab var barnløst.

Den 21de Mai 1817 kom Collett atter i offentligt Embede, idet han udnævntes til Skifteforvalter paa St. Croix og Medlem af Skifteretten paa St. Thomas og St. Jean. Den 29de s. M. fik han Titel af »virkelig« Justitsraad. I Anledning af hans Embedsudnævnelse bemærker Rahbek, at »den ærværdige Olding», Justitiarius i Høiesteret Peter Feddersen, Colletts Fætter, med »uforglemmelig Inderlighed« gjorde sig den Glæde at meddele ham (R.) som Colletts prøvede og trofaste Ven, hvorledes Danmarks ædle Konge, i det han tildeelte Collett det af ham ansøgte Embede i Vestindien, med flere Naadesbevis tillige gav ham personlig — hvad der end i hint Skrift (Anmeldelsen af Birckners Bog) kunde have været at misbillige — som Menneske og Borger et Vidnesbyrd, der for hiin ædle Olding og, jeg tør føie til, for min fiintfølende Ven maatte være uendelig dyrebarere end Forfremmelsen selv» (Erindr. V, S. 62).

I Aarene 1819—21 var Collett med sin Hustru paa et længere Besøg hos Familien i Danmark og Norge. Han døde paa St. Croix d. 21de April 1823. I »Kjøbenhavns Skilderie« for samme Aar, No. 63, hedder det ved Anmeldelsen af hans Død: »Som Menneske var han af et ædelt Sindelag og følende Hjerte. Som Forfatter vilde han upaatvivlelig have bragt det vidt, dersom en med hans Alder forbunden altfor stor Enthousiasme ikke tidlig havde bragt ham til

Digitized by Google

at standse paa sin Bane.« Rahbek skrev ved Dødsbudskabet i Tilskueren følgende: »Et skjønt Hjertes, en redelig og virksom Aands, et uplettet Livs bedste Velsignelser følge Dig! Som Fraværelse og Frastand ikke udslettede Dig hos dine tidligere Venner, saa skal ikke Tid og Aar røve Dig dit Hædressted mellem de Mænd, der mente Fædrelandet, Menneskeheden og Sandheden det ærligen vel.«[1])

Enken flyttede Aaret efter sin Mands Død til Kjøbenhavn, opholdt sig siden i nogen Tid hos sin fordums Elev, Kitty O'Neil, som var gift med den franske Gesandt ved det danske og senere det preussiske Hof, Marquis de Bonnay, men kom atter tilbage til Kjøbenhavn og døde paa Bakkegaarden ved Fredriksberg d. 2den Juli 1830.

---

2. Statsraad Jonas Collett og Hustru Maren Christine Collett.

Jonas Collett fødtes paa Faderens, Kammerraad Johan Colletts Eiendom Rønnebæksholm i Sydsjælland d. 25de Marts 1772. Navnet Jonas fik han efter sin Grandonkel paa mødrene Side, Justitiarius i Overhofretten i Christiania Jonas Ramus, som igjen var opkaldt efter sin Farfaders Broder, den lærde Sognepræst til Norderhov, Anna Colbjørnsdatters Mand. I 1777 blev Rønnebæksholm solgt, og Faderen flyttede med sin Familie til Kjøbenhavn, hvor Jonas i 1787, 15 Aar gammel, efter privat Undervisning blev Student. Han bestod Examen artium med saadan Udmærkelse, at han blev No. 1 af de »indkaldte» og tilkjendtes en Sølvmedalje. I 1788 tog han Examen philosophicum og d. 25de Juni 1790 juridisk Embedsexamen med Laudabilis. To Maaneder derefter fik den 18aarige Kandidat Ansættelse som Volontør i Rentekammeret, hvor han i 1793 avancerede til Kopist og d. 11te Juni 1794 blev Fuldmægtig.

---

[1]) Jvfr. Thaarups »Fædrelandsk Nekrolog«, S. 183.

Digitized by Google

I Slutningen af 1795 søgte han sig op til sin Faders Fødeland, hvor Gudbrandsdalens Fogderi var ledigt. Rentekammeret anbefalede ham som en Mand, der havde udmærket sig ved »Flid og Dueligheed», men en ældre Ansøger, Foged J. V. Steenstrup, indstilledes som No. 1 og fik Embedet. Derimod foreslog Kammeret i samme Indstilling, at Collett skulde blive Steenstrups Eftermand som Foged i Numedal og Sandsvær, og lille Julaften 1795 udnævntes han til dette Embede. Han kom derved til Kongsberg, hvormed han vist har været vel tilfreds, da det førte ham i Nærheden af hans Hjertes udkaarne, Kusinen Tina Collett paa Buskerud, hvis Bekjendtskab han havde gjort i Kjøbenhavn, hvor hun havde været i Besøg. Ved denne Leilighed havde hun gjort et stærkt Indtryk paa ham, udmærket som hun var ved et smukt, anseligt Ydre, en livlig Aand og en ualmindelig kraftig Karakter. Hun var Datter af Peter Collett paa Buskerud og hans 2den Hustru Johanne Henriche Ancher, født paa Strømsø, hvor Forældrene dengang midlertidigt vare bosatte, d. 25de Mai 1777 og døbt Maren Christine efter Faderens første Hustru. Sin Opdragelse havde hun faaet i London, hvorhen Fætteren John Collett, som der var Kjøbmand, efter hendes Faders Død i 1786 tog hende med sig, og hvorfra hun i 1793 kom tilbage til Norge, vel bevandret i engelsk Literatur og med det i hendes Familie meget udbredte Sværmeri for alt Engelsk.

Ikke længe efter Bosættelsen paa Kongsberg blev Foged Collett forlovet med sin Kusine, og d. 15de October 1797 stod deres Bryllup i Modums Hovedkirke. Dette Ægteskab, hvori der fødtes 12 Børn, hvoraf 9 bleve voxne, var særdeles lykkeligt. Han var den elskværdigste Ægtefælle og Familiefader, og hun var ham med sin kraftige Aand en trofast Støtte i Sorgens Dage. I over 53 Aar levede de tilsammen et rigt Familieliv.

Ved Siden af Fogedforretningerne gaves der Collett en Virksomhed, som maa have passet godt for hans milde, fredsæle, vindende Personlighed, idet han, efterat der i Begyndelsen af 1797 var befalet indført Forligelseskommissioner ogsaa i Norges Landdistrikter, af Amtmanden beskikkedes til den første Forligelseskommissær for

Digitized by Google

Sandsvær. Endviderę blev han i 1805 beordret til at tiltræde Oberbergamtet paa Kongsberg ved Behandlingen af de Sager, som angik Sølvverkets Aaret forud besluttede Nedlæggelse, og senere udnævntes han til Medlem af Direktionen for Bergstadens offentlige Fattigvæsen.

I Krigsaaret 1808 udfoldede han megen Virksomhed for sit Fogderis og de af Fienden hjemsøgte Egnes samt Troppernes Forsyning med Klæder og Proviant. Han foreslog den midlertige Regjeringskommission i Christiania at anvende til Armeen det Kongsbergske Fattigvæsens betydelige Beholdning af forskjellige Klædningssorter, et Forslag som kom meget beleiligt og blev grebet med begge Hænder. Ligeledes stod han i Spidsen for en paa Kongsberg nedsat Kommitté, som virkede for Indsamling af Penge, Sædefrø og islandsk Mose til Indblanding i Kornet, og kunde i Juni Maaned 1808 melde Regjeringskommissionen, at der fra Bergstaden var afsendt 18 Heste med Kornlæs til Hjælp ved Pløining og Saaning i de nødlidende Distrikter. For sin Iver i denne Sag modtog han en smigrende Takkeskrivelse fra Regjeringskommissionen, der tillige indberettede Sagen til Kongen, idet den bl. a. udtalte:

»Det forekommer Commissionen, at denne retskafne og agtværdige Embedsmand ved dette sit kloge Forhold har virket saa hæderligen, ikke allene til at befrie Deres Mayestæts Undersaatter i det ham anbetroede Fogderie, hvilket indbefatter endeel Fjeldbøjgder, fra øjeblikkelig Mangel, men tillige til at betrygge dem i Fremtiden og sikkre deres Haab til Høstens Tid, at Commissionen ikke bedre kan anprise Hans Embedsforhold og Virksomhed, end ved allerunderdanigst at forelægge Deres Mayestæt det af ham selv for sin kloge Huusholdning aflagte Regnskab, — og da denne brave Mand alt længe forhen har været Commissionen hæderligen bekjendt, saavel for sin virksomme og retskafne Embedsførelse, som for sin patriotiske og agtværdige moralske Characteer, saa anseer Commissionen det for Pligt allerunderdanigst at anbefale denne udmærkede Kongens og Statens Tjener til Deres Mayestæts Kongelige Naade.» (Budstikken for 1808, S. 96—97, 102—4 og 135—36.)

I Anledning heraf fik han d. 2den Juli 1808 Titel af virkelig Kammerraad og blev d. 28de Januar 1809 udnævnt til Ridder af Danebrog.

Digitized by Google

Fra Krigens Udbrud, Høsten 1807, daterer sig et Venskab med en ret mærkelig Oprindelse mellem Collett og en Englænder, Sir Thomas Acland. I 1807 var den foran Side 212 nævnte Mr. Lamotte paa Reise her i Landet med to engelske Adelsmænd, som nylig havde fuldført sine Studier i Oxford, og hvoraf den ene var Baronetten Thomas Dyke Acland (f. 1787), som senere blev et fremragende Medlem af Underhuset. Medens de vare paa Reisen, brød Krigen med England ud. Alle 3 arresteredes paa Kongsvinger d. 28de August 1807 og sendtes først til Akershus og derfra til Kongsberg, hvor de holdtes under Opsigt i flere Uger, indtil det i Begyngyndelsen af November tillodes dem — under Ledsagelse af Christianias Politimester Wulfsberg lige til den svenske Grændse — at drage tilbage til England. Under Interneringen paa Kongsberg kom de reisende i den venskabeligste Forbindelse med Collett og hans Familie, og det varme Venskab, som ved den Leilighed opstod mellem Sir Thomas og Colletts, kjølnede aldrig, men ledede til en mangeaarig Brevvexling og gjentagne Besøg, som fortsattes ned i 2det Led af begge Familier. Lamotte skriver i sin Reiseskildring om Bekjendtskabet paa Kongsberg: »... Men Fogden Collett og hans fortræffelige Hustru gjorde sig fortjent til vor særdeles Taknemlighed. I ham fandt vi forenet ikke alene den i lærde og moderne Videnskaber vel bevandrede Mand og den retskafne Øvrighedsperson, men ogsaa den udmærkede Familiefader. Hvor mange Opmærksomheder, smaa i sig selv, men dyrebare for os paa Grund af deres gode Hensigt, ødslede ikke denne Hædersmand paa os? Han sendte os Grønsager, saa sjeldne i dette Land, han laante os sine Slæder, han gav os nyttige Vink osv.» (Voyage dans le Nord de l'Europe dans l'année 1807 par A. Lamotte, Londres 1813, S. 120.)

Da der herskede megen Fattigdom i Buskeruds Fogderi, lagde Collett Vind paa Indførelsen af et ordnet Fattigvæsen, hvormed han forbandt en hensigtsmæssig industriel Bedrift. I Sandsvær indførtes i 1809, tildels efter Mønster fra Kongsberg, den Ordning, at Fattigforstanderne blandt de fattige fordelte Lin og Uld til Spinding og Garn til Vævning, betalte Spindere og Vævere, Træskjæ-

Digitized by Google

rere og andre fattige Haandverkere for sit Arbeide efter en fast Pris, besørgede ved Fattigkommissionens Hjælp Vadmelet stampet og Lærredet bleget og forestod endelig Salget af det tilvirkede, hvorefter Udbyttet deltes mellem Fattigforstanderne og Fattigkassen. I Rollag og Flesberg gik han frem paa samme Maade. I Slutningen af 1810, da denne Ordning havde vist sig heldig for Fattigforsørgelsen og Udbredelsen af Industri i Distriktet, søgte han Selskabet for Norges Vel om et Laan af 3000 Rdl. til Industriindretningerne i Rollag og Flesberg. Laanet tilstodes, og vel et Aar derefter havde han den Glæde at kunne betale 1060 Rdl. i Afdrag og Renter for 1811 og oplyse, at der i det forløbne Aar alene i Sandsvær var paa denne Maade tilvirket 10,000 Alen Vadmel og Teppetøi foruden et stort Parti Lærred og Strie. Overskuddet af Indretningerne var bestemt at skulle anvendes til Skolevæsenets Forbedring[1]). — I 1810 blev der efter Tilskyndelse af Selskabet for Norges Vel oprettet en Distriktskommission for Kongsberg, som arbeidede til de samme almennyttige Maal som Hovedselskabet, og hvori Collett var Formand. I Trediveaarene repræsenterede han Buskeruds Amt i Selskabet for Norges Vel.

Da Grev Wedel-Jarlsberg i 1813 søgte Afsked fra Amtmandsembedet i Buskerud, udtalte han i sin Ansøgning Ønsket om at faa Collett til Eftermand, idet han anbefalede ham som »en af Norges mest fortjente og agtede Embedsmænd«, hvem den offentlige Stemme allerede længe havde udmærket som en »ædel, kundskabsrig, oplyst og virksom« Mand. Rentekammeret indstillede ogsaa Collett, »hvis udmærkede Duelighed, Retskaffenhed og Virksomhed« var det »paa det fordelagtigste bekjendt«, og d. 30te Marts 1813 udnævntes han til Amtmand i Buskeruds Amt, hvilket Embede han flere Gange midlertidig havde bestyret, saaledes i 1803, 1806 og 1808.

[1]) Budstikken IV, S. 225—26 og 231—35 og V, S. 37—38.

Digitized by Google

Colletts Deltagelse i Begivenhederne 1814.

Han havde ikke været Amtmand et Aar tilende, da Begivenhederne i 1814 aabnede ham en ny og mere betydelig Virkekreds. Han var blandt de Mænd, som Prinds Christian Frederik sammenkaldte til det bekjendte Notabelmøde paa Eidsvold d. 16de Februar 1814, og hørte her til dem, som bestemt fraraadede Prindsen at erklære sig for Enevoldskonge i Kraft af sin Arveret, idet han med Grunde, hentede fra den almindelige Retslære, paastod, at Bestemmelsesretten over Norges Krone var hjemfalden det norske Folk, og tilføiede, at denne Mening, som af flere af de tilstedeværende var gjort gjældende, ogsaa var den, som efter hans Erfaring stemmede overens med Folkets almindelige Ønske. I et Brev til Jacob Aall af 5te Mai 1841 har Collett udtalt sig saaledes om dette Møde:[1]) »Under Læsningen af Wergelands Constitutionshistorie 1ste Deel bemærkede jeg adskillige factiske Urigtigheder, især med Hensyn til det passerede under en Middag med den Seddel, Rosenkrantz skulde have fundet under sin Serviet og strax tilintetgiort — og hvad anføres om at Prof. Sverdrup eene bestemte Printzen til en moderatere Beslutning end først var paatænkt. Sandheden er, at flere af de paa Edswold tilstædeværende deeltog med ham i paa det bestemteste at fraraade et saa betænkeligt Skridt som det at erklære sig selv absolut, hvorved han let kunde fierne sig fra et Maal, som sandsynligen ikke kunde forfeiles ved en sindigere Fremgangsmaade, der respecterede Nationens Rettigheder og National-Følelsen. — Printz Christian var, da dette foregik, desuden ikke vanskelig at overtale, da han var for klog til ikke selv klarligen at indsee, at den modsatte Plan var uudførlig efter Nationens vigtigste Mænds da værende Stemning, hvortil kom, at han manglede den Kraft og Energie i Characteren, som udfordredes til at gaae i Møde hver Modstand. Hans Stilling til Danmark som præsumtiv Thronarving maatte tages Hensyn til, foruden at en saadan Usurpation ikke kunde stemme gunstig eller vække Sympathie udenrigs, især i England, som man dengang mest stolede paa, skiøndt, som Udfaldet senere viiste, aldeles uden Grund. — Vist nok var Prof.

[1]) A. Fayes Haandskriftsaml. i Rigsarkivet. Et kort Uddrag findes i Aalls Erindringer (2den Udg.), S. 348—49.

Digitized by Google

Sverdrups Stemme af megen Vegt, da Printzen agtede ham høit fra deres Bekiendtskab i Kiøbenhavn og deres Samforhandlinger om Universitets Sagens Afgiørelse, — men eene afgiørende var den tilforladelig ikke, og som meldt harmonerede de Raad, som gaves fra flere Sider, med Printzens egen Overbeviisning. — Jeg antager Bredows Beretning om det passerede paalidelig, med Tillæg: at naar Printzen tilsyneladende vaklede i den Beslutning, han skulde tage, var det maaskee mere for at overtyde hans nærmeste Omgivning om Uudførligheden af deres Plan end for selv at overtydes . . . Hvad Bredows Beretning angaaer, da benegter jeg ikke Rygtet som han anfører om Hensigten af Printzens Reise til Trondhiem, men jeg benegter, at det nogensinde laae i hans Plan at lade sig krone der, hvordan han saa havde fundet Stemningen nordenfields. — Jeg erindrer ikke rettere end at alle de Mænd, der nævnes, vare tilstæde, og at Printzen og de udtrykkede sig omtrent som anført. Carsten Anker synes jeg ogsaa erindre var blandt dem, som holdt paa, at Printzen som odelsbaaren til den norske Throne uden videre kunde bestige den. Haffner talede noget mere om Armeens Preponderence og dens Stemmes Vegt, end Pluraliteten vilde admittere og Printzen selv bifaldt. De af Bredow nævnte 3 Herrer vare vist ikke de eeneste, der bestemte Carsten Ankers Anskuelse og gav det klogere Raad. I Discussionerne toge flere af de tilstædeværende Deel. Printzen lyttede til med Opmærksomhed — tog det fornuftigste Partie og endte med den Erklæring, som anføres, hvorefter han og senere handlede, idet han erklærede sig Regent og valgte et Raad« . . .

Om Christian Frederik udtaler Collett sig i samme Brev paa følgende Maade:

». . . Overalt er Printz Christian, efter min Overbeviisning, af dem, som hidtil have givet historiske Beretninger om Datiden, bedømt alt for strengt, og fortiener virkelig mere Nationens Taknemmelighed, end hidtil er viist ham. Han havde den bedste Villie til at fremme Norges Vel — det viiste han fra først til sidst — hans betimelige Abdication reddede ustridig Landet fra Undergang, siden enhver længere Modstand fra det Øieblik af, da 4 første Magters Gesandter havde erklæret deres Mandanters alvorlige og uforandrede Villie, vilde kun have været blodspildende og aldeles unyttig . . . thi hvad skulde fegtes for, og hvorfor skulde Blod flyde, især da Norges sande Vel kunde fremmes bedre ved den tilbudne liberale Forening med Sverrig end ved at vedblive i isoleret Stilling, hvortil alle Ressourcer manglede. Enhver ædel Mand

Digitized by Google

vilde efter min Følelse have handlet som Pr. Christian. Ikkun den ærgierrige Egoist havde i en ulige og uheldbringende Kamp opofret Landets Interesse for egen Storhed. Jeg stod Printzen saa nær under den skiæbnesvangere Tid, at jeg troer at kunne bedømme ham bedre end de fleste. Der fattedes ham maaskee Forstillelses Kunst til, i en mere ophøiet Maneer, at spille sin vanskelige Rolle« . . .

Faa Dage efter Hjemkomsten fra Mødet paa Eidsvold modtog Collett fra Prindsen følgende Brev, dateret Christiania d. 25de Februar 1814:

»Hr. Amtmand Collett. Den Agtelse De som Embedsmand fortiener og Deres varme Følelse for det elskte Norge bevæger mig til at anmode Dem om at ville møde her i Christiania Tirsdagen d. 1ste Marts, da jeg agter at overdrage Dem et Departement i det Regjeringsraad, som jeg agter at etablere. Det Fag, som jeg nemlig ønsker, at De skulde overtage, er det for den indvortes Bestyrelse, nemlig alle Sager, som fra Stiftsdirectionerne fremsendes vedkommende Forvaltningen af det beneficerede Gods og de offentlige Stiftelser, Politifaget, Vej- og Telegraphsager, Post- og Skydsvæsenet samt Sessionssager. I Buskeruds Amt ville De constituere Foged Collett som Amtmand. Skulde Deres huuslige Stilling, paa hvilken jeg bør tage Hensyn, giøre Dem en lang Fraværelse eller Forflytning af Opholdssted vanskelig, da beder jeg Dem i det mindste at overtage disse Regjeringsraads Forretninger, indtil den nye Statsbestyrelse efter Forsamlingen d. 10de April indføres.

Med Tillid og Agtelse
Christian Frederik«.

Collett fulgte dette Kald og indtraadte d. 2den Marts 1814 i det samme Dag dannede Regjeringsraad, hvori han overtog det ham tilbudte »2det Departement«, for de indre Anliggender[1]).

Den Embedsstilling, hvori han saaledes blev hensat, paalagde ham et overmaade strengt Arbeide. Departementet maatte først organiseres, og den Hjælp, som dertil i en Hast kunde tilveiebringes, var kun ringe. »Jeg var«, oplyser han i et Brev til Jac. Aall af 30te December 1842, fra Begyndelsen og »lige til det overordent-

[1]) Bestallingen findes i en i Rigsarkivet af et Medlem af Familien deponeret Samling af Breve m. m. vedkommende Statsraad Collett.

Digitized by Google

lige Storthings Slutning saa overvældet af administrative Forretninger, hvortil jeg saagodtsom ingen Assistance havde, at jeg fast bestandig var bundet til Skriverbordet, ligesaa meget Bureau-Chef som Departements-Chef«. Ogsaa stillede Aaret 1814 udenfor det rent administrative Felt ganske overordentlige Krav til den unge Regjerings Indsigt og Arbeidskraft. I Tidsrummet mellem Aarets tvende Nationalforsamlinger ligge Forhandlingerne med de fremmede Magters Gesandter, Krigen med Sverige, Vaabenstilstanden og Konventionen i Moss, dernæst, efter Christian Frederiks Aftrædelse fra Regjeringen, et Par Maaneders Interimsregjering, medens endel af Landet var besat af svenske Tropper. De Forretninger, som herunder paalagdes det faatallige Regjeringskollegium, fordrede af dettes enkelte Medlemmer den erfarne Statsmands hele Koldsindighed og Kløgt. »Historien vil«, siger Aall om disse Mænd (Erindr., 2. Udg., S. 364) »give den som et Statsraadssamfund det Eftermæle, at de opfyldte vanskelige Embedspligter med Held og et fædrelandsk Sind, og at de med Klogskab og Værdighed forberedede den lykkelige Overgang til Norges nye Statsforfatning. I Landets kritiske Periode, under Krigen 1814, viiste Flere blandt Statsraadets Medlemmer et Mod og en Conduite, der neppe tilbørligen er bleven paaskjønnet«. Blandt disse »Flere« har Aall utvivlsomt regnet Collett, om hvem han strax efter siger (l. c. S. 365), at »det faldt i denne agtede Embedsmands Lod, som nu efter et virksomt og gavnrigt Embedsliv lever rolige Dage i sin Alderdom, at vise sit Fædreland de mest vigtige Tjenester, hvorom Historien senere hen har at tale«, og at det lykkedes Statsraaderne Niels Aall og Collett i Forening »at udføre med Klogskab og Held et vanskeligt Fædrelands-Anliggende i det farlige Overgangs-Øieblik«. Hermed sigtes til Konventionen i Moss.

Under Rigsforsamlingen paa Eidsvold opholdt Collett sig for det meste paa dette Sted som det midlertidige Regjeringssæde, men boede afsides fra Forsamlingsstedet og var, fortæller han selv i et Brev til Jac. Aall, bestandig beskjæftiget med sine Departementsforretninger, i den Grad at han ikke engang kunde indfinde sig ved

Digitized by Google

Prindsens Soireer, hvortil han ofte tilsagdes, men jevnlig undskyldte sig[1]). I Konstitutionen af 17de Mai og Valget af Christian Frederik til Norges Konge saa han en glædelig Begyndelse for den nye Stat, men, mindre tillidsfuld end de fleste, kunde han ikke skjule for sig selv, at Landets Stilling var kritisk, og Tanken paa de Farer, Fædrelandet gik imøde, formørkede hans Glæde. »Saaledes er«, skriver han d. 19de Mai fra Eidsvold til sin Hustru, »det store Værk fuldbragt. Vi have faaet en Constitution, politisk Frihed og en Konge. Give nu Gud, at Enden maatte blive god, og at han maa herske med Held, som jeg troer han vil herske med Hæder. Men Fremtiden er mørk og Horizonten skyetung. Alexander truer og Sverrig ligesaa. Engeland er taus. Vi kan blive meget ulykkelige, men vanskelig undertvungne. I Guds Haand staaer det Hele . . . Overalt byder Æren enten at strande med Skibet eller hielpe at bringe det i Havn. Loddet er nu kastet, og vi faaer dele broderlig med hinanden Faren som Æren.«

Den nyvalgte Konge beholdt de daværende Regjeringsraader, som d. 19de Mai 1814 fik Titel af Statsraader, og Collett vedblev at være Chef for 2det Departement. Under de paafølgende, i Landets Historie saa betydningsfulde Maaneder, hvorunder Tilførselen fra Udlandet var saagodtsom stoppet ved Blokade af fiendtlige Krydsere, var Regjeringen paa en Gang optagen af travle Forberedelser til Krig og Underhandlinger med de fremmede Magters Gesandter. Kort før Krigen med Sverige udbrød traadte Carsten Tank ud af Regjeringen, og midt i August trak ogsaa Statsraad Haxthausen sig tilbage, hvorefter der kun var igjen 4 Statsraader — Rosenkrantz, Sommerhielm, Collett og Aall — til at bære Regjeringens Byrder. Under Krigen holdtes Statsraadet i Kongens Hovedkvarter, oftest paa Moss. Den 13de August erklærede Christian Frederik i Statsraad paa Moss Jernverk, at han vilde nedlægge Kronen i Storthingets Hænder, og befalede Statsraaderne Collett og Aall at træde i Underhandling med Generalerne Bjørnstjerna og Skiølde-

[1]) Brev af 30te December 1842 i Fayes Haandskriftsamling i Rigsarkivet.

Digitized by Google

brand, som af Carl Johan vare sendte til det norske Hovedkvarter med Forslag om Vaabenstilstand. Collett og Aall vægrede sig længe ved at overtage dette vanskelige Hverv, som de ikke troede sig istand til tilfredsstillende at udføre, men de maatte give efter for Kongens indstændige Anmodning og begave sig fra Statsraadet lige til de svenske Kommissærers Indkvarteringssted paa Moss, hvor Underhandlingerne strax begyndte og tilendebragtes samme Dag. Fredskommissærerne kom snart til Enighed om Hovedpunkterne: Krigens og Blokadens Ophør, Sammenkaldelsen af et overordentligt Storthing og den svenske Konges Anerkjendelse af Eidsvolds-Konstitutionen, hvori der ikke skulde foreslaaes andre Modifikationer end dem, en Forening med Sverige gjorde nødvendige, og som ved nærmere Overenskomst med Storthinget fandtes antagelige. Vanskelighederne begyndte først ved de svenske Kommissærers Fordring paa, at Fredriksstens Fæstning skulde overgives, Bergen modtage en svensk Garnison af 5000 Mand og Demarkationslinien for den svenske Hær trækkes meget nærmere Christiania end der, hvor den for Tiden befandt sig. Paa Overgivelsen af Fredrikssten, hvis Fald var let at forudse, fandt de norske Underhandlere sig nødsaget til at indgaa, men de bestemte sig paa eget Ansvar til at afslaa Bergens Besættelse af svenske Tropper og stillede ligeledes den bestemte Betingelse, at Demarkationslinien skulde trækkes i væsentlig Overensstemmelse med begge Hæres daværende Stilling. Med disse Forbehold fra norsk Side opsattes to Udkast til Overenskomst om en Vaabenstilstand og en Konvention, indeholdende de Vilkaar, hvorunder Storthinget skulde sammenkaldes og Kongen nedlægge sin Myndighed i dettes Hænder. I den af Collett og Aall opstillede Form blev som bekjendt Overenskomsten d. 14de Aug. 1814 ratificeret. Om Resultatet af Underhandlingerne skriver Collett til Jac. Aall d. 24de Juli 1842, at »om vi i Negociationerne maatte finde os i meget, som forud var concederet og saaledes ikke kunde bevirkes forandret, udrettede vi dog saa meget, pour sauver l'honneur, at Armeernes Stilling blev i statu qvo og den svenske' Armee ikke kom til at cantonnere nær Christiania under Storthinget til Gène for Discussio-

Digitized by Google

nerne og Vanziir for National Æren« [1]). Da der senere opkom uhjemlede Rygter om, hvad der havde tildraget sig i Statsraad paa Moss og ved Konventionens Afslutning, foranledigede Statsraadet nedsat en Undersøgelseskommission, hvormed næste Odelsthing traadte i Forbindelse. Odelsthinget kom imidlertid d. 22de Novbr. 1814 til det Resultat, at der ikke var nogen Grund til Anke over Statsraaderne Rosenkrantz', Sommerhielms, Colletts og Aalls Forhold, da »de havde gjort deres Pligt. [2])

Et Par Dage efter Konventionen i Moss traadte Kongen tilbage fra Regjeringen, hvis Ledelse han overdrog Statsraadet, som derpaa i 11 Uger, indtil det nye Kongevalg, førte Regentskabet. I Tidsrummet til 13de Octbr., da Storthinget tilforordnede Statsraadet to nye Medlemmer, Hegermann og Fasting, bestod dette kun af Rosenkrantz, Collett, Aall og Sommerhielm, og fra 2den Septbr. til 4de Octbr. er Regjeringsprotokollen alene underskreven af de 3 første. Interimsregjeringen førtes med megen Dygtighed. Det paalaa den bl. a. at forhandle med Carl Johan og de svenske Kommissærer om Opfyldelse af Vilkaarene for Vaabenstilstanden og disse vanskelige Forhandlinger, der udfordrededе en høi Grad af Klogskab, Takt og Fasthed i Opretholdelsen af Rigets Værdighed, bragtes af Regentskabet lykkeligt tilende [3]).

Collett som Statsraad 1814—1836.

Efter Norges Forening med Sverige traadte Collett over i det efter Forslag af Grev Wedel dannede Statsraad og overdroges d. 30te Novbr. 1814 Bestyrelsen af Indre-Departementet. Aaret efter,

[1]) Fayes Haandskriftsamling i Rigsark. [2]) Aalls Erindr. (2den Udg.), S. 501 o. flg., 508 o. flg., 517, 570 & 575; Sth. Efterr. 1814—33 I, S. 197—98 og Provst Schmidts Dagbøger, Kbh. 1868, S. 297—99. [3]) Aall, l. c. 524—26 og 575; A. Faye »Norge i 1814«, S. 175. T. Boeck: Biografi af Statsr. Collett, S. 11—14 og Y. Nielsen: »Breve fra Grev Essen til Carl Johan«, S. XXX, hvor der af et Brev fra

Digitized by Google

d. 9de Januar, blev han Ridder af Nordstjerne-Ordenen »for Indsigter og ædel Virksomhed som Embedsmand og Fortjenester i Henseende til gavnlige Industri-Indretningers Forbindelse med Fattigforsørgelsen«, hvormed sigtes til hans før nævnte Virksomhed i Numedal og Sandsvær. I 1816—17 var han et Aars Tid Medlem af Statsraadsafdelingen i Stockholm, og i 1818 fulgte han Kong Carl Johan paa Kroningsfærden til Trondhjem, hvor han d. 6te Septbr. udnævntes til Kommandør af Nordstjerne-Ordenen og bar Scepteret ved Kroningen den følgende Dag[1]).

Da Departementerne samme Aars Høst omordnedes og Indre-Departementets Forretninger fra 1ste Januar 1819 besluttedes henlagt under Finants-Departementet, bestemtes det, at Collett indtil videre skulde forestaa Marine-Departementet, og nu bestyrede han i nogle Aar forskjellige Departementer, indtil han d. 5te Aug. 1820 paany fik Ordre til at tiltræde Statsraadsafdelingen i Stockholm. Under Opholdet der i 1821 fik han at gjøre med den fatale Bodøsag, der behandledes i kombineret Statsraad, hvor Collett og hans norske Kolleger gjentagne Gange gjorde sit bedste for at oplyse Sagens rette Sammenhæng og godtgjøre det uberettigede i de engelske Fordringer og Udenrigsminister v. Engestrøms derpaa byggede Paastande, uden at de dog formaaede at bringe Sagen til en for Norge ønskelig Afgjørelse. I 1827 optog Odelsthinget Bodøsagen til Behandling og nedsatte i den Anledning en Kommitté, der fandt, at Statsraadsafdelingens Medlemmer, Anker, Collett og Fasting, havde paadraget sig Ansvar ved ikke at protestere mod visse af Kongen i denne Sag fattede Beslutninger, hvorfor Kommitteen indstillede paa Rigsretsaktion mod de 2 sidstnævnte Statsraader —

---

svensk Kommissær, Statssekretær Wirsén citeres følgende Ytringer om Statsraaderne Sommerhielm, Collett og Aall: »Collett er i mitt omdöme den mäst ärfarna bland dem alla i embetssaker; Sommerhielm och Aall förekomma mig bägge ganska aktningsvärda och uppriktiga«. [1]) Ved denne Leilighed kan ogsaa mærkes, at han i 1824 optoges i Videnskabsselskabet i Trondhjem, at han d. $\frac{28}{5}$ 1832 blev Æresmedlem af det svenske »Linnéske Samfundet«, og at han d. $\frac{30}{10}$ 1837 indvalgtes i »det Kgl. Nordiske Oldskrift-Selskab i Kjøbenhavn«, som derigjennem ønskede at tilkjendegive ham »sin Høiagtelse i Anledning af den Deeltagelse, han viste Selskabets Sag«.

Digitized by Google

Anker var død i Mellemtiden. Odelsthinget fandt imidlertid d. 7de Juli 1827, at der »i Betragtning af de under denne Sag forekommende særdeles Omstændigheder« ikke var tilstrækkelig Grund til at beslutte Rigsretstiltale mod nogen af dem[1]).

Kort efter Hjemkomsten fra Stockholm i 1821 fik Collett Paalæg om fra Begyndelsen af det følgende Aar at forestaa Departementet for Finants- Handels- og Toldvæsenet, hvis Chef, Grev Wedel, da havde søgt Afsked. At denne Post, som paa Grund af Rigets finantsielle Vanskeligheder var den vigtigste, men ogsaa den byrdefuldeste af alle Departementschefsstillinger[2]), blev ham overdragen, vidner om den Tillid, han havde vundet hos Kong Carl Johan, og denne lod ham det ogsaa vide i et Brev af 13de Januar 1822, hvori han bl. a. skriver: »Idet jeg designerede Dem til at afløse Grev Wedel i Finants-Departementet, var jeg paa Forhaand vis paa, at De vilde bestræbe Dem for at retfærdiggjøre min Tillid og svare til Deres Medborgeres Forventning. Den Virksomhed, De hidtil har udfoldet i Fædrelandets Tjeneste, er mig en Borgen for, at De med den samme Iver vil opfylde de vigtige Pligter, som nu ere Dem overdragne«[3]) . . . Den endelige Bestyrelse af Finants-Departementet paalagdes ham ved Grev Wedels Udtrædelse af Statsraadet d. 3die Octbr. 1822, og Collett var derefter Finantsminister, saalænge han sad i Regjeringen, eller noget over 14 Aar.

Han begyndte sin Virksomhed som saadan under lidet gunstige Forhold, da der paahvilede Statskas en en trykkende Gjæld i Anledning af det i 1820 paa haarde Vilkaar optagne udenlandske Statslaan og den med Danmark sluttede Konvention om en Statsgjæld til dette Rige paa 3 Millioner Rdl. Hbg. Banko. Colletts første større Forretning som Chef for Finants-Departementet blev da at afgive Betænkning om, hvorledes det i 1822 forfaldende Afdrag med Renter af Gjælden til Danmark skulde skaffes tilveie[4]).

[1]) Storth. Efterr. 1814—33, II, S. 622—51 og det der citerede. [2]) Jvfr. hans Eftermands, Statsr. Vogts »Optegnelser om sit Liv« etc., Side 171—72. [3]) Af Carl Johans Breve til Collett, deponerede i Rigsarkivet. Dette saavelsom de følgende Breve fra Kongen er her gjengivet i Oversættelse fra Fransk. [4]) Betænkningen, dat. $\frac{1}{1}\frac{8}{1}$ 1822, findes i Uddrag S. 238 i »Grev Sandels's Statholderskab« af Y. Nielsen, Chria. 1873.

Digitized by Google

Efter hans Forslag blev der i dette Øiemed i Løbet af Vaaren og Sommeren 1822 optaget først to smaa indenlandske og derpaa et noget større udenlandsk Laan, alle paa strenge Betingelser for Statskassen, men da der heller ikke var nogen Udsigt til, at Landet ved egne Midler skulde kunne udrede de øvrige Afdrag af den danske Gjæld, maatte Regjeringen, efterat et overordentligt Storthings Samtykke dertil var erhvervet, ud paa Høsten i samme Aar atter ty til et kostbart udenlandsk Laan med Pant i Toldintraderne. Dette Laan satte Landet istand til paa en Gang at betale Gjælden til Danmark, hvis Restbeløb 2,100,000 Rdl. Hbg. Banko ved en ny Konvention betingelsesvis var bleven nedsat til 1,700,000 Rdl. H. B. Dermed var man over de værste Vanskeligheder, og siden bedredes Finantserne Aar for Aar. I et Brev til Collett af 19de Aug. 1823 giver Kongen sin Glæde over denne Fremgang og Finants-Departementets Virksomhed tilkjende i følgende Ord: »... Efterat jeg ved Statsministeren har besvaret alt vedkommende de offentlige Sager, staar der kun tilbage at udtrykke for Dem min fulde Tilfredshed med den Iver og den Virksomhed, De stadigt har udfoldet, siden De kom i Spidsen for Finants-Departementet. De offentlige Betalinger ske i regelmæssig Orden, og dette er et Hovedpunkt i alle Stater. Denne Orden har ikke altid existeret i Norge, og det er med Fornøielse, at jeg tilskriver Deres Bestræbelser denne lykkelige Forandring, og jeg er Dem Tak skyldig for de Resultater, som ere en Følge af de gode Forføininger, De har truffet ...« [1]). Storthinget i 1824 fandt Stillingen saa gunstig, at det i Statsbudgettet for 1824—27 kunde foretage en Nedsættelse i de direkte Skatter (Land- og Kjøbstadskatten) af 70,000 Spd. aarlig, og det nye Statslaan, som i 1825 optoges til Indfrielse af det før nævnte, saakaldte »Tyvelaan«, sluttedes paa særdeles gode Vilkaar, der viste, at Statens Kredit allerede var voxet ganske betydeligt. De to følgende Statslaan, af 1828 og 1834, de sidste under Colletts Finantsstyrelse, viste ligeledes meget heldige Resultater, idet det lykkedes at tilveiebringe dem paa bedre Betingelser end de, Storthinget havde opstillet ved Beslutningen om deres

[1]) Af den foran nævnte Brevsamling i Rigsarkivet.

Digitized by Google

Optagelse. Kongen udtalte ogsaa om Statslaanet af 1834 sin Tilfredshed med den Maade, hvorpaa Collett havde »afgjort denne for Statskassen saa gunstige og for Norges finantsielle Stilling saa betryggende Laaneoperation« [1]).

Toldindtægterne vare i Aarene 1823—25 i saa stærk Tilvæxt, at Finants-Departementet i Begyndelsen af 1826 vovede at tilraade, at Tolden paa de vigtigste Udførselsartikler, Trælast, Fisk, Tran, Jern og Kobber indtil videre nedsattes dels til 3/4 dels til Halvparten af de gjældende Satser. Forslaget herom bifaldtes ved en provisorisk Anordning af 27de Febr. 1826 og tiltraadtes af Storthinget Aaret efter. — Til Rigets gunstige finantsielle Stilling i 30-Aarene bidrog foruden Toldindtægternes vedvarende Stigning ogsaa en anden Omstændighed, hvori Collett havde sin Del. Kongsbergs Sølvverk var i en Række af Aar drevet med Tab, hvorfor Storthinget i 1827 bemyndigede Regjeringen til at sælge Verket, og da der ikke kom noget antageligt Bud, gjentog Storthinget i 1830 Beslutningen om, at Verket skulde søges solgt ved Auktion, der skulde afholdes i 1831 og i fornødent Fald gjentages i 1832. Minimumsprisen fastsattes til 75,000 Spd., som ogsaa blev buden paa Auktion i 1832, men Verket havde da allerede i et Par Aar havt en lønnende og meget forhaabningsfuld Drift, og efter Finants-Departementets Forslag besluttede Kongen d. 21de Decbr. 1832 at sætte sig ud over Storthingets Bestemmelse ved ikke at approbere Budet. Dette viste sig at være et meget heldigt Skridt, der godkjendtes af Storthinget i 1833; thi medens den egentlige Sølvverksdrift ved Begyndelsen af 1830 var i en betydelig Underbalance, kunde den ved Udgangen af 1834 opvise et Overskud af over en halv Million Spd. Jacob Aall siger, at »det var Colletts Udholdenhed og Mod til at overskride en indkneben Linie i Budgettet, som hindrede Verkets Undergang« [2]).

Efterhaanden som Statskassens økonomiske Evne saaledes

---

[1]) Storth. Efterr. 1814—33, III, S. 264 og 1836, S. 75, samt Brev til Collett fra Kongen af 1/7 1834 i den ovenfor omtalte Brevsamling. [2]) Erindringer (2den Udg.), S. 365. Aall havde selv i sin Afhandl. om Sølvverket i »Alm. norsk Maanedsskrift« 1831, II, S. 161 o. flg. varmt anbefalet, at Verket ikke skulde sælges.

Digitized by Google

voxede, nedsatte Storthinget de direkte Skatter, og i Begyndelsen af 1837 besluttede det ganske at ophæve Land- og Kjøbstadskatten. Disse stadige Nedsættelser stemmede dog ikke med Colletts Opfatning af en klog Finantspolitik. Han holdt paa det blandede Skattesystem og fraraadede indtrængende de direkte Skatters Ophævelse. Finantser, der saagodtsom udelukkende bygges paa Tolden, havde efter hans Mening ingen rigtigt solid Grund. »Man maa«, siger Finants-Departementet i sit Foredrag om Statsbudgettet for 1836—39, »kunne forudsee, at der kan indtræffe en Tid, da det vil blive fornødent at tilveiebringe langt mere ved directe Skatter, som blive anseede byrdefuldere og blive mere miskjendte, jo mindre Yderne forhen have været vante til at indsee deres Nødvendighed« [1]).

Under Storthinget i 1827 herskede der som bekjendt en Spænding mellem Kongen og Storthinget, hvilket navnlig kom tilsyne ved Afgjørelsen af visse paany fremsatte kongelige Propositioner til Grundlovsforandringer, ved Kongens Misnøie med Storthingets Festligholdelse af 17de Mai, Optagelse af Bodøsagen og Negtelse eller Nedsættelse af nogle Budgetposter, hvori Kongen var personligt interesseret. Storthingets oppositionelle Holdning fik et stærkt Udtryk i Protokolkommitteens Indstilling ved Statsraadsprotokollernes Gjennemgaaelse, der ledede til, at Collett ved Odelsthingsbeslutning af 1ste Aug. 1827 sattes under Tiltale for Rigsretten, fordi han ved Foredrag havde bevirket: 1) at de provisoriske Anordninger af 27de April 1825 (om Nedsættelse af Tolden paa Salt) og af 24de Mai 1825 (om Norges og Sveriges gjensidige Handel og Søført) samt den før omtalte Anordning om Udførselstolden af 27de Febr. 1826 formentlig grundlovstridigt vare udgivne, idet Lovbestemmelser, specielt i den gjældende Toldtarif, der var given i Lovform, ved dem vare ophævede; 2) at nogle af de af Storthinget i 1824 bevilgede Pensioner ikke vare udbetalte, og at de af samme Storthing reviderede Gage- og Pensionslister vare forelagte Kongen til Approbation samt 3) at forskjellige Udbetalinger af Statskassen dels mod, dels udenfor Storthingets Beslutninger havde fundet Sted.

[1]) Fjerde overordentlige Storthings Frhdl. III, S. 53—54.

Digitized by Google

Saaledes var der for at tilveiebringe større Regelmæssighed i Postgangen mellem Fredriksværn og Jylland og for at raade Bod paa Savnet af en Pakkepostindretning saavel mellem Rigets Kjøbstæder indbyrdes som med Udlandet anskaffet og fra Vaaren 1827 sat i Drift 2 Dampskibe, »Constitutionen«, og »Prinds Carl«, de første Dampskibe, som Landet kom i Besiddelse af. Udgifterne ved Anskaffelsen vare af Finants-Departementet betragtede som et Laan til Postvæsenet af Statskassen og antoges at ville forrente sig. Til Aktor for Rigsretten valgte Odelsthinget Høiesteretsadvokat (senere Statsraad) Sørenssen; Forsvarer var Høiesteretsadvokat (senere Statsraad) Petersen. Ved Rigsrettens Dom af 29de Octbr 1827 blev i denne Sag saaledes kjendt for Ret: »Forsaavidt angaar Actionsdecretets 3die Post afvises Sagen som for tidligt anlagt, forinden de Statsregnskaber, der indeholde de paaankede Udbetalinger, ere reviderede og deciderede. Iøvrigt bør Chefen for den kgl. Norske Regjerings Finants- Handels- og Told-Departement, Statsraad Jonas Collett, Ridder og Commandeur af Hs. Majestæts Ordener, samt Ridder af Danebrogen, hvis under 1ste Post paaklagede Forhold maa antages foranlediget ved en efter Omstændighederne undskyldelig Misforstaaelse af Grundlovens § 17, og som under 2den Post tiltales for Handlinger, der ikke skjønnes at staa i aabenbar Strid med Grundlovens Forskrifter, for Actors Tiltale i denne Sag fri at være« etc. Sagens Omkostninger dømtes at skulle udredes af Statskassen[1]). Anskaffelsen af de to Dampskibe regnedes senere Collett til Fortjeneste. »Dampskibsfarten har han« siger Aall i sine Erindringer, »ved en rask Embedsfærd fremkaldt og derved paa flere Maader frembragt Liv i Landets Virksomhed, og det uden Tvivl længe før end dette ellers vilde være skeet«[2]).

---

[1]) Storth. Efterr. 1814—33, II, S. 792 og det der citerede, navnlig »Actions- og Defensionsindlæg samt Dom i Rigsretssagen mod Statsraad Collett«, Chria. 1827.
[2]) 2. Udg. S. 365. Henr. Wergeland fortæller i sin Biografi af Collett i »Mærkelige Nordmænd« (S. 73), at Drammenserne nogle Aar efter Rigsretssagen opkaldte sin Dampbaad efter Collett.

Digitized by Google

Kong Carl Johan blev meget opbragt over Rigsretssagen mod Collett, som da stod i høi Yndest hos ham[1]). I et Brev til Statholderen, Grev Sandels af 7de August 1827 gav han sin Uvilje over Odelsthingets Angreb paa »en af Landets værdigste Borgere« tilkjende, og i et Brev til Collett af samme Dato udtrykte han i stærke Ord den dybe Harme, som havde betaget ham, da han erfarede »den uventede« Beslutning, hvori han saa et Anfald paa selve Kongemagten. Han skrev bl. a. følgende: ». . . De, Hr. Statsraad, var et af de første Baand, som knyttede mig til Nationen, ved Deres Deltagelse i Konventionen i Moss. Deres Medborgere skylde Dem den største Taknemlighed for de Tjenester, De viste dem ved at forebygge en ødelæggende Invasion og alle de Ulykker, en saadan fører med sig. De har ikke ophørt med at gjøre dem nye Tjenester; De har endog udsat Dem for at mishage mig ved Deres Raad[2]), som jeg undertiden holdt for en Virkning af de foregaaende Forsamlingers Fordringer og ansaa stridende lige meget mod Grundlovens Aand som mod den Magts Rettigheder og Privilegier, der grundedes ved Kielertraktaten og frivillig Afstaaelse af Prærogativer, stadfæstede af Europas offentlige Ret. Jeg havde ikke tænkt mig, at nogle af Deres Medborgere, der beklæde en Værdighed, som de alene skylde min Velvilje for det norske Folk og min varme Følelse for de nationale Garantier, paa en saa skammelig (blamable) Maade skulde gjengjælde min Eftergivenhed og Deres fædrelandssindede Bestræbelser. Men idet jeg har afstaaet dem endel af de Rettigheder, som Traktaterne have indrømmet mig, har jeg aldrig havt til Hensigt at tillade dem at misbruge min Ædelmodighed ved at gjøre Indgreb i Kongemagtens Myndighed«. Senere i Brevet udtaler Kongen sig om det ubillige i »at stævne en Mand for en National-Domstol for at faa ham dømt efter Lovens Aand og ikke efter dens Bogstav«. I sin Harme besluttede Carl Johan at opløse Storthinget, hvilket ogsaa skede d. 13de August 1827,

[1]) Statsraad Holst's »Efterladte Optegnelser«, Chria. 1876, S. 178 og 463. Efter hvad Holst beretter skal Kongen efter Tiltalebeslutningen endog have tænkt paa at give Collett Afsked, formodentlig i den Tro, at Frifindelse snarere vilde opnaaes, naar den anklagede ikke længer var Medlem af Regjeringen eller det kunde antages, at han ikke længer havde Kongens Gunst. [2]) Dette tyder just ikke paa, at Collett, som det har været paastaaet, var yndet af Kongen for sit føielige og eftergivende Væsen ligeoverfor ham.

Digitized by Google

uden Throntale og flere af de sædvanlige Ceremonier. Kongens Stemning formildedes dog ved Frifindelsesdommen, og i en Resolution om Sagen af 17de Novbr. 1827 indskrænkede han sig til i almindelige Udtryk at forbeholde sig de Rettigheder, Grundloven hjemlede ham, uden Hensyn til, hvorledes Rigsretten fortolkede denne. Der er imidlertid senere ikke udkommet nogen provisorisk Anordning, som ophæver en af Storthinget given Lov, idet Regjeringen er gaaet ud fra den Forudsætning, at det vilde være grundlovstridigt at udstede en saadan Anordning[1]).

For Colletts Vedkommende bidrog denne Sag til yderligere at befæste ham i Kongens Gunst. Den 3die Juli 1823 var han bleven Underkansler ved Hans Majestæts Ordener i Norge og den 9de October 1825 Ridder af Serafimer-Ordenen. Høsten 1827 blev det ved Statsminister Sommerhielms Død ledige Statsministerembede blandt flere ogsaa tilbuden ham, uden at han dog vilde modtage denne Post[2]). Som et »nyt Bevis paa sin Tilfredshed med en værdig Embedsmand« besluttede Kongen den 16de Februar 1828, at Collett, som da var ældst Statsraad og »desuden Chef for Finants-Departementet«, skulde oppebære et aarligt Gagetillæg af 1000 Spd. fra 15de Novbr. 1827 at regne. Storthinget i 1830 besluttede, at Tillægget ikke skulde bevilges, og d. 17de Juli 1833 blev det Tillæg, Collett indtil 1ste Juni 1830 havde oppebaaret (2628 Spd.), af Odelsthinget decideret ham til Ansvar. Derimod besluttede Storthinget d. 11te Juli 1833 mod 2 Stemmer at tilstaa Collett et Gratiale af 3000 Spd., hvilket, efter hvad der af Debatterne fremgaar, var at betragte som et Tegn paa Forsamlingens Skjønsomhed ligeoverfor en Embedsmand, »udmærket ved sin Stilling og sit Embedsforhold«. Collett tog imidlertid ikke imod dette Gratiale. Ved Storthingsbeslutning af 12te Januar 1837 blev Decisionsansvaret overensstemmende med Finants-Departementets Foredrag af 24de Juni 1834 eftergivet ham[3]).

---

[1]) Storth. Efterr. 1814—33, II, S. 792 og det der citerede. [2]) Holst's »Optegnelser,« S. 204. [3]) Storth. Frh. 1833, V, S. 186, 1836—37, S. 141—52 og 157—58; jvfr Boeck's Biografi S 22—23.

Digitized by Google

Det største Tegn paa sin Yndest og Tillid viste Kong Carl Johan ham, da han efter Grev Platens Død d. 6te Decbr. 1829 ikke besatte Statholderembedet med nogen ny svensk Mand, men overdrog Statsraad Collett at indtage Forsædet i den norske Regjering. Herom tilskrev Kongen ham d. 12te Decbr. s. A. saaledes: »Indtil jeg maatte træffe anden Bestemmelse skal De præsidere i Statsraadet, General Stabell føre Kommandoen over Armeen og Statsraad Fasting være Chef for Marinen til sin Afreise, hvorpaa Admiral Fabricius skal afløse ham. Jeg priser mig lykkelig ved i dette vanskelige Tilfælde at have i Christiania en Embedsmand som Dem, der allerede har givet saa mange Beviser paa sin Iver for det offentlige Vel, sin Forretningsdygtighed og sin Hengivenhed for mig. De har ogsaa for ikke længe siden lært at kjende Deres samtidiges Utaknemlighed[1]). Denne Stilling som præsiderende i Regjeringen havde Collett tidligere ofte beklædt midlertidigt, nemlig naar Statholderne Sandels og Platen vare fraværende fra Christiania eller havde Forfald, saaledes i den største Del af Aaret 1829.

I Egenskab af Regjeringens første Medlem havde han foruden at afgive de sædvanlige Regjeringsrapporter tillige i særskilte Breve at meddele Kongen saadanne Oplysninger om, hvad der passerede, som ikke fandt Plads i de officielle Indberetninger, og paa sin Side modtog han fra Kongen en Række Breve, hvori denne udenfor den almindelige Regjeringsvei udviklede sine Anskuelser om forskjellige Anliggender og begjærede Colletts Raad angaaende Dagens brændende Spørgsmaal[2]). Disse Breve, hvoraf flere, navnlig de fra Aaret 1836 (20 i Tallet) indeholde betydningsfulde Bidrag til vor politiske Historie, bære talende Vidnesbyrd om Vanskelighederne ved Førstestatsraadens Stilling under den daværende Konge, især hvor det gjaldt at udjevne Misforstaaelser mellem begge Statsmagter, sprede Kongens Misnøie med Storthingets eller enkelte Repræsentanters Optræden eller fjerne hans Tvivl om Folkets

[1]) Af Brevsamlingen i Rigsarkivet. [2]) 99 af Kongens Breve, der gaa fra 8de August 1819 til 22de August 1836, ere endnu opbevarede.

Digitized by Google

Loyalitet mod Kongehuset og Tilfredshed ved Foreningen med Sverige. Denne Tvivl kom i Kongens Breve især tilorde, hver Gang 17de Mai var feiret, og Collett, som ikke kunde dele hans Opfatning om, at denne Dags Høitideligholdelse var en Demonstration mod Rigernes Forening, synes forsaavidt aldrig at være kommen til fuld Forstaaelse med Carl Johan, hvilket navnlig spores i dennes Breve fra det sidste Halvaar, hvori Collett sad i Regjeringen. Lige til Aaret 1836 vedblev han dog at modtage udmærkede Beviser paa Kongens Tillid. Carl Johan satte Pris paa den Erfaring og Forretningsdygtighed, Collett i sin lange Statstjeneste havde erhvervet sig, han glædede sig over, at Rigets Finantsvæsen var i fortræffelig Orden, og at Colletts Stilling til Storthinget derfor var gunstig. Fremdeles vidste han, at Collett var ham personligt hengiven, og endelig indeholdt Rigsretssagen i 1827 og hvad dermed stod i Forbindelse i Kongens Øine en Sikkerhed for, at Førstestatsraaden i Spørgsmaal af konstitutionel Betydning vilde være et paalideligt Værn for Kongemagtens Prærogativer. Disse Omstændigheder bidroge væsentlig til, at Collett i flere Aar tilfredsstillende kunde beklæde sin vanskelige Post. Den undskyldende eller mæglende Optræden, hvortil han imidlertid efterhaanden saa sig henvist, maatte dog i Længden medføre Fare for, at han ved en formodet eller virkelig Eftergivenhed mod den ene Statsmagt skulde miste Tilliden hos den anden. Saaledes gik det ham ogsaa i 1836.

Med Storthinget i 1836 var Kongen meget utilfreds. Faa Uger efter sin Sammentræden forkastede Forsamlingen tvende kgl. Forslag til Forandringer i Grundloven, uden at have forelagt dem for nogen Kommitté. Allerede dette, men endmere de senere Forhandlinger om Kongens Navnesiffer paa de norske Mynter (Carl d. III eller Carl d. XIV Johan) berørte ham meget pinligt. At Storthingets Medlemmer høitideligholdt 17de Mai ved et Festmaaltid i Hôtel du Nord forøgede hans Misstemning. Han fandt ogsaa, at Storthinget beskjæftigede sig for meget med Bagateller og gik for langsomt tilverks med Afgjørelsen af vigtigere Sager, og d. 9de Juni skrev han til Collett, at han maaske vilde opløse Forsamlingen.

Digitized by Google

Af Kongens Breve til Collett fremgaar, at denne har søgt at bibringe Carl Johan en lysere Opfatning af Forholdene, idet han bl. a. hævdede det uskyldige ved Festligholdelsen af 17de Mai og om Storthingets Virksomhed udtalte, at dette »har troet sig forpligtet til at udføre sit constitutionelle Hverv overensstemmende med sin Overbevisning« [1]). Uden Tvivl har han ogsaa fraraadet at opløse Storthinget. Han opnaaede dog ikke sin Hensigt, men undergravede kun den Tillid, Kongen nærede til ham som en Støtte for Kongemagten. Ved Storthingets Beslutninger i Juni Maaned i Anledning af Pensionslisternes Revision og Opgjør af Armébudgettet bestyrkedes Kongen i sit Forsæt, da han fandt, at Storthinget her havde gjort Indgreb i Kongemagtens Prærogativer [2]), og d. 2den Juli besluttede han, at Storthinget d. 8de s. M. skulde opløses.

Budskabet herom og vedkommende Statsraadsprotokol ankom til Christiania d. 6te Juli om Aftenen og bragtes af Kureren op til Collett, som opholdt sig paa sit Landsted Berg, en god Fjerdingvei nordenfor Byen. Statsraaden reiste endnu samme Aften ind til Christiania, hvor han lod sammenkalde Statsraadsmøde til næste Dags Morgen, medens han strax kaldte til sig til Konference Storthingets Præsident, Sørenssen, og Budgetkommitteens Formand, Rye, som tidligere havde været hans Expeditionssekretær, og til hvem han havde stor Tillid. Disse Mænd underrettede han om den forestaaende Opløsning og paa Forespørgsel tillige om Indholdet af Statsraadsprotokollen, hvoraf fremgik, at 2 af Statsraadsafdelingens Medlemmer havde fraraadet den kgl. Beslutning, medens Statsministeren, Løvenskiold, ikke havde protesteret derimod. Bevæggrunden til denne Colletts besynderlige og mindre vel overveiede Fremgangsmaade er antaget at være den, at han haabede, denne Samtale skulde lede til, at Storthinget benyttede Tiden inden Opløsningen til af al Kraft at behandle og afgjøre færdige Indstillinger

[1]) Se Brev af 4de Juli 1836; jvfr. Vogts Optegnelser S. 157. [2]) Jvfr. Defensors Forsvarsskrift i Rigsretssagen mod Statsminister Løvenskiold, Storth. Efterr. 1836, S. 220 o. flg.

Digitized by Google

om vigtigere Budget- og Skattesager[1]). Man har ogsaa opstillet som en Mulighed[2]), at Collett ved de 2 nævnte Storthingsmænds Indflydelse har haabet at kunne indvirke beroligende paa Storthinget og forebygge overilede Beslutninger. Det tør være, at begge disse Grunde have staaet for ham, men de afgive ikke et tilstrækkeligt Forsvar for, at han foretog dette vigtige Skridt paa egen Haand, uden at have samraadet sig med sine Kolleger. Hans Handlemaade var et politisk Feilgreb, idet de paafølgende Begivenheder viste, at han ganske havde forregnet sig med Hensyn til Storthingets Optrædèn. Den 7de Juli blev Nationalforsamlingen ved en Statsraad officielt underrettet om, at den Dagen efter skulde opløses, og uden videre at indlade sig paa Budget- eller Lovsager benyttede den Resten af Samlingstiden til at træffe Foranstaltninger i Anledning af den besluttede Opløsning og de af Kongen paany fremsatte Forslag til Forandringer i Grundloven. Samme Aften vedtoges en Adresse til Kongen og en Anmodning til den norske Regjering om saa betimeligt, at Storthinget sattes istand til inden Opløsningen derom at fatte Beslutning, at meddele Forsamlingen, hvad der i Statsraadsmøderne i Stockholm og Christiania var passeret angaaende Opløsningen. Denne Anmodning blev i Statsraadsmøde d. 8de Juli enstemmig besluttet imødekommet, og efterat have faaet de begjærede Dokumenter udleveret bestemte Odelsthinget, at Statsminister Løvenskiold skulde sættes under Tiltale for Rigsret, fordi han ikke havde protesteret mod Kongens Beslutning. Hermed blev man færdig lige før Storthingets Opløsning, der foregik ved Statsraad Collett.

At disse Begivenheder bleve ilde optagne paa høieste Sted var ganske naturligt. Med den norske Regjering og særlig med dens Formand var Kongen misfornøiet, fordi der var givet Storthinget Adgang til at gjøre sig bekjendt med det i Statsraad d. 2den Juli passerede, og fordi Storthinget førend paa selve Opløsningsda-

[1]) Vogt, l. c. S. 159 og Wergelands Biografi l. c. S. 72. [2]) Holst, l. c. S. 246.

Digitized by Google

gen var bleven underrettet om, at det skulde opløses. Mod en saadan Underretning paa Forhaand var forøvrigt intet Forbehold taget i Kongens Budskab eller i Statsraadsprotokollen fra Stockholm. Colletts Forsvar for Regjeringens og sin egen Optræden blev heller ikke vel optaget af Kongen. Vistnok er Statsraad Vogts Beretning om, »at Collett med Posten, som afgik den 8de Juli, inden Regjeringen havde bestemt sig [for Dokumenternes Udlevering], havde skrevet til Kongen, at Udleveringen vilde blive nægtet eller at den af ham forudsattes at ville blive nægtet, og at Kongen derfor, som naturligt, blev forundret og forbittret, da han ved Brev fra Eftermiddagen af Collett underrettedes om, at Udleveringen var eenstemmigen besluttet og derefter iværksat« — bygget paa et ugrundet Rygte, som Vogt refererer efter Grev Wedel.[1]) Men Kongen lod sig ikke rokke i den Opfatning, at »man» ved den angivne Leilighed havde «forsømt at haandhæve det kongelige Prærogativ,« og at Storthingets Begjæring om at faa Regjeringsprotokollerne udleveret og disses Udlevering af den norske Regjering var ulovlig.[2]) Han besluttede nu atter at sætte en Statholder i Spidsen for Regjeringen og udnævnte dertil d. 19de Septbr. 1836 Grev Wedel, som strax foreslog, at Collett (og Statsraad Diriks) skulde opfordres til at søge Afsked, hvorpaa Kongen ogsaa, skjønt »med blandede Følelser«, gik ind (Vogt, l. c. S. 165). Grevens Bevæggrund til at forlange Colletts Afskedigelse var efter Statsraad Vogts Erklæring (l. c. S. 165), at det var ham »ubehageligt nu, efter at Collett i flere Aar havde været Regjeringens Formand, at afløse ham i denne Egenskab, og at Collett skulde blive i Statsraadet, men træde tilbage fra det nævnte Formandskab; dertil kom, at Wedel ikke mindre end Kongen misbilligede Colletts Conduite i Opløsningssagen, og i det Hele ansaae han ikke hans Bortgang som noget Tab for Staten«. Vogt tilføier, at «paa Sager udenfor hans eget Departement havde Collett liden Indflydelse havt, og hvad der var

[1]) Vogts Optegn., S. 161, sammenholdt med Holst's Optegn., S. 249. Holst har havt Anledning til at gjøre sig bekjendt med Colletts Rapporter. [2]) Carl Johans Breve til Collett af $\frac{28}{7}$ og $\frac{4}{8}$ 1836 i Rigsarkivet.

Digitized by Google

udrettet i dette, skyldes næsten ganske hans Underordnede.« Denne strenge Dom synes væsentlig at være skreven under et ensidigt Indtryk af Begivenhederne i 1836 og antages ikke at stemme med Kongens og hans Samtids Opfatning af Colletts Virksomhed i det hele taget. Det er ogsaa at mærke, at Vogt kun var forrettende Medlem af Regjeringen i Christiania sammen med Collett i omtrent 2 Aar — fra Høsten 1825 til Høsten 1827 — og at han, som optagen af Lovkommitteen, var ude af Regjeringen netop i de 7 Aar, da Collett var Førstestatsraad og saaledes maa antages at have havt en væsentlig Indflydelse paa Regjeringssagernes Afgjørelse. Naar det i Vogts »Optegnelser«, S. 254, endvidere anføres, at «Vanskelighederne for Statens Finantser vare under Greve Wedels Bestyrelsestid overvundne, og Statskassens Forfatning var i Statsraad Colletts Tid uafbrudt god og Alt i den bedste Orden, da jeg i hans Sted overtog Finants-Departementet«, — da er dette urigtigt, forsaavidtsom de finantsielle Vanskeligheder vare meget store ialfald i 1822, det første Aar af Colletts Finantsstyrelse, idet der, som før nævnt, i dette Aar blev optaget ikke mindre end 4 Statslaan.[1])

Beslutningen om Afskeden blev af Grev Wedel mundtlig meddelt Collett, som efter hvad Greven fortalte Statsraad Vogt (l. c. S. 166) fandt den »aabenbare uretfærdig«. Den 10de Octbr. 1836 indgav han derpaa sin Afskedsansøgning,[2]) som d. 10de Novbr. s. A. tilstodes ham »i Naade« og med fuld Gage, 3000 Spd., i Pension. Om Pension havde han ikke udtrykkelig søgt, men Regjeringen bemærkede i sin Indstilling af 21de October, at det var den bekjendt, at Collett med en talrig Familie ikke befandt sig i en saadan Stilling, der satte ham istand til at undvære Pension, og tilføiede, at »med Hensyn til, at Statsraad Collett ei alene i en lang Række af Aar som Embedsmand særdeles hæderligt har tjent Staten i forskjellige vigtige Poster og senest i 22 Aar som Statsraad, men at han ogsaa i flere Aar uafbrudt har havt Forsædet i Hs. Maj.s norske Regjering og udført de Functioner, der paaligge en Statholder: saa

[1]) Jvfr. Statsr. Holst's Optegn. S. 136. [2]) Aftrykt hos Boeck, l c. S. 23 i Noten.

Digitized by Google

formener Regjeringen, at der er fuld Føie til at bevilge den fulde Gage i Pension.»

* * *

Tanken paa, at han nu ikke alene var sat ud af offentlig Virksomhed, men ogsaa, som det syntes, havde paadraget sig Kongens Misnøie, var en tung Byrde for Colletts ærekjære og meget følsomme Sind. Det var ham derfor en Trøst i Sorgen, da han kort efter Afskeden modtog flere Vidnesbyrd om, at Kongens personlige Følelser for ham ikke havde undergaaet nogen Forandring. Den 14de Novbr. 1836 skrev Kongens Privatsekretær (senere Statsminister) Due ham til, at han ikke vilde undlade at nævne, «at selv i Dag, da Hs. Majestæt undertegnede Resolutionen [om Afskeden] sporede jeg en Deeltagelse fra Hs. Mts Side, som, om De selv havde været nærværende, uden Tvivl vilde han have ydet Dem nogen Trøst.«[1]) Og da Collett i Marts 1837 indmeldte, at han ønskede at reise til et tysk Bad (Tøplitz) med sin Familie, lod Kongen ham gjennem Due vide,[2]) at han »med Glæde greb denne Leilighed til at bevidne ham, at de politiske og officielle Forhold ikke have bevirket nogen Forandring i den personlige Interesse, som Hs. Mt. altid har næret for Dem . . . Det sidste Aars Begivenheder — bedrøvelig Ihukommelse for alle dem, der elske sit Land og Foreningen, som har lagt Grunden til et altid voxende Held for Norge — tvang Kongen til de Forføininger, som indvirkede paa Deres Stilling, men som efter min inderligste Overbevisning ikke i mindste Maade har forandret den Velvilje og det Venskab, hvormed Hs. Mt. bestandig har hædret Dem. Jeg har været Øievidne til Kongens Sorg i den Anledning, jeg har seet, og deri tager jeg ikke feil, at Kongen, idet han modtog Deres Afskedsansøgning, ikke har glemt og aldrig vil glemme al den Nidkjærhed og Retsindighed, som De i saa langt et Tidsrum har udfoldet for at understøtte Kongen i hans faderlige Bestræbelser for at sikre Norges

[1]) Saml. af Breve fra forskjellige til Statsraad Collett; opbevares i Rigsarkivet.
[2]) Efter Dues Erklæring bleve de følgende Ord ham «saagodtsom dicterede« af Kongen, hvorfor han ogsaa gjengiver dem i Kongens Talesprog, paa fransk. Paa dette Brev, dat. 9/3 1837, har Collett skrevet »Decharge fra Kongens Side for Catastrophen 1836«. Brevet findes i ovennævnte Samling.

Digitized by Google

Lykke . . . Dette alt er Kongens egne Ord . . .» De bekræftedes Aaret efter af Carl Johan personligt, idet han under et Ophold i Christiania gjorde Collett en Visit, hvorved han gjentog Forsikringen om sin uforandrede varme Interesse for ham og hans Familie.

Storthinget i 1839 viste ham sin Anerkjendelse ved enstemmig at bevilge den ham af Kongen tilstaaede store Pension ubeskaaret, hvilket skede i Henhold til en Kommitté-Indstilling, hvori det udtaltes, at «Statsraad Colletts Fortjenester af Fædrelandet ere saa almindelig bekjendte og erkjendte, at Committeen er overbevist om, at den ikke blot antyder sin egen Anskuelse, men imødegaar Storthingets Villie ved at indstille ham til at beholde den for ham opførte Pension.»

Ved Afskeden modtog han ogsaa fra andre Kanter kjærkomne Beviser paa, at han omfattedes med overordentlig Agtelse og Hengivenhed. Smukke Vidnesbyrd herom foreligge i Breve fra Statsminister Løvenskiold (dat. Stockholm d. 14de Novbr. 1836), fra hans «ærlige Ven, den gamle Jens Schow Fabricius« (Viceadmiral, dat. Opbakken ved Porsgrund 27de Novbr. 1836), fra Toldfunktionærer i Bergen med Eidsvoldsmanden, Toldinspektør Christie i Spidsen og fra Christie personligt (dat. 28de Novbr. 1836), fra Jac. Aall (dat. Næs Jernverk 28de Novbr. 1836), fra Biskop Siegwardt i Christianssand og flere. Af Brevet fra Aall hidsættes følgende Linier:

« . . . Jeg beder om Deres Tilladelse til at bevidne Dem min oprigtige Deeltagelse og dybe Bedrøvelse derover (nemlig over Afskeden), som jeg i Sandhed deler med den største og bedre Deel af Deres Landsmænd. Det er ikke allene den Deel af Nationen, som dagligen har været Vidne til Deres redelige, indsigtsfulde og heldige Embedsfærd, men ogsaa dens fjærneste Egne, som erkjende, at der aldrig gaves noget Tidspunct i Norges Finants-Historie, i hvilket Fædrelandet har gjort større Fremskridt i Statsfinantsernes Orden og Fylde, end det, da Finants-Bestyrelsen har været i Deres Hænder. I Deres Embedstid er i denne Henseende draget en lys Linie gjennem vort Finantsvæsen, som i vor Historie aldrig vil blive udslettet, og Efterslægten vil taknemligen erindre den heldige Haand, som bestyrede det. At Deres Høivelbaarenhed, træt af et besværligt og ofte utaknemligt Arbeide, kjæd af en høi Stillings Farer og vexlende Skjæbner, søgte den stille Ro, hvorefter Alderdommen paa Livets sidste Trin gjerne higer, derover undrer In-

Digitized by Google

gen sig; men det almindelige Ønske var, at dette Tidspunct, som enhver Retsindig med Glæde saa bortfjærnet, maatte fremledes af Deres eget Valg, og at De selv bestemte Grændsen for Deres Virksomhed. At Tingene have føiet sig anderledes, derover hersker der mere Bedrøvelse i Nationen end jeg veed en Catastrophe af den Art nogensinde har forvoldt . . .»

Finants-Departementets Personale udbad sig at maatte bekoste Collett malet i Olie, hvorefter Portrættet ophængtes i Departementschefens Værelse, hvor det fremdeles findes. Ogsaa Studentersamfundet og Christianias Handelsstand bragte ham ved Deputationer og Adresser sin Hyldest, og Henrik Wergeland, som var Formand i Studenternes Deputation, skrev til ham det smukke Digt, der begynder saa:

«Nu hjertesyg og smertebøjd
Velkommen hjem fra Naadens Højd!
— — —
Velkommen til din Moders Gaard
Med Sjel saa reen som hvidt dit Haar!
Dit Navn var æret, nu har stort
din Fiendes Uretfærd det gjort.
Hvor steg du højt, min kjække Søn!
Det frydede din Mo'er iløn.
— — —
I Stormens Tøjle greb din Haand
Den lagde vilden Sky i Baand.
Nu er den mat, men den er prøvt!
dit Øje viist, men kummersløvt.
Men mit skal vaage om din Fred.
Stol paa en Moders Kjærlighed!» osv.

Studenternes Adresse var saalydende:

«Høivelbaarne Herr Statsraad Collett. Der var en Tid, da den medborgerlige Yndest maatte staa tilbage for den Kongelige i at hylde deres Fortjenester, som ere af det saa sjeldne Slags, der tilvinder sig begge. Og den holdt sig taus tilbage i det oprigtige Ønske, at De maatte opholdes længe og vel til Fædrelandets Bedste, uden at nogen bitter Erfaring maatte formindske Deres Tilfredshed for at forøge en Viisdom, som var samlet i et Liv, der havde tilhørt Fædrelandet og i dets Tjeneste lagt for Dagen, at Retsindighed er den bedste Statskløgt for et

Digitized by Google

Land, der ligesom dets mest fortjente Mænd synes bestemt til at naa sin Ære gjennem Miskjendelser. Men Retfærdigheden i den almindelige Erkjendelse af Deres Værd har gjort Bevidnelsen deraf til en Trang. Det er denne de norske Studenter gjennem Undertegnede give efter for i den Forsikring om, at de med dyb og deeltagende Ærbødighed for Dem, Herr Collett, ville med sin Kjærlighed bidrage til at frede om Deres sidste Dage, og om at de bede Gud at velsigne Dem for hvad Godt, kjendt eller ukjendt, De har viist Fædrelandet. Det er gjennem vor Kjærlighed til dette, at vor tilflyder den, og vore Hjerter har ingen renere Strøm. Vi ere unge og føle som Ynglinge, men Aarene ville ikke lade den Følelse for Dem kjølne, der er udrunden af en Opfatning af Deres Borgerværd og Betydning, som staar klart for vore Sjele.

Kristiania 4de December 1836.

Ærbødigst

Den af Studenterne valgte Deputation:

Henr. Wergeland, Cand. theol. *O. J. Broch*, Cand. Philosophiæ. *Knudsen*, Stud. theol. *S. Sivertson*, Studiosus.
H. E. Fearnley, Stud. theol. *Andr. Chr. Nisson*, Stud. med. *Otto Schmidt*, Stud. theol.
J. S. Wang, Stud. theol. *A. Stabel*, Stud. theol.« [1])

Hvad Collett følte ved at modtage disse Hædersbevisninger og Venskabsord fra fjern og nær, har han udtrykt i et Brev til Jac. Aall af 9de Decbr. 1836, hvor han siger: «Det er i skjønsomme, agtede og ædelttænkende Medborgeres Deeltagelse og Velvillie, at jeg finder Trøst i min Skjæbne, naar det falder tungt paa mit Hjerte, at jeg ikke længer skal kunne være nyttig, men tvertimod det offentlige til Byrde.» [1]) Han kunde dog vanskeligt, om nogensinde, ret forsone sig med den bitre Tanke, at han ikke mere skulde deltage i det offentlige Liv, eller, som han i 1841 selv skrev til Aall, at hans «øvrige Levedage skulde hensvinde ufrugtbare.» Desto mere kjærkommen maatte den Anledning være, som Aall ved den

[1]) De ovennævnte Breve og Adresser findes i den i Rigsarkivet deponerede Brevsamling, og det samme er Tilfældet med et Brev til Collett fra Henr. Wergeland, skrevet fra hans Sygeleie d. $\frac{29}{11}$ 1844 (det er ikke trykt i de af H. Lassen udg. «Breve fra Henr. Wergeland«, Chria. 1867). [2]) Fayes Saml. af Haandskr. i Rigsark.

Digitized by Google

Tid aabnede ham til at kaste et Tilbageblik paa og kritisk gjennemgaa Minderne fra 1814, det Aar, som var det mærkeligste i Fædrelandets nyere Historie, og hvortil ogsaa Colletts Navn med Hæder var knyttet. Han kom nemlig i Brevvexling med Aall om Begivenhederne i og omkring 1814, og i Løbet af 1842 fik han fra ham tilsendt Manuskriptet til tre Dele af »Erindringerne« med Anmodning om, at han vilde »gjennemsee» dette Verk »og ledsage det med forbedrende Anmærkninger.« Han efterkom denne Opfordring, og af de opbevarede Breve saavelsom Bogen selv sees det, at Forfatteren har fulgt Colletts Fremstilling bl. a. ved Skildringen af det vigtige Møde paa Eidsvold d. 16de Februar 1814, og at han tillige som Følge af de fra Collett modtagne Oplysninger delvis har forandret sin oprindelige Anskuelse om Christian Frederik.[1])

De sidste 14 Aar af sit Liv henlevede Collett i Stilhed, om Vinteren i sin Gaard i Kongens Gade i Christiania, hver Sommer paa sin lidt ovenfor Ullevold smukt beliggende Landeiendom Berg, som han havde kjøbt i Slutningen af 1814.[2]) — Den 15de Decbr. 1847 havde han den Lykke, omringet af en talrig Familie, at kunne feire sit Guldbryllup, ved hvilken Leilighed Literaten Claus. Pavels Riis havde skrevet en Festsang. Tre Aar derefter, d. 3die Januar 1851, døde Collett i Christiania efter et kort Sygeleie, 79 Aar gammel. Til Begravelsen, der fandt Sted under almindelig Deltagelse, skrev Welhaven følgende Sang:

Han havde nok af jordisk Ære,
og Folket vidner om hans Daad;
men ak, for dem, der Sorgen bære,
det veier lidt mod Savnets Graad.
Ved Himlens Port, i christnet Jord,
er Verdens Pris et fattigt Ord.

---

[1]) Fayes Haandskriftsaml. i Rigsark. og et utrykt Brev af $\frac{5}{8}$ [1842?] fra Aall til Collett, i kgl. Fuldmægtig Thv. Boecks Eie, jvfr. J. B. Halvorsen: Norsk Forfatterlexikon 1814—80, S. 12. [2]) Skjøde fra Justitsraad Osterhaus for 25,000 Rdl. Sølvværdi. Efter Statsraadinde Colletts Død i 1860 overtoges Berg af Sønnen, Justitssekretær Johan Collett. Bygaarden kjøbte Statsraaden d. $\frac{12}{8}$ 1816 af J. Fr. Wilh. Haffner. Den tilskjødedes $\frac{24}{2}$ 1855 Konsul Chr. Tønsberg for 9000 Spd.

Digitized by Google

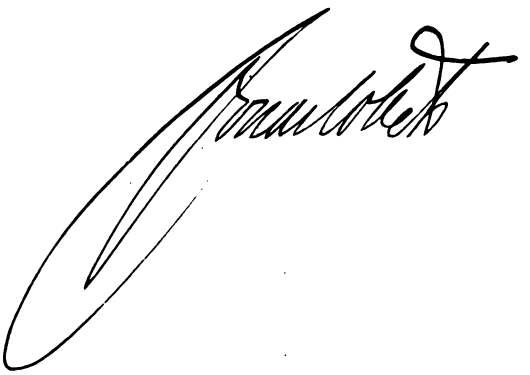

Digitized by Google

Men for hans Elskte sødest lyder
et andet Ord, en bedre Trøst;
thi gjennem Dødens Øde bryder
hans rette Pris med Livets Røst:
en Sjel, der har holdt Prøven ud,
et Hjerte, som er gjemt i Gud!

Du ædle, barnligblide Gamle,
dit Dagværk skal ei glemmes her;
men al din Daad vil Mindet sande
i dette Fromheds milde Skjær,
som lyste paa din Aftensky
og er din Himmels Morgengry.

Paa Herrens Vei, hvor Du gik heden,
stod Ømheds Roser om din Stav,
og, som dit Liv i Menigheden,
saa er velsignet nu din Grav
med Trøst, som Sorg vil kjendes ved,
med Sæd for Tid og Evighed.

Hans Enke overlevede ham i henved 10 Aar og døde i Christiania d. 6te Novbr. 1860 i en Alder af 83 Aar. Hun havde i sin Tid, fra 1823, været Statsfrue ved Dronning Desiderias norske Hof.

Til Minde om sin Fader stiftede Statsraadens ældste Søn, Justitssekretær Johan Collett d. 16de Mai 1877 «Statsraad Jonas Colletts Legat» til bedste for Embedsmænds eller med dem ligestillede Samfundsklassers værdige og trængende efterladte. Til dette Legat skjænkede han Værdipapirer for omtrent 53,000 Kroner.[1])

[1]) Foruden de foran citerede Verker se om Statsraad Collett: Nordisk Convers.-lexicon, 2den Udg., Kbh. 1871, II, S. 263, Norsk Haandlexikon, Chria, I, S. 309—10 og forskjellige udenlandske Konversationslexika.

Digitized by Google

3. Amtmand Johan Collett og Hustru Christiane Stockfleth.

Johan Collett, den yngste af Kammerraad Colletts og Elisabeth Jensens 3 Sønner, som bleve voxne, fødtes paa Herregaarden Rønnebæksholm i Sydsjælland d. 22de Marts 1775 og kom, da denne Gaard i 1777 blev solgt, med den øvrige Familie til Kjøbenhavn, hvor han i 1791 tog Examen artium med Udmærkelse, idet han blev »indkaldt og offentlig berømmet«. I det følgende Aar tog han Examen philosophicum, og efterat han d. 11te Mai 1793 havde faaet Tilladelse af Kancelliet til at stedes til latinsk juridisk Examen uden at underkaste sig den ved Universitetsfundatsen af 1788 befalede filologiske Prøve, tog han d. 21de Juni 1793 sin juridiske Examen med Laudabilis. Han fulgte saaledes sine to ældre Brødres Exempel, idet han kun 18 Aar gammel var færdig med sin Embedsexamen. Det er ogsaa et mærkeligt Træk, hvor mange Jurister der findes i denne Gren af Familien. Amtmand Collett, hans Fader, begge hans Brødre og alle hans 5 Sønner vare Jurister og juridiske Embedsmænd.

Den 8de Juli 1796 blev han Kopist i Rentekammerets throndhjemske Kontor og forfremmedes i Begyndelsen af næste Aars Sommer til Fuldmægtig i Kammerets dansk-norske Tabelkontor. Om hans Ungdomsaar i Kjøbenhavn vides forøvrigt kun, at han ligesom sine Brødre var Medlem af den bekjendte Klub «det norske Selskab«, hvor han i Slutningen af forrige Aarhundrede sammen med Jac. Neumann, senere Biskop i Bergen, valgtes til Direktør.[1])

I 1796 var hans Broder Jonas som udnævnt Foged i Numedal og Sandsvær reist op til Kongsberg, hvorhen Faderen, som i 1788 var bleven Enkemand, snart efter fulgte ham, og da ogsaa den ældste Broder, Assessor Peter Collett, Høsten 1800 med sin Familie forlod Kjøbenhavn for at reise til Vestindien, besluttede Johan Collett, hvem intet Familiebaand længer bandt til Danmark, at søge Embede i sin fædrene Slægts Hjemland. Da Buskeruds Fogderi

[1]) Rahbek omtaler i sine »Erindringer«, IV, S. 137 »Collett'er« som »gamle, mange Aar adskilte, uforglemte ædle Venner fra det norske Selskab.»

Digitized by Google

blev ledigt, indgav han Ansøgning derom og udnævntes d. 22de Decbr. 1802 til dette Embede.

Samme Aar som han kom op til Norge, blev han i Drammen d. 23de Septbr. 1803 gift med Christiane Birgithe de Stockfleth, en Datter af den som Forfatter bekjendte Sorenskriver over Eker, Sigdal og Modum, Justitsraad Thomas Rosing de Stockfleth[1]) og Johanne Marie Arbien, hvis Fader var den i sin Tid som fortrinlig Medaljør bekjendte norskfødte Kunstner Magnus Gustav Arbien, Medlem af Kunstakademiet i Kjøbenhavn. I Anledning af Datterens Bryllup skrev Sorenskriver Stockfleth en »Sang til Hymen», som begynder saa:

«Ræk mig Lyren, jeg vover et Kvad,
Om Camoenen mig endnu vil ynde,
Sig Gubben føler hjerte-glad,
Til mit Huus seer jeg Hymen sig skynde —
Og hans Fakkels det flammende Skin
For mit Øje hver Gjenstand forskjønner,
Milde Smiil paa den glødende Kind
Spaa de Glæder, hvormed han belønner» osv.

Christiane Stockfleth var født paa Strømsø d. 3die Juli 1782 og var den 3die yngste af 11 Søskende. Ogsaa hun blev Moder til 11 Børn, hvoraf 5 Sønner og 2 Døtre overlevede sine Forældre.

Foged Collett boede i de første Aar af sin Embedstid paa Gaarden Sandaker i Lier, men i 1810 kjøbte han og tilflyttede den nærliggende Eiendom Huseby, lidt ovenfor Lierelvens Udløb i Drammensfjorden. Paa hans Indbydelse stiftedes her i 1810 Liers, Røkens og Hurums Sogneselskab, som stod i Forbindelse med Selskabet for Norges Vel og virkede til Udbredelse af Husflid og Fremme af Distriktets Landhusholdning i det hele.[2]) Han var siden altid Medlem af Bestyrelsen for dette Selskab.

[1]) Han var født d. $\frac{8}{18}$ 1742 og døde $\frac{21}{6}$ 1808; den $\frac{30}{7}$ 1779 blev han, dengang Byfoged i Fredrikshald, tilligemed sin Broder, daværende Kaptein ved Dragonerne (senere Major) Christopher Stockfleth og en fjernere Slægtning, Kaptein i Søetaten (senere Viceadmiral) William Walker Stockfleth naturaliseret som dansk Adelsmand. [2]) Budstikken III, Side 189 og V, S. 100.

Digitized by Google

Da hans Broder, Amtmand i Buskeruds Amt, Jonas Collett, i de sidste Dage af Februar 1814 kaldtes til Christiania for at indtræde i Regjeringsraadet, blev Foged Collett i hans Sted konstitueret som Amtmand i Buskerud, og ved det kort efter paafølgende Valg til Rigsforsamlingen paa Eidsvold valgtes han som 2den Repræsentant for Buskeruds Amt.

Paa Rigsforsamlingen hørte han med Liv og Sjæl til det saakaldte »Selvstændighedsparti», blandt hvis ledende Mænd han og hans Kontubernal og Medrepræsentant fra Buskerud, Provst Fredr. Schmidt, havde mest Omgang med Falsen og Sverdrup. Han nærede ingen Tvivl om, at det eneste rette var at gjøre Norge til et selvstændigt Rige og Prinds Christian Frederik til dets Konge, og dette Standpunkt hævdede han med den største Bestemthed. Jac. Aall, der som bekjendt tilhørte Modpartiet, nævner ham i sine «Erindringer» blandt de Selvstændighedsmænd, som traadte skarpest op mod sine Meningsmodstandere.[1]) Han var dog ikke af de Repræsentanter, som deltoge meget i Debatten. Hans Tid var paa Rigsforsamlingen væsentlig optagen af finantsielle Undersøgelser, idet han valgtes til Medlem af den Kommitté, paa 9 Mand, som d. 18de April nedsattes for at granske og afgive Forslag om Rigets Pengevæsen, eller med andre Ord, som skulde skaffe de fornødne Oplysninger for Afgjørelse af Spørgsmaalet, om Norge havde tilstrækkelige Resourcer til at bestaa som selvstændig Stat. Denne Kommitté, som valgte Collett til sin Sekretær, traadte i Forbindelse med de Mænd i Regjeringsraadet, som forestod Finantsvæsenet, og udførte i Løbet af 3 Uger sit vanskelige Hverv. Dens Hovedforslag gik ud paa, at Rigsforsamlingen skulde garantere den daværende Statsgjæld og det Beløb (14 Mill. Rdl.), der paaregnedes at ville medgaa til Statens Udgifter indtil 1ste Marts 1815 efter en Kurs af 375 pCt., og da Kommitteens Indstilling d. 13 Mai kom til Forhandling i Rigs-

[1]) »Erindr.« 2. Udg. S. 419. Aalls Opfatning af Colletts Optræden har en langt mere tilspidset Form i hans Dagbog fra Eidsvold, offentliggjort i »Bidrag til Norges Historie i 1814« af Dr. Y. Nielsen, S. 400, jvfr. S. 368.

Digitized by Google

forsamlingen, forfægtedes dette Forslag blandt flere Talere ogsaa af Collett, som mente, at det var nødvendigt at gjøre dette Offer »til Frihedens og Selvstændighedens Vedligeholdelse.«[1]) Forslaget vedtoges som bekjendt efter en heftig Debat med nogle faa Afændringer.

Den 26de Aug. 1814 udnævntes Collett af Interimsregjeringen til Amtmand i Buskeruds Amt, og fra dette mødte han som 1ste Repræsentant ved det overordentlige Storthing i 1814. Her blev han Medlem af Fuldmagtskommitteen og fik ligeledes Plads i den Kommitté, som nedsattes for at udarbeide Reglement for Forhandlingernes Gang. Med flest Stemmer indvalgtes han i Lagthinget, som dengang saagodtsom udelukkende bestod af høitstaaende Embedsmænd, og endelig blev han Medlem af det Udvalg, som forrettede som dette Storthings Grundlovskommitté, idet den havde det vigtige Hverv at forhandle med de svenske Kommissærer og afgive Indstilling om de Forandringer i Grundloven af 17de Mai, som paakrævedes ved Rigernes Forening.[2]) Fra sit Ophold paa Storthinget har Collett til sin Hustru skrevet nogle Breve, som ere bevarede i Familien. Et af disse Breve, dat. 5te Novbr. 1814, er nok til at vise, hvilken Forandring hans Stemning havde undergaaet siden Rigsforsamlingen paa Eidsvold, og med hvilke Forhaabninger han hilsede Foreningen med Sverige. Brevet lyder saa: »I Gaar Aftes blev omsider det store Værk fuldbragt, og i Dag er det ved Kanonernes Torden fra Fæstningen bekjendtgjort, at Sverrigs Konge Carl d. XIII blev udvalgt tillige til Norges constitutionelle Konge. I Dag er en Deputation, bestaaende af Grev Wedel, Biskop Sørenssen, Justitsraad Diriks, Major Hegermann, Consul Konow og 2 Bønder afgaaet

[1]) I endel Breve til sin Hustru, opbevarede i Fayes Haandskriftsamling i Rigsark., har Collett skildret nogle Tildragelser paa Eidsvold. Se forøvrigt om hans Deltagelse i Rigsforsamlingen Storth. Efterr. 1814—33, I S. 93, hvor hans Tale d. 13de Mai er refereret, Aalls »Erindringer«, 2. Udg. S. 412, 419 og 438, Christies Dagbog i »Norske Samlinger« II S. 568 og 602, Sibberns Do. i Norsk histor. Tidsskr. I S. 224 og 264—65, Fr. Schmidts Dagbøger, Kbh. 1868, paa flere Steder, og N. Wergelands »Fortrolige Breve« S. 114 og 117. [2]) Om hans Deltagelse i Storthingets Forhandlinger se Provst Schmidts »Dagbøger« S. 209, 230, 239, 258—59, 267 m. fl. Steder.

Digitized by Google

til Frederikshald for at overbringe H. K. H. Kronprindsen Efterretningen derom, hvilken dog forud i Nat blev afsendt med Major Kaltenborn som Coureer. Foreningen er saaledes sluttet, Gud den Almægtige give til begge Rigers Held og Folkets Lykke!!! Nationens Ære og Hæder er ikke krænket; derfor er vores Constitution et talende Beviis, og ved denne ere ogsaa Folkets Rettigheder sikkrede; — jeg kan altsaa med Vished sige, at der er den største Grund til at haabe, at Norge i Fremtiden vil vorde langt lykkeligere end det nogensinde var under Danmark, og end det sandsynligviis vilde have bleven under en egen, vel ejegod og højst elskværdig, men dog saare svag Konge. Saaledes som Foreningen er, kan enhver Embedsmand med Hæder vedblive sin Post, og jeg bliver altsaa ogsaa i min lykkelige Stilling. Gud være lovet, min inderlig elskede Christiane, jeg seer lykkelige Dage imøde for os begge ... (Paaskrift.) Præsidenten forskaanede mig for at reise, da jeg bad ham derom.» [1]) Nogle Uger efter Storthingets Opløsning blev Amtmand Collett — d. 7de Januar 1815 — af Kong Carl d. XIII udnævnt til Ridder af Vasa-Ordenen for sin »Virksomhed, Nidkjærhed og Duelighed som Embedsmand«, og denne Orden modtog han senere i Brillanter. Paa Carl Johans Kroningsdag i Trondhjem d. 7de Septbr. 1818 fik han Nordstjerne-Ordenens Ridderkors.

Paa Storthinget i 1818 fremmødte han atter som valgt Repræsentant (3die) fra Buskeruds Amt og indvalgtes der, ligesom forrige Gang, i Lagthinget, der gjentagende valgte ham til sin Vicepræsident. Paa dette Storthing, som kun havde faa faste Kommitteer, men i Regelen nedsatte specielle Udvalg til Sagernes Behandling, var han en af de Repræsentanter, som benyttedes mest til de forberedende Arbeider, idet han blev Medlem af ikke mindre end 12 saadanne Specialkommitteer. Blandt disse kan særlig nævnes Kommitteen til Behandling af de offentlige og private Forslag om Bank- og Pengevæsenet, som var dette Storthings vigtigste og vanskelig-

[1]) Gjælder formodentlig den i Brevet omtalte Deputation til Fredrikshald.

Digitized by Google

ste Forhandlingsemne. Endvidere blev han Medlem af Kommitteer til at behandle Forslag til: Love om Oprettelse af en Børs i Christiania samt om Mægleres Rettigheder og Pligter (i denne Kommitté var han Formand) — Lov om Almuskolevæsenet og Seminarierne — Lov om det beneficerede Gods (ogsaa i denne Kommitté var han Formand) — Love om de militære Chefsgaarde og om Embedsgaarde for de civile Embedsmænd (Formand i Kommitteen) — Lov om Værnepligt og Sessionsvæsenet, hvortil Forslag var udarbeidet af den almindelige Lovkommitté — Lov om Kavalleri- og Artilleriudredernes Pligter og Rettigheder (han var Formand ogsaa i denne Kommitté). Ligeledes valgtes han til Medlem af en Kommitté til Behandling af den kgl. Proposition om endel Fordringer paa den dansk-norske Stat samt nogle Andragender om Henstand med Indbetaling af Gjæld til Staten.[1])

Collett var under hele sin Storthingsfærd en udpræget Høiremand og stillede sig afgjort fiendtligt mod den Opposition, som dengang gjorde sig bred med chauvinistiske Talemaader og Projektmagerier. Paa Storthinget i 1818 optraadte han saaledes skarpt mod Oppositionsmanden, titulær Overkrigskommissær Sebbelow i Anledning af dennes umodne Projekter til Pengevæsenets Ordning, og ligeledes mod Sebbelows Meningsfælle, Repræsentanten fra Drammen, Krigsraad Pierre Poumeau Flor, hvis Forslag om, at de til Kongens forestaaende Kroning i Trondhjem fornødne Insignier skulde forarbeides i Norge, Collett som Formand i den derom nedsatte specielle Kommitté behandlede paa en Maade, som paadrog ham Forslagsstillerens Uvilje. I 1819 blev han af Flor angreben i den oppositionelle Tidende »det norske Nationalblad» i Anledning af Indkjøbet af 300 Tdr. Sædekorn, hvortil Kong Carl Johan havde

[1]) Om hans Storthings-Virksomhed forøvrigt henvises til »Norges Hist. efter 1814« af Dr. Y. Nielsen, I, S. 166—67, 173, 198 og 208—9. Ved Odelsthingsmedlem Sorenskr. Gram fremsatte han paa Storth. i 1818 Forslag om Forandring i Tyvslovgivningen (navnlig nye Straffebestemmelser), Processens Forkortelse i saadanne Sager og en hensigtsmæssigere Indretning af Strafanstalterne. Se Storth. Eft. 1814—33 I, S. 637—38, hvor Forslagenes Skjæbne berettes.

Digitized by Google

bevilget Penge af sin private Kasse i det Øiemed, at Kornet skulde udlaanes til trængende Jordbrugere i Buskeruds Amt. Da det til Udsæd tjenligste Korn var at faa paa nogle til Drammen ankomne Kornskuder, havde Amtmanden kjøbt det derfra, men havde dog først ved Drammens Politimester underrettet Stedets Kornhandlere om den velgjørende Hensigt med Indkjøbet og forespurgt, om de vilde lægge nogen Hindring iveien derfor. Flor paastod, at Kjøbet

Digitized by Google

fra Fartøierne stred mod Drammens Privilegier, og at Amtmanden derved havde »fornærmet den hele Nation« og specielt Drammens Borgerskab. Collett anlagde Injuriesøgsmaal mod ham og vandt Sagen ved Underretten, som mortificerede Flors fornærmelige Udtalelser og dømte ham til at betale Processens Omkostninger. Ved Overretten blev imidlertid Flor frifunden for Amtmandens Tiltale, men Høiesteret stadfæstede d. 15de Novbr. 1821 Underrettens Dom og ilagde Flor Procesomkostningerne. Denne Proces vakte i sin Tid paa Grund af Parternes Stilling og Personlighed megen Opsigt. Den skaffede naturligvis Collett mange Ærgrelser, som dog mildnedes ved de Hengivenheds-Adresser, han paa Grund af denne Sag modtog fra hele sit Amt ved dertil udvalgte Deputationer, der indfandt sig i hans Hjem paa Huseby Nytaarsdag 1821 og komplimenterede ham ved den gamle Sorenskriver, Justitsraad Wulfsberg som Ordfører.[1])

I Aarene 1824 og 1827 var Collett atter Storthingsmand fra Buskeruds Amt, valgt henholdsvis som 1ste og 2den Repræsentant. Paa begge disse Thing var han Medlem af Lagthinget, hvor han i 1827 gjentagne Gange valgtes til Vicepræsident. Paa Storthinget i 1824 fik han Sæde i Kommitteerne for Bank- og Pengevæsenet og for Jordbrug og Fædrift, i hvilken sidste han valgtes til Formand. Ogsaa i 1827 var han Formand i Kommitteen for Jordbrug og Fædrift, hvorhos han blev Medlem af Kommitteen for Berg- og Skovvæsenet.[2])

Under dette sidste Storthing blev han syg og døde i Christiania d. 19de Juni 1827. Begravelsen foregik d. 23de Juni »med en Høitidelighed», siger Morgenbladet, «som svarede til Mandens Værd. Storthingets samtlige Medlemmer, Statsraadet, Generalstaben og mange andre af Stadens Borgere og den Afdødes Venner fulgte ham

[1]) »Det norske Nationalblad«, 15de Hefte S. 185 o. flg., Chria. Intelligentssedler for $\frac{18}{1}$ 1820, Rigstidenden for $\frac{19}{1}$ 1821 og $\frac{8}{12}$ s. A. i Tillægget, samt »Trykkefrihedsaction eller beneficeret Sag, anlagt af Amtm. Collett mod Krigsraad Flor«, Drammen 1820; jvfr. Y. Nielsen: »Grev Sandels's Statholderskab 1818—27«, S. 90 og hans »Norges Historie efter 1814«, S. 171. [2]) Om hans Virksomhed paa disse Storthing se Storth. Efterr. 1814—33, II S. 517—18, 578—79 og 681.

Digitized by Google

til Hvilestedet, hvor Stiftsprovst Siegwardt holdt en Tale, der saaes at gjøre et dybt Indtryk paa mange af de Tilstedeværendes Hjerte.«

Hans Enke overlevede ham kun i 7 Fjerdingaar, idet hun døde paa Huseby [1]) d. 27de April 1829. Til hendes Begravelse havde Præsten Jens Aars i Lier ladet trykke et Epitafium, som slutter med de Ord:

«Hun var
den ømmeste Moder — den oprigtigste Veninde,
blid i Omgang — velvillig mod Alle,
ydmyg og beskeden i Lykke — taalmodig under Sorg og Lidelser;
derfor omringe Børn, Slægtninge, Venner
med stille, dyb Vemod denne Kiste.
Derfor skal hendes Minde leve og velsignes,
saalænge sand christelig Dyd og Fromhed
agtes og hædres blandt os.»

[1]) Eiendommen solgtes af Dødsboet.

Digitized by Google

Ottende Kapitel.

Fjerde Slægtled. III. Eier af Buskerud Peter Colletts Børn.

1. Høiesteretsassessor Peter Collett og Hustru Eilertine Severine Bendeke.

Peter Collett var født paa Buskerud Gaard d. 8de August 1766 i Faderens første Ægteskab med Maren Kirstine Holmboe[1]), som døde, da Sønnen var 1½ Aar gammel. Denne blev med sine Søskende undervist i Hjemmet af Huslærere, deriblandt (i 1780—81) af den som kyndig Naturforsker bekjendte Abraham Pihl, senere Sognepræst i Vang paa Hedemarken, og siden af Jonas Rein, som tør have bidraget til at udvikle hos sin Elev den stærke Smag for Læsning, der var et Særkjende hos ham. Forholdet mellem ham og Rein gik snart over til et Venskab, som skulde blive af Betydning for den sidstes begyndende literære Produktion.

I 1784 sendtes Peter Collett ind til Christianias lærde Skole, og herfra blev han i det følgende Aar dimitteret til Kjøbenhavns Universitet, hvor han i September s. A. tog Examen artium med Udmærkelse og derfor blev »indkaldt« til Konsistoriet for at modtage offentlig Berømmelse. Efter Ankomsten til Kjøbenhavn førte han en ret livlig Brevvexling med sin Ven Rein, væsentlig om literære Sager. Af Reins Breve, der gaa til Aaret 1786, er endnu bevaret 8, der vise, at Collett ydede ham Bistand som Raadgiver og Mel-

---

[1]) Assessor Collett var Fætter af Professorerne Bernt Michael og Christopher Andreas Holmboe.

Digitized by Google

lemhandler ved Udgivelsen af flere literære Arbeider og navnlig Sørgespillet »Hagen og Axel«, der udkom i Kjøbenhavn 1786. Digteren, som dengang var bosat paa Kongsberg, klager i et Brev til Collett af 12te April 1786 over, at han ikke har Raad til at gjøre en for sin geistlige Befordrings Skyld nødvendig Reise til Kjøbenhavn, men at han heller ikke vil laane noget i dette Øiemed. Ifølge et paa Brevet tegnet Koncept til en Svarskrivelse inviterede Collett ham da ned til sig, idet han gjorde ham følgende liberale Tilbud: »— — — De skulde logere med mig; ved Ekonomie kunne vi gierne begge komme ud med det, som jeg har om Aaret, og jeg vil i Deres venlige Omgang og det saa glade Haab at have maaskee giort noget til Deres tilkommende Lykke see mig uendelig belønnet herfor. Dette var den letteste Maade, men skulde De ej have Lyst hertil, da troer jeg dog vist at kunne skaffe Dem laanet af en af min Slægt eller Bekiendte det, som De kunde behøve, hvilket formodentlig dog vil blive noget vanskeligt. Hvad Baden angaaer, da troer jeg vist, at han vilde giøre for Dem hvad han kan, men videre Understøttelse kunde De ikke vente Dem af ham, da han skal efter Sigende være i meget maadelige Omstændigheder. Betænk Dem nu herpaa, min bedste Ven. Jeg troer, at det neppe vil nytte for Dem at søge uden her nærværende, og at det altsaa vil være Dem fornødent for en Tid at skilles fra Deres elskværdige A. C.[1]), da hun derved desto snarere for evig vil kunne blive Deres. — — —«

Efter endt Examen philosophicum valgte Collett Lovkyndighed til sit Brødstudium, men kastede sig tillige med Iver over de gamle Sprog, navnlig Latin, hvori han skal have erhvervet sig adskillig Kyndighed. Han var ogsaa en stor Bogelsker og begyndte tidligt

[1]) ɔ: Anne Cathrine Arbo, Digterens Forlovede og senere Hustru, en Kusine af P. N. Arbo, som var forlovet med P. Colletts Helsøster.

Digitized by Google

at samle sig et værdifuldt Bibliothek, der ved hans Død var voxet til adskillige tusinde Bind, hvoraf flere sjeldne og meget kostbare Verker. I 1788 tog han latinsk juridisk Examen med Karakteren Laudabilis, blev derpaa »Assessor auscultans« ved Overhofretten i Christiania og udnævntes efter Prøvevotering d. 19de August 1791 strax efter sit fyldte 25de Aar til »virkelig Assessor« ved denne Ret med den beskedne Gage 300 Rdl. aarlig. Rettens fungerende Justitiarius, Joh. R. Bull, erklærede i Embeds Medfør d. 20de Mai 1791, at da Peter Collett »efter Rettens derover (ɔ: de befalede Prøvevota) afgivne eenstemmige Skjøn er bleven anseet aldeles beqvem og duelig til at beklæde en Overhofrets-Assessors Embede, saa kan efter mine Tanker intet hindre, at jo denne værdige unge Mand allerunderdan. kan . . . beskikkes til virkelig Assessor cum voto decisivo, uden det skulde være hans Alder . . . Men da han dog i førstkommende August Maaned skal fylde sit 25de Aar, og altsaa forinden Rettens 2den Session d. A. tager sin Begyndelse opnaaer den udfordrende Alder, saa bortfalder ogsaa denne Hindring«[1]).

Den 6te August 1794 blev han i Næs paa Hedemarken gift med Eilertine Severine Bendeke, som var født der d. 7de October 1777 og Datter af Provst og Sognepræst til Næs Peter Bendeke og hans 2den Hustru Wilhelmine Elisabeth Sophie von Lowzow. Den 82-aarige Provst Bendeke viede selv Parret samme Dag, som han feirede sit Femtiaars Jubilæum som Sognepræst til Næs. Herom beretter Christiania Intelligentssedler for 27de Aug. 1794 følgende: »Provsten, Hr. Peter Bendeke, som har været Sognepræst for Næs Menighed paa Hedemarken i 50 Aar og forhen i Lære-Embedet som Capellan og Feltpræst i 6 Aar, tilsammen 56 Aar, holdt d. 6te Aug. selv sin Jubeltale i Næs Hovedkirke . . . Efter denne Tale viede han sin Datter til Hr. Assessor Peter Collett og havde han derved til Text Nehemiæ 8de Cap. 11te Vers. Ved denne Anledning havde han tilstede i Kirken og hans Huus Hedemarkens Geistlighed samt flere Conditionerede, og d. 10de beværtede [han] saa mange som mueligt af Almuen samt d. 12te havde hos sig Sognets

[1]) Assessorernes særdeles fordelagtige Bedømmelser af Colletts Prøvevota findes blandt Kancelli-Indlæg i Rigsarkivet under $\frac{19}{8}$ 1791.

Digitized by Google

Fattige, 70 i Tallet, som han ligeledes beværtede og tillige uddelte til dem Penge«.

I de første Aar af sit Ægteskab boede Assessor Collett paa Gaarden Økern i Østre Aker, som han Vaaren 1794 havde kjøbt af Generalauditør Wessel for 9900 Rdl. Ved Overhofrettens Ophævelse og den samtidige Oprettelse af de norske Stiftsoverretter blev han udnævnt til Assessor i Christianssands Stiftsoverret, men fik ved kgl. Resolution af 19de Septbr. 1797 Tilsagn om ved indtræffende Ledighed i Christiania Stiftsoverret at indtræde i denne med Anciennetet »i Forhold til hans hidtil havte Plads i Overhofretten«. Det var ham nemlig en Velfærdssag at komme snart tilbage til Christiania Stift, hvortil han var knyttet ved Eiendommen Økern, men ikke mindre ved et længe næret Haab om at komme i Besiddelse af Fædrenegodset Buskerud. Hans Stedmoder sad imidlertid siden 1786 inde med denne Eiendom, som hun ønskede skulde gaa over til hendes Søn Christopher, og da hun i Slutningen af 1799 gjorde Mine til at ville overdrage Buskerud til ham, optraadte Assessoren med Paastand paa Gaarden som nærmeste Odelsmand. I April 1800 kom det ved hendes Svigersøns, daværende Foged Colletts Mægling til et offentligt Forlig mellem begge Parter, der endte denne uheldige Familietvist. Forliget gik ud paa, at Enken fra 14de April 1800 skulde fravige Buskerud til Fordel for sin Stedsøn, mod at denne skulde udbetale hende en aarlig Livrente paa 700 Rdl. Den 29de April s. A. fik han Skjøde paa Eiendommen med alle dens Herligheder, hvorom henvises til Side 169—70.

Heldigvis for ham blev der allerede i det følgende Aar en Assessorpost ledig i Christiania Stiftsoverret, og Collett reiste strax til Kjøbenhavn for at søge dette Embede, hvortil han ogsaa udnævntes d. 8de Januar 1802. I 1803, d. 24de Juni, blev det overdraget ham tillige at være Justitiarius i Christiania Politiret, d. 18de April 1806 fik han Titel af virkelig Justitsraad. og d. 11te Novbr. 1807 udnævntes han til Medlem af den i Anledning af Krigen oprettede Overadmiralitetsret i Christiania, som i 2den Instants skulde behandle Sager angaaende Opbringelsen af fremmede Fartøier. Tilsidst blev

Digitized by Google

han ved den norske Høiesterets Organisation af Interimsregjeringen d. 27de September 1814 udnævnt til Assessor i denne Ret. Aaret efter solgte han Gaarden Økern og tilflyttede det gamle Alunverk, der tilhørte det af hans yngste Halvbroder, Otto Collett, bestyrede Handelshus »Collett & Søn«.

Endskjønt Assessoren saaledes ved vigtige Embedsforretninger var bunden til en By, som laa henved 8 norske Mil fra Buskerud, fandt han dog Tid, som han havde Lyst, til personligt at forestaa ikke alene den store Landhusholdning og Sagbrugsdrift paa denne Gaard, men tillige en betydelig Bergverks- og Fabrikvirksomhed i Nærheden af Buskerud, navnlig paa Hassel Verk i Ekers Præstegjeld. I Retsferierne opholdt han sig stadig enten paa Buskerud eller Hassel Gaard, hvor han indrettede sig Familiebolig, men ogsaa til andre Tider af Aaret laa Assessoren jevnligen de Dage i Slutningen og Begyndelsen af Ugen, da der ikke holdtes Ret, paa den lange, bakkede Reise mellem Christiania og Buskerud.

Hassel Verk, som især lagde Beslag paa hans Tid, havde han d. 1ste Februar 1809 kjøbt af Frantz Neumann m. fl. for 150,000 Rdl. Det bestod i 1821 [1]) af en Marsovn og Stangjernshammer paa Gaarden Daler samt Manufakturverket »Fredriksminde« paa Gaarden Stensrud, med Puk- og Slemmemaskiner, en dobbelt Stangjernshammer, 6 Spigerhammere og en Kniphammer foruden andre Verksteder. Ligeledes hørte derunder en dobbelt Stangjernshammer ved Vestfossen. Malmen hentedes dels fra Arendal, dels fra Colletts egne Gruber i Verkets Omegn. Fra Hassel Verk leveredes grovere Jernvarer, som Spader, Øxer, Plougjern og andre Agerdyrkningsredskaber samt Spiger, Ovne, Gryder og andet Kjøkkentøi, hvis Godhed roses i en i 1814 trykt Indberetning fra vedkommende Klasse af Selskabet for Norges Vel [2]). — Paa Buskerud, hvortil der hørte Skattefrihed og andre Herligheder, større end dem, der vare indrømmede adelige Sædegaarde [3]), drev Collett et Teglverk

[1]) Ifølge Krafts Norges Beskr. 1. Udg. II. S. 371 o. flg. [2]) Budstikken for 1814 S. 76 og 282. [3]) Skattefriheden blev, nærmest i Anl. af Bestemmelsen i § 1 af Frdn. af $\frac{1}{10}$ 1802, frakjendt Buskeruds Eier ved Høiesteretsdom af $\frac{9}{11}$ 1836,

Digitized by Google

med Pottemageri samt et Møllebrug i Simoa. Under Hovedgaarden laa derhos Gaardene Sætersberg, Bakke og Braate og i Nærheden eiede han, foruden Hassel, tillige Gaardene Linderud, Rakkestad og Daler samt et Møllebrug under Hære og et Sagbrug under Ristvedt, begge i Eker.

Buskeruds Have og nærmeste Omegn udstyrede Eieren med Lystanlæg efter den Tids Smag og Fætteren John (Ullevold-) Colletts Exempel. Paa Bakaasen eller Jutulsbjerget tæt ved Gaarden var der flere saadanne Anlæg, hvorover der haves en udførlig Beskrivelse fra 1822 af Præsten H. P. S. Krag, der døde som Provst og Sognepræst til Eidsvold 1855. Fra »Philosophernes Grotte« med Mindestene for Aristoteles, Platon, Rousseau m. fl. kom man til »Trøndelagen«, hvor Sverres, Einar Tambeskjælvers, Tordenskjolds, Reins og Nordahl Bruns Navne vare indhuggede i Klippen, derfra til »de Elskendes Revere« med Indskrifter af Navne og Vers, derfra til »Digternes Revere« med Mindestene for berømte Digtere og Husvennen Provst Fr. Schmidt. Saa kom man til »Naturforskernes Revere«, til »Blomsterdalen« med Monumenter for Mariane og Kaja Collett samt Jonas Rein, gik derfra ad »Historikernes Gang« forbi et Ærestempel med den Indskrift: »tu ne cede malis, sed contra audentior ito,« til »Tina Jonas's Lund« (ɔ: Statsraadinde Collett), hvori fandtes en Urne for Assessorens Hustru osv. osv. Til »Udsigten« paa Toppen af Bakaasen hørte et »Inventarium«, bestaaende af et Haandbibliothek, en 3 Alen lang Kikkert, en Tønde til Martsøl, Piber og Tobak, Fjerboldspil m. m.

Som Medlem af Sogneselskaberne i Aker, Asker og Eker viste Collett sin Interesse for Landvæsenet ved at udsætte Præmier, bestaaende af Væverstole, Kjærrer og andre nyttige Redskaber for

altsaa efter Assessorens Død (Retstid. I, No. 51, jvfr. Saml. t. d. n. Folks Sprog og Historie, VI, S. 245). — Korntienden til de under Gaarden liggende Kirker Heggen, Nykirke og Snarum, udgjorde i 1821 185 Tdr., og desuden hørte til Kirkerne 2 Sk℔ 6 L℔ Jordegods med Bygsel. Nogle Aar før sin Død forbrød Collett Eiendomsretten til disse Kirker (og deres Gods), fordi han ikke havde vedligeholdt dem i forsvarlig Stand. De tilfaldt derpaa Menigheden, jvfr. Lov af $\frac{24}{4}$ 1818, Høiesteretsdom af $\frac{6}{12}$ 1828 og »Alm. Norsk Maanedsskr.« III, S. 318.

Digitized by Google

smuk Væv og vakkert Spind[1]). Den 29de Decbr. 1809 var han blandt Stifterne af »Selskabet for Norges Vel«. — I August 1814 valgtes han med Provst Fr. Schmidt og Jørgen v. Cappelen Omsted til Udsending fra Eker for Overrækkelsen af frivillige Gaver fra Distriktet til Kong Christian Frederik. Ligeledes var han delegeret fra Buskeruds Fogderi ved Carl Johans Kroning i Trondhjem 1818 og blev paa Kroningsdagen d. 7de Septbr. udnævnt til Ridder af Nordstjerne-Ordenen.

Stor Fortjeneste har Assessor Collett indlagt sig ved i Aaret 1811 at skjænke til Universitetet det Bibliothek, han ved sin Død maatte efterlade sig, med Undtagelse af de juridiske, teknologiske og økonomiske Bøger, som efter en senere Bestemmelse[2]) skulde forblive paa Buskerud til Benyttelse ved Udlaan under Bestyrelse af Gaardens Eier med Tilsyn af den residerende Kapellan til Modum. Ved hans Død kom Universitets-Bibliotheket paa denne Maade i Besiddelse af en i flere Retninger fortrinlig Bogsamling paa 3168 Bind.

Paa sine gamle Dage led han af Døvhed i en Grad, som gjorde ham uskikket til at være Dommer, og da der i »Morgenbladet« var udtalt Misnøie hermed og tillige anket over hans mange Processer og Forsømmelser af Retten ved Reiser til Buskerud, uden at han efter befalet Sagsanlæg[3]) kunde faa Forfatteren dømt, fik han paa Ansøgning d. 27de Januar 1830 Afsked fra Høiesteret. Han havde da været Overdommer i 39 Aar og havde i 1827 og 1828 i nogen Tid forrettet som Høiesterets-Justitiarius under dette Embedes Ledighed. Ved Afskeden var der tilstaaet ham $\frac{2}{3}$ af Gagen i Pension (1333 Spd. 40 β), men Storthinget i 1833 bestemte med 55 mod 39 Stemmer, at Pension ikke skulde bevilges[4]). Tre Aar

[1]) Neumann: »Norske Landvæsens-Saml.« I, 1809, S. 338 og 389; »Budstikken« V, S. 110—11 og 486. [2]) Kgl. Konfirmation af $\frac{17}{9}$ 1840. [3]) Ved kgl. Res. af $\frac{8}{2}$ 1829 fik han beneficium processus gratuiti med fri Sagfører for at drage Vedkommende til Ansvar for de mod ham i Morgenbladet No. 353 for 1828 fremførte Beskyldninger; se Morgenbl. for 1827 No. 278 og 1828 No. 276 og 296 samt Statsr. J. H. Vogts »Optegnelser om sit Liv« etc., Chria. 1871, S. 95. [4]) Storth. Forh. 1833, VII, S. 130 og Storth. Efterr. 1814—33, III, S. 418 og 427.

Digitized by Google

derefter døde han paa Buskerud d. 27de Juli 1836. Denne Gaard overtoges derpaa af hans Søn John Collett, medens Hassel Verk i November 1837 solgtes af Boet til Tyskeren C. W. Bennecke og Medinteressenter for omtr. 77,000 Spd. — Assessor Colletts Enke vedblev at bo paa Buskerud, hvor hun døde d. 7de December 1857, over 80 Aar gammel. Ægtefællerne havde havt 11 Børn, hvoraf 5 Sønner og 4 Døtre overlevede Forældrene, medens 2 Døtre døde som smaa.

---

2. Anne Cathrine Collett, gift med Kjøbmand Peter Nicolai Arbo.

Peter Colletts og Maren Kirstine Holmboes eneste Datter, Anne Cathrine, kaldet Trine, fødtes paa Forældrenes Eiendom Buskerud d. 19de Februar 1768. Hendes Fødsel kostede Moderen Livet. I meget ung Alder blev hun forlovet med den endnu yngre Peter Nicolai Arbo, som var født paa Strømsø d. 6te Novbr. 1768 og Søn af den rige Trælasthandler Johannes Arbo og dennes 2den Hustru Anne Cathrine Frisenberg. Det unge Pars Bryllup stod paa Buskerud d. 5te October 1788.

P. N. Arbo var i mange Aar sin Faders Associé i Firmaet »Johannes Arbo & Søn«, som ved Siden af Trælastforretninger drev en Reberbane paa Strømsø. Han eiede bl. a. den tæt ved Drammen beliggende smukke Gaard, Gulskoven, hvis Hovedbygning er opført af ham. Fra 1ste Novbr. 1802 drev han Forretningerne i eget Navn, men flyttede omtrent 1808 ned og bosatte sig som Grosserer i Kjøbenhavn, hvorefter han solgte de fleste af sine norske Eiendomme og deriblandt Gulskoven, som imidlertid paa Grund af manglende Betaling kom tilbage til sin forrige Eier og fremdeles er i hans Families Besiddelse.

I Kjøbenhavn, hvor han drev store Forretninger og betydeligt forøgede sin allerede iforveien anselige Formue, kjøbte han og tilflyttede en prægtig Gaard ved Holmens Kanal. Om Sommeren

Digitized by Google

boede han afvexlende paa sine Eiendomme Aldershvile, et Par Mil nordenfor Kjøbenhavn, og Sanssouci, tæt udenfor Byen. I 1823 kjøbte han endvidere af v. Scholten for omtrent 65,000 Rdl., den i Præstø Amt i Syd-Sjælland beliggende Herregaard, Lundbygaard, og et Par Aar senere kjøbte han efter Sekretær Petersen for omtr. 62,000 Rdl. Godset Oremandsgaard, ligeledes i Præstø Amt.

Da Ægteskabet var barnløst, oprettede Ægtefællerne reciprokt Testament, hvorefter den længstlevende skulde faa hele Formuen, og da Arbo i Kjøbenhavn d. 16de Septbr. 1827 afgik ved Døden, gik Boet som en Følge heraf udelt over til hans Enke.

Fru Arbo solgte Aldershvile[1]) og Sanssouci samt Gaarden i Byen og bosatte sig for bestandigt paa Lundbygaard, hvor hun døde d. 27de Januar 1846. Hendes Eftermæle er ligesaa sandt som smukt udtrykt i den Ligtale, Sognepræst til Hammer og Lundby, senere Biskop Jørgen Hjort Lautrup ved Begravelsen d. 6te Febr. 1846 holdt over hende, den »elskelige Gamle, med det barnlige Sind og varme Hjerte, som under Alt bevarede sin ungdommelige Friskhed. Hendes Livs Maal var at leve i Kjærlighed, at virke i Kjærlighed, at hæve sin Aand i Kjærlighed til Ham, fra hvem al Kjærlighed har sin Udgang . . . Barnløs synker hun i sin Grav, men alligevel har hun været Moder for saa Mangfoldige, Moder i Tanke, i Følelse, i Gjerning . . . Hun levede stedse under heldige ydre Livsvilkaar, velsignet med jordisk Overflod; men hun kjendte ikke Forskjellen mellem Rig og Fattig, uden naar den Sidstes Kaar kunde frembyde hende Leilighed til at øve sin rastløse Goddædighed. Og hvo af os Alle kjendte ikke denne? Hvo af os har ikke modtaget Prøver derpaa under forskjellige Skikkelser? . . . Og dog var der Een, som ikke kjendte den, og dette var hende selv — hun fra hvem den udgik. Men naar dette Vidnesbyrd lyder over hendes Kiste, da skal det ikke være et søgt Spil med Ord, men et Udtryk for, hvad der hos hende havde sin fulde Sandhed og Tilstedeværelse; thi Ydmygheden var hos hende saa stor, at hun intet af Fortjenstligt kunde finde ved de Kjærlighedens Gjerninger hun øvede . . .« (Lautrups »Gravtaler«, Kjøbenhavn 1858, Side 20—25).

I Testament af 20de Septbr. 1844 havde Fru Arbo bestemt, at

[1]) Solgt ved Auktion $\frac{12}{9}$ 1844 til Proprietær G. F. F. Smith for 56,500 Rdl.

Digitized by Google

Lundbygaard og Oremandsgaard med Besætning og Avlsinventarium skulde tilbydes hendes Brodersønner, Kvæstor ved det norske Universitet Bernt Anker Collett og Sekretær i Udenrigskabinettet i Stockholm Peter Collett for en Kjøbesum af 134,000 Rdl. for hver, og efterat disse havde erklæret sig villige til at overtage Eiendommene for denne Pris, fik de dem tilskjødet af Boet d. 19de og 21de Septbr. 1848. Fremdeles var ved Testamentet oprettet følgende milde Stiftelser: et Legat paa 4000 Rdl. for Lundbygaards Godses syge og fattige, et Legat paa 1000 Rdl. for Oremandsgaards syge og fattige, to Legater paa 1500 og 500 Rdl til Skolevæsenets Fremme paa disse Godser og 5000 Rdl. for trængende af Arbeidsklassen, især Søfolk, paa Strømsø. Til sin egen Familie havde Fru Arbo testamenteret Penge og Løsøre til en Værdi af 89,729 Rdl., den Arbo'ske Slægt fik i Legater 88,782 Rdl., og forskjellige andre fik tilsammen 15,135 Rdl. Totalbeløbet af Legater var 205,646 Rdl., og Boets samlede Netto-Beholdning (ɔ: Formuen efter Fradrag af »Gjæld, Udgift og Besvær«) udgjorde d. 31te Decbr. 1852 548,813 Rdl., hvoraf der efter Fradrag af Arveafgifter og Legater m. m. blev tilovers til Deling mellem den afdødes Intestatarvinger 167,674 Rdl.

---

3. Bergraad Christian Ancher Collett og Hustru Anna Karine Bie.

Christian Ancher Collett, ældste Søn af Peter Collett til Buskerud og hans 2den Hustru Johanne Henriche Ancher fødtes paa Buskerud d. 30te April 1771 og blev opkaldt efter sin Moders Farbroder, Bernt Ankers Fader, titulær Justitsraad Christian Ancher, hos hvem Moderen var opdragen.

Efter privat Undervisning i Hjemmet blev han d. 1ste Octbr. 1786 indskreven ved Kongsbergs Bergseminarium, som dengang begyndte sin Virksomhed[1]), og da han var færdig med sin Uddan-

[1]) Høsten 1786 antoges 11 Elever, hvilket var Seminariets største Besøg; i de følgende Aar indtil 1806 findes ialt kun indskreven 17 Personer (Meddelt af Professor L. Daae).

Digitized by Google

nelse der og havde taget Bergexamen, søgte og fik han ved kgl. Resolution af 27de Mai 1795 et Stipendium paa 400 Rdl. for under en toaarig Reise i Sverige og Tyskland at sætte sig ind i Driften ved fremmede Bergverker. I 1797 forøgedes Stipendiet først med 200 og senere yderligere med 250 Rdl., idet Reisen tillodes forlænget med 6 Maaneder. Efter sin Hjemkomst afgav han om Opholdet ved Verkerne i Falun, Eskilstuna og flere svenske Bergverker fra September 1795 til December 1796 Indberetninger med omhyggeligt udførte Tegninger, der findes i Universitetsbibliothekets Manuskriptsamling. Under Reisen havde han gjort Indkjøb af en Mængde Modeller og Fabrikater, som det offentlige i 1798 afkjøbte ham for 709 Rdl., dog saaledes, at han skulde faa beholde dem til Brug ved sine Studier. Omtrent samtidigt, d. 21de Marts 1798, fik han »Navn af Bergmester«, men uden Bergembede, da der ikke var nogen saadant ledigt.

Henimod Slutningen af 1799 tog han privat Ansættelse som Bestyrer af Bolvigs Jernverk ved Skiensfjorden, tilhørende Kammerherre Severin Løvenskiold, og efterat han d. 13de December s. A. havde havt Bryllup paa Kongsberg med Anna Karine Bie, født i Elverum d. 7de Mai 1775 og Datter af Overfører ved Kongsbergs Sølvverk Tharald Ross Bie og Martha Maria Flüg, bosatte han sig i Begyndelsen af Aaret 1800 paa Gaarden Vold tæt ved Bolvigs Jernverk, som han derefter bestyrede for Eieren i 12—13 Aar. Ved kgl. Resolution af 23de Juli 1800 var der imidlertid tillagt ham en aarlig Gage af 700 Rdl. af Kongens Kasse, hvorved Forudsætningen var, at han, naar den paatænkte nye Berganordning udkom, skulde tage Ansættelse som Bergmester med fast reguleret Gage.

Den nye Berganordning udkom Sommeren 1812, og kort efter blev Collett paa Forslag af Bergkontoret, der erklærede, at han var det bekjendt som en »udmærket duelig Mand i sit Fag«, d. 8de August udnævnt til Bergmester i vestre søndenfjeldske Distrikt, der indbefattede Christianssands Stift, Grevskaberne og hele Bratsbergs Amt. Den 7de Septbr. 1812 fik han derhos Titel af Bergraad. I

Digitized by Google

Rentekammerets Indstilling om Bergmesterposten var anført, at Collett uden Hinder for sin offentlige Ansættelse vilde kunde vedblive som Bestyrer af Bolvigs Jernverk, men denne Forening af Stillinger har formodentlig ikke kunnet praktiseres. Han forlod Bolvig og flyttede med sin Familie ind til Christiania, hvor han i Begyndelsen boede paa Alunverket, men siden paa Søndre Taasen i Aker, som han i 4 Aar bygslede og d. 24de Septbr. 1816 kjøbte af sin Kusine Martine Collett, Enke efter John Collett paa Ullevold. Paa Taasen opførte han den nuværende Hovedbygning.

I de Aar, som fulgte efter Bosættelsen i Christiania, blev hans Erfaring i Bergvæsenet og navnlig hans Kjendskab til Grubedriften paa Kongsberg stærkt benyttet i offentlige Kommissioner, nedsatte til Udarbeidelse af Planer for Landets Bergverksdrift. Hans Navn er derigjennem hæderligt knyttet til den i sit endelige Resultat saa overordentligt heldige Reform i Kongsbergs Sølvverks Drift.

I 1805 havde Statsstyrelsen, træt af en Drift, hvis Vildfarelser havde kostet saa mange Penge, nedlagt Sølvverket. Ti Aar senere reiste den norske Regjering Spørgsmaal om Driftens Gjenoptagelse og overdrog d. 19de Mai 1815 Oberbergamtsassessor Henckel, Bergraad Collett og Bergmestrene Baumann og Steenstrup (Colletts Svoger) at anstille Undersøgelser om Muligheden af ved en bedre Orden og kraftigere Bestyrelse end i tidligere Dage at drive Sølvverket uden Tab. Denne Kommission kom til den Slutning, at Verket burde optages paany, og i Overensstemmelse med det af Kommissionen udarbeidede Udkast til en Driftsplan bevilgede Storthinget i December 1815 et Beløb til Driftens Paabegyndelse. Fremdeles besluttede Storthinget at overdrage 3 bergkyndige Mænd at lægge Plan til Verkets fremtidige Benyttelse og valgte dertil (d. 22de Juni 1816) Bergraad Collett, Jernverkseier

Digitized by Google

Jac. Aall og den nye Sølvverksdirektør Baumann. Grubedriften begyndte strax efter den af Bergkommissionen lagte Plan, som væsentlig gik ud paa Gjenoptagelse af Armen Grube og Gjennembrud af Kronprinds Frederiks Stoll; derpaa skulde følge Lænsning af Gruben Gottes Hülfe in der Noth og Undersøgelse af Feltet mellem denne og Kongens Grube. Ideen til denne Plan skyldtes efter Aalls Erklæring[1]) Direktør Baumann; men ogsaa Bergraad Collett, «som fra Barnsbeen har været bekjendt med Sølvværkets Grubedrift og siden opoffret sit hele Liv til Bjergmandsvæsen«, tillægges af Aall en stor Andel i Udkastet til den nye Bergmandsdrift paa Kongsberg. »Som kyndig og erfaren Bergmand — siger Aall — indsaae han strax Planens Hensigtsmæssighed og deelte sin Medcollegas haabefulde Anskuelser; med den ham egne Sindighed og Tact for Arbeider af den Art anbefalede han en til Statens Kræfter svarende Udførelse deraf, og disse 2de kyndige Bergmænds harmonerende Anskuelser maatte lede upartiske — skjønt mindre kyndige — Dommere til at fatte en gunstig Fordom for Planen selv og styrke dens hensigtsmæssige Udførelse«[2]). Paa Verksdriften tyngede imidlertid flere kostbare og Sølvverket egentlig uvedkommende Indretninger (Jernverk, Manufaktur og Vaabenfabrik), og da et afgjort gunstigt Resultat af den forsøgsvis begyndte Drift endnu lod vente paa sig og denne derhos krævede betydelige Tilskud udover de bevilgede Summer, besluttede Storthinget i 1821, at det skulde overdrages Collett, Aall og Baumann at udarbeide en Plan for Sølvverkets Bestyrelse og »tilveiebringe forskjellige Oplysninger om dets Forhold og Indretninger m. m.« Herom afgav Kommissionen i 1823 og 1824 Forslag, hvori de fastholdt Hensigtsmæssigheden af den Plan, hvorefter Sølvverket hidtil var drevet, og foreslog, at den skulde udføres videre. Fremdeles anbefalede de, at Vaabenfabrikken paa Kongsberg skulde bibeholdes, men at det derværende Jernverk og Sagbrug samt Uld- og Linnedmanufakturet skulde sælges. Endelig afgav Kommissionen

[1]) Alm. Norsk Maanedsskr. II, S. 161—204 og »Nutid og Fortid« II, Hefte 1, S. 22—24. [2]) 2det Hefte af Aalls »Nutid og Fortid« er af Forf. tilegnet hans »kjære Ven og Collega«, Bergraad Collett, som i Fortalen (dat. $\frac{1}{11}$ 1832) omtales med stor Agtelse og Hengivenhed.

Digitized by Google

Forslag til Lettelse af Byrden ved Pensions- og Fattigvæsenet paa Kongsberg. Det sidste Forslag bifaldtes ikke af Storthinget, men de øvrige vedtoges, og Sølvverkets Drift efter denne Plan gav fra Begyndelsen af 1830 saa rigt Udbytte, at Verket, som af Storthinget i 1827 var besluttet solgt, reddedes for Staten (se foran S. 272).

Ogsaa i andre Bergkommissioner blev Collett benyttet. Den 1ste Decbr. 1815 besluttede Storthinget, at de samme 3 bergkyndige Mænd, som fik det Hverv at lægge Plan for Sølvverkets Drift, i Forening med den af Rigsforsamlingen paa Eidsvold nedsatte faste Lovkommitté skulde gjøre Udkast til en ny Berganordning og undersøge Bergverkernes specielle Privilegier. Den saaledes forstærkede Lovkommitté indleverede i 1818 Udkast til Lov om Bergverkerne (med Undtagelse af Sølvverket), men der gik en Aarrække hen, inden nogen Berglov kom istand. Ved kgl. Resolution af 1ste Juli 1817 blev det endvidere paalagt ham, Baumann og 3 Universitetslærere at udarbeide Forslag til Bergvidenskabens Studium ved Universitetet og Bergverkerne paa Kongsberg. Det af denne Kommitté afgivne Forslag ligger til Grund for Reglementet om Bergexamen af 1ste Marts 1819.

Collett var ved Siden heraf Finants-Departementets faste Konsulent i Bergverksanliggender, og ved kgl. Resolution af 12te Decbr. 1816 paalagdes det ham ligeledes at overtage Forretningerne som Regjeringens bygningskyndige Assistent ved Spørgsmaal om »offentlige Bygninger og Anlæg«. Han var ogsaa med at give Stødet til Oprettelsen af den norske Tegneskole. Savnet af en offentlig Dannelsesanstalt, hvor Mænd, som havde Kunstsands, kunde faa Undervisning i Tegnekunsten, foranledigede i 1818 Generalmajor Aubert, Bergraad Collett, Kaptein Munch og Brigadeauditør Linstow til at udarbeide og afgive Forslag om Stiftelse af en Tegneskole i Christiania. Regjeringen fandt dog, at Staten ikke havde Raad til at anvende saa meget, som var beregnet til en fuldstændig Skole af dette Slags, men anmodede Forslagsstillerne om at gjøre Udkast til Oprettelse af en Elementærklasse for en saadan Skole, og da Forslag derom var afgivet, blev denne Klasse besluttet oprettet fra Nytaar

Digitized by Google

1819. Skolens Bestyrelse overdroges Forslagsstillerne og Kobberstikker Grosch, hvorefter Klassen traadte i Virksomhed med ikke mindre end 70 Lærlinger. Allerede samme Aar udvidedes Skolen med en Bergklasse, og fra 1820 arbeidedes med alle de normerede 4 Klasser og 120 Elever[1]).

Bergraad Collett var i mange Aar Medlem af Direktionen i »Selskabet for Norges Vel«[2]). I 1825 udnævntes han til Ridder af Nordstjerne-Ordenen, og sidst i Novbr. 1831 konstitueredes han som Direktør ved Kongsbergs Sølvverk efter Baumann, under hvis Sygdom han allerede tidligere havde vikarieret. I denne Stilling døde han paa Kongsberg d. 10de Januar 1833. Hans Hustru, med hvem han havde havt 1 Søn og 4 Døtre, hvoraf en Datter døde i sin Barndom, overlevede ham i 23 Aar og afgik d. 3die Febr. 1856 ved Døden i Bergen i sin Svigersøns, Biskop Kjerschows Hus, næsten 81 Aar gammel.

---

4. Premierløitnant Christopher Collett og Hustru Anne Cathrine Elisabeth Arbo.

Peter Colletts og Johanne Henriche Anchers Søn Christopher fødtes paa Faderens Eiendom Buskerud d. 30te October 1773 og blev opkaldt efter sin Morfader, Provst og Sognepræst til Ringsaker Christopher Ancher. Den 22de Juni 1792 blev han Kornet à la suite ved det akershusiske Dragonregiment og stod i mange Aar som saadan uden at indtræde i aktiv Tjeneste, da Moderen havde udseet ham til efter hende at overtage Buskerud Gaard, som han ogsaa drev i nogen Tid, indtil Halvbroderen, Assessor Peter Collett gjorde sit Odelskrav gjældende og i Aaret 1800 fik sig Gaarden

---

[1]) Se Budstikken, 2. R., 2. Aarg. 1820, S. 37—43. [2]) I 1816 Formand i Klassen for Berg- og Skovvæsen, i 1822 Medlem af Bestyrelsen i samme Klasse og i 1823 do. do. i Klassen for Industri og Handel.

Digitized by Google

overdraget. Han bestemte sig derefter til at søge sig i Nummer i Militæretaten, fik d. 19de Febr. 1802 Karakter af Sekondløitnant, udnævntes d. 18de Marts 1803 til virkelig Sekondløitnant ved Dragonerne og forfremmedes d. 26de Marts 1808 til Premierløitnant. Siden blev han konstitueret Magasinforvalter i Drammen, hvor han i 1812 var med at stifte »Sogneselskabet for Drammens By«, der stod i Forbindelse med »Selskabet for Norges Vel« og virkede i de samme almennyttige Øiemed som dette. I Sogneselskabet var han fra dets Oprettelse Medlem af Bestyrelsen.

I Slutningen af 1802 blev han i Skouger Præstegjeld ved Drammen gift med Anne Cathrine Elisabeth Arbo, en Kusine af Løitnant Colletts Svoger, Peter Nicolai Arbo. Hun var født paa Gaarden Solum i Nærheden af Drammen d. 17 Septbr. 1775 og Datter af Borger og Skibskaptein i denne By Herman Arbo og Anne Cathrine Schiørbeck. Colletts havde 5 Børn, alle Sønner, af hvilke kun en, Christian Collett, blev voxen.

Christopher Collett døde d. 17de Decbr. 1815 i Christiania, hvor han var reist ind for at konsulere Lægerne, og blev bisat i det Collettske Gravkapel ved Vor Frelsers Kirke. Hans Enke døde d. 1ste November 1833 under et Besøg hos sin Svigerinde, Fru Arbo paa Lundbygaard i Sjælland.

---

5. Kommitteret i Toldkammeret, Justitsraad John Collett og Hustru Marie Christiane Rosen.

Peter Colletts og Johanne Henriche Anchers tredie Søn, John, fødtes paa Faderens Eiendom Buskerud d. 22de December 1774. Efterat have studeret Lovkyndighed ved Kjøbenhavns Universitet tog han der d. 30te Januar 1793 dansk juridisk Examen med Karakteren »Bekvem«. I 1797 blev han Kopist i det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammers søndenfjeldske Kontor, udnævntes d. 19de Novbr. 1800 til Fuldmægtig i Kammerets vestindiske Kon-

Digitized by Google

tor og blev der Renteskriver (ɔ: Kontorchef) d. 5te Juni 1809. Den 5te Decbr. 1812 fik han Titel af Kammerraad, blev samme Aar Medlem af »Controlcommissionen for Handel med forbudne Varer«, udnævntes d. 10de Decbr. 1817 til virkelig Justitsraad og blev i 1823 Kommitteret i det forenede Generaltoldkammer og Kommercekollegium.

Den 3die Marts 1818 ægtede han i Kjøbenhavn Marie Christiane Rosen, som da var i Huset hos hans Svoger, Kjøbmand i samme By Peter Nicolai Arbo. Hun var født i Ebeltoft i Jylland d. 30te April 1796 og Datter af Toldinspektør i Nykjøbing paa Falster Christian Rosen og Elisabeth Kirstine Sletting. Efter 6 Aars Ægteskab, hvori der fødtes ham 1 Søn og 2 Døtre, døde Justitsraad Collett i Kjøbenhavn d. 29de Septbr. 1824, »hædret som Embedsmand og Borger, savnet som Mand og Fader«, — saa staar der paa det Marmor-Mindesmærke, der er reist ham paa Frue Kirkes Assistentskirkegaard.

Hans Enke blev i Kjøbenhavn d. 28de Juli 1828 gift med Overlærer ved Drammens Latin- og Realskole Christian Fredrik Arbo, født paa Eker d. 12te April 1791, Søn af Kjøbmand, senere Forvalter paa Borregaard ved Sarpsborg Peter Wølner Arbo og Lovise Irgens. I dette 2det Ægteskab havde hun 5 Børn, 3 Sønner og 2 Døtre.[1]) Da hendes Søn af 1ste Ægteskab, Ministerresident i Constantinopel Peter Collett i 1860 var afgaaet ved

[1]) 1) Jenny Arbo, f. $\frac{10}{1}$ 1830; 2) Peter Nicolai Arbo, Historiemaler, R. V. O., R. Ø. Jernkr. O., f. $\frac{18}{8}$ 1831, * 1882 Eliza Thomas; 3) Christiane Louise Arbo, f. $\frac{9}{4}$ 1833, * Trælasthandler i Drammen, Cand. jur. Sven Adolf Solberg, Storth.repræsentant for Drammen 1880; 4) Thorvald Eugen. f. $\frac{19}{7}$ 1835, † $\frac{15}{7}$ 1836; 5) Carl Oscar Eugen Arbo, Korpslæge, R. V. O., f. $\frac{17}{8}$ 1837, * $\frac{16}{8}$ 1868 Jenny Mathilde Pram Kaurin, f. $\frac{30}{9}$ 1845.

Digitized by Google

Døden, skjænkede hun og Overlærer Arbo til Minde om ham et Legat paa 2000 Spd. til Drammens Latin- og Realskole, hvor denne Søn havde faaet sin Skoledannelse. Den 13de Juni 1860 tog Arbo Afsked som Overlærer fra Aarets Udgang at regne og døde paa sin Eiendom Gulskoven ved Drammen d. 21de Aug. 1868. Hans Enke lever endnu i høi Alder paa denne Gaard.

---

6. Karen Magdalene Collett, gift med Overførster, Kaptein Cæsar Læsar Boeck.

Den ældste af Peter Colletts og Johanne Henriche Anchers tre Døtre, Karen Magdalene (kaldet Kaja), fødtes paa Buskerud Gaard d. 25de April 1776. Hun saa meget godt ud, og hendes livlige og elskværdige Personlighed roses af alle, som kom i Berøring med hende; se f. Ex. de Side 175—76 omtalte Breve. — Den 4de Octbr. 1795 blev hun paa Modum gift med Cæsar Læsar von Boeck, en dansk Artillerioffícier, som nogle Aar iforveien var kommen op til Kongsberg for at optage Karter over Sølvverket. Efter 5 Aars Ægteskab, hvori der fødtes 4 Børn, 3 Sønner og Datter, døde hun paa Kongsberg d. 17de Novbr. 1800, kun 24 Aar gammel. Af Børnene døde 3 som smaa — 1) Henrich, f. 1796, død 1799; 2) Peter, f. 1797, død 1797; 3) Christiane, død samme Dag som Moderen — og kun en Søn voxede op, nemlig Christian Peter Bianco Boeck, f. 1798, død som Professor i Medicin ved Christianias Universitet 1877. Han blev gift med sin Kusine Elisabeth Collett, en Datter af Statsraad Collett (se Stamtavlen i Tillægget).

Cæsar Boeck, hvis Familie skal skrive sig fra Flandern, var født i Fredericia d. 13de Mai 1766 og Søn af Premiermajor ved det jydske Dragonregiment Mathias v. Boeck og Dominica Susanna Bianco. Efter i 1789, d. 22de Mai, at være bleven Løitnant i Artilleriet beskikkedes han ved kgl. Resolution af 6te Juli 1791 til at

Digitized by Google

foretage trigonometriske og geografiske Opmaalinger og udarbeide detaljerede Karter over Kongsbergs Sølvverks Omkreds og Gruber. Dette vidtløftige Kartarbeide var endnu ikke færdigt, da hans Permission som Officier i Slutningen af 1795 var udløben, og for at fuldføre sit Hverv søgte han derfor Afsked af Militærtjenesten og Ansættelse som Skiktmester ved Sølvverket. Ved Afskeden som Officier d. 22de Januar 1796 fik han Kapteins Titel og Rang. I det følgende Aar blev han færdig med sine Maalinger, og nogen Tid derefter konstitueredes han som Overførster ved Kongsbergs Sølvverk, i hvilket Embede han modtog fast Ansættelse d. 13de Novbr. 1799. I Aaret 1800 foretog han paa offentlig Bekostning en Reise for at undersøge Forstvæsenet i Danmark og Tyskland, og hjemkommen derfra optog han ved Siden af Bestyrelsen af Sølvverkets Skovvæsen paany sit kartografiske Arbeide, som han fuldførte og indleverede i 1804. I Slutningen af 1806 blev han Medlem af Direktionen for det offentlige Fattigvæsen paa Kongsberg.

Boeck giftede sig atter i 1803 med Gunhild Andrine Børresen, født d. 10de Febr. 1784, død d. 16de Febr. 1804, Datter af Skibsreder i Drammen Lars Børresen og Karen Robsahm. I 1804 indgik han nyt Ægteskab med Anne Cathr. Margr. Peckel, født 11te Mai 1786, død 19de Decbr. 1808, Datter af Apotheker paa Kongsberg Frantz Peckel og Christiane Sophie Rogstad, og Aaret efter sin 3die Hustrus tidlige Død blev han 4de Gang gift med Enken efter Kjøbmand Henrik Bjørn i Kragerø, Ingeborg Cathrine Blehr, født 24de April 1773, død 15de Januar 1827, Datter af Kjøbmand Bengt Blehr og Marie Dorothea Hedevig Hichmann.[1])

---

[1]) Hans Børn i disse Ægteskaber vare: 1[2]) Andreas B., Sognepr. til Hjørendfjord (entled. med Vartpenge $\frac{28}{9}$ 1843), f. $\frac{24}{1}$ 1804, † 1876, * Julie Christiane Bryn, f. $\frac{11}{10}$ 1812, † $\frac{10}{12}$ 1842, D. af Byfoged og Sorenskriver Thomas B. og Susanna Lind (2 S. og 1 D.); 2[3]) Carl B., f. 1805. † 1806; 3[3]) Frantz August B., Kjøbmand, senere Kasserer ved Chria. Gasverk, f. $\frac{21}{11}$ 1806; 4[3]) Cæsar B., Skibsreder i Drammen, f. $\frac{24}{12}$ 1807, * $\frac{24}{12}$ 1841 Ellen Petronelle Holter, f. $\frac{31}{8}$ 1819, D. af Overtoldbetjent Iver H. og Wilhelmine Rode (1 S. og 1 D.); 5[3]) Carl Wilhelm B., Professor i Medicin ved Univ. (Afsked $\frac{18}{10}$ 1869), K. St. O. O.,

Digitized by Google

Den 1ste Mai 1810 tog Boeck Afsked som Overførster og flyttede til sin Hustrus Hjemsted Kragerø, hvor han nedsatte sig som Trælasthandler. Det var det samme Aar, hvori Selskabet for Norges Vel begyndte sin Virksomhed og fra Christiania gav Stødet til Oprettelsen af en Mængde lokale Foreninger, der ligesom Hovedselskabet arbeidede for Udbredelsen af Vindskibelighed og almennyttige Foretagender i det hele. Med sine flersidige Kundskaber var Boeck særligt skikket til at organisere og forestaa saadanne Foreninger, og strax efter Ankomsten til Kragerø begyndte han at virke i denne gavnlige Retning. Han var saaledes Formand i Distriktskommissionen for Kragerø under Selskabet for Norges Vel ligefra denne Kommissions Oprettelse i første Halvdel af 1810, og ligeledes var han Formand i to Foreninger, som i mindre Kredse arbeidede væsentligt til samme Maal som det nævnte større Selskab, med hvem de stode i Forbindelse, nemlig »Sogne-Selskabet for Sandøkedal« og «Selskabet for Kragerø By's Vel», i hvis Stiftelse han deltog d. 12te Septbr. 1810. Aaret derefter gav han 1000 Spd. i Sølv til det norske Universitets Oprettelse. Da der ved kgl. Resolution af 28de Novbr. 1816 anordnedes Kommissioner i Kjøbstæderne til at afgive Forslag, sigtende til Handelens, Haandverkets og Søfartens Opkomst, blev han Medlem af Kommissionen for Kragerø.

Fra denne By mødte han som Repræsentant paa Storthinget i 1818, hvor han hørte til de Medlemmer, som bleve allermest benyttede i de af Forsamlingen nedsatte specielle Udvalg for Sagernes forberedende Behandling. Han blev nemlig indvalgt i ikke mindre end 19 saadanne Kommitteer. Samme Aar var han blandt Storthingets deputerede ved Kong Carl Johans Kroning i Trondhjem, i hvilken Anledning han d. 7de Septbr. 1818 udnævntes til Ridder af

---

R. Æ. L., f. $\frac{15}{12}$ 1808, † $\frac{31}{9}$ 1875, * $\frac{17}{10}$ 1832 Louise Christence Heuch Barth, f. $\frac{29}{11}$ 1804, † $\frac{31}{9}$ 1882, D. af Skibsfører i Kragerø Abraham Bøckmann B. og Anne Marie Møller (1 S. og 2 D. voxne); 6[4]) Herman Fredrik B., f. og † 1810; 7[4]) Caroline B., f. $\frac{14}{10}$ 1811, † $\frac{27}{8}$ 1879, * $\frac{29}{8}$ 1833 Daniel Bremer Juell, f. $\frac{1}{1}$ 1808, † som Biskop over Tromsø Stift $\frac{26}{5}$ 1855, Søn af Sorenskriver Ole J. og Caroline Cathrine Bremer (2 Døtre).

Digitized by Google

Nordstjerne-Ordenen. Ogsaa i 1824 og 1830 mødte Boeck paa Storthinget som Repræsentant for Kragerø og Risør. Paa det første af disse Thing var han Medlem af Militærkommitteen og Kommitteen for Berg- og Skovvæsenet, paa det andet Medlem af Kommitteen for Næringsveiene. I Mai 1832 konstitueredes han som Medlem af Hovedmatrikulerings-Kommissionen, men under sit Ophold i Christiania i den Anledning døde han d. 16de Juni 1832.

---

7. Maren Christine Collett,

Datter af Peter Collett og Johanne Henriche Ancher, blev gift med sin Fætter Jonas Collett, Statsraad, hvortil henvises, Side 258 og 289.

---

8. Mathia Bernhardine Collett, gift med Sølvverksdirektør Poul Steenstrup.

Den yngste af Peter Colletts og Johanne Henriche Anchers Døtre, Mathia Bernhardine, fødtes under Forældrenes midlertidige Ophold paa Strømsø d. 13de Januar 1779 og blev opkaldt efter sin Faster, Mathia Collett og hendes Mand, Kammerherre Bernt Anker, Johanne Henriche Anchers Fætter. Efter Faderens Død var hun en Tid i Huset hos Bernt Anker, efter hvem hun fik et Legat paa 4000 Rdl.

Den 26de October 1806 blev hun paa Kongsberg, hvor Moderen da var bosat, gift med daværende Bergkandidat Poul Steenstrup, Søn af Proprietær og Landvæsenskommissær i Jylland Hans Severin Steenstrup og Charlotte Sophie Resen, hvis Fader var den sidste mandlige Ætling af de bekjendte danske Biskopper, Hans Poulsen Resen og dennes Søn Hans Hansen Resen. Steenstrup var født paa Faderens Eiendom Kjeldkjær ved Veile d. 10de

Digitized by Google

Decbr. 1772 og skal »paa Vuggen« være udnævnt til Fænrik, men da han røbede en stærk Sands for mekaniske Arbeider og Lyst og Evne til Studeringer, sattes han i en lærd Skole og blev i 1790 Student. Efterat have taget Andenexamen studerede han ved Universitetet hovedsageligt Mekanik og Mineralogi og kom i 1796 op til Kongsberg, hvor han besøgte Bergseminariet, medens han tillige var Hovmester for Konferentsraad Carsten Ankers Søn Erik (Generalen). I April 1800 underkastede han sig Bergexamen med bedste Karakter (»Meget bekvem«), fik Aaret efter et Stipendium paa 500 Rdl. i tre Aar »for at foretage en videnskabelig-praktisk Reise til Tysklands og Østerriges Verker og Fabrikker« og drog derpaa udenlands. Ved Tilbagekomsten i 1804 fik han 700 Rdl. i Vartpenge »indtil en til hans Duelighed passende Virksomhed kunde blive ham anvist.« Da Kongsbergs Sølvverk i det følgende Aar besluttedes nedlagt, blev det paalagt Steenstrup at indkomme med Forslag til Anlæg af et Jernverk paa Stedet, hvorved endel af den talrige Arbeidsstok, som blev ledig, kunde finde ny Beskjæftigelse, og under hans Ledelse opførtes nu paa Bergstaden en Marsovn, der toges i Brug i 1809. Med Sølvverket var tillige Mynten bleven nedlagt. Denne kjøbte Steenstrup og forandrede den til en Fabrik for Tilvirkning af Brasianstaal, men da det i 1807 bestemtes, at Mynten atter skulde sættes igang, gav han Bygningerne tilbage til Staten mod Godtgjørelse for sine havte Omkostninger og forrettede derpaa midlertidigt baade som Myntmester og Guardein indtil 1809. I dette Aar blev han Medlem af Direktionen for Kongsbergs offentlige Fattigvæsen, en Stilling han beklædte i over 50 Aar. Den 13de Juni 1811 udnævntes han derhos til Bergmester.

I 1810 ødelagde en Brand de industrielle Indretninger, der vare satte i Forbindelse med Bergstadens Fattigvæsen, og Regjeringen besluttede istedet at oprette et stort militært Uld- og Linnedmanufaktur, hvortil Steenstrup skulde udarbeide Planen. Efter nogle Aars Forløb var Fabrikken færdig, og Steenstrup blev d. 29de Aug. 1814 udnævnt til 1ste Medlem af dens Administration[1]). Omtrent samti-

[1]) Budstikken V, S. 131 og Storth. Efterr. 1814—33, II, S. 599.

Digitized by Google

digt opførtes efter hans Udkast Kongsbergs Vaabenfabrik, der sattes i Forbindelse med Jernverket og ligeledes blev underlagt hans Bestyrelse. Paa Gaarden Grøsli i Flesberg drev han desuden for egen Regning et Vitriolverk, som omkring Aaret 1820 leverede omtrent 200 Centner Vitriol aarlig.[1])

Da Selskabet for Norges Vel i 1810 foranledigede oprettet Distriktskommissioner, der skulde virke som Underafdelinger af Selskabet, blev Steenstrup Medlem af Bestyrelsen i Kommissionen for Kongsbergs Distrikt, og i 1816, da der oprettedes kongelige Kommissioner i Byerne til Handelens, Haandverkets og Søfartens Opkomst, udnævntes han til Medlem af Kommissionen for Kongsberg.

Fra denne By valgtes han som Repræsentant til Rigsforsamlingen paa Eidsvold, hvor han sluttede sig til Selvstændighedspartiet og specielt gjorde sig bemærket ved at forfægte Indførelsen af almindelig Værnepligt og ivre for Afskaffelsen af Adel og Privilegier.[2]) Ligeledes mødte han som Repræsentant for Kongsberg paa Storthingene i 1814[3]) og 1824. Den 27de Juli 1816 udnævntes han til Ridder af Vasa-Ordenen.

Det kongsbergske Jernverk var under Steenstrups Ledelse begyndt under ret gunstige Omstændigheder, men i Aarenes Løb viste der sig flere Ulemper ved Anlægget, idet de omliggende Skove ikke kunde producere tilstrækkeligt Brændsel til Verkets Forsyning, medens Malmen maatte hentes langveis fra, og da Krigsaarene kom med Pengeforvirring og Standsning i Handelen, kunde Driften ikke bære sig. I disse daarlige Tider gik det ogsaa tilbage med Manufakturet, hvis Administration desuden lod et og andet tilbage at ønske, ligesom det hørte til den Slags Indretninger, der i det hele taget drives heldigere af private end af det offentlige, og Storthinget i 1824 besluttede derfor, paa Forslag

[1]) Krafts Norges Beskr. II, S. 527. [2]) Wergelands »Fortrolige Breve« Side 73, 109 og 125, Christies Dagbog i Norske Saml. II, S. 588—89, jvfr. S. 590 og 592; Sibberns do. i Hist Tidsskr. I, S. 241; Fr. Schmidts do., Kbhvn. 1868, paa fl. Steder og Jac. Aalls Dagbog i Dr. Y. Nielsens »Bidrag til Norges Hist. i 1814«, I, S. 399—400. [3]) Schmidts Dagbøger, S. 231, 286 og 289.

Digitized by Google

af en Kommitté, bestaaende af Bergraad Collett, Jacob Aall og Sølvverksdirektør Baumann, at baade Jernverket og Manufakturet skulde sælges, hvilket ogsaa skede i Slutningen af 1824.[1]) Det samme Storthing besluttede endvidere, at Vaabenfabrikken skulde fraskilles Jernverket og drives efter en indskrænket Maalestok under en særlig Bestyrelse, og derved blev Steenstrup uden offentlig Beskjæftigelse, medens han dog i flere Aar vedblev at oppebære Løn som Direktør ved Jernverket og Administrator ved Manufakturet.[2]) Han foretog derpaa en længere Reise til det nordlige Sverige, hvor han bl. a. paa Kong Carl Johans Anmodning undersøgte Jernverkerne Selet og Gellivare. I 1827 vendte han tilbage til Kongsberg, men kom først i Slutningen af 1831 atter ind i Statens Tjeneste, nemlig som konstitueret Bergmester i det vestre søndenfjeldske Distrikt efter Bergraad Collett. I 1833, da Driften af Kongsbergs Sølvverk gav et udmærket Udbytte og de bedste Forhaabninger om en lønnende Drift, udnævntes han til 1ste Medlem af den da organiserede nye Sølvverksdirektion (3 Medlemmer). Han var nu Direktør i noget over 6 Aar, til d. 23de Decbr. 1839, da han efter Ansøgning fik Afsked fra dette Embede.

Strax efterat det kongsbergske Manufaktur i 1824 var solgt, reistes der Søgsmaal mod Steenstrups Medbestyrere og Kassereren ved denne Indretning, hvis Drift havde paaført Staten store Udgifter. Efter Hjemkomsten fra sin Reise til Sverige blev Steenstrup indviklet i denne Proces, og i 1838 dømtes han til en Mulkt af 200 Spd. og til in solidum med Medbestyrerne at betale 20,000 Spd. i Omkostninger og Erstatning for Fabrikkens uheldige Administration. Det erkjendtes dog, at han «ingenlunde havde handlet af egennyttige Bevæggrunde, men at det hele havde sin Grund i Mangel paa den behørige Orden i Forretningerne samt paa det tilbørlige Tilsyn med hans Kolleger — en Forsømmelse, der maatte undskyldes derved, at Steenstrup paa hin Tid var overlæsset med andre Forret-

[1]) Om denne og en anden Sølvverks-Kommission, hvoraf St. var Medlem, se foran Side 310—12. [2]) Storth. Efterr. 1814—33, II, S. 599, III, S. 166, 256 og flg.

Digitized by Google

ninger for det offentlige.«[1]) I sine »Erindringer« erklærer ogsaa Jacob Aall (2. Udg. S. 58), at Steenstrups »Indsigt i Maskinvæsenet, mangesidige Talent og uegennyttige Færd bør skee sin Ret, ligesom og Fædrelandet stiller ham taknemligen iblandt de første og ivrigste Stiftere af den nye Sølvværksdrift; men som — af Aarsager, der ei bør tilregnes ham — havde intet Held til en hensigtsmæssig Bestyrelse af de Anlæg, som i den omhandlede Tid betroedes hans Overbestyrelse.» Regjeringen greb derfor villigen den Udvei at foreslaa en Likvidation af det idømte Beløb mod en Fordring, Steenstrup gjorde paa Statskassen for tilgodehavende Gage som Manufakturets Bestyrer, og paa dette Opgjør gik Storthinget i 1848 ind.

Hans Hustru Mathia døde paa Kongsberg d. 9de Octbr. 1847. Steenstrup overlevede hende i netop 17 Aar, idet han døde i samme By d. 9de Octbr. 1864, nær 92 Aar gammel.[2]) De havde 8 Børn, alle fødte paa Kongsberg; af disse bleve følgende 7 voxne: 1) Peter Severin, Kapteinløitnant i Marinen, Bestyrer af Akers mekaniske Verksted, f. 1807, † 1863, g. m. Sophie Augusta Collett, se Stamtavlen i Tillægget, L.No. 73 (2 Sønner og 5 Døtre); 2) Charlotte Sophie, f. 1809, ugift; 3) Hans Leonhard, f. 1810, Student, Myntguardein paa Kongsberg (1843), g. m. 1) Margr. Conradi, 2) Constance Conradi (1 Søn og 2 Døtre); 4) Herman, f. 1813, Cand. juris, Toldinspektør i Skien (1866), R. St. O. O., g. m. Margr. Hasberg (1 Søn); 5) Henriette Mathia, f. 1814, ugift; 6) Christian Collett, Student, Verksmester ved Carljohansværns Værfts mekaniske Verksted, senere Overtoldbetjent i Drammen (1876), R. D. O., R. V. O., f. 1815, † 1876, g. m. Nicoline Koht (2 Sønner og 1 Datter); 7) Karen Cathrine Kirstine, f. 1819, † 1859, g. m. Myntmester paa Kongsberg Caspar Herman Langberg (2 Sønner og 1 Datter).

---

[1]) Storth. Efterr. for 1845, Regj. Prop. om Sagen. [2]) Se om ham Krafts og Langes Forfatterlexikon S. 598, Erslews do. III, S. 227—28 og Botten-Hansens »Eidsvolds-Galleri«, 1ste Samling, S. 37—44, hvor hans Biografi med Portræt findes.

Digitized by Google

9. James Henrik Collett,

Søn af Peter Collett paa Buskerud og Johanne Henriche Ancher, fødtes paa Buskerud d. 12te Juli 1781 og kom i 1797 ind i Christianias Kathedralskole, men dimitteredes i April 1801 privat til Universitetet, hvor han tog Examen artium med Karakteren Haud illaudabilis. Ved Udbruddet af Krigen med Sverige i Februar 1808 kaldtes han under Fanen og blev d. 3die Octbr. s. A. udnævnt til Fænrik ved 1ste jydske Infanteriregiment, «dog uden Anciennetet, indtil han havde taget den befalede Examen.» Han døde ugift i Kjøbenhavn 1811 og blev begraven paa den derværende militære Kirkegaard.

---

10. Kjøbmand, Overkrigskommissær Otto Collett og Marthine Johnnette Collett.

Otto Collett, yngste Søn af Peter Collett paa Buskerud og Johanne Henriche Ancher, fødtes paa Buskerud d. 1ste Septbr. 1784. Han gik paa Kongsbergs Skole og kom som ungt Menneske (omtrent 1802) paa Kontoret hos sin Fætter i Christiania, John Collett, som antog ham i Søns Sted med Tanken om, at han skulde blive hans Efterfølger i Handelshuset Collett & Søn, da han selv ingen Børn havde. Pleieforældrene fik ogsaa stiftet et Parti mellem ham og deres Adoptivdatter Marthine Johnnette (Tina) Collett født i Christiania d. 27de Aug. 1789 og Datter af hans afdøde Fætter, Kjøbmand i Christiania Peter Collett og Karen Elieson. Brylluppet stod paa Fladeby i Enebak d. 5te Febr. 1808, hvorefter de nygifte bosatte sig i en Gaard i Raadhusgaden (No. 12), som Otto Collett et Par Maaneder før Brylluppet havde kjøbt for 4500 Rdl., men efter Pleiefaderens Død i 1810 flyttede de hen i »Collettgaarden», og siden boede de der om Vinteren og paa Ullevold om Sommeren. Gaarden i Raadhusgaden solgte Collett d. 2den Septbr. 1812 for 5000 Rdl. til Svogeren, Veimester Steen, som en Maaned

Digitized by Google

senere afhændede den til Marcus Pløen for 50,000 Rdl., et slaaende Exempel paa den Pengeforvirring, som dengang herskede.

Otto Collett gjorde i Krigsaarene 1808 og 1814 Tjeneste som Sektionschef under 2den Division af det fredrikshaldske Kystværn og blev tilsidst Chef for denne Division, ligesom han i samme Anledning fik Titel af Overkrigskommissær. Han var Formand i «Selskabet for Akers Sogns Vel», fleraarigt Medlem af Formandskabet i »det kongelige Selskab for Norges Vel« i Klassen for Fiskeri og Jagt og Medlem af Bestyrelsen for det i Forbindelse dermed staaende »Selskab for Christiania Bys Vel» fra dets Stiftelse d. 29de Mai 1811. Fremdeles sad han i Repræsentantskabet for den under 1ste Octbr. 1816 aabnede midlertidige Laane- og Diskonto-Indretning i Christiania, var indtil 1819 Medlem af Direktionen for »det norske Søassuranceselskab«, som var stiftet af hans Pleiefader, og fik ved Reskript af 2den Marts 1819 Paalæg om med Justitiarius Berg, Expeditionssekretær J. H. Vogt, Advokat Aars og Kjøbmand Jac. Meyer at sammentræde til Direktion for det af Storthinget i 1818 besluttede Laan paa 600,000 Spd., der ikke havde kunnet opdrives udenlands, hvorfor man søgte at skaffe Pengene tilveie paa det indenlandske Marked. Den 8de Aug. 1820 udnævntes han til Ridder af Vasa-Ordenen. Endelig havde han i mange Aar Sæde i Christiania Bys Repræsentantskab, indtil Januar 1832, da han paa Begjæring entledigedes fra dette Ombud.

Ved John Colletts Død d. 3die Febr. 1810 gik Huset Collett & Søns Masse over til hans Enke, der fortsatte Forretningerne under Bestyrelse af Adoptivsønnen, som derfor skulde faa en Trediedel af hvert Aars Overskud. — Den nye Styrer af Firmaet begyndte sin Virksomhed under gunstige Auspicier. Huset drev dengang hovedsageligt Trælast- og Bankierforretninger og var af John Collett efterladt i en udmærket Forfatning. Efter en kortere Stilstand havde Trælasthandelen om Høsten 1809 taget et livligt Opsving, som fortsattes under den fordelagtige Licensefart i 1810 og tildels i 1811. Men allerede i dette sidste Aar viste sig en Tilbagegang, og en langvarig, navnlig for Trælasthandelen mislig Periode fulgte oven-

Digitized by Google

paa de gyldne Tider. Krig, Misvæxt og daarlige Handelskonjunkturer strømmede ind paa en Gang, en grændseløs Forvirring i Pengevæsenet bragte Uorden i alle Eiendomsforhold, og gjennem længere Tidsrum vare Havnene lukkede af fiendtlige Orlogsmænd, der hindrede al Udskibning. Det værste var dog, at da Fredens Time slog, fandt Trælasten ikke paa langt nær en saadan Afsætning paa det vigtigste Marked, England, som tidligere, idet dette Land for at ophjælpe Trælastudførselen fra Canada havde truffet Toldbestemmelser, der vare i høi Grad skadelige for den norske Lastehandel, som i de nærmeste Aar efter 1814 var betydeligt mindre end 10 Aar tidligere. I 1805, da den naaede et Maximum, udgjorde den noget over 269,000 Læster, men i 1815-19 beløb den sig kun til gjennemsnitlig lidt over 161,000 Læster om Aaret. Fra Christiania udførtes i 1805 til England 30,521 Læster Trælast, i 1816 derimod kun 5128 Læster. De sørgelige Følger udebleve da heller ikke for Collett-Huset. En betydelig Del af dettes Kapital stod fast i Landeiendomme, som væsentlig vare kjøbte for Skovenes Skyld, og hvoraf Huset heller ikke direkte kunde nyttiggjøre sig andet end Skovene. Med det meget Jordegods fulgte en svær Gjældsmasse og en under Byrden af Uaar og Pengemangel trykkende Forrentning. Efterhaanden sank Jordeiendommene exempelløst i Pris, og under de daarlige Trælastkonjunkturer indtraf det oftere, at Sagbrugene med sin store, kostbare Arbeidsstok helt eller delvis maatte standse sin Virksomhed. Gjennem flere Aar holdtes dog Forretningerne paa Grund af Firmaets bekjendte Soliditet gaaende omtrent som tidligere, men flere nye Uheld paaskyndede Husets Fald, idet nogle Skibe forliste med uassurerede Ladninger og en voldsom Brand paa Christianias Bordtomter d. 4de Mai 1819 fortærede en betydelig uassureret Beholdning af dets Planker og Bord. Efter et Par Reiser til England for at skaffe Penge og søge Henstand hos Firmaets største Kreditor, Boultons & Pelly i London, saa Otto Collett, som ikke var Manden til at rede Forviklingerne, sig i Begyndelsen af 1821 nødsaget til at overgive det engang saa blomstrende, over 100 Aar gamle Handelshus til Skifteretten. »Vel er det — skrev han d.

Digitized by Google

22de Januar 1821 til Christianias Skifteret — udenfor al Tvivl, at vort Handelshus har tilstrækkelig Formue til at betale alle dets Creditorer, men da vi i disse pengeløse Tider ikke see os istand til til enhver bestemt Tid at svare Enhver Sit, saa ere vi nødsagede til, under Forbeholdenhed af at erholde kgl. Skiftecommissarier udnævnte til vort Bo's Behandling, at anmode den ærede Skifteret om foreløbigen at tage Boet under Behandling til Skifte og Deling mellem Vedkommende, da vi derved ikke alene see fuld Betaling for Creditorerne, men endog en saadan Overbalance, at vi ere istand til at erholde mere Rolighed endog under de meest vanskelige Pengeperioder.«

Boets Aktiver bleve ved Opbudet anslaaede til 587,000 Spd. mod Passiver 273,000 Spd., og dets Stilling antoges altsaa at være forholdsvis meget gunstig. Til et endnu bedre Resultat kom i Begyndelsen ogsaa Skiftekommissærerne, hvortil ved høieste Resolution af 23de Januar 1821 var beskikket Krigsassessor Peter Elieson (Peter Colletts Fætter) samt Høiesteretsadvokat Aars og Kjøbmand Jacob Nielsen. Den 1ste Juli 1822 afgave disse en trykt Fortegnelse over Boets Eiendomme og Beholdninger, hvorefter Aktiverne skulde beløbe sig til 702,185 Spd., medens Gjælden (nemlig 210,000 »Papir-Specier«, 40,000 «Sølv-Specier«, 4000 Hb. B⅋, £ 27,000, 20,000 Frcs., 3000 Gylden og 20,000 Rdl.) tilsammen beregnedes til 292,666 Spd. Sølv.

De faste Eiendomme vare følgende: i Christiania og Aker: »Collettgaarden« (værdsat for 16,000 »Specier«), en Søbod (solgt for 2606 Spd.), en Tomt paa Hammersborg (værdsat for 20 Spd.), »Løchstør« Bordtomt (do. 3000), en Tolvtedel af Bordtomterne (»Dælenpladsen«) paa Grønland (do. 1000), »en ny Tomt« paa

Digitized by Google

Grønland (solgt for 500), »3die Dælen-Eng« ved Trondhjemsveien, strax ovenfor Lakkegaden, indeholdende 236 Maal Jord (værdsat for 12,000 Spd.), »4de Dælen-Eng» (do. 2000), Alunverket med «Vaaningshuse, Boder og Arbeidshuse«, (do. 8000), Dals 2de Sage og Jordvei ved Akerselven (do. 7500), et Sæbesyderi og en Oliemølle ved Akerselven (solgt for 13,503), Bjølsens 3de Sage og Jordvei (værdsat for 8000), Ullevold Gaard med Skov og Ullevoldsæteren (843 Maal dyrket Jord og 3394 Maal Skov, do. 35,000), Nordre Taasen Gaard med Pladsen Lille Brendengen (do. 10,500), en Andel af Blindern Gaard (do. 3500), Gaardparten Sandaas (do. 1000); paa Eker: Møllenhof (eller Borge) Gaard og Skov, Sæbesyderi, Kværn- og Sagbrug (do. 16,000); i Nitedalen: Slattum og Markerud Gaarde, Skove og Sag (12,000); i Skedsmo: Stalsbergs 6 Sage med 9 skyldsatte Pladse (do. 20,000); i Enebak: «Fladeby Gods» med underliggende Gaarde, Skove, 8 Sage, Teglverk, Kværnbrug m. m. (do. 85,000), Bergskov Gaard og Skov (do. 2500), Orderud Skov (do. 1500), Rakkestad (?) Gaard (do. 1500); i Fet: By og Narvestad Brug med 7 Sage, Gaarde og Skove (do. 35,000), Uller Gaard (do. 2000), Ramstad og Faller Gaarde, Skove og Sag samt Troldhuls 2de Sage (do. 15,000), Hektner Gaard (do. 1500), Jar Skov (do. 100), Løkken Gaardpart (do. 400), Longelstad Gaard (do. 1500), Teien Gaard og Skov (do. 2500); i Ullensaker: Andel i Sesvold Gaard og Skov (do. 1900); i Søndre Odalen: Østre Os Skov (do. 15,000), Vestre Spigset Gaard og Skov (do. 4000), Melgaarden Gaard og Skov (do. 2500), Ellingsrud Gaard og Skov (do. 2000), Kjølset Skov (do. 500), Kjølstad Gaard og Skov (do. 2500), Kvisler Skov (500), Stomperud Gaard og Skov (do. 5000), Andel i Kulsrud Gaard og Skov (do. 5000), Møllenhoug Gaard og Skov (do. 2000); i Nordre Odalen: Øvre Sand Gaard og Skov (do. 3000), Trøften Skov (do. 9000), Fusker Gaard og Skov (do. 15,000), Stormoen Skov (do. 7500), Heier Skov (do. 3000); i Eidskogen: 3/4 i Langfos Skov (do. 3500), Skotterud Gaard og Skov (do. 2500), Midtskov Gaard og Skov (do. 3500), Malmer Gaard og Skov (do. 4500), Lunderby Gaard og Skov (do. 1500), Skjørberg Skov (do.

Digitized by Google

3000), Søndre og Øvre Aklangbergets Gaarde med Skov (do. 1500), Sørpebøl Skov (do. 2000), Vestre Berger Gaard og Skov (do. 2500), Rudsberget (?) Gaard og Skov (do. 3000); i Grue med Brandvold: Digernæs Skov (do. 3000), 3/4 i Nordre Fjelds Skov (do. 200), Hofsaas med Trøntorp Gaard og Skov (do. 6000), Halvorkjærnsbergets halve Skov med Pladsen Haugar (do. 3500), Mo Skov (do. 3500), Helgebøl Skov (do. 1000), Langaasen Skov (do. 2000), Skadskjølen Skov (do. 1000), Trøen Skov (do. 3000); i Aasnæs: Østre Aasnæs Gaard og Skov (do. 3000); i Vaaler: Knappen Gaard og Skov (do. 2100), Braskerud Skov (do. 2500), Amundrud Skov (do. 1500), Drøbak og Østre Gjerdrum Skove (do. 4000), Rud Gaard og Skov (do. 2000), Aslaksrud Skov med Pladsen Løvaasen (do. 1600); i Trysil: Østre Sætre Gaard og Skov (do. 1500), Vestre Lunde Gaard (do. 1500); i Elverum: Storhof Skov (do. 3500); i Løiten: Stensaasen Gaard og Skov (do. 5000), Hagen Skov (do. 500), Nøkleby Skov (do. 3500), Løitens og Romedals Almenninger med underliggende Jordeiendomme (eiedes i Fællesskab med Almuen, do. 35,000); i Romedal: Opsal Skov (do. 1500); i Vardal: Øvre Mustad Skov med Pladsen Blaksæteren (do. 5000), Viberg Skov (do. 2500); i Biri: Bratlien Gaard og Skov (do. 2500); i Faaberg: Hoknemarken Skov (do. 3000); endelig »Skovteien No. 18» (do. 500). Foruden disse 86 faste Eiendomme tilhørte Boet: en Andel i Kongetienden i Enebak og Ledingen i Follo (værdsat for 600 Spd.), Husgeraad og Møbler (do. 8000 Spd.), Skibet »Sophie«, 60 Kommercelæster, (solgt 1822 for 2606 Spd.), 1/4 i Skibet »Johannes Tønder», 169 Kommercelæster, (solgt for 1050 Spd.), 1/4 i Skibet «Dovre» (værdsat for 1500 Spd.), 1/4 i Skibet «Eucharis» (do. 2000), Bankaktier (do. 3000; heraf 1800 Spd. solgt for 1394 Spd.), 200,000 Planker à 60 Spd. pr. Hundrede (værdsat for 120,000), 100,000 «Bord og Undermaal» à 10 Spd. pr. Hundrede (do. 10,000), samt 5000 Tylvter Tømmer à 5 Spd. (do. 25,000).

Nu begyndte Auktionerne over de faste Eiendomme, men da der paa samme Tid opbødes tilsalg en ualmindelig Mængde Jord- og Skoveiendomme, tilhørende det Ankerske Fideikommis og andre Opbuds-

Digitized by Google

boer, viste det sig snart, at de Summer, hvorfor Eiendommene vare værdsatte, ikke lode sig opdrive. I 1823 steg imidlertid Trælastpriserne i Udlandet, og i Haab om, at Stillingen kunde rette paa sig og Handelshuset atter bringes paafode, gik dets Kreditorer d. 4de April 1823 ind paa at overdrage Firmaet Boultons & Pelly samt Otto Collett hele Boet til fri Raadighed i 5 Aar fra 28de Mai s. A. at regne, mod at de skulde svare Kreditorerne lovlige Renter og ved Tidsrummets Udløb enten betale dem deres tilgodehavende »eller overlevere Boet igjen, i det væsentlige i samme Stand»; dog skulde Pantekreditorerne være berettigede til at holde sig til Pantet. Kompagniskabet bibeholdt Firmaets gamle Navn «Collett & Søn« og begyndte strax Udbetalingerne til Boets Kreditorer. Forretningerne vilde imidlertid ikke trives; den store engelske Handelskrise udstrakte sine Virkninger ogsaa til Norge, og i 1826 og 1829 sattes en større Del af Jordegodset paa Pantekreditorernes Forlangende til Auktion, men Eiendomspriserne vedbleve at holde sig uforholdsmæssigt lave, hvortil kom, at Boultons & Pelly ikke kunde enes med sin norske Kompagnon, og da Fællesskabet efter Udløbet af de 5 Aar d. 28de Mai 1828 ophørte, var Boets Stilling snarere bleven værre end bedre. Især havde det lidt betydelig Skade ved at Boultons & Pelly mod Otto Colletts Protest Høsten 1827 havde stillet dets værdifuldeste Eiendomme Fladeby, By og Narvestad, til Auktion og faaet sig dem tilstaaet for tilsammen kun 25,000 Spd.[1]) Boet gik derfor i 1828 atter over til Skiftebehandling, og Expeditionssekretær Poul Holst, Sorenskriver Heltzen og Kjøbmand Jacob Nielsen beskikkedes til Skiftekommissærer. Prokurator D. Vogt blev Boets Kurator bonorum. Nu realiseredes de tilbageværende Eiendomme tilligemed nogle, som synes at være komne til i de sidste 5 Aar, da de ikke nævnes blandt de af Skiftekommissionen af 1821 opregnede Eiendomme, nemlig: Ruelsberg i Fet, Andel i Nordre Eg og Mollerud Skove i Brandvold, Andel i Taarneby Skov i Vaaler,

[1]) Auktionen blev paaanket, men Høsten 1828 sluttedes Forlig, hvorved Boultons & Pelly forhøiede Kjøbesummen til 30,000 Spd.

Digitized by Google

Søndre Berger Gaard i Elverum og Andel i Solberg Skov i Løiten. »Collettgaarden» solgtes i 1828 til Kjøbmand Ziiølner for 8000 Spd. (Skjøde af 8de Febr. 1831), og Ullevold med Nordre Taasen og en Trediedel af Blindern blev paa Auktion d. 24de Octbr. 1829 tilslaaet Staten for tilsammen 12,150 Spd. Først henved Aaret 1832 synes Boet at være sluttet, men Resultatet vides ikke, da det ikke har lykkedes at finde det endelige Opgjør, som dog efter al Sandsynlighed har havt det Udfald, at de simple Kreditorer ikke fik fuld Dækkelse.

Otto Collett havde imidlertid begyndt Trælasthandel for egen Regning og havde i den Anledning afkjøbt Collett-Boet nogle Brug med tilhørende Skove, nemlig Bjølsens og Dals Sage ved Akerselven, Gaarden Ramstad og Troldhuls Sage i Fet samt Slattum og Markerud Gaarde med Skove i Nitedalen, alt tilsammen for 13,450 Spd. Han vedblev lige til sin Død at bo paa Ullevold,[1]) som han forpagtede af Staten, og her døde han «efter fleraarig smertefuld Tilværelse« d. 14de April 1833. Han havde ingen Børn.

Hans Enke overlevede ham i 32 Aar og døde i Christiania d. 25de Marts 1865. Hun var da den eneste tilbageværende af Slægten, som i John Colletts Dage havde deltaget i Livet paa Ullevold og Fladeby og havde disse Tildragelser i friskt Minde. Med hende uddøde Familiens ældste Gren, den som nedstammede fra Kjøbmand i Christiania James Collett, Stamfaderens Sønnesøn.

---

[1]) Ved Auktion d. $\frac{18}{10}$ 1833 afhændede Staten Store Ullevold for 9500 Spd., Lille Ullevold for 3000 Spd., Taasen for 5000 Spd og Blindern for 2500 Spd., tilsammen 20,000 Spd. Eiendomspriserne vare altsaa stegne ganske overordentligt siden 1829.

Digitized by Google

Tillæg.

I.

P. J. Collett.[1])

De Ord, man saa ofte ødsler med: »Han er altfor tidlig gaaet bort!» kan sjælden med større Sandhed anvendes end ved Professor Peter Jonas Colletts Død. Han var netop i Færd med at udfolde den modneste, rigeste Mandomsvirksomhed, da han fik Herrens Kald; og det Savn, han i en vid Kreds efterlader, finder alene Trøst i den Tro, at han ei er gaaet bort, men hjem.

Collett er født i Lier den 12te Sepbr. 1813, og den Kjærlighed til det Hjemlige, som skinner igjennem mange af hans Frembringelser, har han sikkert under sit Barndomsliv i denne Egn inddrukket. Hans Fader var Amtmand i Buskeruds Amt, Johan Collett, og hans Moder Christiane Stockfleth. Han blev dimitteret til Universitetet fra Drammens lærde Skole 1831, tog juridisk Embedsexamen 1835, og tiltraadte, understøttet af det Offentlige, en længere Udenlandsreise. Nogen Tid efter sin Hjemkomst blev han, den 8de Mai 1841, udnævnt til Lektor i Lovkyndighed; den 5te Aug. 1848 blev han Professor. I sine Forelæsninger har han fornemmelig behandlet Retsphilosophien, Fædrelandets offentlige Ret, Personretten og Arveretten. Endel af disse Forelæsninger ere udgivne i Kontratryk.[2]) Han døde Natten til den 18de Decbr. sidstleden, kun lidt over 38 Aar gammel.

En læg Mand tør vistnok ikke dømme om hans Virksomhed som Lærer i Retsvidenskaben. Dog mener jeg, man ei engang behøver mit almindelige Kjendskab til hans Personlighed for at vide, at denne Vir-

---

[1]) Aftryk af »Illustreret Nyhedsblad« 1852, No. 15. Om Professor Colletts Liv henvises til efterfølgende Stamtavle L.No. 74. [2]) Hans Forelæsninger over Personretten, 2 Dele, ere senere udkomne paa Tryk i nye Udgaver (senest 1865—66). En ny Udgave er forberedt og vil snart komme under Pressen.

Digitized by Google

ken var dygtig, Hans Evne til skarpt og bestemt at betegne, til at finde og udhæve det Charakteristiske og til at gruppere Stoffet i et klart, let overskueligt System, maa have udmærket hans Fremstilling af Retslærens Gjenstande, ligesom hans sjældne Lethed og Sikkerhed i at bruge det mundtlige Ord maa have givet hans Kathederforedrag Tække og indtrængende Kraft. Men især turde det dog være den ædle Myndighed, som hans naturlige Begavelse, alsidige Udvikling og rene Charakteer gav hans hele Personlighed, hvormed han stærkt og varigt har indvirket paa de unge Studerende, om denne Indvirken end vanskelig lader sig paavise.

Colletts Billede fra hans Universitetsaar vil være i Manges Erindring. Hans freidige, ægte Studenteraand, der aldrig lod sig nøie med, hvad der bødes som traditionel Anerkjendt, hans selvstændige Prøvelse og hensynsløse, næsten haanlige Vragen af hvad der syntes ham middelmaadigt, førte ham snart ind i mange Kampe, og gav hans ydre Væsen noget Djærvt og Afhærdet, der lod dem misforstaae ham, som ei formaaede at see igjennem hans ungdommelige Overmod til hans egentlige Kjærne. Og skjønt i mange Henseender mildnet og ændret, bevarede han stedse denne sande aandelige Fornemhed, denne Foragt for Middelmaadigheden, der gjør sig bred. — Men denne medfødte Adel viste sig ikke blot i Forhold til det Aandige; den laa paa Dybet af hans Væsen og kom allersmukkest tilsyne som Charakteertræk, i Forhold til det Moralske; han var for virkelig fornem til at tillade sig selv Noget, han ansaa for slet, eller til at yttre Bifald til Saadant hos Andre. Men uagtet denne udenpaaliggende Skarphed var der i hans Inderste en Mildhed og Blødhed, der mere og mere udviklede sig og i de senere Aar gjennemtrængte hans hele Person. Den kom tilsyne i skaansommere Domme over Andres Frembringelser, i en forstandig Veien af Arbeidets Vanskelighed. Collett havde levet sig til virkelig Humanitet, og hvor han saa sande aandelige Glimt eller moralsk ædel Stræben, var Ingen villigere til at anerkjende, skjønt han var knap og sparsom i Yttringen af sin Ros; han havde altid en Sky for «at blotte sit indre Menneske». Kun af det Aandsforladte og Slette blev han stedse en afsagt Fiende.

Colletts literære Virksomhed, der efter vore Forhold ei har skjænket saa Lidet, røber heeltigjennem en ualmindelig Begavelse. Kjækhed, Friskhed og Lune, der ofte hæver sig til Humor, udmærke allerede hans tidligste Frembringelser; i de sildigere hersker tillige en Klarhed og Ro, som kun en moden Livsanskuelse kan give. Af alle dem, der har

Digitized by Google

givet Bidrag til vor unge Literatur, er der neppe Nogen, der har skrevet en saa skjøn og — i god Betydning — klassisk Prosa. Hans Sprog var let, klart indtil Gjennemsigtighed og dog farverigt; hans Vittighed og Lune streifede aldrig om paa egen Haand, de maatte stedse tjene til Tankens sikkre Betegnelse. I sine Kritikker var han stræng, om man vil, skarp, og i sin første Fremtræden altfor vragende, men dog retfærdig; thi han formaaede, som Faa, at see ind i Gjenstandens Væsen, og alle ydre Sammenføininger faldt fra hinanden for hans Blik. Skulde man anke over Noget ved hans sildigere kritiske Virksomhed, da maatte det vel være, at selv den letteste Formfeil altfor piinligt berørte ham. Han har ensteds sagt: »Et Digt er som et slebet Glas; det taaler ikke den letteste Ridse«, og heri har han udtalt sin æsthetiske Troesbekjendelse. Men forlangte han maaskee i disse Ord for Meget, skal man i alle Fald ei beskylde ham for at have borget Sætningen hos den seneste Tids Æsthetikere.

Colletts omspredte Frembringelser ere for gediegne til, at man ei skulde ønske og haabe i et Udvalg af dem at faae et blivende Billede af hans Person og Virken.

For ret at skatte Colletts Personlighed i dens Fylde og mangesidige Elskværdighed maa man have seet ham i hans huuslige Kreds; thi han hørte til de Faa, som med Hjertets Inderlighed slutte sig til sine Nærmeste, uden at lukke Øiet for det Fjernere og Store. Men han var jo rigtignok ogsaa af de Faa, som i Hjemmet kan tale om det Høieste og Bedste, med fuld Forvisning om at blive forstaaet. Den Kreds, der søgte Colletts Hjem, var ikke vid, men de, der traadte ind i det, vil alle have havt aandsforfriskende, styrkende Timer der. Bedre Interesser, behandlede med Aabenhed, Lethed og den Collett eiendommelige overlegne Klarhed, udgjorde oftest Samtalens Indhold, og selv hvor denne slog ind paa det ganske Hverdagslige, fik den det Vækkende og Belivende, som kun aandrige Mennesker kan give den. Jeg er vis paa, at Adskillige med mig for bestandig bevare Mindet om flere saadanne Aftener, tilbragte i Colletts Hjem.

Jørgen Moe.

Digitized by Google

II.

Camilla Collett.

Brudstykker af en literær Karakteristik [1]).

Camilla Collett f. Wergeland tilhører en Familje, der med hende for tredje Gang indskriver sit Navn i Norges Kulturhistorie paa de Blade, hvor det aandelige Fremskridts Interesser ere optegnede. Spørgsmaalet om det norske Universitets Oprettelse allerede under Norges provincielle Stilling til Danmark knytter sig til hendes Faders, Nicolai Wergelands Navn, hele Nationens første berusende Følelse af Frihed og Selvstændighed er ligefrem inkarneret i hendes Broders, Digteren Henrik Wergelands Personlighed, og Kampen for Kvindens berettigede Stilling i Samfundet er uopløseligt fæstet ved hendes eget Navn.

Hendes Ungdom faldt i den Kampperiode af det unge norske Folks Udvikling, der er betegnet ved hendes Broder Henrik Wergelands Optræden, og hendes Stilling midt imellem de to stridende Parter, idet hun, forenet med Føreren for den ene Side ved Blodets Baand, indtraadte i Ægteskab med et af de mest fremragende Medlemmer af det andet Parti, det saakaldte Intelligentsparti, har sikkert bidraget meget til at give hende det klare Overblik over norske Forholde, der udmærker Alt, hvad hun skriver. Men hendes Blik gaar langt ud over Fædrelandets trange Ramme, og til at udvide og styrke dette Blik har hendes allerede fra Hjemmet medbragte, ved Rejselivet og ved Omgang med betydelige Personer i Europas forskjellige Lande stadigt udviklede Dannelse mægtigt bidraget. Det tør maaske ikke være for meget sagt, om vi paastaa, at Fru Collett — trods de mægtigere Aander hun her har at konkurrere med — er den unge norske Literaturs første Stilist, om vi ved Stil tænke paa Evnen til at slutte Udtrykket nøiagtigt og elastisk omkring Tanken.

Efter at have debuteret anonymt med nogle »Strikketøisbetragtninger«, der allerede i Begyndelsen af Firtiaarene bl. A. hævdede den kvindelige Opfattelsesevne som — paa visse Punkter — finere og skarpere end Mandens, leverede hun de to ypperlige Smaa-Fortællinger

[1]) Et kort Udtog af en af Professor L. Dietrichson i andet Øiemed forfattet, ikke udgiven Fremstilling.

Digitized by Google

»Kongsgaard« og »Et Gjensyn«, inden hun i 1855 udgav sit mest bekjendte digteriske Arbeide »Amtmandens Døtre«, der senere oversat i flere Sprog og oplagt adskillige Gange har vundet ligesaamegen Anerkjendelse som Udbredelse. — »Amtmandens Døtre« vil til alle Tider blive en mærkelig Bog; der er i den nedlagt en saadan Sum af bittre, smertelige Erfaringer, af tilbagetrængt Reaktion mod Undertrykkelse og Misforstaaelse af det Fineste i Kvindenaturen, at man atter og atter vil læse den med fornyet Interesse, jo mere Livserfaringen aabner Ens eget Blik for det Sande, det Bittert-Sande i Bogens fine og ædle Skildringer.

Det skulde dog snart vise sig, at Romanens Form for Fru Collett kun var en Dragt, hun havde iført sig for at vinde Gehør; snart se vi hende afføre sig dens brogede Pragt for at klæde sig i Pantser og Plade. 1861 udkom hendes næste Verk »Fortællinger«, dels Optryk af de tidligere nævnte og andre Arbejder, dels nye Sager — men disse mere af polemisk end digterisk Art. Det betydeligste af dem var det nye Indlæg i Kvindesagen: »Oktoberfantasier«, en spillende vittig, men tillige hjertevarm Kritik over vore hjemlige Forholde, — dennegang rettet til Kvinderne selv, en Opfordring til dem om at gribe Initiativet hver for sig, for at bryde med den indholdstomme Dadlesyge, den aandelige Uvirksomheds trøstesløse Tilflugt og Udvei, denne Pest i vort sociale Liv, og fornye Samfundet ved at slutte en »Taushedens og Mildhedens Pagt«, i hvilken saa Mændene maatte tvinges ind, dreven af den kvindelige Elskværdighed. — To Aar efter (1863) udgav Forf. af »Amtmandens Døtre«, der endnu ikke havde bortlagt en Anonymitet, som dog kun existerede paa Papiret, sit næste Arbeide: »I de lange Nætter«, væsentlig en Række Livserindringer, dog ikke behandlende Forf.s eget Liv anderledes end som sammenholdende Traad, idet Hovedinteressen for hende samler sig om de bortgangne Personligheder, som have indvirket paa hendes Liv, som hun har elsket: først og fremst hendes Fader og Broder, Figurer, der gribe saa stærkt ind i Norges nationale Liv i Aarhundredets første Halvdel, at Bogen alene ved disse autentiske Skildringer maatte vinde Nordmænds særdeles Interesse, ihvorvel den maaske har sit allerstørste Værd ved den Nøgle, den giver os til Forfatterindens egen Livsudvikling.

I »Sidste Blade«, der udkom i 5 Rækker (3 Bind) i Aarene 1868—73, gaar Fru Collett aldeles direkte løs paa Kvindesagen i et Anløb, som hun fortsætter i sine følgende Arbejder »Fra de Stummes Lejr« (1877) og »Mod Strømmen« (1879). Dette sidste Verk lider maaske af en noget for stor Bredde, hvorfor dets Slag ikke falder saa vægtigt, som vi fra de foregaaende ere vante til, men flere af Verkets Opsatser høre paa

Digitized by Google

Camilla Lacerda

W. J. Eölert

Digitized by Google

Digitized by Google

den anden Side til det mest Indtrængende, hun har givet os. Hertil regne vi et Par kort og helt objektivt fortalte Fakta, »Et Samfundsmord« og »En italiensk Retsforhandling«, saa oprørende i hele sin simple fortvivlede Ligefremhed, at Haarene kunne rejse sig paa Ens Hoved ved Tanken om, at Samfundet kan taale slige skrigende Uretfærdigheder — o nej, Ordet er meget for mildt — man vil styrte ud paa Gaden og raabe Mord! Mord! naar man tænker over, hvad der egentlig gaar for sig.

Isandhed, det maa indrømmes, at saalænge Begivenheder som disse kunne ske — saalænge er der »something rotten« i vore inderste Samfundstilstande, — Hæder over hver den Mand, og hver den Kvinde, der arbejder for at rette paa disse uhyre Misforhold.

Og blandt Forkjæmperne for denne store Sag har vor Forfatterinde indtaget en af Tidens mest fremskudte Pladse. Havde hun ikke tilhørt et lidet og fra Kulturens Centrer fjernt liggende Land — hendes Virksomhed vilde været mærket med et uudsletteligt Stempel i Verdensliteraturen, men hun tilhører et lidet Land og behøver først at trænge ud over dets Grænser gjennem sine bedste Frembringelser; indtil da, og det vil vel sige indtil hendes Død bliver et saadant Digterliv et Martyrium.

— — — — —

Vi have her i Korthed gjort Rede for den modne Udsæd med dens mærkelige Rigdom, med dens Spirekraft og dens Rod i Tidens Bevægelser. Dette har hun saaet, hvad har hun saa høstet? Thi det er jo sagt: »Hvad I saa, skulle I høste«.

»Intet — intet« siger hun selv og lader mismodigt den trætte Haand synke; »Intet — intet« vil vel ogsaa Enhver maatte sige, der kaster et Blik henover det Agerland, som hun har pløjet op, og i hvilket hun har saaet sin Sæd. Visselig: Tiden, hvori en slig stor Sæd bærer sin Frugt, er ikke kommen og kommer ikke med det Første: »Aartusinders Uret kræver Aarhundreder for at gjøres god igjen« har hun selv etsteds sagt; men hvad hun og vi ikke ser, og som dog allerede er skeet — det er, hvormangen giftig Orm hendes Plov er kjørt henover og har uskadeliggjort, hvor mangt ækelt Kryb den har dræbt i det Skjulte, det er den Del, hendes ufortrødne Røst i Ørken har i Foranstaltninger, som — lad end være — udifra dog er skeet til Forbedring af Kvindens Stilling i vort Land; hvad hun og vi ikke faa se, er den Betydning, hendes Skrifter ville faa for en Fremtid, der vil bygge videre paa hendes Gjerning. Hun har opnaaet det Største, en saadan Gjerning kan opnaa i Livet: de Bedstes Anerkjendelse — enten de nu ere Faa eller Mange — og Fiendens tause Indrømmelse af, at

Digitized by Google

hun har Ret. De, der positivt have sluttet sig til hendes Anskuelser og støttet dem, ere maaske snart talte: men der er en Støtte, hun og hendes Sag har faaet, der betyder uendeligt mere: alle hendes og Sagens Modstandere have været enige om, at det ikke nytter at angribe — at det er bedst at tie — at se, om man kan tie hende ihjel. Men det er ikke muligt. Et saa genialt Forfatterskab vil engang, naar man kan se det samlet, se det uhildet af, at Forfatteren med sine menneskelige Fejl og Fortrin endnu gaar og færdes imellem os og vækker Sympathier og Antipathier, der Intet have med hendes store Sag at gjøre, blive et samlet Indlæg for Kvindesagen af en overordentlig Betydning, en Betydning om hvis Omfang vi nu ikke ret kunne gjøre os Begreb.

Vel kunde da — med Erindringen levende om Gabriel Max's smukke Billede: »Martyrinden« — Forfatteren af disse Linjer engang rette følgende lille Strofe til Camilla Collett:

Med en Rose.

»En Rose falder i Arenastøvet
For Martyrindens Fod: en ringe Trøst!
— — Nej! Saa hun blot, mens slagen og bedrøvet
Hun fæster Blomsterhilsnen ved sit Bryst,
At Tigren, alt af Burets Fængsel løst,
Staar foran hende, logrende, bedøvet,
— At intet Udyrs Tand tør døde Kvinden;
Thi Sejren lyser over Martyrinden.

— Sig: hvad betyder det, som tidt er sagt,
Om Undrene, der ske i Martyrslaget?
— At ingen Nød og ingen Død har Magt,
Hvor »Sandheds Sag har Sejr i Nederlaget«.
Det Ord har dristigt De til Valgsprog taget,
Og han, som sa' det, staar med Dem i Pagt:
Løft Blikket! Sejerstegnet staar i Skyen,
Som Korset lyser over Hedningbyen«

Jeg har før paa hendes Sisyfusarbeide anvendt Digterens Ord:

»Han har en Trøst, han kjæmper ej forgjæves,
Naar Stenen styrter i den stejle Bakke,
Og naar den atter gjennem Uren hæves,
Den knuser stedse dog en Øgles Nakke.«

Her vil jeg erindre om et andet Digterord, som med fuld Ret spaar hendes Arbejde for Kvindens Sag et evigt Liv, Schillers Ord:

»Denn wer den Besten seiner Zeit genug
Gethan, der hat gelebt für alle Zeiten.«

L. Dietrichson.

Digitized by Google

III.

Stamtavle

over

Familien Collett.

(Forklaring: f. = født, d. = døbt, * = ægtede, † = død, b† = begraven, Chria. = Christiania).

L.No.

1. I. *James Collett,* Kjøbmand, Kommerceraad, f. i London 18 Aug. 1655, † i Christiania 29 Mai 1727; * 21 Juli 1686 *Karen Leuck*, f. 5 Aug. 1666, † 26 Oct. 1745; se Side 5—58; 9 Børn (L.No. 2—10):
2. II. 1. *James Collett*, Kjøbmand, Stadskaptein, f. 19 Mai 1687, † 4 Juli 1724; * 17 Sept. 1709 *Karen Berg*, d. 10 Febr. 1687, † 9 Marts 1744; 6 Børn (L.No. 11—16); se Side 59—60.
3. » 2. *Peter Collett*, f. 21 Mai 1688, † 22 Aug. 1688.
4. » 3. *Peter Collett*, f. 15 Juni 1689, † 24 Juni 1689.
5. » 4. *Anna Collett*, f. 11 Aug. 1690, † 14 Nov. 1729; * 14 Aug. 1709 *Anthoni Müller*, Kjøbmand og Stadsmajor, d. 13 Sept. 1678, † 8 Juni 1748; 9 Børn; se Side 61—64.
6. » 5. *Peter Collett*, f. 6 Aug. 1691, † 10 Dec. 1691.
7. » 6. *Peter Collett*, Kjøbmand i Christiania, f. 29 Juli 1694, † 8 Jan. 1740; * 18 Nov. 1722 *Anna Cathrine Rosenberg*, f. 3 Marts 1699, † 24 Dec. 1747; 11 Børn (L.No.17—27); se Side 64—82.
8. » 7. *Maria Collett*, f. 27 Nov. 1695, † 17 Nov. 1762; * [1]) 22 Sept. 1716 *Poul Weybye*, Zahlkasserer, f. omtr. 1671, † 18 Nov. 1739; [2]) 15 Febr. 1741 *Peter Resen,* Magistratspræsident, Justitsraad, f. 24 Dec. 1692, † 26 Marts 1743; ingen Børn; se Side 82—88.
9. » 8. *John Collett,* Kjøbmand i London, f. 23 Jan. 1698, † 12 Jan. 1759; * i Jan. 1728 *Ambrosia Michelsen*, (Enke efter Præsten Philip Julius Bornemann), f. 17 Febr. 1702, † 24 Juli 1740; ingen Børn; se Side 88—94.
10. » 9. *Sara Collett*, f. 3 Juni 1702, † 14 Aug. 1756; * 1 Juni 1729 Kjøbmand, Etatsraad *Lorentz Angell*, f. 21 Jan. 1692, † 19 Marts 1751; 2 Børn; se Side 94—97.

Stadskaptein *James Colletts* og *Karen Bergs* 6 Børn (L.No. 2):

11. III. 1. *Matthias Collett*, Amtmand, f. 10 Sept. 1708 (?), † 23 April 1759; * 19 Marts 1751 *Beata Løve* (Enke efter Kjøbmand Johan Georg Büchler), f. 1703, † 4 Oct. 1777; ingen Børn, se Side 98—103.

Digitized by Google

12. III. 2. *James Collett*, d. 6 Sept. 1710, b† 16 Jan. 1711.
13. » 3. *Karen Collett*, f. 19 Oct. 1711, † 23 Feb. 1761; * 22 Marts 1741 *Iver Tyrholm*, By- og Raadstuskriver, f. 26 April 1700, † 19 Juli 1763; 6 Børn; se Side 103—4.
14. » 4. *James Collett*, d. 16 Dec. 1713, b† 27 Dec. 1713.
15. » 5. *James Collett*, d. 21 Oct. 1715, b† 29 Oct. 1715.
16. » 6. *James Collett*, d. 8 Nov. 1717, † 3 Juni 1738; ugift; se Side 105—7.

Kjøbmand *Peter Colletts* og *Cathrine Rosenbergs* 11 Børn (L.No. 7):

17. » 1. *James Collett*, f. 19 Aug. 1723, b† 11 Dec. 1724.
18. » 2. *Karen Collett*, f. 18 Febr. 1725, † 19 Sept. 1785; * 5 Aug. 1744 *Poul Heltzen*, Konferentsraad, f. 25 Marts 1711, † 10 Mai 1772; 7 Børn; se 107—9.
19. » 3. *Christine Sophie Collett*, f. 24 Febr. 1726, †.6 April 1756; * 18 April 1755 *Hieronymus Johann Schultze*, Deputeret i Generalitetskollegiet, Geheimeraad, R. (ɔ: Stk.) D. O., f. 1716, † 27 Sept. 1803; ingen Børn; se Side 109—11.
20. » 4. *Ditlevine Collett*, f. 19 Juli 1727, † 18 Nov. 1803, * 5 Jan. 1749 *Nicolai Feddersen*, Magistratspræsident, Konferentsraad, f. 18 Oct. 1699, † 4 Marts 1769; 5 Børn; se Side 111—19.
21. » 5. *James Collett*, Kjøbmand, f. 28 Aug. 1728, † 15 Nov. 1794; * 10 Nov. 1756 *Karen Leuch*, f. 19 Dec. 1733, † 30 Sept. 1758; 2 Børn (L.No. 28—29); se Side 119—35.
22. » 6. *Peder Collett*, Godseier, Kancelliraad, f. 11 Dec. 1729, † 8 Jan. 1763; ugift; se Side 135—37.
23. » 7. *Anna Collett*, f. 28 Marts 1731, † 12 Sept. 1772; * 22 Nov. 1754 *Peder Elieson* paa Hafslund, tit. Justitsraad, f. 30 Juni 1727, † 2 Febr. 1773; 5 Børn; se Side 137—40.
24. » 8. *Johan Collett*, Kammerraad, f. 12 Febr. 1734, † 22 Mai 1806; * omtr. 1766 *Else Elisabeth Jensen*, f. 19 Dec. 1746, † 10 Marts 1788; 11 Børn (L.No. 30—40); se Side 140—45.
25. » 9. *Mathia Collett*, d. 15 Febr. 1735, b† 11 April 1735.
26. » 10. *Mathia Collett*, f. 28 Mai 1737, † 21 Juli 1801; * [1]) 6 Mai 1758 *Morten Leuch* paa Bogstad, f. 15 April 1732, † 24 Jan. 1768; [2]) 11 April 1773 *Bernt Anker*, Kammerherre, R. (ɔ: Stk.) D. O., f. 22 Nov. 1746, † 22 April 1805; ingen Børn; se Side 145—69.
27. » 11. *Peter Collett*, Godseier, f. 14 April 1740, † 16 Marts 1786; * [1]) 22 Febr. 1764 *Maren Kirstine Holmboe*, f. 4 Febr. 1745, † 9 Marts 1768; [2]) 27 Juni 1770 *Johanne Henriche Ancher*, f. 23 Nov. 1750, † 29 Sept. 1812; 2 Børn af 1ste, 9 af 2det Ægteskab (L.No 41—51); se Side 169—77.

Kjøbmand *James Colletts* og *Karen Leuchs* 2 Børn (L.No. 21):

28. IV. 1. *Peter Collett*, Kjøbmand, f. 18 Aug. 1757, † 23 Marts 1792; * 5 Febr. 1783 *Karen Elieson*, f. 14 Marts 1760 (* 29 April 1800 Poul Peter Lindemann, Major, Godseier) † 20 Marts 1823; 4 Børn (L.No. 52—55); se Side 178—85.

Digitized by Google

29. IV. 2. *John Collett*, Kjøbmand, R. D. O., f. 22 Sept. 1758, † 3 Febr. 1810; * 5 Febr. 1783 *Martine Christine Sophie Collett*, f. 15 Dec. 1764, † 21 Aug. 1826; ingen Børn; se Side 185—244.

Kammerraad *Johan Colletts* og *Elisabeth Jensens* 11 Børn (L.No. 24):

30. » 1. *Peter Collett*, Justitsraad, d. 4 Juli 1767, † 21 April 1823; * [1]) 21 Sept. 1797 *Margrethe Caroline Holm* (Enke efter Kancellisekretær Adolph Fibiger), d. 25 Juli 1766, † omtr. 1801; [2]) omtr. 1803 *Christine Sophie Constance v. Wickede*, f. 22 Dec. 1777, † 2 Juli 1830; af 1ste Ægteskab 1 Barn (L.No. 56); se Side 245—57.
31. » 2. *Mathias Collett*, f. 1768, b† 25 Juli 1768.
32. » 3. *James Collett*, d. 2 Nov. 1769, † i Jan. 1778.
33. » 4. *Anne Cathrine Magdalene Collett*, f. 16 Nov. 1770, † 14 Dec. 1777.
34. » 5. *Jonas Collett*, Statsraad, R. Seraf. O., K. N. O., R. D. O., f. 25 Marts 1772, † 3 Jan. 1851; * 15 Oct. 1797 *Maren Christine (Tina) Collett*, f. 25 Mai 1777, † 6 Nov. 1860; 12 Børn (L.No. 57—68); se Side 257—89.
35. » 6. *Johan Collett*, d. 27 Dec. 1773, b† 26 Febr. 1774.
36. » 7. *Johan Collett*, Amtmand, R. N. O., R. V. O., f. 22 Marts 1775, † 19 Juni 1827; * 23 Sept. 1803 *Christiane Birgithe de Stockfleth*, f. 3 Juli 1782, † 27 April 1829; 11 Børn (L.No. 69—79); se Side 290—98.
37. » 8. *Karen Mathia Collett*, f. i Aug. 1776, † 31 Dec. 1777.
38. » 9. *Ulrikke Cathrine Mathia Collett*, d. 2 Nov. 1778, † spæd.
39. » 10. *James Collett*, d. 6 Aug. 1782, † spæd.
40. » 11. *Ditlevine Dorothea Elisabeth Collett*, d. 29 Aug. 1787, † spæd.

Godseier *Peter Colletts* og *Maren Kirstine Holmboes* 2 Børn (L.No. 27):

41. » 1. *Peter Collett*, Høiesteretsassessor, R. N. O., f. 8 Aug. 1766, † 27 Juli 1836; * 6 Aug. 1794 *Eilertine Severine Bendeke*, f. 7 Oct. 1777, † 7 Dec. 1857; 11 Børn (L.No. 80—90); se Side 299—306.
42. » 2. *Anne Cathrine Collett*, f. 19 Febr. 1768, † 27 Jan. 1846; * 5 Oct. 1788 *Peter Nicolai Arbo*, Godseier, f. 6 Nov. 1768, † 16 Sept. 1827; ingen Børn; se Side 306—8.

Godseier *Peter Colletts* og *Johanne Henriche Anchers* 9 Børn (L.No. 27):

43. » 1. *Christian Ancher Collett*, Bergraad, kst. Sølvverksdirektør, R. N. O., f. 30 April 1771, † 10 Jan. 1833; * 13 Dec. 1799 *Anna Karine Bie*, f. 7 Mai 1775, † 3 Febr. 1856; 5 Børn (L.No. 91—95); se Side 308—13.
44. » 2. *Maren Kirstine Collett*, f. 11 Oct. 1772, † 9 Marts 1773.
45. » 3. *Christopher Collett*, Premierløitnant, kst. Magasinforvalter, f. 30 Oct. 1773, † 17 Dec. 1815; * 1802 *Anne Cathrine Elisab. Arbo*, f. 17 Sept. 1775, † 1 Nov. 1833; 5 Børn (L.No. 96—100); se Side 313—14.
46. » 4. *John Collett*, Toldkammer-Kommitteret, Justitsraad, f. 22 Dec. 1774, † 29 Sept. 1824; * 3 Marts 1818 *Marie Christiane Rosen*, f. 30 April 1796 (* 28 Juli 1828 Christian Fredrik Arbo, Overlærer); 3 Børn (L.No. 101—3); se Side 314—16.

Digitized by Google

47. IV 5. *Karen Magdalene (Kaja) Collett*, f. 25 April 1776, † 17 Nov. 1800; * 4 Oct. 1795 *Cæsar Læsar Boeck*, Overfører, Kaptein, f. 13 Mai 1766, † 16 Juni 1832; 4 Børn; se Side 316—19.

48. » 6. *Maren Christine (Tina) Collett;* * Statsraad *Collett*, L.No. 34.

49. » 7. *Mathia Bernhardine Collett*, f. 13 Jan. 1779, † 9 Oct. 1847; * 26 Oct. 1806 *Poul Steenstrup*, Sølvverksdirektør, f. 10 Dec. 1772, † 9 Oct. 1864; 8 Børn; se Side 319—23.

50. » 8. *James Henrik Collett*, Student, Fænrik, f. 12 Juli 1781, † i 1811; ugift; se Side 324.

51. » 9. *Otto Collett*, Kjøbmand, tit. Overkrigskommissær, f. 1 Sept. 1784, † 14 April 1833; * 5 Febr. 1808 *Marthine Johnnette (Tina) Collett*, f. 27 Aug. 1789, † 25 Marts 1865; ingen Børn; se Side 324—31.

Kjøbmand *Peter Colletts* og *Karen Eliesons* 4 Børn (L.No. 28):

52. V. 1. *Karen Christiane (Kaja) Collett*, f. i Chria. 6 Sept. 1784, † der 26 Febr. 1856, * i Tunø 1 Aug. 1808 Kjøbmand i Chria., Veimester *Iver Steen*, R. V. O., f. i Chria. 18 Sept. 1784, † paa sin Eiendom Ellingsrud i Aker 28 Sept. 1828, Søn af Kjøbmand i Chria. Even Steen og Golette Christine Aares; 1 Datter.

53. » 2. *James Collett*, f. i Chria 6 Juni 1787, b† i Vang paa Hedemarken 21 Juli 1795; se Side 183.

54. » 3. *Marthine Johnnette (Tina) Collett*, * Kjøbmand *Otto Collett*, L.No. 51.

55. » 4. *Anna Mathia Ditlevine Collett*, f. i Chria. 15 Oct. 1791, † der 19 Nov. 1791.

Assessor, Justitsraad *Peter Colletts* og *Caroline Holms* Datter (L.No. 30):

56. » 1. *Christence Elise Caroline Collett*, d. i Kbh. 22 Nov. 1799, † spæd.

Statsraad *Jonas Colletts* og *Maren Christine Colletts* 12 Børn (L.No. 34):

57. » 1. *Henriette Collett*, f. paa Kongsberg 14 Aug. 1799, † i Chria. 19 Febr. 1857, Hoffrøken, senere Statsfrue ved Dronning Desiderias norske Hof; * i Chria. 14 Aug. 1833 *Frederik Riis*, Stiftamtmand, R. N. O., R. V. O., f. i Chria. 29 Jan. 1789, † der 22 Oct. 1845, Søn af Kjøbmand Johan Ludvig Riis og Marie Birgitte Gravengaard. Han blev Student 1806, jurid. Kandidat 1809, Politifuldmægtig i Chria. 1810, Politisekretær der 27 April 1813, Protokolsekretær i Høiesteret 27 Sept. 1814, forrettede tillige som Sekretær i Overadmiralitetsretten fra dens Oprettelse i 1813 og Assessor i Akershus Stiftsoverret til Aug. 1815, da han konstitueredes som Byfoged i Chria. (udnævnt 1816), blev 20 Juli 1831 Amtmand i Nordre Bergenhus Amt, 11 Okt. 1832 Stiftamtmand i Trondhjem og 21 Jan. 1840 Stiftamtmand i Chria. samt tillige (til Udgangen af 1842) Amtmand i Akershus Amt. — 1 Datter. Han havde tidligere været * [1]) 1812 Birgithe Elisabeth Smith (f. 1793, † 1818) og [2]) 1818 Anne Cathrine Smith (f. 1795, † 1829), Døtre af Kjøbmand og Borgerkaptein i Chria. Lars Smith og Magdalene Gude. I 1ste Ægteskab 5, i 2det 4 Børn. Se Krafts og Langes Forf.lex. S. 515.

Digitized by Google

58. V. 2. *Johan Collett*, Justitssekretær, f. paa Kongsberg 28 Dec. 1800, † i Chria. 10 Oct. 1877. Blev Student i 1822, tog jurid. Embedsex., theor. 22 Dec. 1828, prakt. 21 Jan. 1830, begge med Haud illaud., ansattes 1824 i Finants-Dept., Fuldmægtig 9 Febr. 1829 og Bureauchef 27 Nov. 1833, konst. Justitssekretær i Chria. Stiftsoverret Febr. 1835, udnævnt i dette Embede 3 Juli 1835, Afsked fra 1 Juli 1876. Byggede og beboede i mange Aar Løkken Framnæs i Chria.; stiftede 1877 »Statsraad Jonas Colletts Legat« (se foran Side 289); * [1]) i Chria. 18 Mai 1838 *Marie Frederikke Thomasson*, f. i Fredrikshald 4 Oct. 1810, † i Chria. 28 Marts 1839, Datter af engelsk Agent James Thomasson og Septima Carisius; [2]) i Chria. 17 Nov. 1841 *Margrethe Louise Diriks*, f. i Kjøbenhavn 1 Sept. 1801, † i Chria. 7 Sept. 1859, Datter af Statsraad, Stk. N. O., Christian Adolph Diriks og Maren Kirstine Tax. — 1 Søn i hvert Ægteskab (L.No. 104—5).

59. » 3. *Caroline Petrea Collett*, f. paa Kongsberg 11 Marts 1802, † der i Begyndelsen af 1804.

60. » 4. *Caroline Petrea Collett*, f. paa Kongsberg 23 Jan. 1804. Bor i Chria.; ugift.

61. » 5. *Marthine Christine Sophie Collett*, f. paa Kongsberg 12 Oct. 1805; * sin Fætter, Justitssekretær *T. J. Collett*, L.No. 69.

62. » 6. *Elisabeth Collett*, f. paa Kongsberg 28 Nov. 1806, † i Chria. 21 Aug. 1883; * der 6 Oct. 1828 sin Fætter, daværende Lektor *Christian Peter Bianco Boeck*, Søn af L.No. 47, f. paa Kongsberg 5 Sept. 1798, † i Chria. 11 Juli 1877. Han blev Student 1817, medicinsk Kandidat med Haud illaudabilis 19 Mai 1824; var allerede som Student (1822—24) konst. Kompagnikirurg, opholdt sig 1825—27 med Stipendium i Udlandet for at studere Veterinærvidenskab, blev 20 April 1828 udnævnt til Lektor ved den paatænkte Veterinærskole (i Chria.), som imidlertid af Mangel paa Bevilgning ikke kom istand, var derefter i nogle Aar Læge ved Akers Fattigvæsen og udnævntes 15 Juli 1840 til Professor i Fysiologi, komparativ Anatomi og Veterinærmedicin ved Universitetet, hvor han tidligere, under Vakancer i Lærerposter, havde foredraget Kemi; var Medlem af Direktionen i Selskabet for Norges Vel 1829—60, ligeledes Medlem af flere kgl. Kommissioner samt af Tilsynskommissionen for Aas Landbrugsskole 1864—71, den farmaceutiske Examenskommission og Examenskommissionen for Tandlæger 1852—61; deltog i Stiftelsen af den fysiografiske Forening 1824, det medicinske Selskab 1833, (i flere Aar Selskabets Formand), Folkeoplysningsselskabet og Videnskabsselskabet i Chria. (gjennem flere Aar afvexlende Selskabets Præses og Vicepræses); Medlem af adskillige udenlandske videnskabelige Instituter, Æresdoktor (Juni 1868) ved Lunds Universitet, K. St. O. O., R. N. O., R. Æreslegionen og Indehaver af et Par Medaljer for fysiologiske Apparater; se Krafts og Langes Forf. Lex. S. 85—86, Nordisk Convers. Lex., 2den Udg. I, S. 563, Botten-Hansens »Norvège literaire«, Re-

Digitized by Google

gisteret, Kiærs »Norges Læger« S. 39—43 og Norsk Haandlex., I, S. 185—86; 5 Børn.

63. V. 7. *Peter Jonathan Collett*, f. paa Kongsberg 1808, † der 1/2 Aar gammel.

64. » 8. *Karen Mathia Octava Collett*, f. paa Kongsberg, † der 1/2 Aar gammel.

65. » 9. *Cathrine Karen Mathia (Caja) Collett*, f. paa Kongsberg 16 April 1812, † i Chria. 21 Mai 1880; ugift. Ved Testament af 26 Dec. 1863 (Tillæg af 8 Nov. 1877) oprettede hun et Legat for trængende eller uformuende Damer, fornemmelig af Collett-Familien (Kapital omtr. Kr. 22,400), og et Legat for Vaterlands Asyl (Kapital Kr. 800); se Departements-Tid. 1880, S. 829—31.

66. » 10. *Jonas Tinus Collett*, f. paa Kongsberg 14 Febr. 1814, † i Chria. som Protokolsekretær i Høiesteret 22 Febr. 1858. Blev Student 1833, tog jurid. Embedsex., theoret. i Juli 1839 og prakt. i Jan. 1844, begge med Laudabilis; Fuldmægtig i Justits-Departementet 26 Febr. 1847, Protokolsekretær 9 Juli 1851; ugift.

67. » 11. *Peter Collett*, f. i Chria. 28 Nov. 1818, † der 22 Nov. 1848. Tog i Sept. 1841 præliminær Examen ved Universitetet og studerede Medicin; ugift.

68. » 12. *Eugenie Thora Octava Collett*, f. i Chria. 16 April 1825, † der 31 Oct. 1851; ugift.

Amtmand *Johan Colletts* og *Christiane Stockfleths* 11 Børn (L.No. 36):

69. » 1. *Tom John Collett*, Justitssekretær, f. paa Sandaker i Lier 9 Sept. 1804, † i Chria. 1 Febr. 1835. Blev Student 1822, tog jurid. Embedex., theoret. 8 Juni 1827 med Laudabilis og prakt. 18 Sept. 1828 med Haud illaud.; ansattes i Kirke-Departementet, konstitueredes 28 April 1829 som Universitetssekretær og udnævntes 26 Oct. 1831 til Justitssekretær i Akershus Stiftsoverret; * i Chria. 8 Juni 1832 Kusinen *Marthine Collett*, L.No. 61; 2 Børn (L.No. 106—7).

70. » 2. *Hanna Elise Collett*, f. i Lier 7 Marts 1806, † der 6 Nov. 1816.

71. » 3. *Holger Gustav Collett*, Kammerherre, R. V. O., f. paa Sandaker i Lier 17 Oct. 1807, † i Chria. 17 Juni 1870. Blev Student 1825, tog 23 Jan. 1831 theoret. jurid. Embedsex. med Haud illaud., blev 27 Aug. 1834 Fuldmægtig i Finants-Departementet; overflyttedes ved Indre-Dep.ts Oprettelse 1 Jan. 1846 dertil som Fuldmægtig i Postkontoret, ansattes 1852 som Expeditør for Statens Postdampskibe og Pakkepostexpeditør i Chria., blev 1856 Rigs- og Ordensherold ved St. Olafs-Ordenen og 1858 Kammerherre; ugift.

72. » 4. *Sophie Augusta Collett*, f. i Lier 20 Oct. 1809, † der 12 April 1810.

73. » 5. *Sophie Augusta Collett*, f. paa Huseby i Lier 9 Febr. 1811, † Chria. 4 Mai 1872; * paa Kongsberg 2 April 1835 daværende Premierløitnant i Marinen *Peter Severin Steenstrup*, f. paa Kongsberg 29 Nov. 1807, † i Chria. 17 Febr. 1863, Søn af L.No. 49. Blev Sekondløitnant 29 Jan. 1828, Premierløitnant 6 Febr. 1834, Kap-

Digitized by Google

teinløitnant 10 Aug. 1850; tog 8 Febr. 1854 Afsked for udelt at beskjæftige sig med Bestyrelsen af det af ham i 1842 anlagte »Akers mekaniske Verksted«; Medudgiver af Polyteknisk Tidsskrift og 1854—57 Medlem af Tilsynskommissionen for Landets første Jernbane fra Christiania til Eidsvold. Se Krafts og Langes Forf.lex. S. 597; 7 Børn.

74. V. 6. *Peter Jonas Collett*, f. paa Huseby i Lier 12 Sept. 1813, † i Chria. 18 Dec. 1851. Blev Student 1831, tog 28 Dec. 1835 theoret. og 18 Jan. 1837 prakt. jurid. Embedsex., begge med Laudabilis, foretog 1839—40 med offentligt Stipendium en videnskabelig Udenlandsreise, blev 8 Mai 1841 Lektor i Lovkyndighed ved Universitetet og 5 Aug. 1848 Professor i samme Fag; forrettede som Medlem af en ved kgl. Res. af 7 Febr. 1846 anordnet Kommission til at udarbeide Lovudkast om Arveretten m. m. Bekjendt som Literaturkritiker og skjønliterær og retsvidenskabelig Forfatter. Se Jørgen Moes Nekrolog, trykt foran Side 332—34, Krafts & Langes Forf.lex. S. 141—42, Botten-Hansen: La Norvège literaire, Registeret, Nord. Convers.lex. 2. Udg., Kbh. 1871 II, S. 263—64, A. Collett: »Familien Collett«, Chria. 1872, S. 103—4, Norsk Haandlex., Chria. 1882 I, S. 310 og flere udenlandske Konvers.lexika. * i Eidsvold 14 Juli 1841 *Jacobine Camilla Wergeland*, f. i Christianssand 23 Jan. 1813, Datter af den bekjendte Eidsvoldsmand og Forfatter, Sognepræst i Eidsvold, Provst Nicolai Wergeland og Aletta Dorothea Thaulow, — Forfatterinde af »Amtmandens Døtre« og en Række andre skjønliterære Verker, hvorom henvises til den foran Side 335—38 trykte Skizze af Professor L. Dietrichson samt Krafts og Langes Forf.lex. S. 140—41, Botten-Hansens La Norvège literaire, Registeret, Nordisk Convers.lex., 2. Udg., Kbh. 1871, II, S. 264, A. Colletts »Familien Collett«, Chria. 1872, S. 103—5, Norsk Haandlex., I, S. 310; 4 Sønner (L.No. 112—15).

75. » 7. *Marthine Jeannette (Tina) Collett*, f. i Lier 30 Sept. 1815, † i Fredriksværn 17 Marts 1836.

76. » 8. *Johan Christian Collett*, Amtmand, K. St. O. O., K. N. O., K. D. O., f. paa Huseby i Lier 23 Juli 1817. Blev Student 1834, tog 9 Jan. 1840 theoret. og 21 Juli s. A. prakt. juridisk Embedsex., begge med Laudabilis, ansattes 1835 i Finants-Departementet, hvor han i 1843 blev Fuldmægtig og 4 Aug. 1845 Bureauchef i Afdelingen for det Indre; ved Indre-Departementets Oprettelse 1 Jan. 1846 overflyttedes han til dette, hvor han 27 Dec. 1849 blev Expeditionssekretær, udnævntes 4 Aug. 1854 til Amtmand i Christians Amt og blev 23 Febr. 1859 Amtmand i Akershus; deltog i 1857 i Kjøbenhavn i Underhandlingerne om Sundtoldens Ophævelse, var 1859—63 Formand i Bestyrelsen for Kongsvingerbanens, Hamarbanens og Størenbanens Anlæg; har gjentagne Gange været Medlem af Interimsregjeringer under Kongens Udenlandsreise, deltaget i flere kgl. Kommissioner, fra 1862 været Medlem af Tilsynskommissionen for Aas Landbrugsskole og fra 1881 extra

Digitized by Google

ordinær Assessor i Høiesteret. * i Skouger Præstegjeld 4 Juni 1846 *Johanne Christine (Hanne) Collett* (L.No. 103), f. i Kjøbenhavn 19 Feb. 1822, Datter af L.No. 46; 2 Døtre (L.No. 119—20).

77. V. 9. *Caroline Collett,* f. i Lier 11 Sept. 1819, † der 17 Sept. 1819.

78. » 10. *Carl Emil Collett,* Universitetssekretær, f. paa Huseby i Lier 19 Juli 1821. Blev Student 1839, tog 25 Juni 1845 theoret. og 22 Juli s. A. prakt. jurid. Embedsex., begge med Laudabilis, ansattes i 1846 i Kirke-Departementet, hvor han 13 Juni 1853 blev Fuldmægtig og 24 April 1858 Bureauchef; udnævntes 23 Nov. 1878 til Universitetssekretær; har været Medudgiver af Departements-Tidenden fra 1 Aug. 1856; ugift.

79. » 11. *Elise Caroline Collett,* f. i Lier 8 Aug. 1823, † der 31 Marts 1824.

Høiesteretsassessor *Peter Colletts* og *Eilertine Severine Bendekes* 11 Børn (L.No. 41):

80. » 1. *Petronelle Christine Elisabeth Collett,* d. i Chria. 24 Febr. 1796, † spæd.

81. » 2. *Mathia Collett,* d. i Chria. 8 Febr. 1797, † spæd.

82. » 3. *Elisabeth Christine (Lisa) Collett,* f. i Næs paa Hedemarken 31 Jan. 1798, † i Kjøbenhavn 30 Jan. 1879; ugift.

83. » 4. *Peter Collett,* Toldbetjent, f. i Christianssand 14 Febr. 1799, † i Chria. 1 Jan. 1875. Blev Student 1821 og ansattes 1835 som Undertoldbetjent i Drammen, hvor han eiede Gaarden Dannevig; Afsked 4 Mai 1867; * paa Hassel Verk paa Eker 8 Aug. 1829 *Christine Stillesen,* f. i Drammen 17 Jan. 1803, † i Chria. 8 Jan. 1875, Datter af Mægler i Drammen, Cand. jur. Christen Stillesen og Alexandrine Elisabeth Been; 3 Sønner (L.No. 121, 123—24).

84. » 5. *Anne Cathrine Hedevig Collett,* f. i Christianssand 13 Jan. 1801, † paa Hoen paa Eker 19 Dec. 1857; * paa Modum 23 Sept. 1822 Prokurator *Lorentz Henschien,* f. i Sandsvær 2 Febr. 1786, † paa sin Eiendom Hoen 11 Aug. 1857, Søn af Stiger ved Kongsbergs Sølvverk H. J. Henschien og Hustru Gjertrud Johannesdatter. Han tog 1810 dansk juridisk Examen og fik 8 Sept. 1813 Bevilling som Prokurator ved Over- og Underretterne i Akershus Stift; 4 Børn.

85. » 6 *Ulrikke Charlotte Wilhelmine (Rikka) Collett,* f. paa Buskerud 19 Febr. 1802, † i Chria. 7 Nov. 1874; stiftede ved Testament af 5 Marts 1873 (konfirmeret 6 April 1875) et Legat for værdige trængende paa Buskerud Gaard; ugift.

86. » 7. *Bernt Anker Collet* (han og hans Efterkommere skrive Navnet med ét t), Kvæstor, R. D. O., f. paa Økern ved Chria. 8 Aug. 1803, † paa Lundbygaard i Sjælland 2 Febr. 1857. Blev Student 1822, tog 22 Jan. 1828 theoretisk og 29 Dec. s. A. praktisk jurid. Embedsexamen, begge Afdelinger med Haud illaud.; blev 31 Dec. 1831 Fuldmægtig i Kirke-Departementet, hvor han senere konstitueredes som Bureauchef; udnævntes 2 Juli 1834 til Kvæstor ved Universitetet; tog Afsked 27 Dec. 1849, da han efter sin Faster, Enke-

Digitized by Google

fru Arbo, havde kjøbt Herregaarden Lundbygaard (se Side 308), hvor han siden var bosat; * i Drammen 25 Sept. 1832 *Emilie Henriette Christence Rørbye*, f. der 1 April 1805, † paa Lundbygaard 17 April 1868, Datter af Magasinforvalter i Drammen, Overkrigskommissær Ferdinand Rørbye og Fredrikke Eleonore Cathrine de Stockfleth; 2 Børn (L.No. 125—26).

87. V. 8. *John Collett*, Proprietær, f. paa Økern ved Christiania 2 Sept. 1807; besøgte Agerdyrknings-Seminariet paa Sem i Jarlsberg, hvorfra han 30 Sept. 1830 dimitteredes med Karakteren Meget godt; udløste 1839 sine Søskende af Eiendomsretten til Buskerud, som han drev til 1876, da han solgte Gaarden til sin Søn Albert; * paa Stabæk i Bærum 25 Marts 1840 *Antonette Johanne Smith*, f. i Drammen 15 Dec. 1811, † paa Buskerud 15 Oct. 1874, Datter af Kjøbmand i Drammen Elias Elieson Smith og Karen von Cappelen; 3 Børn (L.No. 130, 135 og 142).

88. » 9. *Theodora Christiane (Dora) Collett*, f. paa Hassel Verk 16 Nov. 1809; * paa Lundbygaard i Sjælland Vaaren 1842 *Carl Peter Fredrik Drejer*, Proprietær, f. i Simested Sogn i Viborg Stift 3 Marts 1808, † i Kjøbenhavn 11 Juli 1871, Søn af Sognepræst i Simested Nils Drejer og Thomine Nicoline Reutze; han var 1842—1870 Eier af Gaarden Glostrup paa Laaland, hvorfra han gjentagne Gange valgtes til Medlem af det danske Landsthing; Enken bor paa en Gaard ved Sorø; 2 Børn.

89. » 10. *Peter Nicolai Arbo Collett*, f. paa Hassel Verk 4 Nov. 1811, † i Paris 1850; blev Student 1832, tog Andenexamen 1833; * i Chria. 13 Mai 1839 *Nicoline Johanne Marie Nagel*, f. paa Kongsvinger 24 Dec. 1815, Datter af Bataljonslæge Nicolaus Christian Fredrik Nagel (fra Segeberg i Holsten) og Louise Marie Bech; 1 Søn (L.No. 143).

90. » 11. *Otto Collett*, Toldbetjent, f. paa Hassel Verk 5 April 1813, blev Student 1833, tog 4 Juli 1840 theoret. og 21 Juli s. A. prakt. jurid. Embedsexamen, begge Afdelinger med Haud illaud., ansattes i Revisions-Departement, blev i 1851 Undertoldbetjent i Chria. Tolddistrikt; * i Chria. 22 Dec. 1845 *Vedastine Henriette le Normand de Bretteville*, f. i Byen Provins i Champagne, Datter af Receveur des contributions directes Charles le Normand de Bretteville og Amelia Ritter fra Danzig; 5 Børn (L.No. 144—48).

Bergraad *Christian Colletts* og *Anna Karine Bies* 5 Børn (L.No. 43):

91. » 1. *Mariane Collett*, f. paa Vold i Solums Præstegjeld 10 Nov. 1800, † paa Taasen i Aker 11 Jan. 1822; ugift.

92. » 2. *Johanne Benedicte Collett*, f. paa Vold i Solum 14 Jan. 1802, † i Bergen 3 Dec. 1851; * i Aker 27 Oct. 1820 daværende resid. Kapellan, siden Biskop i Bergen, R. N. O. *Peter Christian Hersleb Kjerschow*, f. i Rødø Præstegjeld 29 Juni 1786, † i Bergen 24 Nov. 1866, Søn af Sognepræst i Brønø Rasmus Sundt Kjerschow og Benedicte Marie Hersleb; blev Student 1804, tog i 1808

Digitized by Google

theologisk Embedsexamen med Laudabilis, blev 1 Juli 1810 Lærer ved Landkadetkorpset, April 1814 resid. Kapellan for Akershus Slotsmenighed og Akers Præstegjeld, 6 Mai 1823 Sognepræst i Aker og Oslo, 4 Oct. 1830 Biskop i Tromsø, 1832 R. N. O., 12 Juli 1848 Biskop i Bergen, Afsked 28 Nov. 1857; 7 Børn. — Se Stamtavle over Familien Campbell, Krafts og Langes Forf.lex., S. 340—1, og Erlandsen: Geistligheden i Tromsø Stift S. 4.

93. V. 3. *Tharald Einar Collett*, Løitnant, f. paa Vold i Solum 23 Nov. 1804, † paa Kongsberg 26 April 1875; blev 1 Juli 1825 Sekondløitnant i trondhjemske Infanteribrigade, fik 8 Juni 1830 Tilladelse til at staa surnumerær og 11 Mai 1832 Afsked i Naade; * [1]) i Chria. 6 Oct. 1841 *Maren Georgine Tandberg*, f. paa Kongsberg omtr. 1801, † i Drammen 4 Juli 1844, Datter af Kjøbm. Peder Tandberg; [2]) paa Kongsberg omtr. 1860 *Anne Margrethe Larsdatter;* af sidste Ægteskab 1 Datter (L.No. 150).

94. » 4. *Kaja Collett*, f. paa Vold i Solum, † i spæd Alder.

95. » 5. *Kaja Marthine Christine Collett*, f. paa Vold i Solum 4 Febr. 1812; bosat i Bergen; ugift.

Løitnant *Christopher Colletts* og *Anne Cathrine Arbos* 5 Børn (L.No. 45):

96. » 1. *Peter Nicolai Arbo Collett*, f. paa Eker 1803, b† i Drammen 2 Jan. 1806.

97. » 2. *Peter Nicolai Arbo Collett*, f. i Drammen 21 Mai 1806, b† der 4 Oct. 1811.

98. » 3. *Herman Christian Collett*, Kjøbmand og Bankadministrator, f. i Drammen 14 Marts 1807, † der 24 Febr. 1878; drev Handel og Skibsrederi i sin Fødeby, var tillige i mange Aar Medlem af Drammens Kommunerepræsentation, Sparebankdirektør, Branddirektør, Forligelseskommissær og Bankadministrator; * [1]) i Skouger Præstegjeld 17 Sept. 1830 *Louise Arveschoug*, f. 18 Juli 1808, † i Drammen 3 Marts 1843, Datter af Proprietær paa Solum i Skouger Ulrik Fredrik Arveschoug og Barbara Kirkgaard; [2]) i Drammen 20 Aug. 1845 *Elisabeth Helene Holter*, f. i Drammen 12 Mai 1821, † der 8 Jan. 1852, Datter af Overtoldbetjent i Drammen Iver Holter og Wilhelmine Margrethe Rode; af 1ste Ægteskab 4, af 2det 3 Børn (L.No. 151—54, 155, 160—1).

99. » 4. *Johan Henrik Collett*, f. i Drammen 24 Sept. 1808, b† der 7 Febr. 1809.

100. » 5. *Otto Martinus Collett*, f. i Drammen 9 Jan. 1811, b† der 4 Mai 1812.

Kommitteret i Toldkammeret, Justitsraad *John Colletts* og *Christiane Rosens* 3 Børn (L.No. 46):

101. » 1. *Nicoline Cathrine Collett*, f. i Kjøbenhavn 2 Dec. 1818; bor hos sin Moder paa Gulskoven ved Drammen; ugift.

102. » 2. *Peter Collett*, Minister, Kammerherre, R. St. O. O., R. D. O., Stk. persiske Solens og Løvens Orden, f. i Kjøbenhavn 30 Mai 1820, † i Constantinopel 2 Aug. 1860. Han blev Student ved det norske

Digitized by Google

Universitet 1836, tog 12 Dec. 1840 theoretisk og 15 Juli 1844 praktisk juridisk Embedsexamen, begge Afdelinger med Laudabilis, ansattes 1841 i Kirke-Departementet, blev 14 Nov. 1845 2den Sekretær i Udenrigskabinettet, 1853 Legationssekretær i Wien og 1855 do. i St. Petersburg, 1856 Kammerherre og 1859 Envoyé extraordinair og Ministre plenipotentiair i Constantinopel. I 1846 blev han Eier af Oremandsgaard i Sydsjælland efter sin Tante Fru Arbo (se Side 308). Om et til Minde om ham stiftet Legat til Drammens Latinskole se Side 315—16; ugift.

103. V. 3. *Johanne Christine (Hanne) Collett*, f. i Kjøbenhavn 19 Febr. 1822, * Amtmand *Johan Christian Collett*, L.No. 76.

Justitssekretær *Johan Colletts* og *Frederikke Thomassons* Søn (L.No. 58):

104. VI. 1. *Fredrik Jonas Lucian Bothfield Collett*, f. i Chria. 25 Marts 1839, har i Kjøbenhavn, Düsseldorf og Paris uddannet sig som Landskabsmaler; ugift.

Justitssekretær *Johan Colletts* og *Margrethe Diriks's* Søn (L.No. 58):

105. » 1. *Arthur Collett*, f. i Chria. 8 Nov. 1845, † der 20 Mai 1847.

Justitssekretær *Tom John Colletts* og *Marthine Colletts* 2 Børn (L.No. 69):

106. » 1. *Johanne Christiane Collett*, f. i Chria. 4 Mai 1833; har under Mærket J. V. udgivet: »En Børnebog til Julen« (1876) og »Tilsjøs og iland, Fortællinger for Børn« (1880); i »Morgenbladet« o. a. Blade har hun anonymt indrykket flere Leilighedsdigte; * i Chria. 12 Dec. 1863 Civilingeniør *Jens Theodor Paludan Vogt*, f. paa Fiskum Præstegaard 23 Sept. 1830, Søn af Sognepræst (senest) i Eidsvold Nils Nilsen Vogt og Petronelle Andrea (Petra) Petersen; uddannede sig ved polytekniske Læreanstalter i Gøtheborg, Hannover og Carlsruhe, ansattes 1853 som Assistent ved Statens Veivæsen, senere ved Kanalvæsenet, hvor han blev Arbeidsbestyrer; fratraadte som saadan 1874, fik s. A. med Arkitekt Due Koncession paa Anlæg af Sporveie i Chria. og blev, da Sporveisselskabet i Aug. 1874 var oprettet, Driftsbestyrer ved dette; se forøvrigt L. J. Vogt: »Slægten Vogt i gamle Dage«, Chria. 1881, S. 169; 6 Børn.

107. » 2. *Thomas Collett*, Distriktslæge, f. i Chria. 6 Jan. 1835, blev Student 1855, tog 10 Dec. 1862 medicinsk Embedsexamen med Haud illaud., konstitueredes som Distriktslæge i Loppens og Maasø Distrikt i Finmarken og udnævntes 25 Febr. 1863 til Distriktslæge i Ytre Nordhordlands Distrikt; bosat i Lindaas, hvor han har været Overformynder, Forligelseskommissær, Ordfører i Formandskabet og Valgmand til Storthinget; er Direktør i Lindaas Sparebank og Brandassuranceselskab; * i Manger 19 Sept. 1864 *Sine Kobro*, f. paa Hiteren 20 Sept. 1843, Datter af Sognepræst til Manger Isak Lange Kobro og Ervine Andrea Henri-

Digitized by Google

ette Essendrop. Se Kiær: Norges Læger, Chria. 1873, S. 78—79. 4 Børn:

108. VII. 1. *Jonas Martin Collett,* f. i Lindaas 14 Oct. 1865.
109. » 2. *Isak Kobro Collett*, f. i Lindaas 19 Jan. 1867.
110. » 3. *Ervine Collett*, f. i Lindaas 27 Oct 1868.
111. » 4. *Tom John Collett*, f. i Lindaas 26 Aug. 1871.

Professor *Peter Jonas Colletts* og *Camilla Wergelands* 4 Børn (L.No. 74):

112. VI. 1. *Robert Collett*, f. i Chria. 2 Dec. 1842, Konservator og Universitets-Stipendiat i Zoologi, Medlem af Videnskabsselskabet i Chria. og Trondhjem og flere udenlandske videnskabelige Selskaber, Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for Folkeoplysningens Fremme og indtil 1883 af Bestyrelsen for Norsk Jæger- og Fisker-Forening. Blev Student 1861 og Cand. philos. 1862; har i de fleste Aar siden 1864 med offentligt Stipendium foretaget naturvidenskabelige Reiser i Norge eller Udlandet, var 1871—72 Assistent ved Universitetets zoologiske Musæum, blev i 1874 Musæets Konservator ved denne Posts Oprettelse og i 1876 tillige Stipendiat i Zoologi; siden 1882 har han i Forening med Professor Sars været Bestyrer af det nævnte Musæum; vandt 1875 Kronprindsens Guldmedalje for Besvarelsen af en zoologisk Prisopgave; har siden 1864 udgivet en Række zoologiske Afhandlinger og større Verker, dels og fornemmelig paa Norsk, dels ogsaa paa Engelsk og Tysk; for et zoo-geografisk Kart (paa Fransk) over Norge har han paa flere Verdensudstillinger modtaget Medaljer; om hans literære Virksomhed henvises til Botten-Hansen: La Norvège literaire, Registeret, og Norsk Haandlexikon, I, S. 310; ugift.

113. » 2. *Alf Collett*, Bureauchef i Marine- og Post-Departementet, f. i Eidsvold 8 Aug. 1844. Blev i 1861 Student, tog 17 Dec. 1867 juridisk Embedsexamen med Laudabilis, ansattes 1 Juni 1868 i Marine- og Post-Dep.ts Afdeling for Marinen, hvor han 26 Juni 1877 blev Fuldmægtig og 22 Dec. 1880 Bureauchef (i Expeditionskontoret fra 1 Jan. 1881 at regne); er Medlem af den norske Bestyrelse for »Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie« fra Samfundets Stiftelse 1879 og tillige dets norske Sekretær fra Høsten 1882; har udgivet nogle genealogiske Arbeider, se Prof. Dr. L. Daaes Oversigt over »Norges genealogiske Literatur efter 1814« i det af det nævnte Samfund udgivne »Personalhistor. Tidsskrift,« III, S. 83, 84 og 87. * i Chria. 14 Dec. 1871 *Mathilde Sophie Kallevig*, f. i Arendal 31 Aug. 1845, Datter af Dispachør i Arendal, Cand. jur. Waldemar Kallevig og Hanna Juell.

114. » 3. *Oscar Collett,* Arkivar i Udenrigs-Departementet i Stockholm, Kammerherre, K.[2] Badensiske Z. L. O., R. D. O., R. Æ. L., f. i Chria. 23 Dec. 1845. Blev 1863 Student, ansattes 9 Aug. 1864 som Sekondløitnant uden fast Løn i 2den akershus. Infanteribrigade, tog i Dec. 1869 juridisk Embedsexamen med Haud illaud., blev 17 Aug. 1870 Attaché ved den svensk-norske Legation i Kjøben-

Digitized by Google

havn, konstitueredes 17 Mai 1872 som 2den Sekretær og i 1878 som Arkivar i Udenrigs-Dept.; blev Kammerherre 1880; ugift.

115. VI. 4. *Emil Collett,* Civilingeniør, f. i Chria. 30 Aug. 1848. Uddannedes ved den polytekniske Læreanstalt i Stockholm og ansattes 28 Mai 1870 som Volontør ved de norske Jernbaneanlæg, hvor han i Juli 1871 blev Assistent og Høsten 1875 Sektionschef. Efter Afslutningen af Jernbaneanlægget mellem Eidsvold og Hamar ansattes han i 1881 som Sektionsingeniør ved Jernbaneundersøgelserne; * i Støren 30 Aug. 1876 *Johanne Andrea Brodtkorb Conradi,* f. i Vardø 2 Juni 1850, Datter af Infanterikaptein, Kommandant paa Vardøhus Poul Holst Conradi og Margrethe Brodtkorb. 3 Børn:

116. VII. 1. *Margrethe Collett,* f. i Eidsvold 13 Juli 1877.

117. » 2. *Camilla Collett,* f. i Eidsvold 13 Aug. 1878.

118. » 3. *Jonas Georg Johan Collett,* f. i Chria. 10 Mai 1883.

Amtmand *Johan Christian Colletts* og *Hanne Colletts* 2 Børn (L.No. 76):

119. » 1. *Anna Christiane Collett,* f. i Chria. 30 Marts 1847, † der 21 Mai 1874 med daværende Premierløitnant *Karsten Tank Lorange,* f. i Fr.hald 15 April 1838, Søn af Kjøbmand dersteds Hans Andreas Lorange og Georgine Fredrikke Lund, en Søster af nedennævnte Kommandørkapt. Lund, se L.No. 125. K. T. Lorange blev 25 Juli 1860 Sekondløitn. i 1ste akershus. Infanteribrigade, 21 Aug. 1862 Premierløitn. og 2 Marts 1876 Kaptein i Brigaden, hvor han staar surnumerær som konstitueret Kontorchef (fra 1878) i Armeens Intendantur. 5 Børn.

120. » 2. *Emma Collett,* f. i Chria. 14 Juli 1850; * der 23 Nov. 1876 Assessor i Chria. Byret, Dr. juris *Oscar Ludvig Stoud Platou,* f. i Chria. 16 Juli 1845, Søn af Stiftsoverrets-Justitiarius, kst. Assessor i Høiesteret, Dr. jur. Fredrik Christian Stoud Platou og Constance Henriette Reiersen. Han blev Student 1863, tog jurid. Embedsexamen Dec. 1869 med Laudabilis, var i 1870 edsvoren Fuldm. hos Faderen, daværende Sorenskriver i Næs, Romerike, blev Høsten 1871 Amanuensis ved Universitets-Bibliotheket, opholdt sig 1872—74 i Leipzig og Paris, hvor han studerede Romerret og Handelsret, var efter Hjemkomsten atter Bibliotheks-Amanuensis til Vaaren 1875, udnævntes 11 Juli 1876 til Assessor i Chria. Byret og kreeredes 18 Dec. s. A. til Dr. juris. ved Universitetet; er Medlem af Chria. Videnskabsselskab; do. af en kgl. Kommission til Udarbeidelse af Love om Kontrol med Assuranceselskaber og om Aktieselskaber; do. af den skandinaviske Sølovskommission af 1883; har dels under Navn, dels anonymt udgivet en Række juridiske Afhandlinger, hvorom henvises til Retstid. 1871, 1872, 1875 o. flg. Aargange. 2 Sønner.

Digitized by Google

Toldbetjent *Peter Colletts* og *Christine Stillesens* 8 Børn (L.No. 83):

121. VI. 1. *Jonas Peter Severin Collett*, Telegrafintendant, R. N. O., f. paa Hassel Verk paa Eker 10 Mai 1830, blev Student 1849, Cand. philos. 1850, ansattes 1855 som Telegrafinspektør og Stationsbestyrer i Chria. Telegrafdistrikt og blev 1869 Telegrafintendant; * [1]) i Lillesand 10 Oct. 1867 *Anna Marie Due*, f. i Flekkefjord 11 April 1839, † i Chria 21 April 1873, Datter af Overtoldbetjent i Lillesand Carsten Schjødt Due og Magdalene Marie Buck; [2]) i Chria. 23 Oct. 1874 *Sofie Haslund*, f. der 30 Sept. 1847, † der 13 Jan. 1875, Datter af Skoleinspektør i Chria. Fredrik Adolph Haslund og Anne Marie Caroline Sofie Juel; [3]) i Chria. 1 Sept. 1880 *Johanne Haberdorph Brock*, f. i Hardanger 13 Mai 1854, Datter af Distriktslæge Gerhard Christopher Brock og Louise Busch Buck; 1 Datter:

122. VII. 1. *Christine Collett*, f. i Chria 26 Juni 1881.

123. » 2. *Christen Stillesen Collett*, f. paa Hassel Verk 7 Aug. 1831, † i Chria. 12 Juni 1880, blev Student 1849, Cand. philos. 1851, ansattes som Telegrafist ved Chria. Telegrafstation og var 1869—1872 konst. Inspektør og Stationsbestyrer i Chria. Telegrafdistrikt. Ugift.

124. » 3. *Alfred Collett*, Kjøbmand, f. i Drammen 11 Juli 1840, † i Chria. ved et Fald fra Hesten 2 Nov. 1870; blev Student 1858 og Cand. philos. 1859, men gik senere over til Handelen og bestyrede Firmaet Otto Pay & Co's Forretninger i Chria. Ugift.

Kvæstor *Bernt Anker Collets* og *Emilie Rörbyes* Børn (L.No. 86):

125. » 1. *Eilertine Eleonore (Elna) Collet*, f. i Chria. 11 April 1834, † der 19 Jan. 1866, * paa Lundbygaard i Sjælland 10 Nov. 1863 daværende Premierløitnant *Thorvald Lund*, f. i Fr.hald 19 Marts 1825, Søn af Kjøbmand dersteds Anders Lund og Anne Cathr. Brandt; han blev 7 Mai 1845 surnumerær og 26 April 1848 virkelig Sekondløitn. i Marinen, var 1852—55 i fransk Orlogstjeneste, blev 23 Marts 1857 Premierløitn., 18 Nov. 1865 Kapteinløitn. og 26 Mai 1877 Kommandørkaptein; er i 1883 tjenstgjørende i Marinens Stab, R. S. O., R. D. O. og R. Æ. L. 1 Datter.

126. » 2. *Peter Ferdinand Collet*, Godseier, Hofjægermester, f. i Chria. 7 Mai 1836, blev 1854 Student ved Kb.havns Universitet, hvor han i 1862 tog juridisk Embedsexamen med Laudabilis; blev 28 April 1874 Hofjægermester ved det danske Hof; overtog efter Faderens Død Lundbygaard og fik med sin Hustru den nærliggende Herregaard Rønnebæksholm, som i forrige Aarhundrede var i Collett-Familiens Eie (se foran S. 136—37 og 141—43); har i flere Aar været Medlem af Amtsraadet for Præstø Amt; * paa Gammelkjøgegaard ved Kjøge 17 Nov. 1863 *Haralda Judithe Johanne Margrethe Toft*, f. paa Rønnebæksholm 17 Febr. 1842, Datter af Godseier, Cand. jur. Harald Peter Nicolai Toft og Anne

Digitized by Google

Marie Elise Carlsen fra Gammelkjøgegaard (efter Tofts Død * Biskop Grundtvig). 3 Børn:

127. VII. 1. *Holger Peter Harald Collet*, f. paa Rønnebæksholm 28 Aug. 1864, blev i 1882 Student ved Kb.havns Universitet.

128. » 2. *Marie Emilie Jutta Francisca Collet*, f. paa Rønnebæksholm 23 Sept. 1866.

129. » 3. *Emilie Haralda Eleonore Emmy Collet*, f. paa Rønnebæksholm 26 Juni 1869.

Proprietær *John Colletts* og *Antonette Johanne Smiths* 3 Børn (L.No. 87):

130. VI. 1. *Cathrinus Nicolai Arbo Collett*, svensk Jernbane-Trafikchef, f. paa Buskerud 30 Marts 1841; udgik 1864 af den polytekniske Skole i Hannover, var 1864—67 ansat ved Jernbaneanlæg i Skaane og Würtemberg, blev 1867 Assistent og 1869 Sektionschef ved de norske Jernbaneanlæg, men modtog 1872 Engagement som Sektionsingeniør og fra 1876 som Distriktsingeniør ved Anlæg a Bergslagsbanen i Sverige, ved hvis Aabning i Dec. 1879 han udnævntes til R. V. O.; i 1880 blev han Trafikchef ved Nora- Karlskoga-Jernbanen i Ørebro Län; * i Chria. 28 Dec. 1872 *Josephine Lucie Holmsen*, f. der 27 Oct. 1853, Datter af Kjøbmand sammesteds Holm Holmsen og Josephine Nielsen; 4 Børn:

131. VII. 1. *Peter Johan James Collett*, f. paa Gaarden Cathrineberg i Wärmland 18 Oct. 1873.

132. » 2. *Agnes Collett*, f. paa Cathrineberg 10 April 1875, † paa Gaarden Alster ved Karlstad 27 Oct. 1879.

133. » 3. *Carl Albert Collett*, f. paa Gaarden Walnäs i Ed Sogn, Wärmland, 17 Oct. 1877.

134. » 4. *Alice Maria Sophia Collett*, f. i Bækkelaget ved Chria. 3 Sept. 1878.

135. » 2. *Albert Peter Severin Collett*, Brugseier, f. paa Buskerud 15 Sept. 1842; blev 1868 Medinteressent i »Salsbrugets Interessentskab« for Trælasthandel og Sagbrug i Namdalen, hvor dette Firma eiede store Skove; i 1871 blev han Eneeier af Salsbruget, hvis Forretninger drives i Oplø, hvor der er Sag- og Møllebrug samt Notbrug for Sildefiskeri; til Bruget hører omkring 40 forskjellige Matrikulnummere i Fosnæs, Kolvereids og Lekø Præstegjeld; i 1876 kjøbte han Buskerud af sin Fader og har siden afvexlende været bosat der og i Oplø;[1]) * i Trondhjem 10 Nov. 1873 *Nanna Høegh*, f. i Senjen 4 Juni 1854, Datter af Overlæge i Th.jem Ove Guldberg Høegh († paa Storthinget 1863) og hans 2den Hustru Ingeborg Anna Dons; 6 Børn:

136. VII. 1. *Johan Collett*, f. i Trondhjem 22 Nov. 1874.

137. » 2. *Emil Collett*, f. i Trondhjem 22 Dec. 1875.

---

[1]) Efterat dette var skrevet er Buskerud Gaard med Besætning, Avling og Inventarium Høsten 1883 solgt til Handelsmand J. O. Veberg for 57,000 Kroner.

Digitized by Google

138. VII. 3. *Oscar Collett*, f. i Trondhjem 9 Dec. 1877.
139. » 4. *Arthur Collett*, f. i Trondhjem 8 Mai 1879.
140. » 5. *Axel Collett*, f. i Oplø i Kolvereid 6 Aug. 1880.
141. » 6. *Johanne Antonette Collett*, f. paa Buskerud 28 April 1883, † der 30 Mai 1883.

142. VI. 3. *Karen Elise Theodora (Kaja) Collett*, f. paa Buskerud 17 Aug. 1844, * der 4 Juni 1870 daværende Premierløitnant *Ole Herman Johannes Krag*, f. i Vaage 7 April 1837, Søn af Provst og Sognepræst i Eidsvold Hans Peter Schnitler Krag og Hermana Thomine Rogneby; han blev 6 Febr. 1858 Sekondløitn. i 1ste akershus. Infanteribrigade, var 1858—61 ansat ved Statens Veivæsen, blev 31 Aug. 1861 Premierløitn. i Brigaden, tog 1863 Høiskoleexamen og udnævntes 17 Marts 1864 til Sekondløitn. i Artilleribrigaden; overtog derpaa som Entreprenør nogle Jernbanearbeider, blev 1866 Kontrolofficierselev ved Kongsbergs Vaabenfabrik, var 1868—69 Kontrolofficier ved Hovedarsenalets Geværforandrings-Verksted i Chria., udnævntes 9 Mai 1869 til Premierløitn. i Artilleribrigaden, blev 1870 Kontrolofficier ved Kongsbergs Vaabenfabrik, 18 Mai 1876 Artillerikaptein og 3 Nov. 1880 Direktør ved den nævnte Vaabenfabrik. Han er bekjendt som Opfinder af Geværkonstruktioner for Baglademekanisme. I 1877 blev han R. D. O. og 1881 R. S. O. 3 Børn.

Cand. philos. *Nicolai Colletts* og *Nicoline Nagels* Søn (L.No. 89):

143. » 1. *William Collett*, kgl. Fuldmægtig, f. i Chria. 29 Marts 1840; blev Student 1857, tog 21 Dec. 1863 juridisk Embedsexamen med Haud illaud., ansattes 1 April 1865 i Marine- og Post-Departementet, blev 7 Aug. 1873, konst. 2den Fuldmægtig ved Statsraadsafdelingen i Stockholm, 1 Febr. 1877 konst. 1ste Fuldmægtig ved samme Afdeling og udnævntes 1 Sept. 1879 til Fuldmægtig i Marine- og Post-Departementets Post-Afdeling; * i Stockholm 26 Jan. 1879 *Beda Wilhelmina Sandelin*, f. *Kihlbom*, f. i Mariestad 27 Mai 1839, Datter af Kjøbmand dersteds Nils Elias Kihlbom og Beata Holmin samt Enke siden 1871 efter Provinciallæge i Lidköping, medic. doctor og chirurg. magister Carl Henrik Sandelin, med hvem hun havde Datteren Ellen Beata Sandelin, f. 1862, svensk Student.

Toldbetjent *Otto Colletts* og *Vedastine de Brettevilles* 5 Børn (L.No. 90):

144. » 1. *Adèle Collett*, f. paa Manglerud i Aker 23 April 1848, † i Draveil ved Paris 5 April 1854.
145. » 2. *Eugène Beauharnais Ferdinand Collett*, Cand. philos. Agent, f. i Chria. 15 Juli 1849; blev Student 1868, 9 Juli 1869 Sekondløitn. uden fast Løn ved 2den akershus. Infanteri-Brigade, tog Andenexamen ved Universitetet i Dec. 1869; reiste i 1874 til Udlandet

Digitized by Google

og nedsatte sig omkr. 1877 i Hamburg, hvor han er Mægler, fornemmelig Assurancemægler; * i Philadelphia ca. 1876 *Frida Wahlberg*, f. i Stockholm 20 Mai 1853, Datter af Christian Wahlberg og Johanne Wilhelmine Wahlqvist.

146. VI. 3. *Lucie Collett*, f. i Chria. 8 Dec. 1851, † i Draveil 18 April 1854.

147. » 4. *Marie Collett*, f. paa Faderens Eiendom Solberg i Borre 24 Juli 1855; * i Chria. 26 Oct. 1872 Skuespiller *Anders Jacob Lund*, f. i Aalborg 1824, Søn af Anders Jacob Lund; 3 Børn.

148. » 5. *Charles Otto de Bretteville Collett*, f. paa Solberg i Borre 30 Mai 1859, er ansat paa Broderens Kontor i Hamburg; * i Chria. *Valborg Sophie Mordt*, f. i Chria. 14 April 1857, Datter af Kjøbmand dersteds Ole Peter Mordt og Caroline Fredrikke Petersen. 1 Søn:

149. VII. 1. *Charles Collett*. f. i Hamburg omtr. 1879.

Løitnant *Tharald Colletts* og *Anne Margrethe Larsdatters* Barn (L.No. 93):

150. » 1. *Einarda Margrethe Pernille Anker Collett*, f. paa Kongsberg 4 Oct. 1859; kom i 1862 ved Omsorg af Frøken Nicoline Collett (L.No. 101) til Pastor Marcus Wøldike i Skivum, Jylland, i hvis Hus hun blev opdragen; * i Øster Hornum, Viborg Stift, i April 1882 *Søren Christensen Munkholm*, bosat i Nørre Sundby ved Aalborg. 1 Søn.

Kjøbmand *Christian Colletts* og *Louise Arveschougs* 4 Børn (L.No. 98):

151. » 1. *Anna Cathrine Elisabeth Collett*, f. i Drammen 12 Juni 1832; * [1]) i Drammen 26 Juli 1855 *Søren Daniel Schiøtz*, Læge, f. i Stavanger 24 Dec. 1828, † paa Als 7 Marts 1864, Søn af Foged i Jæderen og Dalerne Søren Daniel Schiøtz og Charlotte Petrea Rosenkilde; han blev Student 1846, medicinsk Kandidat med Laudabilis 27 Oct. 1852, var i 1853 Koleralæge i Drammen, 1854 Læge ved Bærums Jernverk, bosatte sig 1855 som praktiserende Læge paa Kongsvinger, blev 21 Aug. 1862 Kompagnikirurg i throndhjemske Brigade, 6 Juni 1863 forflyttet i samme Egenskab til Hovedstationen og gjorde fra Juli s. A. Tjeneste ved Garden i Stockholm; reiste ved Udbruddet af den dansk-tyske Krig 4 Febr. 1864 med Permission til Danmark, hvor han fik Ansættelse ved det danske Hovedlasaret paa Als; her paadrog han sig en Gigtfeber, som hurtigt endte hans Liv; se Kiær: »Norges Læger«, S. 370—71; hans Enke uddannede sig i Musik i Paris og gav Undervisning i Sang; * [2]) i New-York 9 Jan. 1873 derværende norsk-svensk Konsul, Kjøbmand *Christian Børs*, R. St. O. O. (21 Jan. 1876 »for fortjenstlig Embedsvirksomhed«), R. N. O., R. V. O., f. i Bergen 21 Marts 1823, Søn af Guldsmed i Bergen Christian Børs og Hanna Fredrikke Synnestvedt. Ingen Børn.

152. » 2. *Wilhelmine Louise (Mina) Collett*, f. i Drammen 11 Mai 1834, * i Lands Pgj. 28 Dec. 1857 *Morten Andreas Leigh Aabel*, Læge, f. i Sogndals Pgj. 9 Febr. 1830, Søn af Provst og Sognepræst til Land Peder Pavels Aabel og Margrethe Engelke Magda-

Digitized by Google

lene Leigh; han blev Student 1848, medicinsk Kandidat med Haud illaudabilis 9 Juni 1856; var 1853 Koleralæge i Drammen, 1857 konst. Distriktslæge i Finmarken, praktiserede 1858 i Sølør og derpaa i Næs paa Romerike; udnævntes 16 Jan 1864 til Distriktslæge i Indre Søndfjord, forflyttedes 10 Febr. 1876 i samme Egenskab til Søndre Valders (Bopæl i Nordre Aurdal); se Krafts og Langes Forf. Lex., S. 1, Kiær: »Norges Læger«, S. 1 og J. B. Halvorsens »Norsk Forfatterlexikon«, S. 1; 7 Børn.

153. VI. 3. *Christopher Collett*, f. i Drammen 2 Dec. 1835, † der 21 Sept. 1864. Han blev Student 1853 med Karakteren Laudabilis; ugift.

154. » 4. *Christiane Louise Collett*, f. i Drammen 12 Sept 1837; * der 23 Oct. 1856 *Paul Høy Blich*, Læge, f. i Chria 6 Mai 1826, Søn af Oberst, Kommandant i Fr.stad Jens Christian Blich og hans 2den Hustru Severine Elisabeth Nicoline Hedahl; han blev Student 1844, medicinsk Kandidat med Haud illaudabilis 6 Marts 1851, forrettede s. A. som Batterikirurg under Artilleriets Øvelser, var 1852 konst. Distriktslæge i Ytre Sogn, 1853—56 Amanuensis hos sin Halvbroder Lic. med. Blich i Drammen, nedsatte sig 1856 som Privatlæge i Lillesand og praktiserer siden 1857 i Arendal; se Kiær: »Norges Læger«, S. 31; 4 Børn.

Kjøbmand *Christian Colletts* og *Elisabeth Helene Holters* 3 Børn (L.No. 98):

155. » 1. *Louis Wilhelm Collett*, Bankassistent, f. i Drammen 20 Mai 1846, uddannede sig som Tekniker, senere som Kjøbmand og blev 17 Jan. 1877 ansat som Assistent ved Drammens Bankafdeling; * i Drammen 1 Marts 1874 *Kirsten Elisabeth Pay*, f. der 8 Nov. 1846 Datter af Kjøbmand i Drammen Gabriel Cappelen Pay og Ernestine Marie Holter; 4 Børn:

156. VII. 1. *Herman Christian Collett*, f. i Drammen 25 Jan. 1876.

157. » 2. *Erneste Collett*, f. i Drammen 13 Juli 1877.

158. » 3. *Anna Børs Collett*, f. i Drammen 12 April 1879.

159. » 4. *Elisabeth Collett*, f. i Drammen 18 Jan 1881.

160. » 2. *Margrethe Collett* f. i Drammen 30 Jan. 1849; bosat i Chria.; ugift.

161. » 3. *Elise Collett*, f. i Drammen 2 Jan. 1852; * der 7 Sept. 1874 *Skjalm Olaf Bang*, Overretssagfører, f. i Drammen 9 Juni 1845, Søn af Skibsmægler dersteds Thomas Bang og Magdalene Cathrine Neumann; han blev Student 1863, tog i Juni 1870 juridisk Embedsexamen med Laudabilis og nedsatte sig siden som Sagfører i sin Fødeby; 4 Børn.

Af de nævnte 161 i Slægten fødte, som have baaret Navnet Collett, vare 86 Mænd og 75 Kvinder, hvoraf 59, nemlig 32 Mænd og 27 Kvinder ere ilive. Af de 161 døde 39, eller henved 1/4 som Børn, 18 Gutter og 21 Piger. Af de 98, som have naaet 20 Aars Alderen (14 Gutter og 10 Piger, tilsammen 24, ere i 1883 under denne Alder) vare 40 Mænd og 34 Kvinder, tilsammen 74, gifte, 14 Mænd og 10 Kvinder, tilsammen 24, ugifte.

Digitized by Google